

Województwo
Śląskie

Załącznik do uchwały Nr 1325/136/VI/2020
Zarządu Województwa Śląskiego
z dnia 10.06.2020 r.

OCENA ZASOBÓW POMOCY SPOŁECZNEJ WOJEWÓDZTWO ŚLĄSKIE 2020

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego

Katowice, czerwiec 2020

SPIS TREŚCI

CZĘŚĆ I	4
1. WSTĘP	4
2. SYTUACJA SPOŁECZNO-DEMOGRAFICZNA	6
2.1. Wybrane elementy sytuacji demograficznej	6
2.2. Wybrane elementy sytuacji społecznej	17
2.2.1. Wynagrodzenia i świadczenia społeczne	17
2.2.2. Wydatki gospodarstw domowych	19
2.2.3. Zagrożenie ubóstwem	19
2.2.4. Przestępczość	22
2.2.5. Rynek pracy	22
3. OSOBY I RODZINY KORZYSTAJĄCE Z POMOCY SPOŁECZNEJ	25
4. INFRASTRUKTURA POMOCY SPOŁECZNEJ	39
5. KADRY POMOCY SPOŁECZNEJ	50
5.1. Liczebność i struktura pracowników JOPS	50
5.2. Pracownicy OPS i PCPR	55
5.2.1. Pracownicy ośrodków pomocy społecznej	58
5.2.2. Pracownicy powiatowych centrów pomocy rodzinie	63
5.2.3. Poziom wykształcenia pracowników OPS i PCPR	64
5.3. Kształcenie oraz szkolenie zawodowe kadr pomocy i integracji społecznej	67
6. ŚWIADCZENIA POMOCY SPOŁECZNEJ	70
6.1. Świadczenia udzielone w ramach zadań gmin	71
6.1.1. Świadczenia udzielone w ramach zadań zleconych gminom	74
6.1.2. Świadczenia udzielone w ramach zadań własnych gmin	79
6.2. Świadczenia udzielone w ramach zadań powiatów	86
6.2.1. Pomoc mająca na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem	86
7. ORGANIZACJE POZARZĄDOWE	92
8. PROGNOZY DOTYCZĄCE SYTUACJI W POMOCY SPOŁECZNEJ W 2020 ROKU	97
8.1. Korzystający z pomocy społecznej	98
8.2. Zasoby instytucjonalne	99
8.3. Zasoby kadrowe	101
8.4. Świadczenia pomocy społecznej	102
8.4.1. Świadczenia udzielane w ramach zadań gminy	102
8.4.2. Świadczenia udzielane w ramach zadań powiatu	105
8.5. Wydatki w pomocy społecznej	105
9. PODSUMOWANIE	108
10. WNIOSKI I REKOMENDACJE	114
CZĘŚĆ II	120
11. ANEKS	120

WYKAZ UŻYWANYCH SKRÓTÓW

bd	Brak danych
CAS	Centralna Aplikacja Statystyczna
CIS	Centrum integracji społecznej
DPS	Dom pomocy społecznej
GOPS	Gminny ośrodek pomocy społecznej (określenie obejmujące miejskie, gminne i miejsko-gminne ośrodki pomocy społecznej działające w gminach powiatów ziemskich)
GUS	Główny Urząd Statystyczny
JOPS	Jednostka organizacyjna pomocy społecznej
JST	Jednostka samorządu terytorialnego
LPL	metoda „lejdejska” (<i>Leyden Poverty Line</i>)
m.	Miasto (dotyczy miast na prawach powiatu)
MON	Ministerstwo Obrony Narodowej
MOPR	Miejski ośrodek pomocy rodzinie (określenie obejmujące miejskie ośrodki pomocy społecznej oraz miejskie ośrodki pomocy rodzinie działające w miastach na prawach powiatu)
MRPiPS	Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej
MS	Ministerstwo Sprawiedliwości
MSWiA	Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji
NFZ	Narodowy Fundusz Zdrowia
OFE	Otwarty fundusz emerytalny
OPS	Ośrodek pomocy społecznej (określenie obejmujące miejskie, gminne i miejsko-gminne ośrodki pomocy społecznej oraz miejskie ośrodki pomocy rodzinie)
OZPS	Ocena zasobów pomocy społecznej
PCPR	Powiatowe centrum pomocy rodzinie
ROPS	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej

CZĘŚĆ I

1. WSTĘP

Niniejsze opracowanie stanowi realizację zapisów ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 1507 ze zm.), dotyczących obowiązku przygotowania przez gminy, powiaty i samorząd województwa oceny zasobów pomocy społecznej (OZPS). Odpowiednie zapisy dotyczące realizacji tego zadania ujęto w art. 16a, art. 17 ust. 1 pkt 2 (zadania gminy), art. 19 ust. 18 (zadania powiatu), art. 21 ust. 8 (zadania samorządu województwa) oraz art. 22 ust. 11 (zadania wojewody).

W art. 16a czytamy:

- 1. Gmina, powiat i samorząd województwa przygotowują ocenę zasobów pomocy społecznej w oparciu o analizę lokalnej sytuacji społecznej i demograficznej.*
- 2. Zasoby, o których mowa w ust. 1, obejmują w szczególności infrastrukturę, kadre, organizacje pozarządowe i nakłady finansowe na zadania pomocy społecznej bez względu na podmiot je finansujący i realizujący.*
- 3. Ocena, o której mowa w ust. 1, obejmuje osoby i rodziny korzystające z pomocy społecznej, rodzaje ich problemów oraz ich rozkład ilościowy.*
- 4. Organ wykonawczy jednostki samorządu terytorialnego przedstawia co roku do dnia 30 kwietnia odpowiednio radzie gminy, radzie powiatu, a do dnia 30 czerwca sejmikowi województwa właściwej jednostki samorządu terytorialnego ocenę, o której mowa w ust. 1. Ocena wraz z rekomendacjami jest podstawą do planowania budżetu na rok następny.*

Natomiast art. 21 ust. 8 stanowi, iż:

Do zadań samorządu województwa należy (...) sporządzanie oceny, o której mowa w art. 16a, na podstawie ocen sporządzonych przez gminy i powiaty z obszaru województwa, uwzględniającej kwestie i problemy społeczne wynikające z przyjętej strategii wraz z projektami, o których mowa w pkt 3 i przekazanie ich właściwemu wojewodzie do dnia 31 lipca każdego roku (...).

Materiał został przygotowany w oparciu o trzy główne źródła informacji: 1) *Sprawozdanie półroczne i roczne z udzielonych świadczeń pomocy społecznej – pieniężnych, w naturze i usługach MRPiPS-03¹*, 2) *Bank Danych Lokalnych* prowadzony przez Główny Urząd Statystyczny oraz 3) formularza *Ocena zasobów pomocy społecznej - edycja 2019/2020 (OZPS 2019/2020)*, przygotowanego przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, służącego do zbierania danych z gmin i powiatów. Ponadto, przy jego tworzeniu wykorzystano dane nt. sytuacji na rynku pracy dostępne w ramach *Wortalu Publicznych Służb Zatrudnienia* oraz informacje o pracownikach ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie ujęte w *Sprawozdaniu rzeczowo-finansowym z wykonywania przez gminę zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za okres od 2019-07-01 do 2019-12-31* oraz *Sprawozdaniu rzeczowo-finansowym z wykonywania przez powiat zadań innych niż realizacja dodatku wychowawczego za okres od 2019-07-01 do 2019-12-31*.

Raport *Ocena zasobów pomocy społecznej. Województwo śląskie 2020* zawiera informacje dotyczące: sytuacji społecznej i demograficznej, liczby osób korzystających ze świadczeń

¹ W przypadku sprawozdania dla województwa śląskiego dane pochodzą z wersji nr 2 z dnia 13.03.2020 r., natomiast w przypadku sprawozdania dla całego kraju – również z wersji nr 2 z dnia 13.03.2020 r.

pomocy społecznej, przyczyn jej udzielania, zasobów kadrowych i instytucjonalnych, środków przeznaczonych na finansowanie świadczeń oraz dane dotyczące współpracy z organizacjami pozarządowymi. Powyższe informacje zostały z reguły przedstawione w ujęciu dynamicznym (najczęściej na przestrzeni lat 2017-2019) oraz statycznym (w odniesieniu do całego kraju, a w przypadku kluczowych zmiennych także w przekrojach uwzględniających podregiony oraz rodzaje powiatów, gmin i instytucji). Ponadto w opracowaniu wykorzystano prognozy sytuacji w pomocy społecznej na rok 2020.

O ile nie podano inaczej dane dotyczą całego województwa śląskiego, a określenie „ośrodek pomocy społecznej” odnosi się zarówno do jednostek działających w gminach powiatów ziemskich, jak i w miastach na prawach powiatu. Występujący w tabelach znak „x” oznacza, że wypełnienie pozycji było niemożliwe lub niecelowe.

Wiedza o problemach społecznych i zasobach społeczności lokalnych stanowi podstawę do ustalenia hierarchii potrzeb, które powinny zostać zaspokojone w pierwszej kolejności oraz pozwala na wytyczanie kierunków dalszych działań w obszarach pomocy i integracji społecznej. Wiele z nich będzie z pewnością zdeterminowanych wystąpieniem w 2020 r. epidemii wirusa SARS-CoV-2. Z uwagi na konstrukcję formularzy OZPS, które oprócz danych historycznych zawierają także prognozy dotyczące roku oceny, niniejsze opracowanie stanowi ważne źródło informacji nt. przewidywanej sytuacji w obszarach objętych oceną. Na podstawie otrzymanych danych oraz spodziewanych skutków epidemii podjęto próbę sformułowania rekomendacji dot. podjęcia niezbędnych działań w obszarach pomocy i integracji społecznej.

Autorzy niniejszego opracowania serdecznie dziękują wszystkim Ośrodkom Pomocy Społecznej oraz Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie za wysiłek włożony w rzetelne wypełnienie formularzy OZPS – edycja 2019/2020, zwłaszcza w obliczu trudności organizacyjnych wynikających z wystąpienia epidemii koronawirusa.

2. SYTUACJA SPOŁECZNO-DEMOGRAFICZNA

2.1. Wybrane elementy sytuacji demograficznej

Powierzchnia

Powierzchnia województwa śląskiego wynosi 12 333 km², co stanowi 3,9% powierzchni kraju. Pod względem wielkości terytorium region klasyfikuje się na 14. miejscu spośród wszystkich województw w Polsce². Mniejszą powierzchnią charakteryzują się tylko województwa świętokrzyskie i opolskie.

Podział administracyjny

Województwo śląskie składa się ze 167 gmin, w tym 49 miejskich, 22 miejsko-wiejskich oraz 96 wiejskich. Gminy te tworzą 36 powiatów, w tym 19 miast na prawach powiatu oraz 17 powiatów ziemskich. Województwo śląskie jest jedynym województwem w Polsce, w którym jest więcej miast na prawach powiatu niż powiatów ziemskich³.

Dla celów statystyki regionalnej województwo zostało podzielone na 8 podregionów:⁴

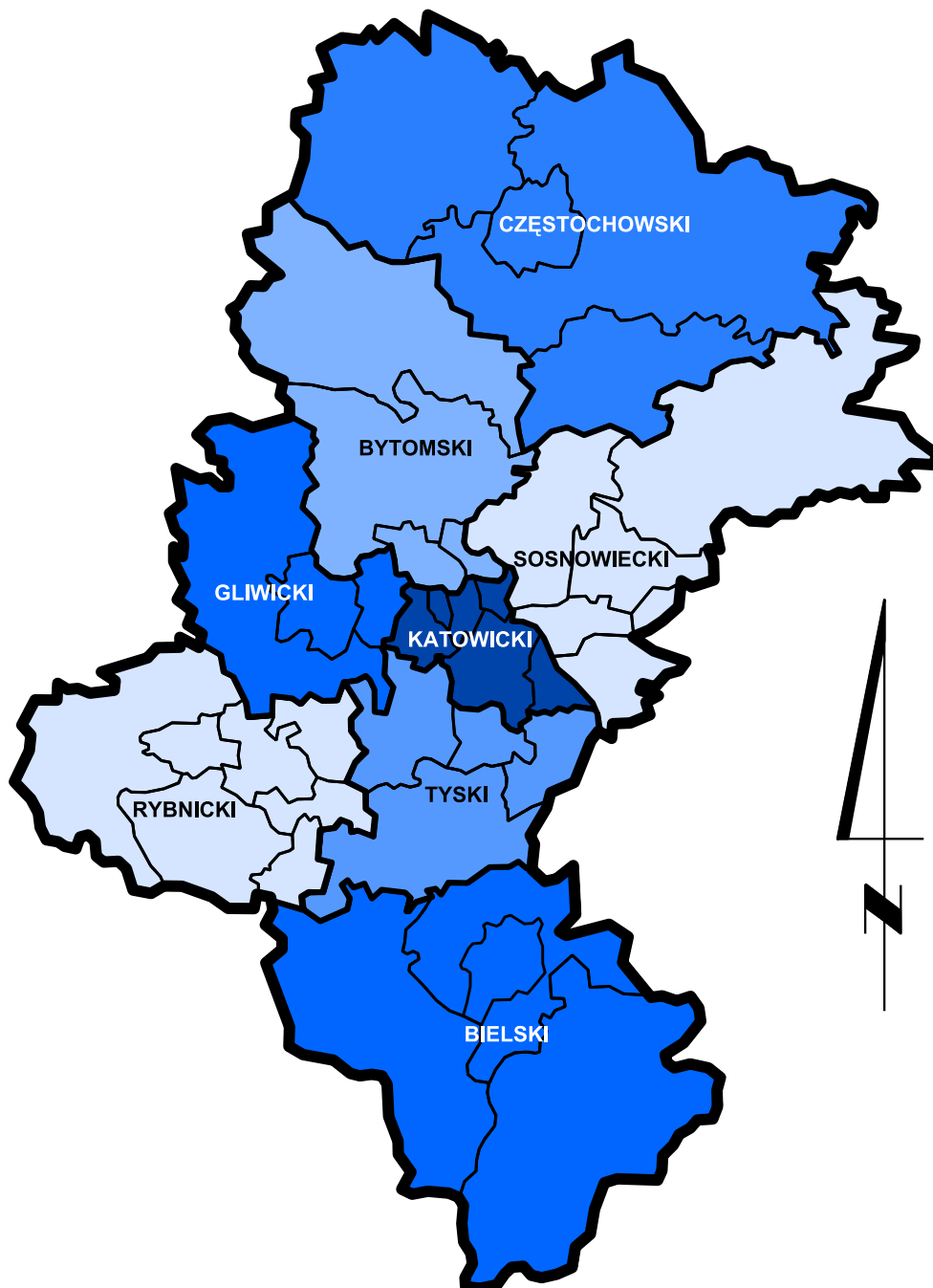
1. **bielski** – obejmujący powiaty: bielski, cieszyński, żywiecki, m. Bielsko-Biała;
2. **bytomski** – obejmujący powiaty: lubliniecki, tarnogórski, m. Bytom, m. Piekary Śląskie;
3. **częstochoowski** – obejmujący powiaty: częstochoowski, kłobucki, myszkowski, m. Częstochowa;
4. **gliwicki** – obejmujący powiaty: gliwicki, m. Gliwice, m. Zabrze;
5. **katowicki** – obejmujący powiaty: m. Chorzów, m. Katowice, m. Mysłowice, m. Ruda Śląska, m. Siemianowice Śląskie, m. Świętochłowice;
6. **rybnicki** – obejmujący powiaty: raciborski, rybnicki, wodzisławski, m. Jastrzębie-Zdrój, m. Rybnik, m. Żory;
7. **sosnowiecki** – obejmujący powiaty: będziński, zawierciański, m. Dąbrowa Górnicza, m. Jaworzno, m. Sosnowiec;
8. **tyski** – obejmujący powiaty: mikołowski, pszczyński, bieruńsko-lędziński, m. Tychy.

² Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 27.11.2019].

³ Ibidem.

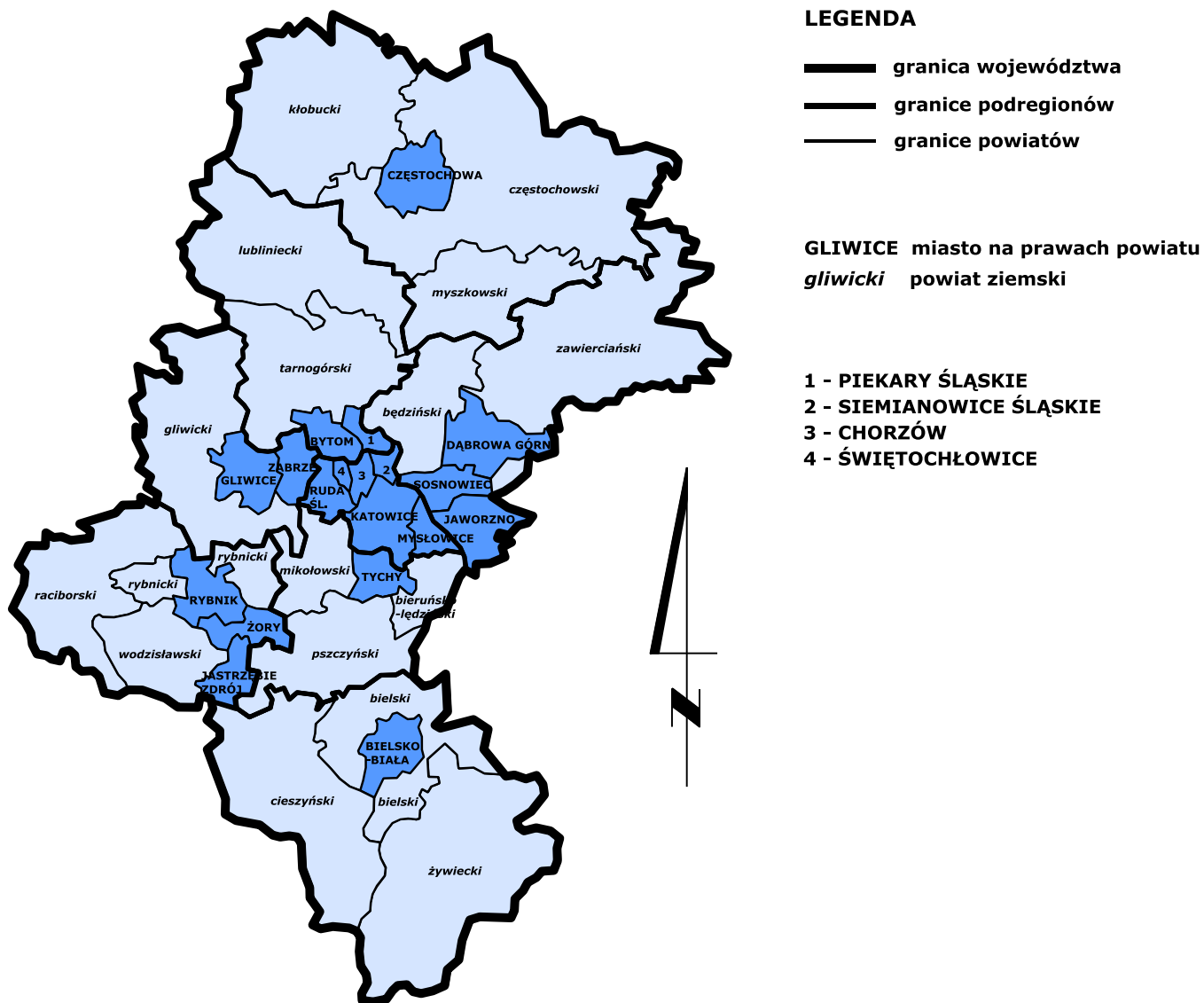
⁴ Ibidem.

Mapa 1. Podział województwa śląskiego na podregiony.

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Województwa Śląskiego.

Mapa 2. Podział województwa śląskiego na powiaty.

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Województwa Śląskiego.

Liczba ludności

Według stanu na koniec grudnia 2018 r. województwo śląskie zamieszkiwało 4 533 565 osób, które stanowiły 11,8% ludności kraju. Pod względem liczby mieszkańców zajmowało ono drugie miejsce w Polsce (zaraz po województwie mazowieckim). Liczba ludności województwa śląskiego systematycznie maleje. W latach 2017-2018 spadek wyniósł 14 615 osób (0,3%), natomiast w dłuższej perspektywie tj. w latach 2009-2018 liczba mieszkańców województwa zmniejszyła się o 107 160 osób (2,3%). Do roku 2050 prognozowane jest dalsze zmniejszanie się liczby ludności. W tymże roku ma ona wynieść 3 680 615 osób, tj. o 18,8% mniej niż w roku 2018⁵.

Gęstość zaludnienia

Znaczna liczba ludności skoncentrowana na stosunkowo niedużym obszarze skutkuje dużą gęstością zaludnienia. W 2018 roku wynosiła ona 368 osób/km² i była najwyższa spośród wszystkich województw w Polsce. Dla porównania wartość tego wskaźnika dla całego kraju kształtowała się na poziomie 123 osób/km². Prognozowany dla województwa śląskiego spadek liczby ludności spowoduje zmniejszenie gęstości zaludnienia do 298 osób/km² w 2050 roku⁶.

Struktura ludności wg wieku

W województwie śląskim w 2018 roku udział osób w wieku przedprodukcyjnym (0-17 lat) wyniósł 17,0% (w Polsce 18,1%). Na przestrzeni lat 2009-2018 daje się zauważyć znaczący spadek zarówno liczby osób w wieku przedprodukcyjnym, jak i udziału tej kategorii w strukturze ludności. Liczba osób w wieku 0-17 lat spadła w tym okresie o 33 998 (z 806 093 do 772 095) tj. o 4,2%. Prognoza ludności do roku 2050 przewiduje kontynuację istniejącej tendencji spadkowej. Szacuje się, że liczba osób w wieku przedprodukcyjnym zmniejszy się do tego czasu o 246 660 (-31,9%), do poziomu 525 435. Ich udział w ogólnej liczbie ludności będzie wynosił 14,3%, co oznacza spadek o 2,8 punktu proc. w stosunku do roku 2018⁷.

W województwie śląskim w 2018 roku udział osób w wieku produkcyjnym (18-59/64 lat) kształtował się na poziomie 60,3% (w Polsce 60,6%). W latach 2009-2018 liczba osób w wieku produkcyjnym zmalała o 299 446 (z 3 034 503 do 2 735 057 tj. o 9,9%). Prognoza GUS do roku 2050 przewiduje, że liczba osób w wieku produkcyjnym zmniejszy się do tego czasu o 702 999 tj. o 25,7%. Udział ludności należącej do tej kategorii ma wynieść w 2050 roku 55,2%⁸.

W 2018 roku odsetek osób w wieku poprodukcyjnym (60+/65+ lat) osiągnął w województwie śląskim poziom 22,6% (w Polsce 21,4%). W ciągu ostatnich lat nastąpił znaczny wzrost zarówno liczby osób w wieku poprodukcyjnym, jak i udziału tej kategorii ludności. W latach 2009-2018 liczba osób wzrosła o 226 284 (z 800 129 do 1 026 413) tj. o 28,3%, a udział zwiększył się o 5,4 punktu proc. Prognoza ludności do 2050 roku przewiduje kontynuację istniejącej tendencji. Liczba osób należących do kategorii wiekowych 60+/65+ zwiększy się do tego czasu do poziomu 1 123 122, tj. o 9,4%. W 2050 roku ich udział ma wynieść 30,5%, co oznacza wzrost o 7,9 punktu proc. w odniesieniu do roku 2018⁹.

⁵ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 27.11.2019].

⁶ Ibidem.

⁷ Ibidem.

⁸ Ibidem.

⁹ Ibidem.

Współczynnik obciążenia demograficznego

Opisane powyżej tendencje będą skutkowały w przyszłości wzrostem współczynnika obciążenia demograficznego¹⁰. W 2018 roku współczynnik obciążenia ludności w wieku produkcyjnym ludnością w wieku nieprodukcyjnym wyniósł 65,8 (w Polsce 65,1)¹¹. W 2050 roku wartość tego współczynnika ma wynieść 81,1 (w Polsce 78,2)¹².

Wzrost liczby osób starszych spowoduje zwiększenie zapotrzebowania na opiekę. Jako wymagające w zdecydowanej większości przypadków stałego wsparcia traktowane są osoby mające przynajmniej 80 lat¹³. Na koniec 2018 roku w województwie śląskim takich osób było 197 549. Stanowiły one 4,4% ogółu ludności (w Polsce 4,3%). W latach 2009-2018 liczba osób w wieku 80+ zwiększyła się o 59 560, tj. 43,2%. Prognoza opracowana do roku 2050 wskazuje, że wyżej wymienione negatywne trendy będą się pogłębiać. Na koniec tego okresu udział osób w wieku 80 i więcej lat ma wynosić w województwie śląskim 11,2%, natomiast w całej Polsce 10,4%¹⁴.

Przeciętna liczba osób w gospodarstwie domowym

Dodatковым czynnikiem utrudniającym zapewnienie opieki osobom niesamodzielnym jest zmiana wielkości i struktury gospodarstw domowych. Przeciętne gospodarstwo domowe w województwie śląskim liczyło pod koniec 2018 r. 2,54 osoby (w Polsce 2,64). Dla porównania w 2009 r. były to 2,73 osoby.

Struktura ludności wg miejsca zamieszkania

Cechą charakterystyczną województwa śląskiego, wyraźnie odróżniającą go od pozostałych regionów, jest wysoki udział ludności zamieszkującej miasta. Na koniec 2018 roku tereny miejskie województwa śląskiego zamieszkiwało 3 478 789 osób (76,7% ludności przy średniej dla Polski wynoszącej 60,1%), natomiast tereny wiejskie 1 054 776 osób (23,3% ludności). Systematycznie obserwowany jest jednak spadek udziału ludności miejskiej – między 2017 a 2018 rokiem o 0,1 punktu proc., natomiast w latach 2009-2018 o 1,4 punktu proc.¹⁵.

Urodzenia żywe

W latach 2009-2018 liczba urodzeń żywych podlegała w województwie śląskim silnym wahaniom. Najwyższą liczbą urodzeń cechował się rok 2009, w którym to na świat przyszło 47 860 dzieci, natomiast najniższą rok 2015 z liczbą urodzeń wynoszącą 41 611. Po okresie wzrostu liczby urodzeń, jaki miał miejsce w latach 2015-2017, w 2018 r. ponownie zanotowano zmniejszenie się wartości analizowanej zmiennej. W 2018 roku na świat przyszło 42 596 dzieci czyli o 2 375 mniej niż w 2017 roku (spadek o 5,3%). W przeliczeniu na 1000 ludności liczba urodzeń

¹⁰ W niniejszym opracowaniu przyjęto, że jest to stosunek liczby osób w wieku nieprodukcyjnym do liczby osób w wieku produkcyjnym, źródło: <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/3953,pojcie.html> [dostęp: 27.11.2019 r.].

¹¹ Im wartość niższa tym, z punktu widzenia potencjału opiekuńczego, sytuacja korzystniejsza.

¹² Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 27.11.2019].

¹³ P. Szukalski, *Starzenie się ludności województwa śląskiego – nieunikniony wzrost zapotrzebowania na wsparcie publiczne?*, [w:] *Seniorzy w województwie śląskim*, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego, Katowice 2012, s. 11.

¹⁴ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 27.11.2019].

¹⁵ Ibidem.

w województwie śląskim w 2018 roku wyniosła 9,4 i była niższa od średniej krajowej wynoszącej 10,1¹⁶.

Zgony ogółem

W województwie śląskim w latach 2009-2018 liczba zgonów zasadniczo rosła. Najniższą ich liczbą cechował się rok 2011 (47 709), natomiast najwyższą rok 2018 (52 159). Wskaźnik zgonów na 1000 ludności kształtował się w 2018 roku na poziomie 11,5 i był wyższy od ogólnopolskiego, który wyniósł 10,8¹⁷.

Zgony niemowląt

W latach 2009-2018 liczba zgonów niemowląt (dzieci w wieku poniżej 1 roku życia) w województwie śląskim zasadniczo malała. Zmniejszała się także wartość wskaźnika w przeliczeniu na 1000 urodzeń żywych. Niestety w analizowanym okresie była ona mniej korzystna od średniej dla całego kraju. Najwyższą liczbą zgonów cechował się rok 2009 (344), natomiast najniższą rok 2018 (165). W tymże roku wskaźnik zgonów niemowląt na 1000 urodzeń żywych kształtował się w województwie śląskim na poziomie 3,87 i był zbliżony do ogólnopolskiego, który wyniósł 3,85¹⁸.

Przeciętna długość trwania życia

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego w 2018 roku w województwie śląskim przeciętna długość życia kobiet wynosiła 80,9 lat, natomiast mężczyzn 73,5 lat. Wartości te były niższe od średnich dla kraju, wynoszących odpowiednio 81,7 lat i 73,8 lata. Korzystną tendencją, którą można było zaobserwować w latach 2009-2018, był wzrost przeciętnej długości trwania życia. Kobiety w województwie śląskim w 2018 roku żyły przeciętnie o 1,8 roku dłużej niż w 2009 roku. W przypadku mężczyzn przeciętna długość trwania życia wzrosła o 2,5 roku¹⁹.

Przyrost naturalny

Duży wpływ na zmiany w zakresie liczby ludności ma poziom przyrostu naturalnego, definiowanego jako różnica pomiędzy liczbą urodzeń żywych a liczbą zgonów w danym okresie²⁰. Od wielu lat województwo śląskie znajduje się w głębokiej depresji urodzeniowej. W latach 2009-2018 dodatni przyrost naturalny zanotowano tylko w roku 2010 (95 osób). W analizowanym okresie wskaźnik przyrostu naturalnego na 1000 ludności dynamicznie spadał (z wahaniami w latach 2010, 2014 i 2016). W 2018 roku liczba zgonów przewyższyła liczbę urodzeń o 9 563, co w przeliczeniu na 1000 ludności dało wskaźnik na poziomie -2,1 (dla całego kraju wartość ta wyniosła -0,7)²¹.

¹⁶ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 27.11.2019].

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ Ibidem.

²⁰ Główny Urząd Statystyczny, <http://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/405,pojecie.html?pdf=1> [odczyt 27.11.2019 r.].

²¹ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 27.11.2019].

Migracje

Migracje, obok przyrostu naturalnego, mają decydujący wpływ na zmianę liczby ludności i proces demograficznego starzenia się populacji. Dzieje się tak dlatego, że w większości przypadków na opuszczenie swojego dotychczasowego miejsca zamieszkania decydują się ludzie młodzi. Na obszarach charakteryzujących się ujemnym saldem migracji rośnie zatem udział osób starszych.

Ze względu na miejsce migracji wyróżnia się migracje zagraniczne i migracje wewnętrzne. Migracje zagraniczne definiuje się jako wyjazdy za granicę i przyjazdy do kraju w celu osiedlenia się (zamieszkania na stałe) lub na pobyt czasowy²². Z kolei migracje wewnętrzne to zmiany miejsca zamieszkania (pobytu stałego lub czasowego) w obrębie kraju, polegające na przekroczeniu granicy administracyjnej gminy, a w przypadku gmin miejsko-wiejskich zmiany miejsca zamieszkania w obrębie gminy - z terenów wiejskich na miejskie lub odwrotnie²³. W ramach migracji wewnętrznych wyróżnia się migracje: międzywojewódzkie, wewnątrzwojewódzkie, międzypowiatowe, wewnątrzpowiatowe oraz z miasta na wieś i na odwrót²⁴.

Województwo śląskie od wielu lat cechuje ujemne saldo migracji międzywojewódzkich. W latach 2009-2018 przeciętna nadwyżka wymeldowań nad zameldowaniami wynosiła 3 519 osób rocznie. W analizowanym okresie najniższe saldo migracji wewnętrznych zanotowano w 2018 roku (-4 231 osób), natomiast najwyższe w 2009 r. (-3 163 osoby). Łącznie w latach 2009-2018 ludność województwa śląskiego z powodu migracji międzywojewódzkich zmniejszyła się o 35 188 osób²⁵.

W latach 2009-2018 systematycznie występowało również ujemne saldo migracji zagranicznych. Najmniej korzystną jego wartość zanotowano w 2013 roku (-5 438 osób), zaś najkorzystniejszą, choć nadal ujemną, w 2018 roku (-797 osób). Łącznie w latach 2009-2018 ludność województwa śląskiego z powodu migracji zagranicznych zmniejszyła się o 19 822 osoby. W 2018 roku w przeliczeniu na 1000 ludności wskaźnik salda migracji zagranicznych kształtował się na poziomie -0,2. Dla porównania, analogiczna miara dla całego kraju osiągnęła wartość 0,1²⁶.

Małżeństwa

W 2018 roku w województwie śląskim zawarto 22 242 związki małżeńskie, co w przeliczeniu na 1000 ludności dało wartość 4,9 (średnia dla kraju wyniosła w tym czasie 5,0)²⁷. W latach 2009-2013 w województwie śląskim mieliśmy do czynienia z bardzo silnym trendem spadkowym w zakresie liczby zawieranych małżeństw. W tym czasie ich liczba spadła z 31 209 do 22 225. Od roku 2013 liczba małżeństw zawieranych każdego roku oscyluje w przedziale 22-23 tys.

²² Główny Urząd Statystyczny, <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/213,pojecie.html> [odczyt: 27.11.2019 r.].

²³ Główny Urząd Statystyczny, <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/212,pojecie.html> [odczyt: 27.11.2019 r.].

²⁴ Ibidem.

²⁵ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 27.11.2019].

²⁶ Ibidem.

²⁷ Ibidem.

Rozwody

Jeśli między małżonkami nastąpił zupełny i trwały rozkład pożycia, każdy z nich może żądać, żeby sąd rozwiązał małżeństwo przez rozwód. Jednak mimo zupełnego i trwałego rozkładu pożycia rozwód nie jest dopuszczalny, jeśli wskutek niego miałoby ucierpieć dobro wspólnych małoletnich dzieci małżonków, albo jeśli z innych względów orzeczenie rozwodu byłoby sprzeczne z zasadami współżycia społecznego. Rozwód nie jest dopuszczalny również wtedy, gdy żąda go małżonek wyłącznie winny rozkładu pożycia, chyba że drugi małżonek wyrazi zgodę na rozwód, albo że odmowa jego zgody na rozwód jest w danych okolicznościach sprzeczna z zasadami współżycia społecznego²⁸.

W 2018 r. w województwie śląskim przez rozwód rozwiązano 8 152 małżeństwa. Wartość wskaźnika rozwodów w przeliczeniu na 1000 ludności wyniosła 1,80 i była wyższa od analogicznej wartości dla całego kraju wynoszącej 1,64. W latach 2009-2018 w analizowanym obszarze dało się obserwować nieznaczny trend spadkowy. W tym czasie najwyższą liczbą rozwodów cechował się rok 2009 (8 661), natomiast najniższą rok 2017, kiedy to w województwie śląskim rozwiązano w ten sposób 8 014 małżeństw²⁹.

W 2018 roku do najczęstszych przyczyn orzekania rozwodów na poziomie regionu należały: niezgodność charakterów (62,4% rozwodów), niedochowanie wierności małżeńskiej (22,7% rozwodów), nadużywanie alkoholu (18,9% rozwodów), nieporozumienia na tle finansowym (13,7% rozwodów), naganny stosunek do członków rodziny (13,5% rozwodów), różnice światopoglądowe (9,3% rozwodów) oraz dłuższa nieobecność (7,4% rozwodów)³⁰. Wskaźniki rozwodów są wyraźnie wyższe w mieście (1,95 osoby na 1000 ludności) niż na wsi (1,30 osoby na 1000 ludności), choć różnica ta systematycznie maleje. W latach 2009-2018 dało się zauważyć dwa trendy – zmniejszenie się wartości wskaźników dla miast oraz zwiększanie dla wsi.

Szczególnie niekorzystnie rozpad rodziny wpływa na dzieci, tymczasem w 2018 roku w województwie śląskim 57,3% ogółu rozwodów orzeczono w rodzinach z dziećmi. Rozwody małżeństw bez dzieci stanowiły 42,7%.

Separacje

Separacja prawna to uchylenie wspólnoty małżeńskiej bez prawa wstępowania w nowy związek małżeński przez którąkolwiek ze stron. Orzeczenia o separacji dokonuje odpowiedni sąd w formie przewidzianej prawem. W odróżnieniu od rozwodu separacja nie ma charakteru ostatecznego rozwiązania małżeństwa - na zgodne żądanie małżonków sąd orzeka zniesienie separacji³¹.

W 2018 roku w regionie orzeczono prawomocnie 267 separacji, dokładnie tyle samo co rok wcześniej. W przeliczeniu na 10 tys. ludności liczba separacji orzeczonych w województwie śląskim w 2018 roku wyniosła 0,59 i była wyższa od średniej krajowej wynoszącej 0,33³². Dostępne dane dotyczące liczby orzeczonych separacji obejmują lata 2010-2018. W latach 2010-2016 liczba separacji wykazywała tendencję malejącą, po tym okresie mamy do czynienia ze stabilizacją trendu.

²⁸ Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (t.j.: Dz.U. z 2019 r. poz. 2086 ze zm.), art. 56.

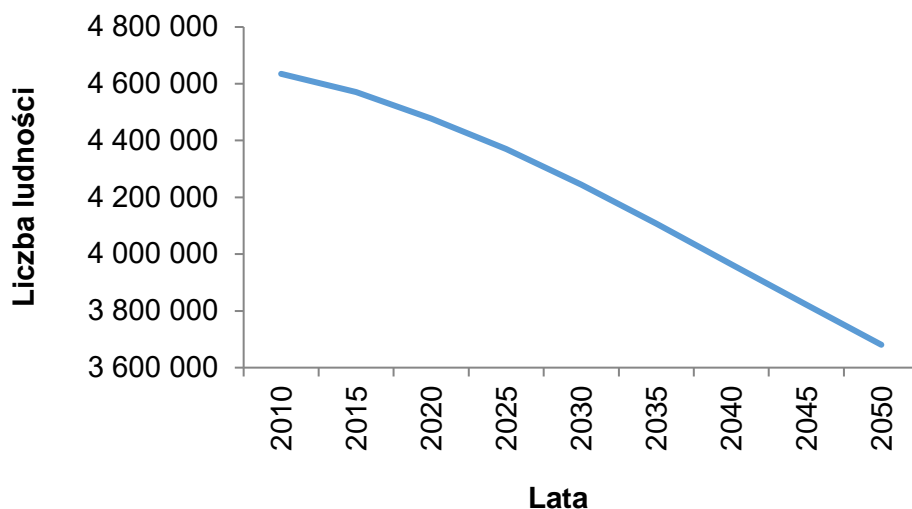
²⁹ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 27.11.2019].

³⁰ Uwaga: dane małżeństwo mogło być rozwiązane z jednego lub więcej niż jednego powodu, źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 27.11.2019].

³¹ Główny Urząd Statystyczny, <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/722,pojecie.html> [odczyt 27.11.2019].

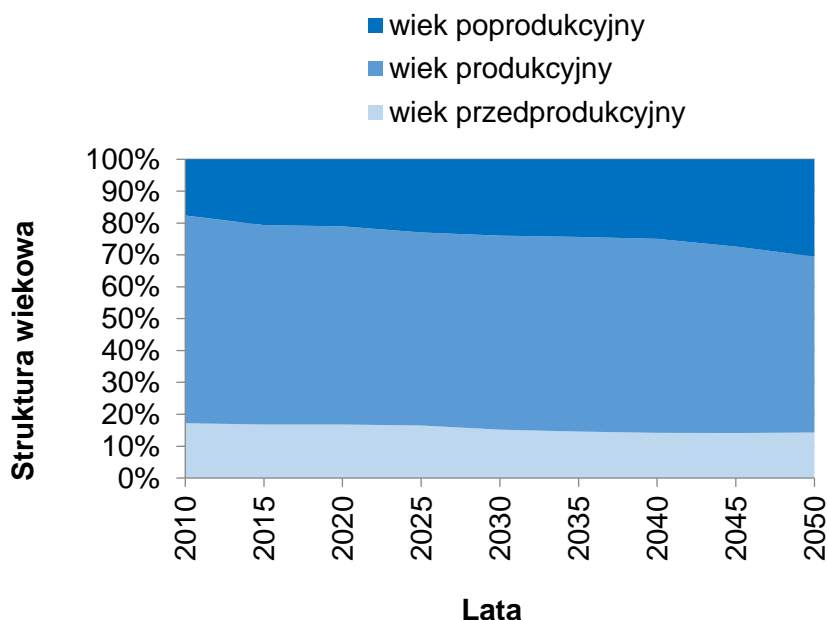
³² Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 27.11.2019].

Wykres 1. Liczba ludności województwa śląskiego w latach 2010-2015 oraz prognoza na lata 2020-2050.

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 27.11.2019].

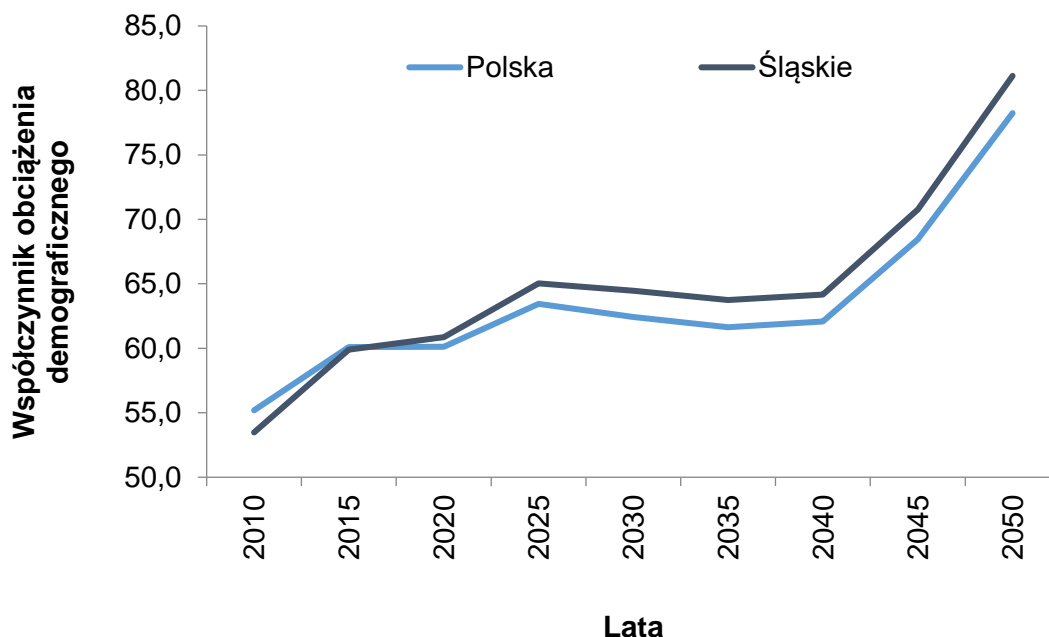
Wykres 2. Struktura wiekowa ludności* województwa śląskiego w latach 2010-2015 oraz prognoza na lata 2020-2050.

* Ludność w wieku przedprodukcyjnym (0-17 lat), produkcyjnym (18-59/60) i poprodukcyjnym (60+/65+).

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 27.11.2019].

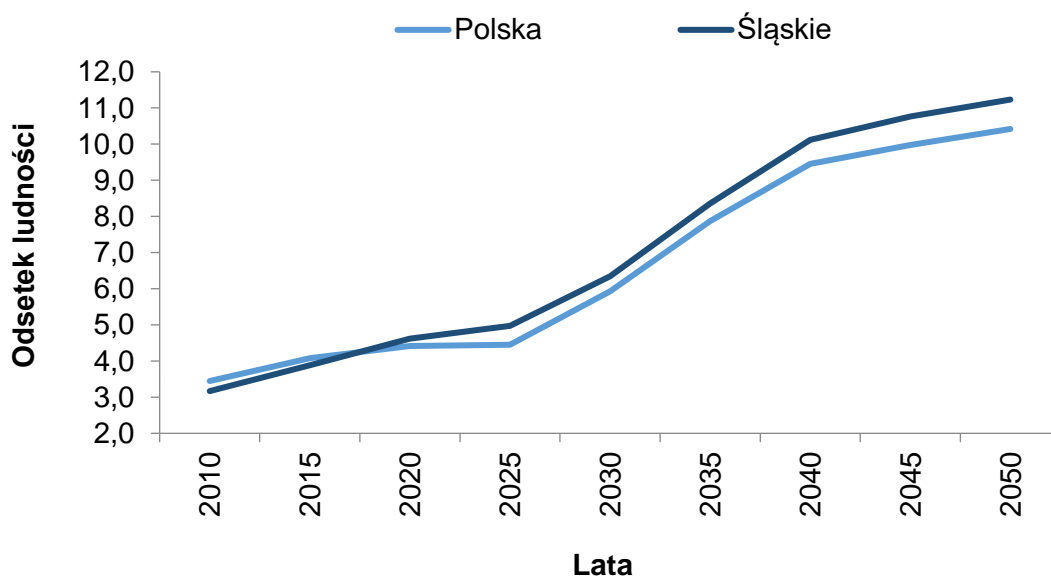
Wykres 3. Współczynnik obciążenia demograficznego* dla Polski i województwa śląskiego w latach 2010-2015 oraz prognoza na lata 2020-2050.

* Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym.

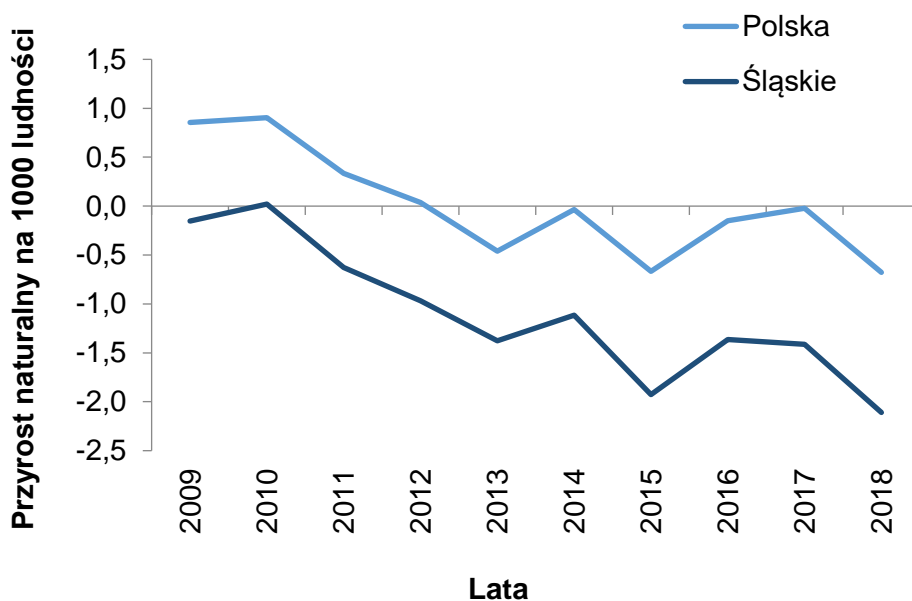
Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 27.11.2019].

Wykres 4. Odsetek ludności w wieku 80 lat i więcej - województwo śląskie i Polska w latach 2010-2015 oraz prognoza na lata 2020-2050.

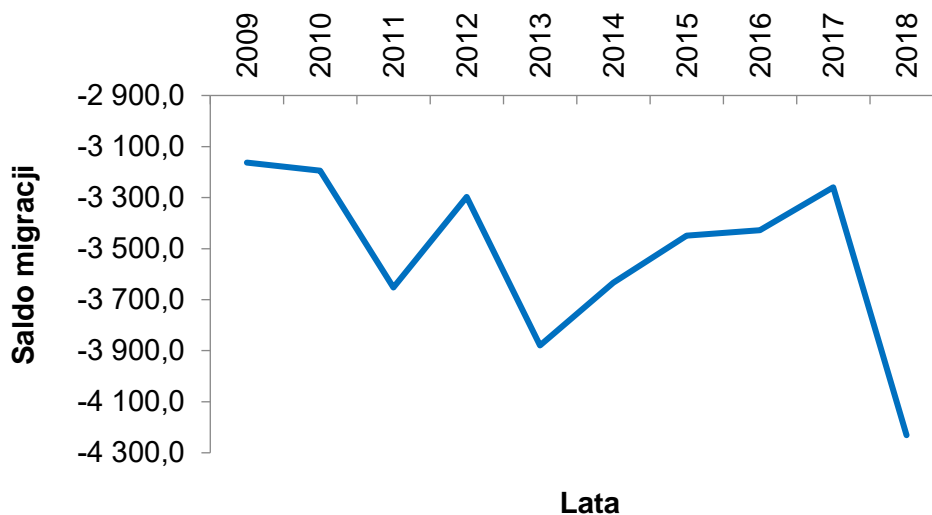
Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 27.11.2019].

Wykres 5. Przyrost naturalny na 1000 ludności - województwo śląskie i Polska w latach 2009-2018.

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 27.11.2019].

Wykres 6. Saldo międzywojewódzkich migracji na pobyt stały w województwie śląskim w latach 2009-2018.

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 27.11.2019].

2.2. Wybrane elementy sytuacji społecznej

2.2.1. Wynagrodzenia i świadczenia społeczne

Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto

Jest to stosunek sumy wynagrodzeń osobowych brutto, honorariów wypłaconych niektórym grupom pracowników za prace wynikające z umowy o pracę, wypłat z tytułu udziału w zysku lub w nadwyżce bilansowej w spółdzielniach oraz dodatkowych wynagrodzeń rocznych dla pracowników jednostek sfery budżetowej do przeciętnej liczby zatrudnionych w danym okresie; po wyeliminowaniu osób wykonujących pracę nakładczą oraz zatrudnionych za granicą³³.

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego w 2018 roku, w województwie śląskim, przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto wyniosło 4 825 zł i było o 9 zł niższe od średniej dla Polski wynoszącej 4 835 zł. W stosunku do roku 2017 w województwie śląskim zanotowano wzrost przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto o 344 zł (7,7%), natomiast w okresie 2009-2018 jego wysokość wzrosła o 1 420 zł (41,7%)³⁴.

Emerytura

To świadczenie pieniężne przysługujące ubezpieczonemu, który spełnia warunki uprawniające do emerytury z ubezpieczenia społecznego, tzn.

- 1) osiągnął wiek emerytalny - różnicowany w zależności od płci, zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze,
- 2) ma odpowiedni okres składkowy i nieskładkowy.

Wysokość emerytury dla osób, które urodziły się przed rokiem 1949 określona jest przez staż pracy i wysokość zarobków w wybranych okresach pracy. Dla osób urodzonych po dniu 31 grudnia 1948 r., które przystąpiły do Otwartego Funduszu Emerytalnego lub, które nie są członkami OFE i nie spełniły warunków do emerytury na dotychczasowych zasadach wysokość emerytury jest uzależniona od wysokości kapitału zgromadzonego na indywidualnym koncie ubezpieczonego. Warunki nabywania prawa do świadczeń emerytalno-rentowych wypłacanych przez MON, MSWiA oraz MS, a także wysokości tych świadczeń, uregulowane są odrębnie (ustawa z 23 lipca 2003 r. o zmianie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych)³⁵.

Przeciętna miesięczna emerytura z pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych wyniosła w województwie śląskim w 2018 roku 2 717 zł i była wyższa od średniej krajowej, wynoszącej 2 323 zł o 393 zł, tj. o 16,9%. W porównaniu z rokiem 2017 wartość tego świadczenia zwiększyła się o 71 zł, tj. o 2,7%, natomiast w okresie 2009-2018 jego wysokość wzrosła o 765 zł (39,2%)³⁶.

³³ Główny Urząd Statystyczny, <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/693,pojcie.html> [dostęp: 28.11.2019 r.].

³⁴ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 27.11.2019].

³⁵ Główny Urząd Statystyczny, <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/85,pojcie.html> [dostęp: 28.11.2019 r.].

³⁶ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 27.11.2019].

Renta z tytułu niezdolności do pracy

Świadczenie pieniężne przysługujące ubezpieczonemu, który:

- 1) jest niezdolny do pracy,
- 2) ma wymagany okres składkowy i nieskładkowy oraz
- 3) niezdolność do pracy powstała w okresach określonych przepisami, ale nie później niż w ciągu 18 miesięcy od ustania tych okresów (warunek ten nie dotyczy ubezpieczonego, który udowodnił okres składkowy i nieskładkowy wynoszący co najmniej 20 lat dla kobiet i 25 lat dla mężczyzn oraz jest całkowicie niezdolny do pracy).

Świadczenie z tytułu niezdolności do pracy powstałe wskutek wypadku przy pracy lub choroby zawodowej przysługuje niezależnie od długości okresu ubezpieczenia wypadkowego oraz bez względu na datę powstania niezdolności do pracy spowodowanej wypadkiem przy pracy lub chorobą zawodową³⁷.

Przeciętna miesięczna renta z tytułu niezdolności do pracy z pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych kształtowała się w województwie śląskim w 2018 roku na poziomie 2 254 zł. Średnia dla całego kraju, wynosząca 1 803 zł, była niższa o 450 zł (25,0%). Na przestrzeni lat 2017-2018 zanotowano wzrost przeciętnej renty z tytułu niezdolności do pracy o 135 zł (6,4%), natomiast w okresie 2009-2018 wzrost wyniósł 687 zł (43,8%)³⁸.

Renta rodzinna

To świadczenie pieniężne przysługujące uprawnionym członkom rodziny osoby, która w chwili śmierci miała ustalone prawo do emerytury lub renty z tytułu niezdolności do pracy lub spełniała warunki do uzyskania jednego z tych świadczeń, a także pobierała zasiłek lub świadczenie przedemerytalne. Wszystkim uprawnionym członkom rodziny przysługuje jedna łączna renta rodzinna³⁹.

Wysokość przeciętnej renty rodzinnej z pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych wyniosła w województwie śląskim na koniec 2018 roku 2 463 zł. Była to kwota o 439 zł (21,7%) wyższa od średniej dla całego kraju wynoszącej 2 024 zł. W porównaniu z poprzednim rokiem jej wysokość wzrosła o 91 zł (3,9%), natomiast w porównaniu z rokiem 2009 o 664 zł (37,0%)⁴⁰.

Świadczenia wypłacane z rolniczego systemu ubezpieczeń społecznych

Statystyki GUS nie zawierają szczegółowych danych na temat poszczególnych świadczeń wypłacanych z rolniczego systemu ubezpieczenia społecznego. Przeciętna wysokość wszystkich świadczeń wypłacanych rolnikom indywidualnym wyniosła w województwie śląskim w 2018 roku 1 406 zł i była wyższa o 179 zł (14,6%) od analogicznej wartości dla całego kraju wynoszącej 1 227 zł. W porównaniu z rokiem 2017 przeciętna kwota świadczeń wzrosła o 15 zł (1,1%)⁴¹. W okresie 2009-2018 wysokość świadczeń wypłacanych z rolniczego systemu ubezpieczeń społecznych uległa zwiększeniu o 253 zł (22,0%).

³⁷ Główny Urząd Statystyczny, <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/425,pojcie.html> [dostęp: 29.11.2019 r.].

³⁸ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 27.11.2019].

³⁹ Główny Urząd Statystyczny, <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/426,pojcie.html> [dostęp: 29.11.2019 r.].

⁴⁰ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 27.11.2019].

⁴¹ Ibidem.

* * *

Zestawienie powyższych danych, dotyczących poziomu wynagrodzeń i świadczeń społecznych w latach 2009-2018, z występującym w analizowanym okresie poziomem inflacji wskazuje na spory realny wzrost poziomu dochodów ludności. Wyjątek w tym przypadku stanowią świadczenia wypłacane z rolniczego systemu ubezpieczeń społecznych, których wysokość tylko nieznacznie wzrosła ponad poziom inflacji⁴².

2.2.2. Wydatki gospodarstw domowych

Ukazany powyżej wzrost poziomu dochodów ludności przełożył się na wzrost wydatków gospodarstw domowych. Przeciętne miesięczne wydatki na osobę wyniosły w 2018 r. w województwie śląskim 1 289 zł. Dla porównania w całym kraju było to 1 187 zł czyli mniej o 102 zł (8,6%). W porównaniu z rokiem 2017 wydatki gospodarstw domowych zamieszkujących województwo śląskie nieco zmalały (spadek o 8 zł, tj. 0,7%), natomiast w zestawieniu z rokiem 2009 wzrosły o 329 zł (34,3%)⁴³.

2.2.3. Zagrożenie ubóstwem

Do oceny zasięgu ubóstwa wykorzystuje się miernik zwany stopą ubóstwa lub wskaźnikiem zagrożenia ubóstwem. Oblicza się go jako iloraz liczby jednostek (gospodarstw domowych lub osób) ubogich do liczby jednostek w całej populacji. Podawany w procentach mówi on, jaki jest odsetek ubogich w danej populacji⁴⁴.

Poziom ubóstwa można określać w sposób subiektywny lub obiektywny. Przykładem podejścia subiektywnego jest metoda „lejdejska” (*Leyden Poverty Line*). Upraszczając można stwierdzić, że podstawą do wyznaczenia subiektywnych granic ubóstwa w metodzie LPL są opinie badanych gospodarstw dotyczące ich potrzeb w zakresie dochodów, a granice ubóstwa dla określonego typu gospodarstw domowych odpowiadają w przybliżeniu poziomowi dochodów deklarowanych przez respondentów jako „ledwo wystarczające”⁴⁵.

W podejściu obiektywnym gospodarstwo domowe (a tym samym wszystkie osoby wchodzące w jego skład) zostaje uznane za ubogie (zagrożone ubóstwem), jeżeli poziom jego wydatków (łącznie z wartością artykułów otrzymanych nieodpłatnie oraz pobranych z indywidualnego gospodarstwa rolnego, działki bądź z prowadzonej działalności na własny rachunek) jest niższy od wartości przyjętej za granicę ubóstwa⁴⁶.

Przy dokonywaniu pomiaru ubóstwa w sposób obiektywny wykorzystywane są granice względne (relatywne) lub absolutne. W podejściu względnym ubóstwo rozważane jest jako forma nierówności - nadmiernego dystansu między poziomem życia poszczególnych grup ludności. Za ubogie uznaje się osoby i rodziny, których poziom życia jest znacznie niższy niż pozostałych

⁴² Do analizy użyto kalkulatora inflacji dostępnego na stronie <http://banknotypolskie.pl/kalkulator> [odczyt 27.11.2019].

⁴³ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 27.11.2019].

⁴⁴ Główny Urząd Statystyczny, *Ubóstwo w Polsce w 2011 r.*, s. 4, https://stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/WZ_ubostwo_w_polsce_2011.pdf [odczyt 04.12.2019].

⁴⁵ Główny Urząd Statystyczny, *Ubóstwo w Polsce w 2010 r.*, s. 2, https://stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/wz_ubostwo_w_polsce_2010.pdf [odczyt 04.12.2019].

⁴⁶ Główny Urząd Statystyczny, *Ubóstwo w Polsce w latach 2013 i 2014*, s. 24, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/warunki-zycia/ubostwo-pomoc-spoeczna/ubostwo-w-polsce-w-latach-2013-i-2014,1,6.html> [odczyt 27.11.2019].

członków danego społeczeństwa⁴⁷. W podejściu absolutnym ubogie są te gospodarstwa domowe, które nie mają możliwości zaspokojenia potrzeb uznanych w danych warunkach za podstawowe⁴⁸. Nie ma przy tym znaczenia, na jakim poziomie żyją oraz jak liczne są bardziej zamożne warstwy społeczeństwa. Przykładami granic absolutnych są ustawowa granica ubóstwa oraz minimum egzystencji.

Ubóstwo relatywne

Główny Urząd Statystyczny stosuje granicę relatywną, definiowaną jako 50% średnich wydatków ogółu gospodarstw domowych⁴⁹. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym wyniósł w województwie śląskim w 2018 roku 9,5% (w Polsce 14,2%). W stosunku do 2017 roku zanotowano wzrost wartości tego wskaźnika o 2,0 punkty proc., natomiast w odniesieniu do roku 2009 odnotowano spadek 4,7 punktów proc.⁵⁰.

Ubóstwo ustawowe

Granica ubóstwa ustawowego jest definiowana jako kwota, która zgodnie z obowiązującą ustawą o pomocy społecznej uprawnia do ubiegania się o przyznanie świadczenia pieniężnego z pomocy społecznej⁵¹. Od 1 października 2018 r. obowiązują kryteria dochodowe wynoszące: 701 zł dla gospodarstw jednoosobowych (poprzednio 634 zł) oraz 528 zł na osobę dla gospodarstw wieloosobowych (poprzednio 514 zł)⁵².

Poniżej ustawowej granicy ubóstwa żyło w 2018 roku w województwie śląskim 7,4% osób w gospodarstwach domowych (w Polsce 10,9%). W stosunku do roku 2017 wartość tego wskaźnika wzrosła o 1,1 punktu proc.⁵³. Warto przy tym zauważyć, że skala ubóstwa ustawowego jest silnie skorelowana z obowiązującymi przepisami uprawniającymi do ubiegania się o wsparcie z systemu pomocy społecznej – im wyższa jest kwota obowiązujących kryteriów dochodowych, tym więcej osób ma szansę znaleźć się poniżej ustawowej granicy ubóstwa.

Ubóstwo skrajne (minimum egzystencji)

Jest ustalane przez Instytut Pracy i Spraw Socjalnych⁵⁴. Stanowi model zaspakajania potrzeb bytowo-konsumpcyjnych na bardzo niskim poziomie. Koszyk minimum biologicznego określa praktycznie najniższy standard życia, poniżej którego występuje biologiczne zagrożenie życia

⁴⁷ Główny Urząd Statystyczny, *Ubóstwo w Polsce w 2012 r.*, s. 12, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/warunki-zycia/ubostwo-pomoc-spoleczna/ubostwo-w-polsce-w-2012-r-,1,4.html> [odczyt 27.11.2019].

⁴⁸ Główny Urząd Statystyczny, *Ubóstwo w Polsce w 2012 r.*, s. 12, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/warunki-zycia/ubostwo-pomoc-spoleczna/ubostwo-w-polsce-w-2012-r-,1,4.html> [odczyt 27.11.2019].

⁴⁹ Główny Urząd Statystyczny, <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/3215,pojecie.html> [odczyt 27.11.2019].

⁵⁰ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 27.11.2019].

⁵¹ Główny Urząd Statystyczny, <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/3217,pojecie.html> [odczyt 27.11.2019].

⁵² Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie zweryfikowanych kryteriów dochodowych oraz kwot świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej (Dz.U. z 2018 r., poz. 1358).

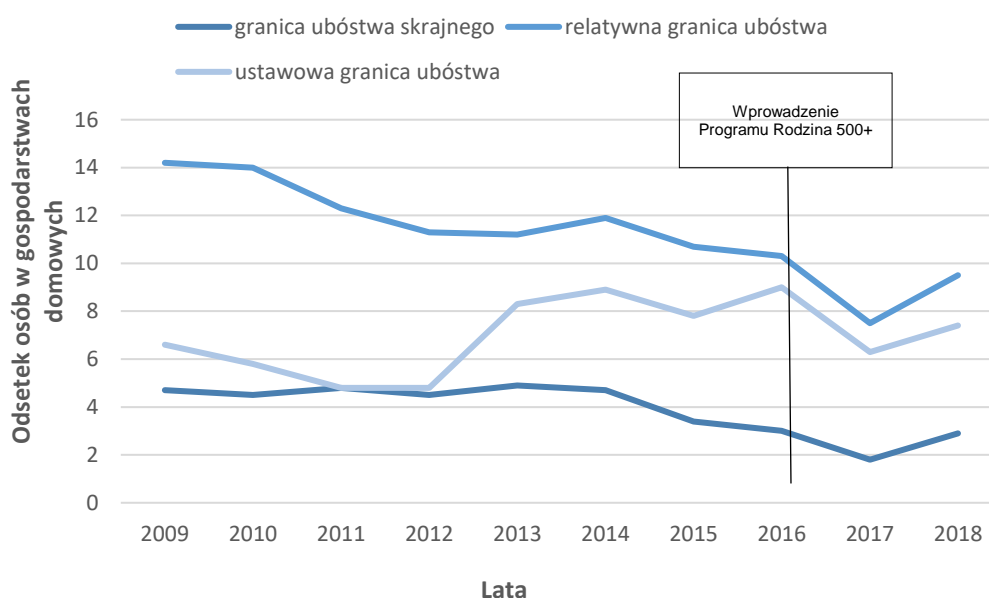
⁵³ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 27.11.2019].

⁵⁴ Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, *Informacja o poziomie minimum egzystencji w 2018 r. (na podstawie danych średniorocznych)*, Warszawa, 28 marca 2019 r.

oraz rozwoju psychofizycznego człowieka. W przeciwieństwie do minimum socjalnego w koszyku minimum egzystencji ujmuje się tylko wydatki na towary i usługi umożliwiające tzw. „przeżycie”. Zalicza się do nich wyżywienie oraz potrzeby mieszkaniowe. Kwestia utrzymania więzi społecznych – bardzo ważna w modelu minimum socjalnego – nie jest w tym przypadku uwzględniona. Podobnie rzecz się ma z takimi obszarami potrzeb, jak: rekreacja, transport, łączność czy uczestnictwo w kulturze. W związku z tym minimum egzystencji uznawane jest za dolną granicę obszaru ubóstwa⁵⁵.

Według szacunków Głównego Urzędu Statystycznego w województwie śląskim w 2018 roku udział osób w gospodarstwach domowych znajdujących się poniżej minimum egzystencji kształtował się na poziomie 2,9% (w całym kraju 5,4%). W stosunku do 2017 roku zanotowano wzrost jego wartości o 1,1 punktu proc.⁵⁶, natomiast w odniesieniu do 2009 roku spadek o 1,8 punktu proc.

Wykres 7. Zagrożenie ubóstwem wg przyjętych w danym roku granic ubóstwa - województwo śląskie w latach 2009-2018.

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt: 04.12.2019 r.].

⁵⁵ Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, *Badania nad poziomem i strukturą zmodyfikowanego minimum egzystencji w 2008 r.*, Warszawa 2009 r., s. 1, https://www.ipiss.com.pl/wp-content/uploads/downloads/2012/08/www_new_me_2008.pdf [odczyt: 04.12.2019 r.].

⁵⁶ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt: 04.12.2019 r.].

2.2.4. Przestępczość

W województwie śląskim w 2018 roku w zakończonych przez Policję postępowaniach przygotowawczych stwierdzono 110 167 przestępstw. Ich liczba w przeliczeniu na 1000 ludności wyniosła 24,3 (w Polsce 20,0). W stosunku do 2017 roku liczba przestępstw spadła o 1 512, czyli o 1,4%, natomiast w stosunku do roku 2009 o 47 355 (30,1%). W 2018 roku wśród ogółu tego rodzaju czynów największy udział miały przestępstwa o charakterze kryminalnym (61,4%), przeciwko mieniu (45,4%) i o charakterze gospodarczym (28,3%). Mniejszy odsetek stanowiły natomiast przestępstwa przeciwko rodzinie i opiece (12,5%), przeciwko bezpieczeństwu powszechnemu i bezpieczeństwu w komunikacji⁵⁷ (7,3%), drogowe (6,4%), przeciwko wolności, wolności sumienia i wyznania, wolności seksualnej i obyczajności (3,5%) oraz życiu i zdrowiu (2,6%)⁵⁸. Wskaźnik wykrywalności sprawców w województwie śląskim w 2018 roku wyniósł 77,7% (w Polsce 73,4%) i był wyższy niż rok wcześniej o 0,1 punktu proc.⁵⁹, a w stosunku do roku 2009 zwiększył się o 17,1 punktów proc.

2.2.5. Rynek pracy

Liczba bezrobotnych ogółem

Dane o liczbie bezrobotnych obejmują osoby zarejestrowane w powiatowych urzędach pracy jako bezrobotne, zgodnie z definicją zawartą w ustawie z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (t.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 1482 ze zm.). W województwie śląskim, wg stanu na koniec grudnia 2019 roku, liczba zarejestrowanych bezrobotnych wynosiła 66 521 osób. W porównaniu z tym samym okresem ubiegłego roku stan bezrobocia zmniejszył się o 13 558 osób, tj. o 16,9%⁶⁰. W całym kraju analogiczny wskaźnik wyniósł średnio 10,6%⁶¹. Trudno określić jak głęboko epidemia koronawirusa odbije się na rynku pracy. Jednak już pierwsze dostępne dane mogą budzić niepokój. W województwie śląskim liczba zarejestrowanych bezrobotnych wg stanu na koniec kwietnia 2020 r. wyniosła 77 609 osób i była wyższa o 5 900 osób (8,2%) w porównaniu z poprzednim miesiącem.

Stopa bezrobocia

Stopa bezrobocia jest definiowana jako procentowy udział liczby bezrobotnych w liczbie ludności aktywnej zawodowo. Wysokość stopy bezrobocia w województwie śląskim, wg stanu na koniec grudnia 2019 r., kształtowała się na poziomie 3,6% (w Polsce 5,2%). Rok wcześniej wskaźnik ten wynosił 4,3%, co oznacza spadek o 0,7 punktu proc.⁶².

⁵⁷ Sprowadzenie niebezpieczeństwa dla życia lub zdrowia wielu osób albo mienia w znacznych rozmiarach lub sprowadzenie katastrofy w ruchu lądowym, wodnym lub powietrznym zagrażającej życiu lub zdrowiu wielu osób albo mieniu w wielkich rozmiarach (art. 163 - 172 k.k. oraz art. 173 - 180 k.k.), <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/1513,pojecie.html> [dostęp: 23.04.2019 r.].

⁵⁸ Odsetki nie sumują się do 100%, gdyż dane przestępstwo mogło zostać zakwalifikowane do więcej niż jednej kategorii.

⁵⁹ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt: 04.12.2019 r.].

⁶⁰ Wojewódzki Urząd Pracy, *Główne tendencje bezrobocia obserwowane w województwie śląskim w latach 2018-2019*, www.wupkatowice.praca.gov.pl/analizy-i-badania [odczyt: 22.05.2020 r.].

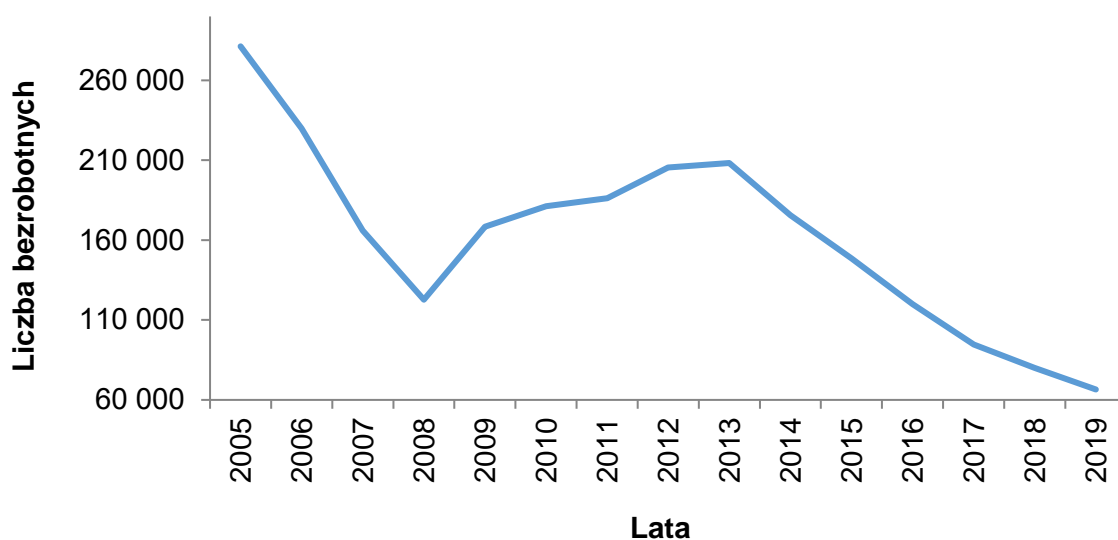
⁶¹ Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, *Rynek pracy w Polsce w 2019 roku*, s. 13, www.psz.praca.gov.pl [odczyt: 22.05.2020 r.].

⁶² Wortal Publicznych Służb Zatrudnienia, www.psz.praca.gov.pl; Wojewódzki Urząd Pracy w Katowicach, www.wup-katowice.pl

Osoby długotrwale bezrobotne

Według *ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy*, są to osoby pozostające w rejestrze powiatowego urzędu pracy łącznie przez okres 12 miesięcy w okresie ostatnich 2 lat, z wyłączeniem okresów odbywania stażu i przygotowania zawodowego w miejscu pracy⁶³. W województwie śląskim na koniec grudnia 2019 r. długotrwałym bezrobociem dotkniętych było 29 024 osób (w 2018 roku 39 097 osób). Stanowiły one 43,6% ogółu bezrobotnych. Rok wcześniej wskaźnik ten kształtował się na poziomie 48,8%, co oznacza spadek o 5,2 punktu proc.⁶⁴

Wykres 8. Liczba osób bezrobotnych - województwo śląskie, lata 2005-2019, stan na koniec danego roku.

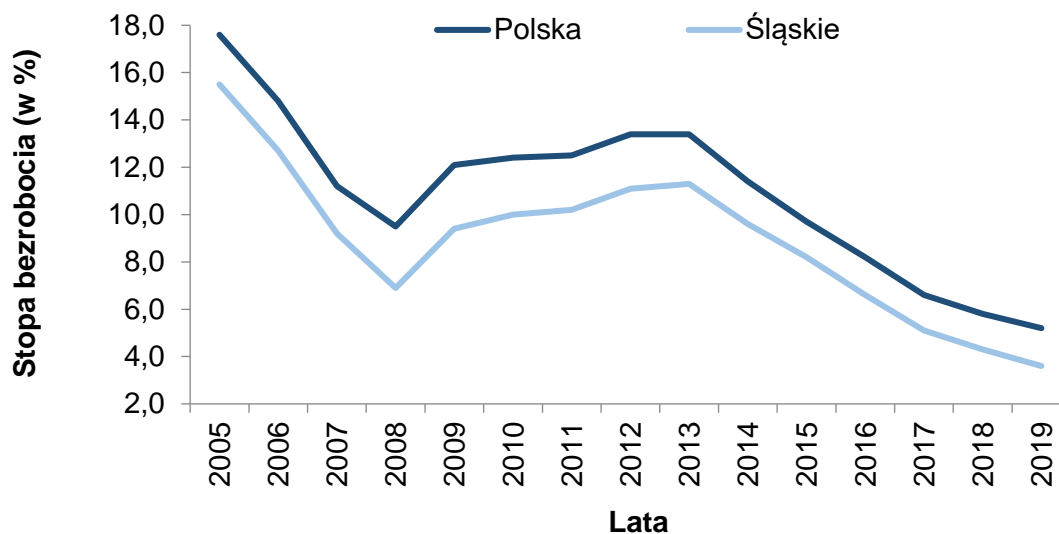

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl> [odczyt: 22.05.2020].

⁶³ Wojewódzki Urząd Pracy w Katowicach, www.wup-katowice.pl

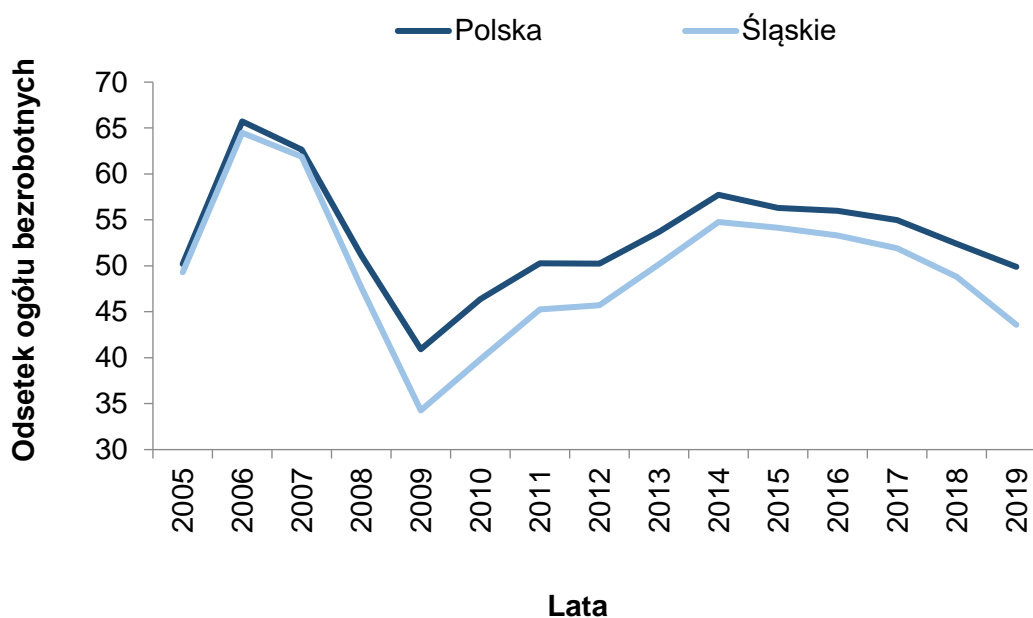
⁶⁴ Wojewódzki Urząd Pracy w Katowicach, *Główne tendencje bezrobocia obserwowane w województwie śląskim w latach 2018-2019*, www.wupkatowice.praca.gov.pl/analizy-i-badania [odczyt: 22.05.2020 r.]; Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, *Rynek pracy w Polsce w 2019 roku*, www.psz.praca.gov.pl [odczyt: 22.05.2020 r.].

Wykres 9. Stopa bezrobocia – województwo śląskie i Polska, lata 2005-2019, stan na koniec danego roku.

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl> [odczyt: 24.04.2020].

Wykres 10. Osoby długotrwale bezrobotne* jako odsetek ogółu bezrobotnych – województwo śląskie i Polska, lata 2005-2019, stan na koniec danego roku.

* Według ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy są to osoby pozostające w rejestrze powiatowego urzędu pracy łącznie przez okres 12 miesięcy w okresie ostatnich 2 lat, z wyłączeniem okresów odbywania stażu i przygotowania zawodowego w miejscu pracy.

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl> [odczyt: 24.04.2020].

3. OSOBY I RODZINY KORZYSTAJĄCE Z POMOCY SPOŁECZNEJ

Pomoc społeczna jest instrumentem polityki społecznej państwa przeznaczonym do wspierania osób i rodzin w trudnych sytuacjach życiowych, z którymi nie są one w stanie poradzić sobie samodzielnie. Podejmuje ona działania w sytuacjach zagrożenia podstawowych potrzeb życiowych oraz obniżenia jakości życia poniżej społecznie akceptowanego minimum. Pomoc społeczna pomaga zarówno tworzyć warunki umożliwiające godną egzystencję, jak również przyczynia się do wyrównywania nadmiernych różnicowań społecznych. Instrument ten służy także do kompensowania różnorodnych szkód, np. wynikających z bezrobocia, sieroctwa, niepełnosprawności, chorób. Ponadto pomoc społeczna zapewnia poczucie bezpieczeństwa socjalnego poprzez udzielanie różnego rodzaju zasiłków i świadczeń uzupełniających dochody z pracy, systemu emerytalno-rentowego oraz innych systemów zabezpieczenia społecznego. Skutkiem działań pomocy społecznej powinno być eliminowanie wykluczenia społecznego oraz usamodzielnianie się jej beneficjentów⁶⁵.

Pomoc społeczna polega w szczególności na:

- 1) przyznawaniu i wypłacaniu przewidzianych ustawą świadczeń;
- 2) pracy socjalnej;
- 3) prowadzeniu i rozwoju niezbędnej infrastruktury socjalnej;
- 4) analizie i ocenie zjawisk rodzących zapotrzebowanie na świadczenia z pomocy społecznej;
- 5) realizacji zadań wynikających z rozeznaczonych potrzeb społecznych;
- 6) rozwijaniu nowych form pomocy społecznej i samopomocy w ramach zidentyfikowanych potrzeb⁶⁶.

W 2019 r. w województwie śląskim pomocą społeczną objętych było 90 615 rodzin⁶⁷. Liczyły one 179 127 osób⁶⁸. Odsetek ludności korzystającej z pomocy społecznej był niższy niż przeciętnie w kraju i kształtował się na poziomie 4,0% (w całej Polsce było to 6,0%)⁶⁹. W 2019 roku w stosunku do 2018 roku liczba wspieranych rodzin zwiększyła się o 1 099, tj. o 1,2%, natomiast liczba osób w tychże rodzinach zmniejszyła się o 5 379, tj. o 2,9%⁷⁰.

Do szczególnych typów rodzin objętych pomocą społeczną w województwie śląskim w 2019 roku należały:

- **Rodziny zamieszkujące wieś** – kategoria ta liczyła 18 081 rodzin. Stanowiły one 20,0% ogółu wspieranych rodzin. Rok wcześniej liczba rodzin zamieszkujących wieś była niższa o 720, czyli o 4,1%;
- **Jednoosobowe**⁷¹ – ich liczba wyniosła 51 920, co dało 57,3% ogółu rodzin objętych pomocą społeczną. W porównaniu z rokiem 2018 liczba tego rodzaju rodzin zwiększyła się o 2 777, tj. o 5,7%;
- **Rodziny z dziećmi** – ta kategoria liczyła 23 428 rodzin, które stanowiły 35,8% ogółu rodzin korzystających z pomocy społecznej. W porównaniu z rokiem 2018 ich liczba zmniejszyła się o 2 472, tj. o 9,5%. Do szczególnych przedstawicieli tej kategorii należą rodziny wielodzietne, czyli takie, które posiadają w swym składzie co najmniej trójkę

⁶⁵ Główny Urząd Statystyczny, *Pomoc społeczna – infrastruktura, beneficjenci, świadczenia w 2010 roku*, Warszawa 2012, s. 27.

⁶⁶ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz. U. z 2019 r., poz. 1507), art. 15.

⁶⁷ Ustawa o pomocy społecznej definiuje rodzinę jako „osoby spokrewnione lub niespokrewnione pozostające w faktycznym związku, wspólnie zamieszkujące i gospodarujące” (art. 6 ust. 14).

⁶⁸ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r.

⁶⁹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r.; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

⁷⁰ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za lata 2018-2019.

⁷¹ Kategoria stosowana w sprawozdaniach Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.

dzieci. W 2019 roku w województwie śląskim pomocą społeczną objęto 6 770 tego rodzaju rodzin. Liczyły one łącznie 36 488 osób. Rodziny wielodzietne stanowiły 7,5% ogółu rodzin korzystających z pomocy;

- **Rodziny niepełne** – to kategoria licząca 10 182 rodzin, stanowiących 11,2% ogółu rodzin objętych wsparciem. W latach 2018-2019 ich liczba zmniejszyła się o 1 024, czyli o 9,1%;
- **Rodziny emerytów i rencistów** – odnotowano ich 21 172 (udział wyniósł 23,4%). W porównaniu z rokiem 2018 liczebność tej kategorii zwiększyła się o 1 780 osoby, tj. o 9,2%.

Wskaźnik obrazujący udział mieszkańców objętych pomocą społeczną, choć niezwykle ważny, nie może być traktowany jako decydujący wyznacznik sytuacji w obszarze pomocy społecznej. Wynika to z faktu, iż jest on wypadkową wielu czynników (społecznych, ekonomicznych, demograficznych, kulturowych, infrastrukturalnych oraz prawnych). Wzrost jego wartości może być spowodowany zarówno czynnikami niekorzystnymi, np. wzrostem poziomu bezrobocia, jak i korzystnymi np. rozwojem infrastruktury pomocy społecznej. Z kolei spadek wartości opisywanego wskaźnika może wynikać zarówno z poprawy sytuacji na rynku pracy, jak też ze wzrostu poziomu migracji zarobkowych, przeniesienia części zadań pomocy społecznej do innych obszarów administracji, bądź też braku weryfikacji wysokości kryteriów dochodowych uprawniających do ubiegania się o wsparcie. W celu uzyskania dokładniejszego obrazu sytuacji w regionie warto przyjrzeć się rozkładowi przyczyn korzystania z pomocy społecznej.

Zgodnie z treścią art. 7 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, wsparcia udziela się osobom i rodzinom w szczególności z powodu:

- 1) ubóstwa;
- 2) sieroctwa;
- 3) bezdomności;
- 4) bezrobocia;
- 5) niepełnosprawności;
- 6) długotrwałej lub ciężkiej choroby;
- 7) przemocy w rodzinie;
- 8) potrzeby ochrony ofiar handlu ludźmi;
- 9) potrzeby ochrony macierzyństwa lub wielodzietności;
- 10) bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego, zwłaszcza w rodzinach niepełnych lub wielodzietnych;
- 11) trudności w integracji cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą;
- 12) trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego;
- 13) alkoholizmu lub narkomanii;
- 14) zdarzenia losowego i sytuacji kryzysowej;
- 15) klęski żywiołowej lub ekologicznej⁷².

Najczęstszym powodem korzystania z pomocy społecznej w województwie śląskim w 2019 r. było ubóstwo. Pomocą z tego tytułu objęto 67 466 osób w rodzinach korzystających ze wsparcia.

⁷² Ustawa z 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz. U. z 2019 r., poz. 2473 ze zm.), art. 7.

Szczególnie narażone na ubóstwo skrajne w 2018 r. były następujące typy gospodarstw domowych: utrzymujące się z niezarobkowych źródeł, rolników, rencistów, z trojgiem dzieci, z osobami niepełnosprawnymi, z osobami o niskim poziomie wykształcenia, a także mieszkających na wsi⁷³. Zasięg ubóstwa jest wyraźnie uzależniony od przeważającego źródła utrzymania.

W najtrudniejszej sytuacji znajdują się rodziny, których podstawowy dochód stanowią świadczenia społeczne. Stąd też przeciwdziałanie i walka ze zjawiskiem ubóstwa powinna dokonywać się poprzez rynek pracy. Działania na rzecz zmniejszania skali ubóstwa powinny koncentrować się na zwiększaniu szans zatrudnienia osób defaworyzowanych na rynku pracy, w tym klientów pomocy społecznej.

Kolejnymi powodami korzystania z pomocy społecznej były: długotrwała lub ciężka choroba (59 423 osoby), bezrobocie (57 530 osób), niepełnosprawność (51 929 osób) oraz bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego (51 541 osób). Z kolei najrzadziej korzystano ze wsparcia systemu pomocy społecznej z uwagi na trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą (13 osób), potrzebę ochrony ofiar handlu ludźmi (42 osoby), klęski żywiołowej lub ekologicznej (46 osób) oraz sieroctwa (63 osoby)⁷⁴.

W latach 2018-2019 największy spadek liczby korzystających wystąpił w przypadku: bezrobocia (-15 842), ubóstwa (-15 007), potrzeby ochrony macierzyństwa lub wielodzietności (-6 436), bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego (-5 755) oraz niepełnosprawności (-3 590). W analizowanym okresie wzrost liczby korzystających z pomocy społecznej zanotowano w przypadku zdarzenia losowego (+311), sytuacji kryzysowej (+219), potrzeby ochrony ofiar handlu ludźmi (+120), klęski żywiołowej lub ekologicznej (+70) oraz sieroctwa (+44)⁷⁵.

Porównując wskaźniki liczby osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej wg przyczyn jej udzielenia w przeliczeniu na 1000 ludności w województwie śląskim i całym kraju można stwierdzić, że w 2019 r. wszystkie wskaźniki dla województwa śląskiego z wyjątkiem dwóch – bezdomności i sytuacji kryzysowej - były niższe, czasem znacznie, od analogicznych dla całej Polski⁷⁶.

Ważnym wyznacznikiem sytuacji społecznej w regionie jest odsetek osób, które otrzymały wsparcie z tytułu ubóstwa. Zjawisko to jest bowiem przyczyną wielu negatywnych skutków. Osoby ubogie są spychane na peryferie życia społecznego. Niskie dochody uniemożliwiają wielu rodzinom regulowanie opłat za mieszkanie bądź media. Z kolei skutkiem długotrwałego zalegania z opłatami za mieszkanie często bywa eksmisja, a w skrajnych przypadkach nawet bezdomność. Ceną za życie w ubóstwie jest w wielu wypadkach utrata lub pogorszenie się stanu zdrowia, gdyż

⁷³ Analizując poziom zagrożenia ubóstwem w województwie śląskim w latach 2009-2017, można dostrzec tendencje spadkowe w przypadku ubóstwa skrajnego i relatywnego oraz wahania w przypadku ubóstwa ustawowego. Te ostatnie wynikają w dużej mierze z podniesienia kwot kryteriów dochodowych. Po każdej takiej podwyżce zwiększa się liczba osób i rodzin uprawnionych do ubiegania się o świadczenia pieniężne z pomocy społecznej. W 2018 roku wystąpił wzrost poziomu ubóstwa. Na oceny zasięgu ubóstwa skrajnego i ustawowego wpływ miały obowiązujące w tym czasie progi ubóstwa. W 2018 r. odnotowano wyższy, niż wynikałoby to z dynamiki ogólnego wskaźnika cen towarów i usług konsumpcyjnych, wzrost poziomu minimum egzystencji, który stanowi podstawę wyznaczania granic ubóstwa skrajnego. Od października 2018 r. (po trzech latach obowiązywania poprzednich progów) wzrósł także poziom granic ubóstwa ustawowego. Por. GUS, *Zasięg ubóstwa ekonomicznego w Polsce w 2018 r., Informacje sygnałne*, s. 2.

⁷⁴ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r.

⁷⁵ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za lata 2018-2019 r.

⁷⁶ Centralna Aplikacja Statystyczna, Sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r.; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

dla osoby dysponującej niskimi dochodami problemem staje się wykupienie zalecanych recept czy też skorzystanie z pomocy lekarza. Niski poziom dochodów negatywnie wpływa na możliwość dostępu do edukacji i często jest jedną z najważniejszych barier w rozwoju młodych ludzi. Ponadto pozostawanie w biedzie w wielu wypadkach skutkuje wycofaniem się z udziału w życiu kulturalnym oraz ograniczeniem dostępu do wypoczynku.

Ubóstwo, oprócz aktualnych problemów, powoduje również negatywne zjawiska, które będą odczuwane dopiero za kilkanaście bądź kilkadziesiąt lat. Przykładem może być tutaj niskopłatna praca, często w szarej strefie, która w przyszłości skutkować będzie niskimi emeryturami lub ich brakiem. Osoby wykonujące taką pracę zasilą kategorię społeczno-ekonomiczną osób utrzymujących się ze świadczeń społecznych. Ponadto nagromadzenie problemów wynikających z ubóstwa sprzyja procesom utrwalania, a nawet społecznego „dziedziczenia” tych negatywnych zjawisk.

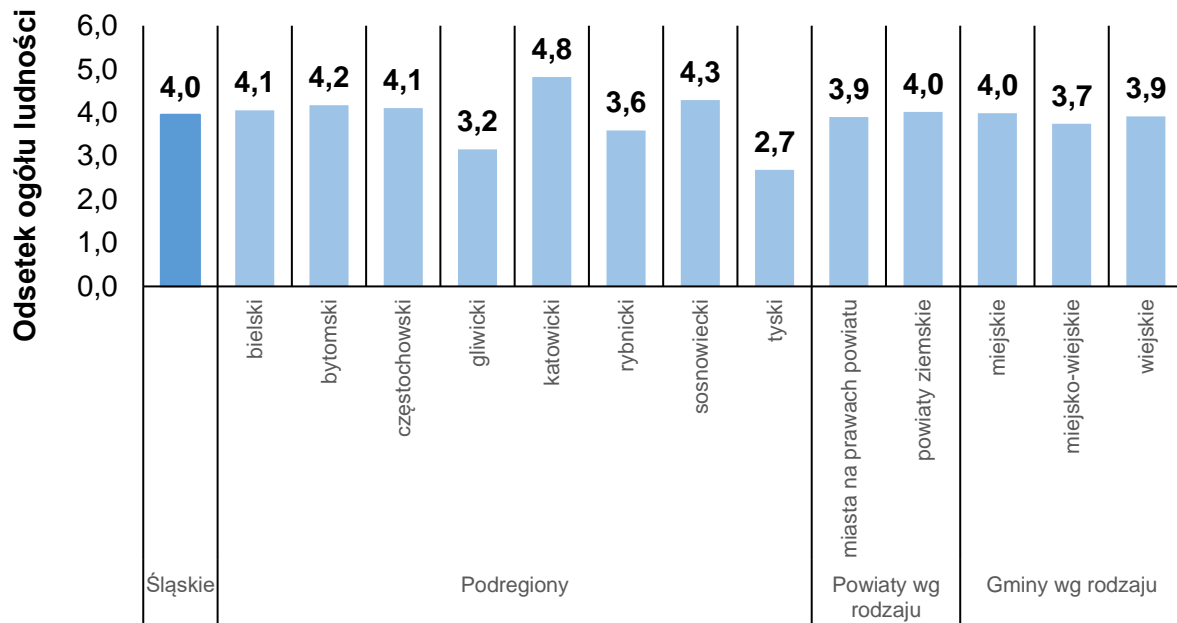
W 2019 r. w województwie śląskim osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną z tytułu ubóstwa stanowiły 1,5% ogółu ludności. Na poziomie podregionów najwyższe wartości tego wskaźnika odnotowano w: bytomskim (2,2%), katowickim (1,8%) i częstochowskim (1,7%); na poziomie powiatów w: Siemianowicach Śląskich (3,7%), Bytomiu (3,5%) i Chorzowie (3,3%), natomiast na poziomie gmin w: Rajczy (5,3%), Łękawicy (4,0%) i Włodowicach (3,8%)⁷⁷.

Mimo, iż w całym okresie 2005-2019 odsetek korzystających z pomocy społecznej z tytułu ubóstwa był w województwie śląskim niższy niż średnio w kraju, to jednak różnica ta wykazuje tendencję malejącą⁷⁸.

⁷⁷ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r.

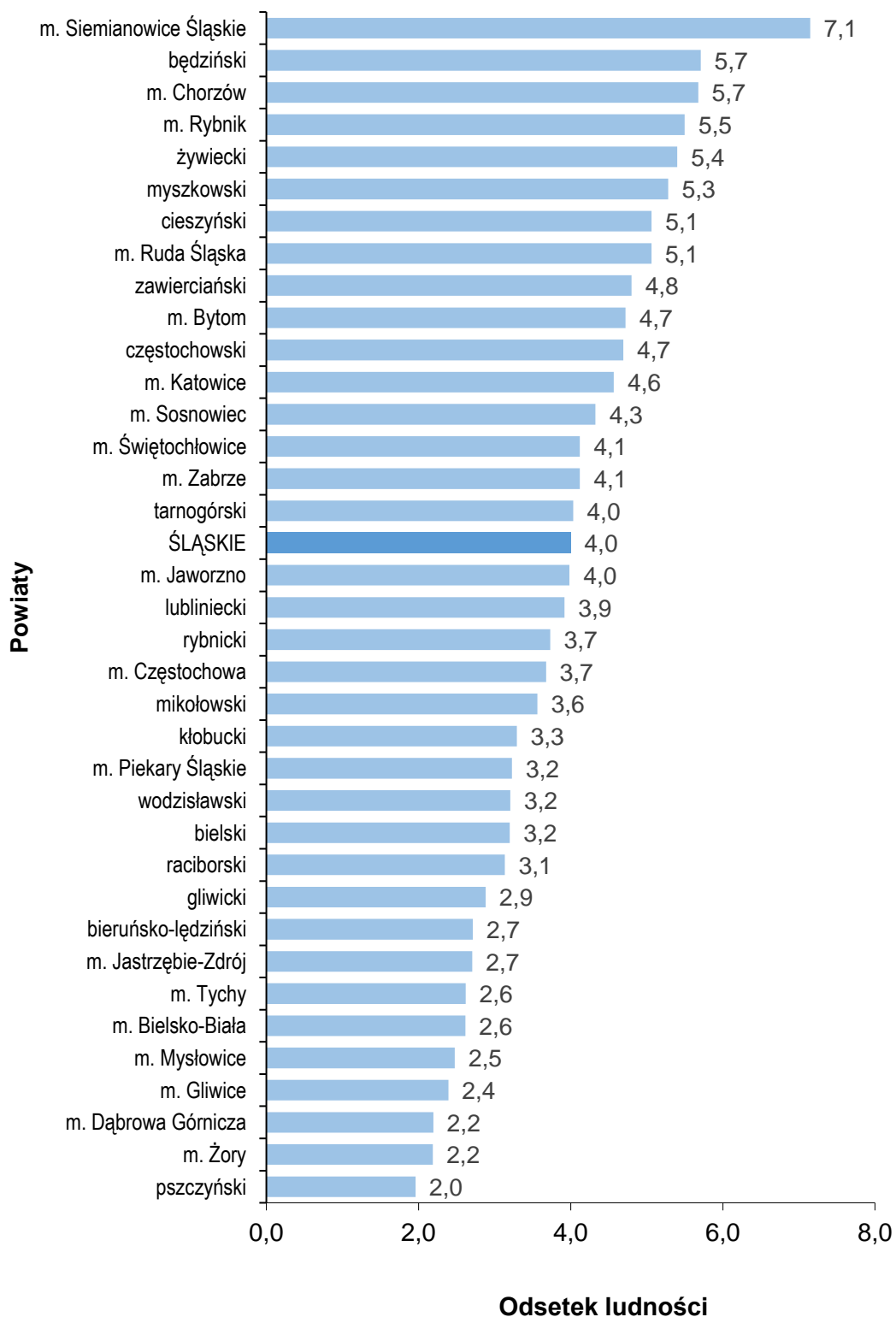
⁷⁸ Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, sprawozdania *MPiPS/MRPiPS-03* za lata 2005-2019, <http://www.mpips.gov.pl>; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 11. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną jako odsetek ludności poszczególnych terytoriów - województwo śląskie, 2019 rok.

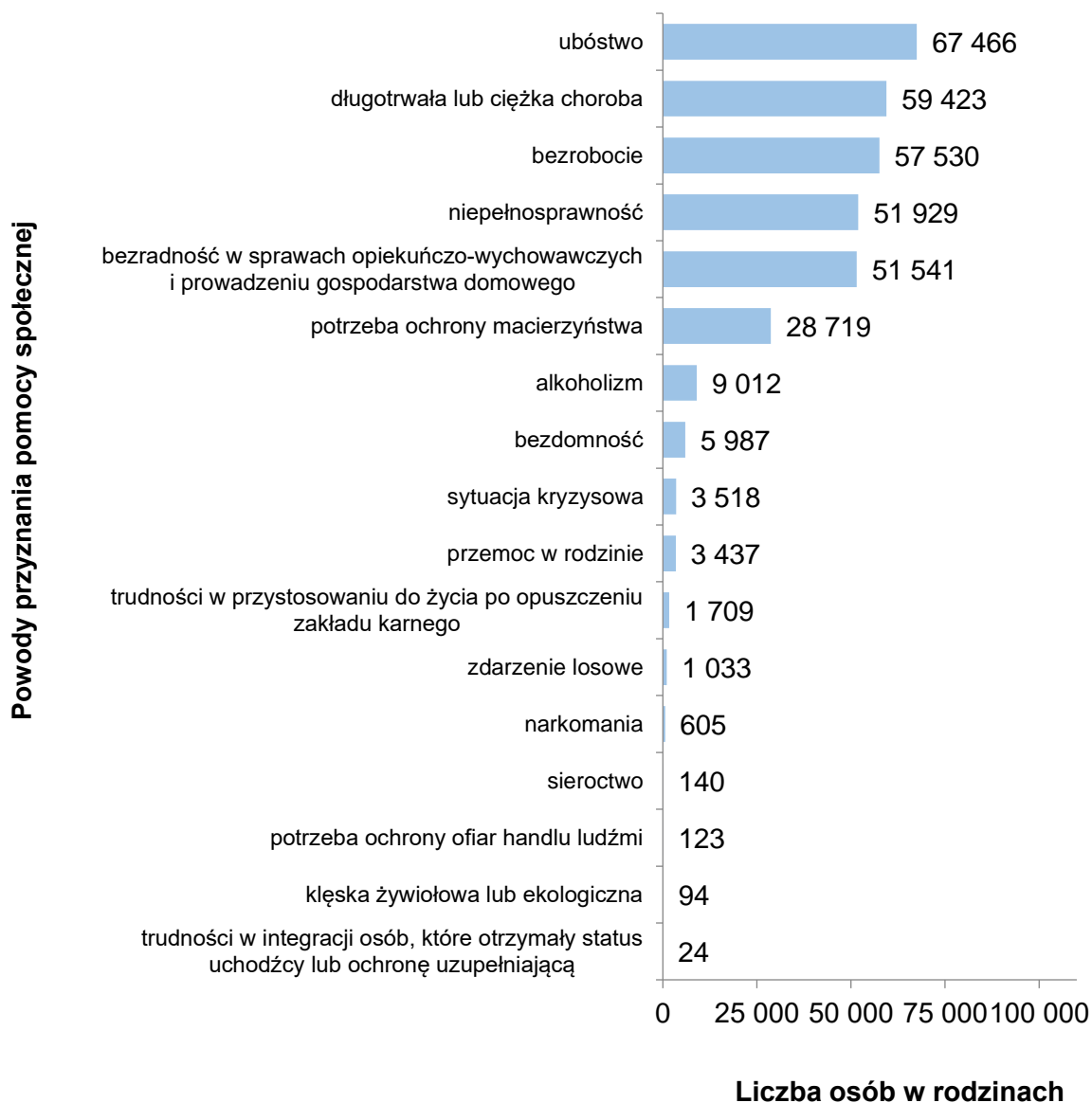
Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 12. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną jako odsetek ludności powiatów - województwo śląskie, 2019 r.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

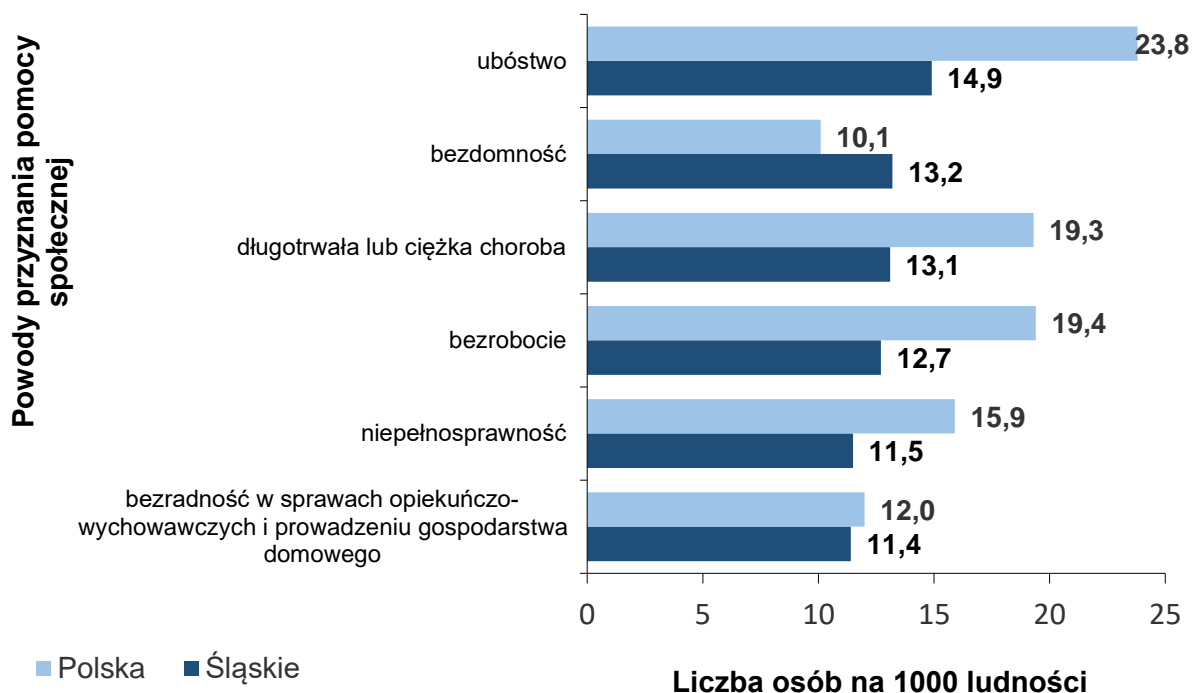
Wykres 13. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną wg powodów udzielenia pomocy - województwo śląskie, 2019 r.

Uwaga: Dana rodzina i jej członkowie mogli być objęci pomocą z powodu więcej niż jednej przyczyny.

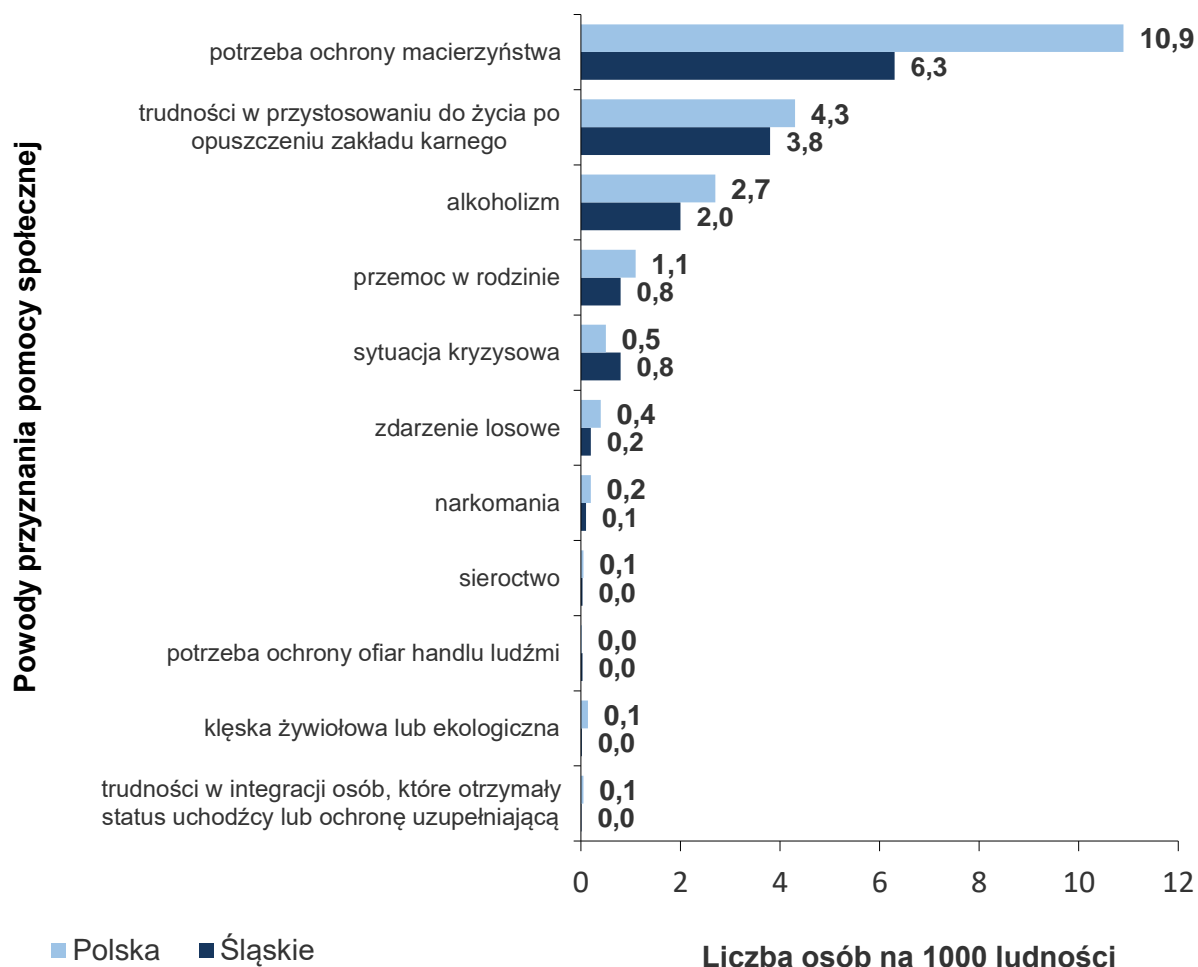
Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r.

Wykres 14. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną na 1000 ludności wg powodów udzielenia pomocy – województwo śląskie i Polska, 2019 r., cz. 1.

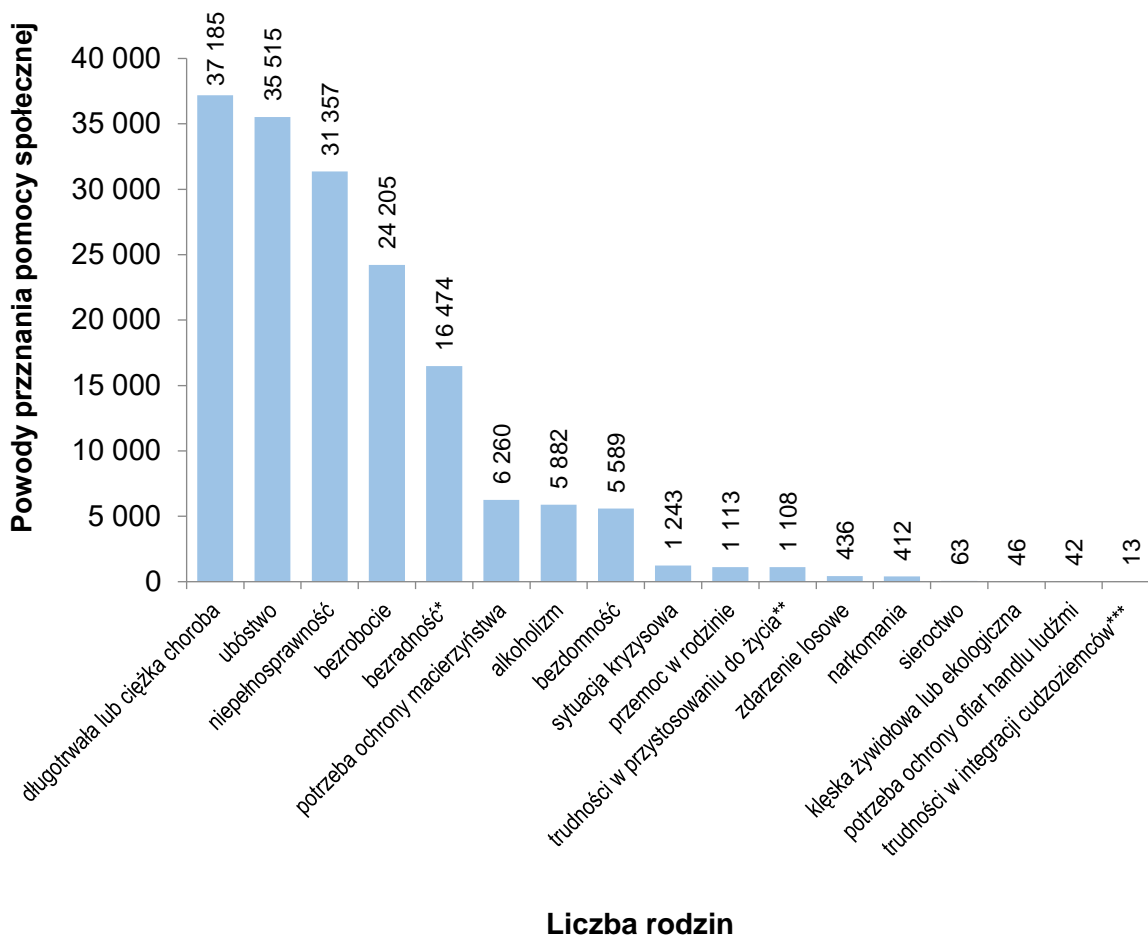
Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>.

Wykres 15. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną na 1000 ludności wg powodów udzielenia pomocy – województwo śląskie i Polska, 2019 r., cz. 2.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>.

Wykres 16. Rodziny objęte pomocą społeczną wg powodów udzielenia pomocy w województwie śląskim w 2019 roku.

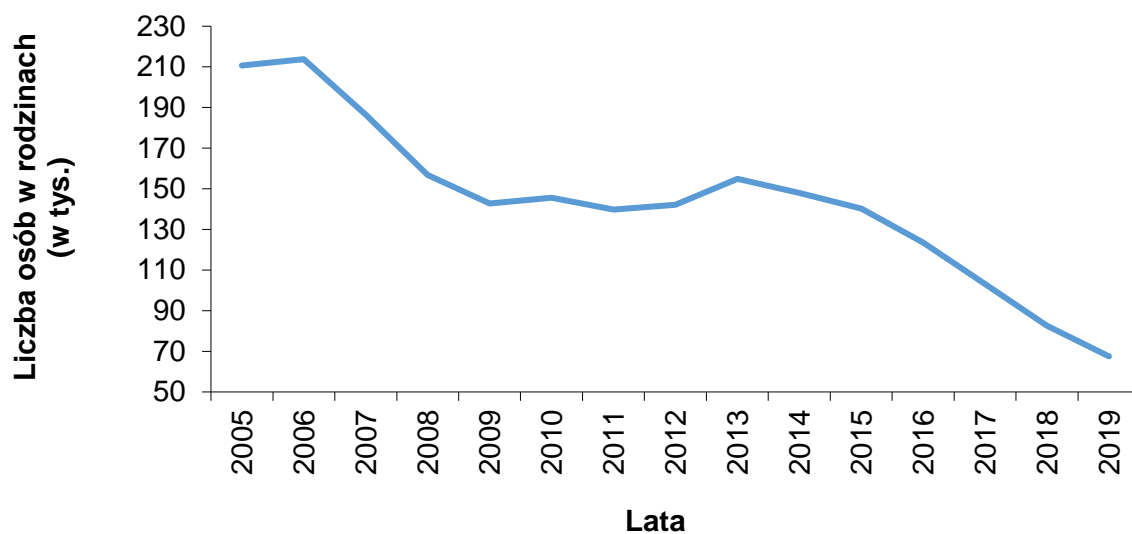
* w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego

** po zwolnieniu z zakładu karnego

*** którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą

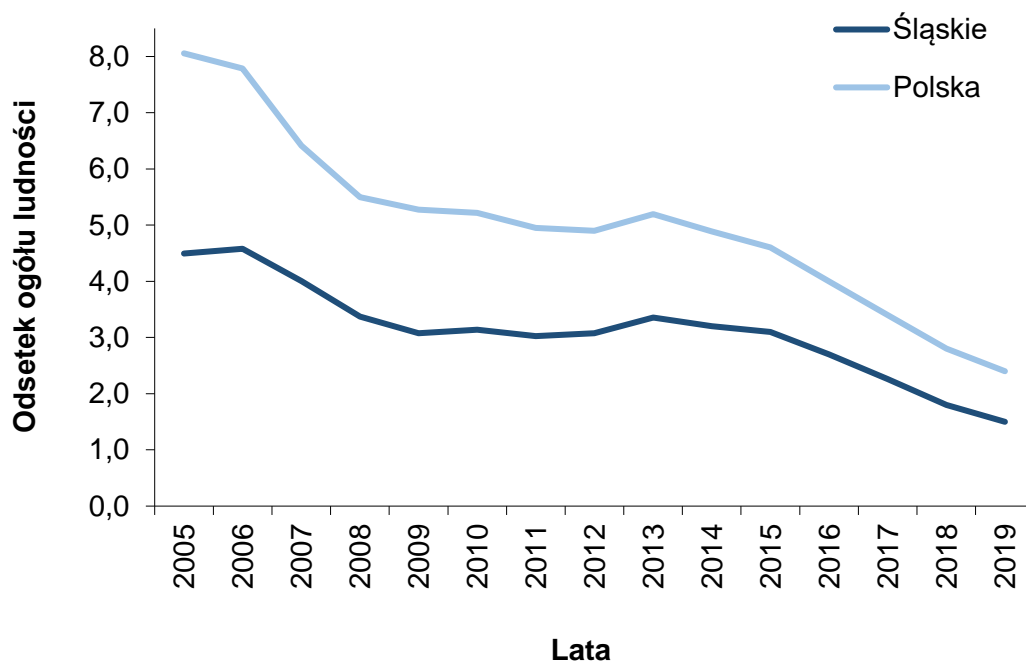
Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r.,

Wykres 17. Liczba osób w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa - województwo śląskie, lata 2005-2019.

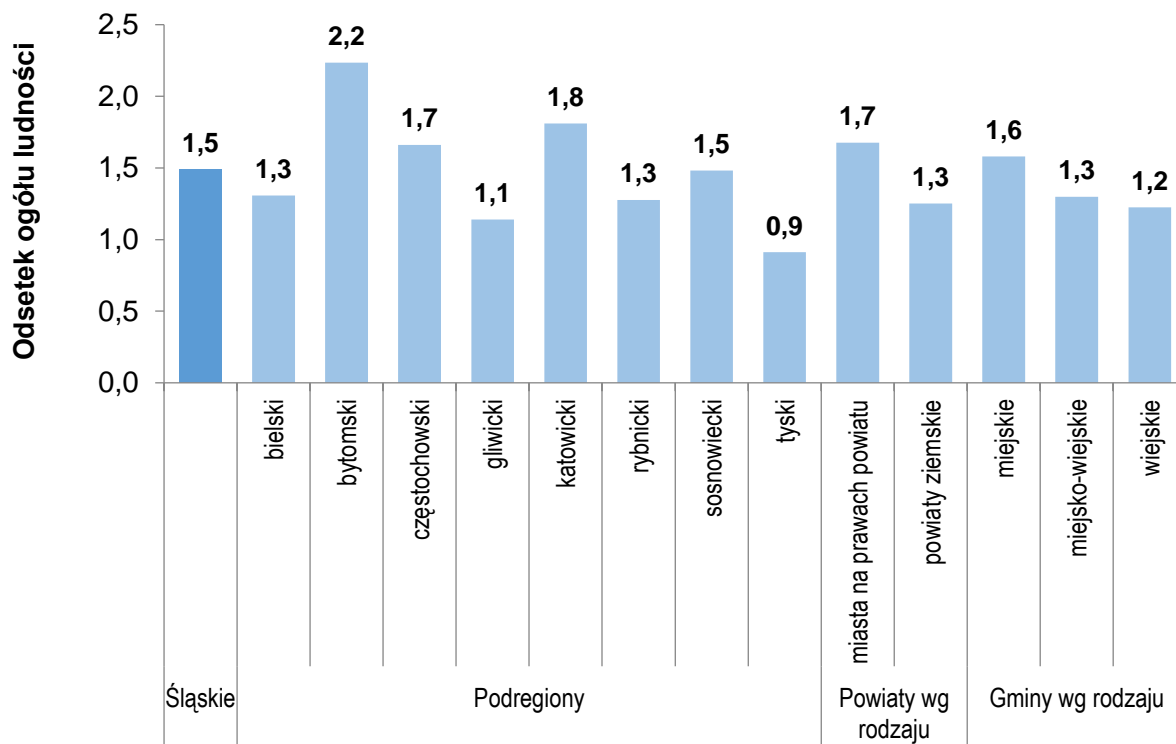
Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS/MRPiPS-03* za lata 2005-2019.

Wykres 18. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa jako odsetek ogółu ludności – województwo śląskie i Polska, lata 2005-2019.

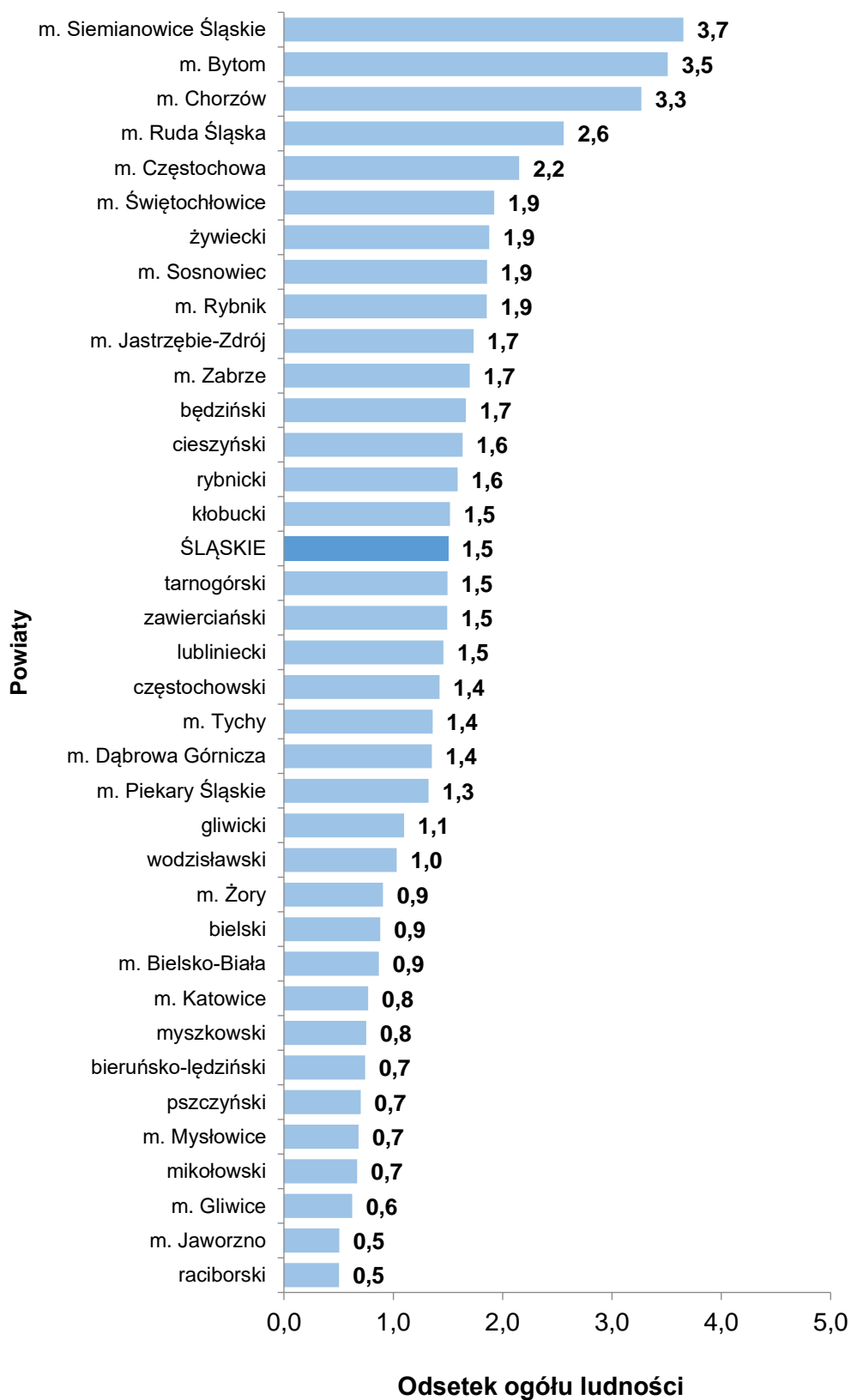
Źródło: 1) Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, <http://www.mpips.gov.pl>, sprawozdania *MPiPS/MRPiPS-03* za lata 2005-2019, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>.

Wykres 19. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa jako odsetek ogółu ludności poszczególnych terytoriów - województwo śląskie, 2019 r.

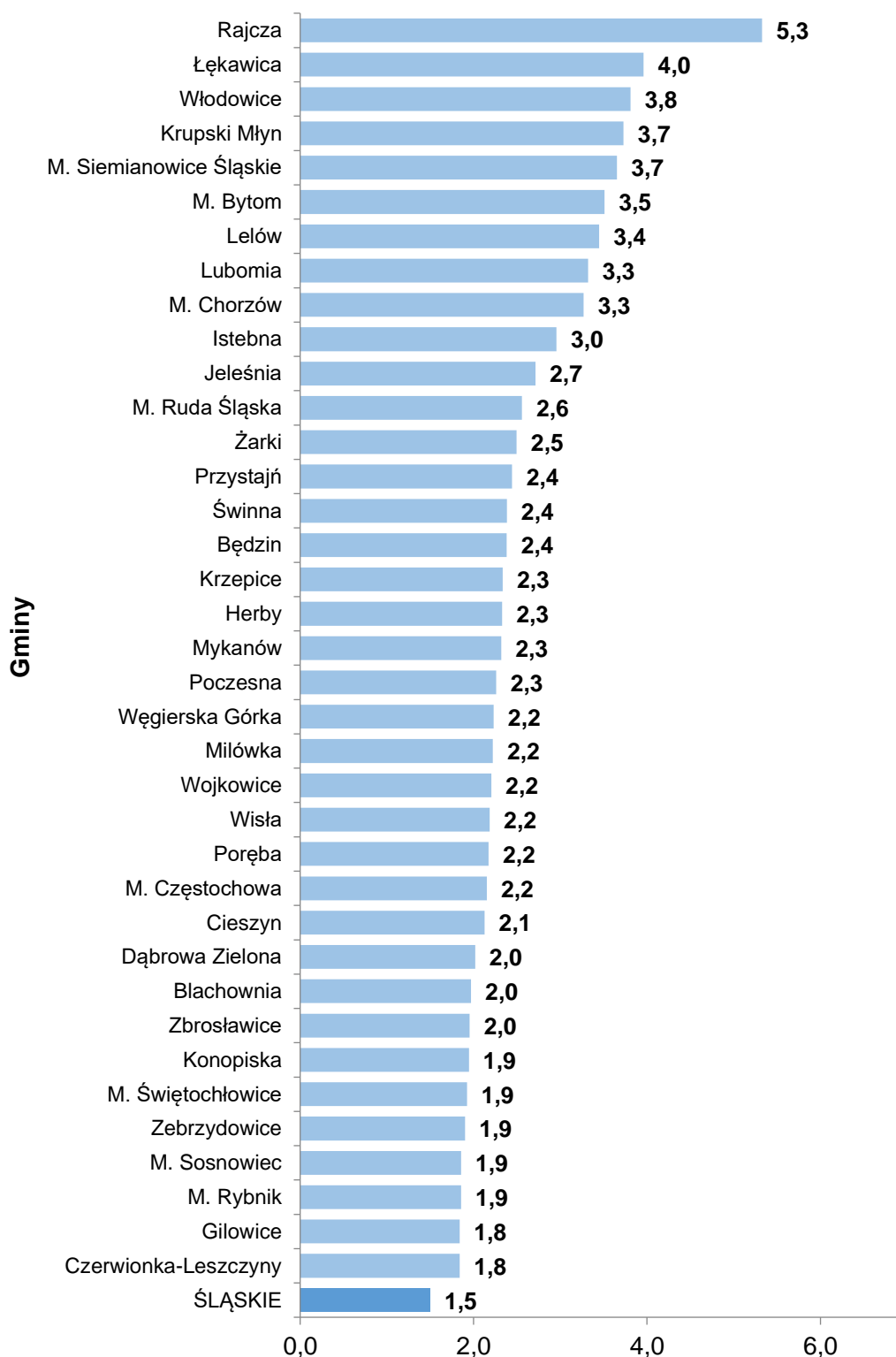
Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>.

Wykres 20. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa jako odsetek ogółu ludności powiatów - województwo śląskie, 2019 r.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>.

Wykres 21. Gminy o najwyższym odsetku ludności objętej pomocą społeczną z powodu ubóstwa - województwo śląskie, 2019 r.

Odsetek ogółu ludności

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>.

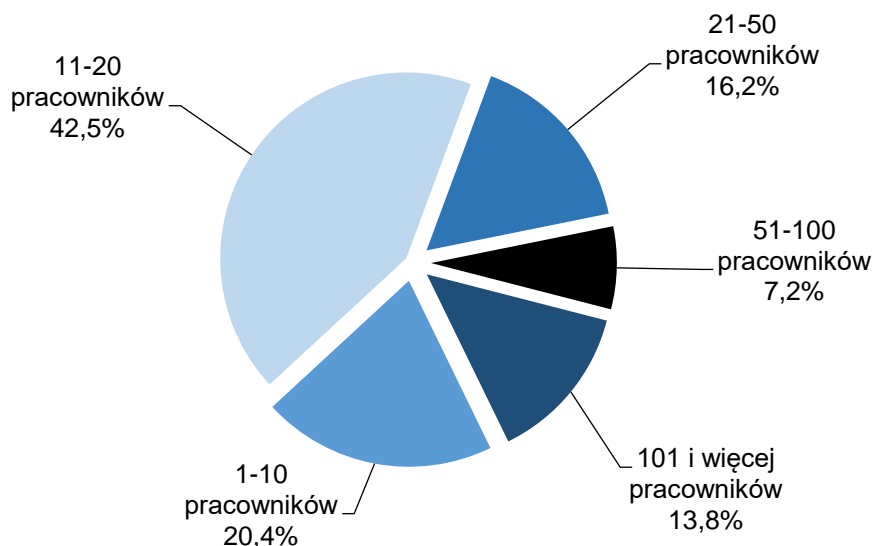
4. INFRASTRUKTURA POMOCY SPOŁECZNEJ

Zadania z zakresu pomocy społecznej w województwie śląskim realizowane są na wszystkich poziomach podziału administracyjnego. Na szczeblu województwa funkcjonuje Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego będący jednostką organizacyjną Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego oraz Wydział Rodziny i Polityki Społecznej Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego.

Na szczeblach gminy i powiatu działa cały wachlarz instytucji świadczących szeroki zakres usług osobom, rodzinom i grupom wymagającym wsparcia. Do usług tych należą w szczególności: wypłacanie pomocy finansowej, udzielanie pomocy rzeczowej, poradnictwo specjalistyczne, praca socjalna, zapewnienie posiłku, opieka stacjonarna (całodobowa), półstacjonarna (dzienna) bądź też w postaci zapewnienia noclegu) oraz rodzinna.

Zadania pomocy społecznej w gminach wykonują ośrodki pomocy społecznej, natomiast w powiatach – powiatowe centra pomocy rodzinie. W miastach na prawach powiatu zadania PCPR-ów realizują miejskie ośrodki pomocy społecznej, które mogą być nazwane "miejskimi ośrodkami pomocy rodzinie". Ośrodki pomocy społecznej stanowią kategorię jednostek charakteryzujących się ogromnym zróżnicowaniem. Najmniejszy OPS (w Koszarawie) zatrudniał na koniec 2019 roku 3 osoby, największy (w Katowicach) posiadał w tym czasie 397 pracowników.

Wykres 22. Struktura ośrodków pomocy społecznej* wg liczby pracowników - województwo śląskie, stan na koniec 2019 r. (N=167).

* Na wykresie uwzględniono zarówno ośrodki działające w gminach powiatów ziemskich, jak i w miastach na prawach powiatu.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r.

W samorządach miast/gmin funkcjonują różne modele działania ośrodków pomocy społecznej. Niektóre samorzady powierzają im realizację wszystkich zadań z obszaru pomocy i wsparcia, w innych natomiast działania OPS-ów ograniczają się wyłącznie do realizacji tych, które wynikają z ustawy o pomocy społecznej, podczas gdy pozostałe zadania są obsługiwane przez odpowiednie wydziały urzędów miast/gmin. Pomiędzy tymi dwoma skrajnymi modelami istnieje cały wachlarz rozwiązań pośrednich.

Gmina, powiat i miasto w celu realizacji zadań pomocy społecznej mogą tworzyć również inne jednostki organizacyjne⁷⁹. Poniżej przedstawiono charakterystyki wybranych JOPS funkcjonujących na terenie województwa śląskiego w 2019 r. (w kolejności alfabetycznej).

Dom pomocy społecznej – świadczy usługi bytowe, opiekuńcze, wspomagające i edukacyjne na poziomie obowiązującego standardu, w zakresie i formach wynikających z indywidualnych potrzeb osób w nim przebywających⁸⁰. Dom pomocy społecznej może również świadczyć usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób w nim niezamieszkujących⁸¹. Prawo do umieszczenia w domu pomocy społecznej przysługuje osobom wymagającym całodobowej opieki z powodu wieku, choroby lub niepełnosprawności, niemogących samodzielnie funkcjonować w codziennym życiu, którym nie można zapewnić niezbędnej pomocy w formie usług opiekuńczych⁸². Domy pomocy społecznej, w zależności od rodzaju osób w nich mieszkających, dzielą się na jednostki dla: 1) osób w podeszłym wieku, 2) osób przewlekłe somatycznie chorych, 3) osób przewlekłe psychicznie chorych, 4) dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie, 5) dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, 6) osób niepełnosprawnych fizycznie oraz 7) osób uzależnionych od alkoholu⁸³. DPS może być prowadzony w jednym budynku łącznie dla: 1) osób w podeszłym wieku oraz osób przewlekłe somatycznie chorych; 2) osób przewlekłe somatycznie chorych oraz osób niepełnosprawnych fizycznie; 3) osób w podeszłym wieku oraz osób niepełnosprawnych fizycznie; 4) osób dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie oraz dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie. Typy domów pomocy społecznej mogą być łączone także w inny sposób, pod warunkiem usytuowania każdego z nich w odrębnym budynku⁸⁴.

Mieszkanie chronione – jest formą pomocy społecznej przygotowującą pod opieką specjalistów osoby tam przebywające do prowadzenia samodzielnego życia lub wspomagającą te osoby w codziennym funkcjonowaniu⁸⁵. Ta forma wsparcia może być przyznana osobie, która ze względu na trudną sytuację życiową, wiek, niepełnosprawność lub chorobę potrzebuje wsparcia w funkcjonowaniu w codziennym życiu, ale nie wymaga usług w zakresie świadczonej przez jednostkę całodobowej opieki. Dotyczy to w szczególności osób z zaburzeniami psychicznymi, osób opuszczających placówki pieczy zastępczej, młodzieżowy ośrodek wychowawczy, zakład dla nieletnich, a także cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą⁸⁶. Mieszkanie chronione w zależności od celu udzielania wsparcia prowadzone jest jako mieszkanie chronione treningowe lub mieszkanie chronione wspierane. W mieszkaniu chronionym treningowym zapewnia się usługi bytowe oraz naukę,

⁷⁹ Ustawa o pomocy społecznej, w treści art. 6 ust. 5, do jednostek organizacyjnych pomocy społecznej zalicza: regionalny ośrodek polityki społecznej, powiatowe centrum pomocy rodzinie, ośrodek pomocy społecznej, dom pomocy społecznej, placówkę specjalistycznego poradnictwa, ośrodek wsparcia oraz ośrodek interwencji kryzysowej. W tej części opracowania - w ślad za *Sprawozdaniem z udzielonych świadczeń pomocy społecznej - pieniężnych, w naturze i usługach MRPiPS-03* – ujęto również informacje dotyczące: rodzinnych domów pomocy, mieszkań chronionych oraz klubów integracji społecznej.

⁸⁰ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 1507 ze zm.), art. 55, ust. 1.

⁸¹ Ibidem, art. 55, ust. 3.

⁸² Ibidem, art. 54, ust. 1.

⁸³ Ibidem, art. 56.

⁸⁴ Ibidem, art. 56a, ust 1 i 2.

⁸⁵ Ibidem, art. 53, ust. 2.

⁸⁶ Ibidem, art. 53, ust. 1.

rozwijanie lub utrwalanie samodzielności, sprawności w zakresie samoobsługi, pełnienia ról społecznych w integracji ze społecznością lokalną, w celu umożliwienia prowadzenia samodzielnego życia. Mieszkanie chronione wspierane przeznaczone jest dla osoby niepełnosprawnej, w szczególności osoby niepełnosprawnej fizycznie lub osoby z zaburzeniami psychicznymi oraz dla osoby w podeszłym wieku lub przewlekle chorej. W mieszkaniu chronionym wspieranym zapewnia się usługi bytowe oraz pomoc w wykonywaniu czynności niezbędnych w życiu codziennym i realizacji kontaktów społecznych, w celu utrzymania lub rozwijania samodzielności osoby na poziomie jej psychofizycznych możliwości⁸⁷.

Ośrodki wsparcia:

- **Dom dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży** – zapewnia całodobowy, okresowy pobyt matkom z małoletnimi dziećmi i kobietom w ciąży, a także ojcom z małoletnimi dziećmi i innym osobom sprawującym opiekę nad dziećmi⁸⁸.
- **Dzienny dom pomocy** – placówka przeznaczona dla osób, które z powodu wieku, choroby lub innych przyczyn wymagają opieki. Dienne domy pomocy zapewniają swym klientom różnorodne usługi. Zwykle jest to: pobyt od poniedziałku do piątku (od godzin rannych do popołudniowych), wyżywienie (śniadanie wraz z obiadem), posiłki na wynos, usługi higieniczne (natrysk, usługi pralnicze), udzielanie pomocy w podstawowych czynnościach życiowych, załatwianiu spraw osobistych i urzędowych, podnoszenie sprawności i aktywizowanie, pomoc w zaspokojeniu potrzeb zdrowotnych (pomoc w kontaktach z placówkami służby zdrowia, pomoc w zakupie leków), działania wspomagające (pomoc psychologiczna, rekreacja, rozwijanie kontaktów ze środowiskiem i rodziną).
- **Noclegownia** – zapewnia schronienie osobom bezdomnym, świadcząc tymczasową pomoc w postaci miejsca noclegowego, w ramach której umożliwia spędzenie nocy w warunkach gwarantujących ochronę życia i zdrowia⁸⁹.
- **Ogrzewalnia** - umożliwia interwencyjny, bezpieczny pobyt w ogrzewanych pomieszczeniach wyposażonych co najmniej w miejsca siedzące⁹⁰.
- **Schronisko dla osób bezdomnych** - zapewnia osobom bezdomnym, które podpisały kontrakt socjalny, całodobowe, tymczasowe schronienie oraz usługi ukierunkowane na wzmacnianie aktywności społecznej, wyjście z bezdomności i uzyskanie samodzielności życiowej⁹¹. Schronisko dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi zapewnia osobom bezdomnym, które ze względu na wiek, chorobę lub niepełnosprawność wymagają częściowej opieki i pomocy w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych, ale nie wymagają usług w zakresie świadczonym przez jednostkę całodobowej opieki, zakład opiekuńczo-leczniczy lub zakład pielęgnacyjno-opiekuńczy, tymczasowe schronienie wraz z usługami opiekuńczymi oraz usługami ukierunkowanymi na wzmacnianie aktywności społecznej, w miarę możliwości wyjście z bezdomności i uzyskanie samodzielności życiowej. W szczególnie uzasadnionych przypadkach osobom

⁸⁷ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 1507 ze zm.), art. 53, ust. 4 i 5.

⁸⁸ Rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej w sprawie domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży z dnia 8 marca 2005 r. (Dz.U. z 2005 r., nr 43, poz. 418), §2.

⁸⁹ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 1507 ze zm.), art. 48a, ust. 3.

⁹⁰ Ibidem, art. 48a, ust. 4.

⁹¹ Ibidem, art. 48a, ust. 2.

bezdomnym w tego typu schroniskach zapewnia się posiłek lub całodzienne wyżywienie⁹².

- **Środowiskowy dom samopomocy** – ośrodek wsparcia, który świadczy usługi w ramach indywidualnych lub zespołowych treningów samoobsługi i treningów umiejętności społecznych, polegających na nauce, rozwijaniu lub podtrzymywaniu umiejętności w zakresie czynności dnia codziennego i funkcjonowania w życiu społecznym⁹³.

Rodzinny dom pomocy – stanowi formę usług opiekuńczych i bytowych świadczonych całodobowo przez osobę fizyczną lub organizację pożytku publicznego dla nie mniej niż trzech i nie więcej niż ośmiu zamieszkujących wspólnie osób wymagających z powodu wieku lub niepełnosprawności wsparcia w tej formie⁹⁴.

Na koniec 2019 r. w województwie śląskim, na poziomie gminy i powiatu, działały ogółem 682 jednostki organizacyjne pomocy społecznej. Wśród nich znalazło się 167 ośrodków pomocy społecznej oraz 17 powiatowych centrów pomocy rodzinie⁹⁵. Liczba i rozmieszczenie dwóch ostatnich rodzajów jednostek mają charakter stały, dlatego też umownie można nazwać je podstawowymi. Dla odróżnienia pozostałe rodzaje JOPS w niniejszym rozdziale określono jako specjalistyczne i to właśnie im poświęcono dalszą jego część.

Wśród 498 specjalistycznych jednostek organizacyjnych pomocy i integracji społecznej działających na terenie województwa śląskiego na koniec 2019 r. znalazło się:

- 98 domów pomocy społecznej⁹⁶;
- 210 ośrodków wsparcia, w tym:
 - 48 ośrodków dla osób z zaburzeniami psychicznym (w tym 46 środowiskowych domów samopomocy);
 - 60 dziennych domów pomocy;
 - 7 domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży;
 - 13 noclegowni;
 - 32 schroniska dla bezdomnych (w tym 5 z usługami opiekuńczymi);
 - 11 ogrzewalni;
 - 13 klubów samopomocy (innych niż kluby samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi);
 - 7 jadłodajni;
 - 19 „innych ośrodków wsparcia”;
- 1 rodzinny dom pomocy społecznej;
- 150 mieszkań chronionych (58 dla osób usamodzielnianych opuszczających niektóre typy placówek opiekuńczo-wychowawczych, schroniska, zakłady poprawcze itp., 20 dla osób z zaburzeniami psychicznymi; z tego 100 miało charakter mieszkań treningowych a 50 wspieranych);
- 19 ośrodków interwencji kryzysowej (w tym: 19 dla ofiar przemocy w rodzinie, a 6 dla ofiar handlu ludźmi);

⁹² Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 1507 ze zm.), art. 48a, ust. 2b i 2c.

⁹³ Ibidem, art. 51a, ust. 2.

⁹⁴ Ibidem, art. 52, ust. 2.

⁹⁵ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r.

⁹⁶ Wartość odnosi się do jednostek prowadzonych na zlecenie powiatu/gminy. Oprócz nich na terenie województwa śląskiego działało 8 DPS prowadzonych przez stowarzyszenia/fundacje lub też w ramach działalności gospodarczej - bez zlecenia powiatu lub gminy. Jednostki te dysponowały 361 miejscami. Źródło: Śląski Urząd Wojewódzki w Katowicach, *Wykaz zarejestrowanych domów pomocy społecznej w województwie śląskim*, <http://www.katowice.uw.gov.pl/download/447> [odczyt 29.05.2020 r.].

- 5 jednostek specjalistycznego poradnictwa (wśród nich 4 miały charakter jednostek specjalistycznego poradnictwa rodzinnego);
- 15 klubów integracji społecznej⁹⁷.

W latach 2018-2019 bilans liczby jednostek organizacyjnych pomocy społecznej zwiększył się o 22, tj. o 4,6%. Wzrosty miały miejsce w przypadku:

- mieszkań chronionych (22 jednostki), w tym dla osób usamodzielnianych, opuszczających niektóre typy placówek opiekuńczo-wychowawczych, schroniska, zakłady poprawcze i inne (5 jednostek);
- klubów samopomocy innych niż dla osób z zaburzeniami psychicznymi (9 jednostek);
- dziennych domów pomocy (4 jednostki);
- środowiskowych domów samopomocy (3 jednostki), w tym 1 dla osób z zaburzeniami psychicznymi;
- klubów samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi, domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, noclegowni, ogrzewalni, ośrodków wsparcia ogółem, ośrodków interwencji kryzysowej dla ofiar handlu ludźmi oraz jednostek specjalistycznego poradnictwa rodzinnego (po 1 jednostce).

Spadki dotyczyły natomiast schronisk dla bezdomnych i innych ośrodków wsparcia (po 7 jednostek), jadłodajni (5 jednostek), ośrodków interwencji kryzysowej ogółem i mieszkań chronionych dla osób z zaburzeniami psychicznymi (po 1 jednostce)⁹⁸. W przypadku domów pomocy społecznej, rodzinnych domów pomocy, ośrodków interwencji kryzysowej dla ofiar przemocy, jednostek specjalistycznego poradnictwa dla rodzin naturalnych i klubów integracji społecznej w latach 2018-2019 nie stwierdzono zmiany liczby jednostek.

Jednostki organizacyjne pomocy społecznej mogą charakteryzować się zasięgiem lokalnym (z reguły nie przekraczającym jednej gminy) lub ponadlokalnym. Na koniec 2019 r. na terenie województwa śląskiego funkcjonowało 341 jednostek (68,5%) o zasięgu lokalnym oraz 157 (31,5%) charakteryzujących się zasięgiem ponadlokalnym. Przeciętnie w całym kraju odsetek tych pierwszych wynosił 67,2%⁹⁹, co oznacza, że w 2019 roku województwo śląskie, w stosunku do średniej krajowej, charakteryzowało się nieco wyższym udziałem jednostek organizacyjnych pomocy społecznej o zasięgu lokalnym. Stan taki wynika w znacznej mierze z wyjątkowo dużego udziału miast na prawach powiatu. W latach 2018-2019 mieliśmy do czynienia głównie ze wzrostem liczby jednostek o zasięgu ponadlokalnym (wzrost o 13 jednostek, tj. o 9,0%). Liczba JOPS charakteryzujących się zasięgiem lokalnym wzrosła w tym czasie o 9, tj. o 2,7%¹⁰⁰.

Liczba miejsc, którymi na koniec 2019 r. dysponowały placówki stacjonarne, półstacjonarne, rodzinne oraz mieszkania chronione, wyniosła 18 339¹⁰¹. Struktura miejsc ze względu na rodzaj jednostki przedstawiała się następująco¹⁰²:

- domy pomocy społecznej – 8 689;
- ośrodki wsparcia – 8 743;
- rodzinny dom pomocy – 8;
- mieszkania chronione – 601;
- ośrodki interwencji kryzysowej – 298.

⁹⁷ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r.

⁹⁸ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za lata 2018-2019.

⁹⁹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r.

¹⁰⁰ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za lata 2018-2019.

¹⁰¹ Liczba miejsc wg statutów jednostek.

¹⁰² Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r.

Spośród ogółu miejsc, jakimi dysponowały ośrodki wsparcia, na ośrodki dla osób z zaburzeniami psychicznymi przypadało 2 072, w tym na środowiskowe domy samopomocy – 1 981, na „inne ośrodki wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi” – 66, a na kluby samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi – 25.

Pozostałe ośrodki wsparcia dysponowały następującą liczbą miejsc:

- dzienne domy pomocy – 2 593;
- domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży – 126;
- noclegownie – 549;
- schroniska dla bezdomnych – 1 387;
- ogrzewalnie – 245;
- kluby samopomocy (inne niż te dla osób z zaburzeniami psychicznymi) – 364;
- jadłodajnie – 927;
- „inne ośrodki wsparcia” – 453.

W 2019 roku ogólny wskaźnik liczby miejsc w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców był w województwie śląskim niższy niż Polsce i wynosił 40,5 wobec 47,6 dla całego kraju¹⁰³. W miastach na prawach powiatu jego poziom kształtował się na poziomie 44,7, a w powiatach ziemskich - 35,1. W 2019 r. najniższe jego wartości zanotowano w podregionach: tyskim (26,6), bielskim (32,2) i katowickim (34,9); natomiast na poziomie powiatów w powiatach: kłobuckim (3,5), żywieckim (11,4) i bieruńsko-lędzińskim (12,6)¹⁰⁴.

Mniej korzystny dla województwa śląskiego poziom wskaźników występował w przypadku: klubów samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi (śląskie 0,06; Polska 0,18), klubów samopomocy innych niż dla osób z zaburzeniami psychicznymi (śląskie 0,80; Polska 2,36), rodzinnych domów pomocy (śląskie 0,02; Polska 0,06), ośrodków wsparcia (śląskie 19,29, Polska 24,97), „innych ośrodków wsparcia” (śląskie 1,00; Polska 2,15), środowiskowych domów samopomocy (śląskie 4,7; Polska 8,10), domów pomocy społecznej (śląskie 19,17; Polska 21,04) oraz jadłodajni (śląskie 2,04; Polska 3,44)¹⁰⁵.

W 2019 roku wyższe, w stosunku do średniej krajowej, wartości wskaźników liczby miejsc na 10 tys. ludności dotyczyły: noclegowni (śląskie 1,21; Polska 0,79), ogrzewalni (śląskie 0,54; Polska 0,37), ośrodków interwencji kryzysowej (śląskie 0,66; Polska 0,51), domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży (śląskie 0,28; Polska 0,19), schronisk dla bezdomnych (śląskie 3,06; Polska 2,33), dziennych domów pomocy (śląskie 5,72; Polska 4,84) oraz mieszkań chronionych (śląskie 1,33; Polska 0,99)¹⁰⁶.

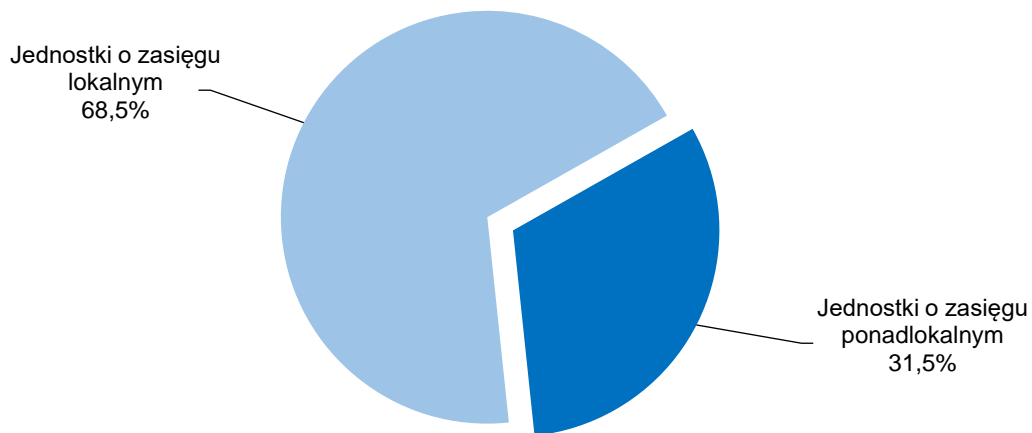
¹⁰³ Przy obliczaniu wskaźnika uwzględniono: domy pomocy społecznej, ośrodki wsparcia, rodzinne domy pomocy, mieszkania chronione oraz ośrodki interwencji kryzysowej.

¹⁰⁴ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r.; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

¹⁰⁵ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r.; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

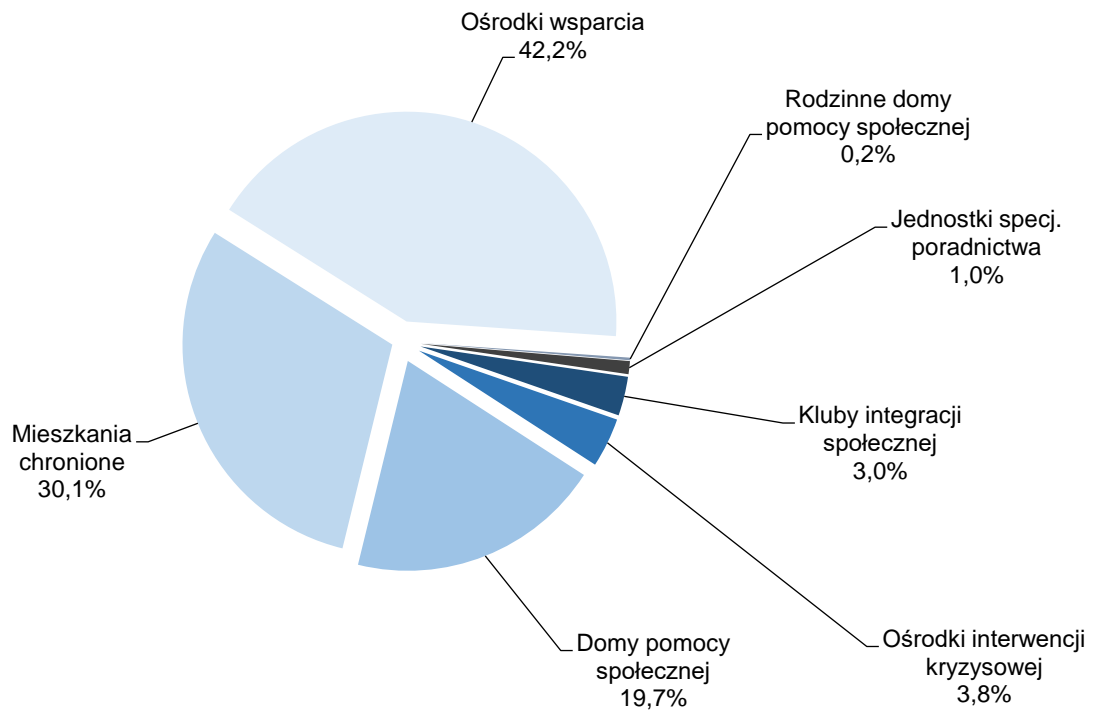
¹⁰⁶ Ibidem.

Wykres 23. Struktura specjalistycznych JOPS wg zasięgu działania - województwo śląskie, stan na koniec 2019 r. (N=498).

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r.

Wykres 24. Struktura specjalistycznych JOPS wg rodzaju - województwo śląskie, stan na koniec 2019 r. (N=498).

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r.

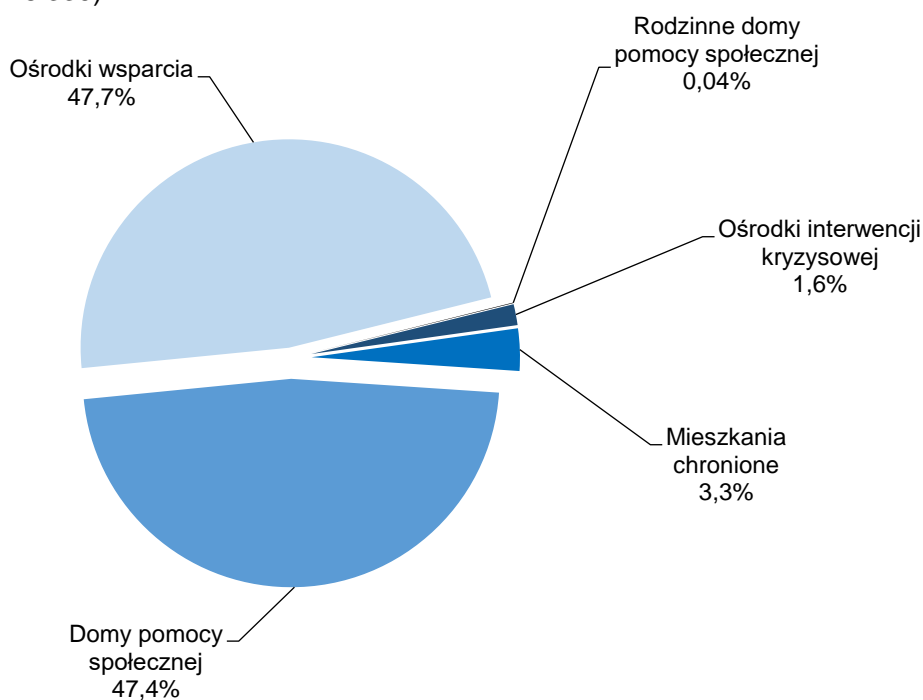
Wykres 25. Ośrodki wsparcia - województwo śląskie, stan na koniec 2019 r.

Uwaga: liczba ośrodków wsparcia wg rodzajów nie sumuje się do ogólnej liczby tego rodzaju jednostek, gdyż dany ośrodek mógł należeć do więcej niż jednej kategorii.

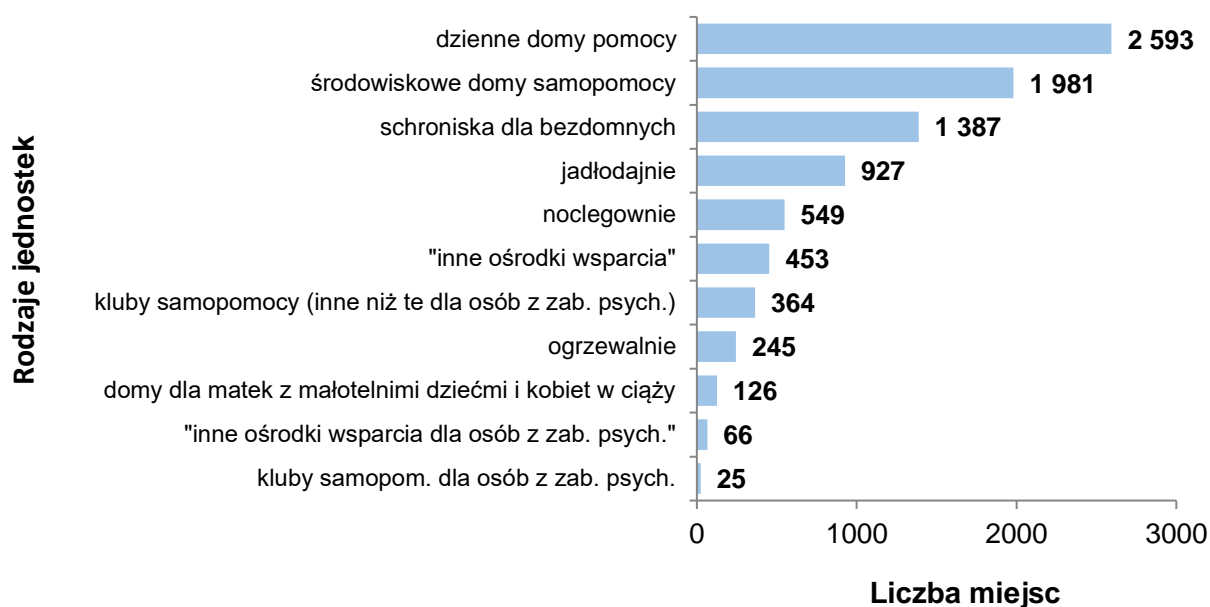
Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r.

Wykres 26. Struktura miejsc w specjalistycznych JOPS - województwo śląskie, stan na koniec 2019 r. (N=18 339).

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r.

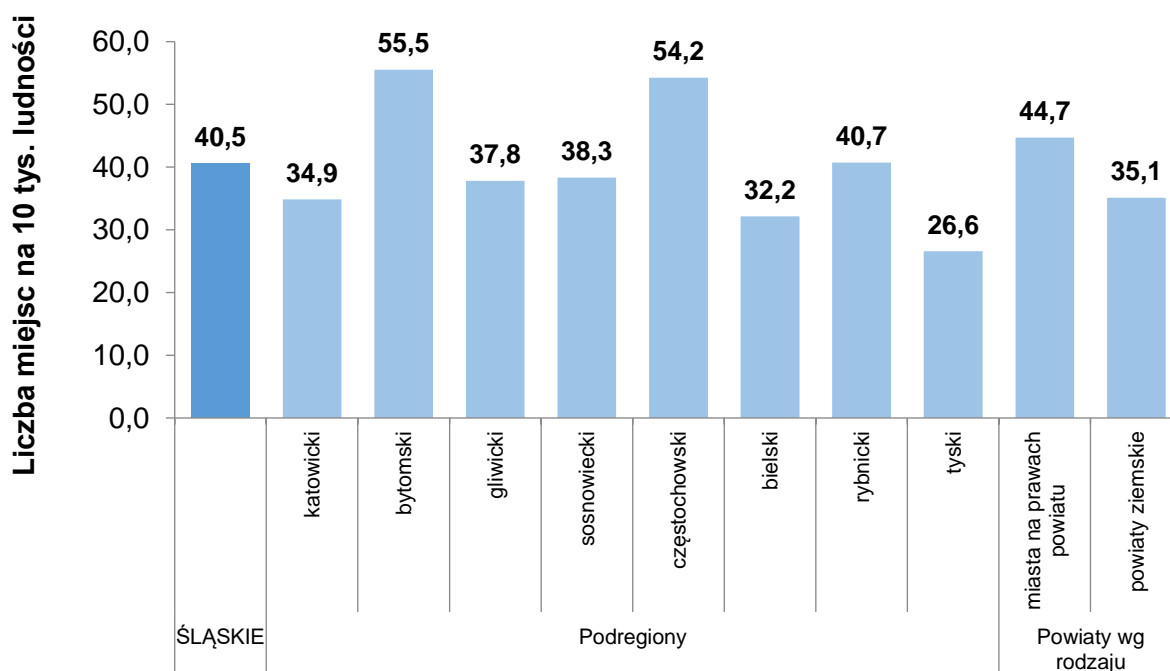
Wykres 27. Miejsca w ośrodkach wsparcia - województwo śląskie, stan na koniec 2019 r.

Uwaga: liczba miejsc w ośrodkach wsparcia wg rodzajów nie sumuje się do ogólnej liczby miejsc w tego rodzaju jednostkach, gdyż dany ośrodek mógł należeć do więcej niż jednej kategorii.

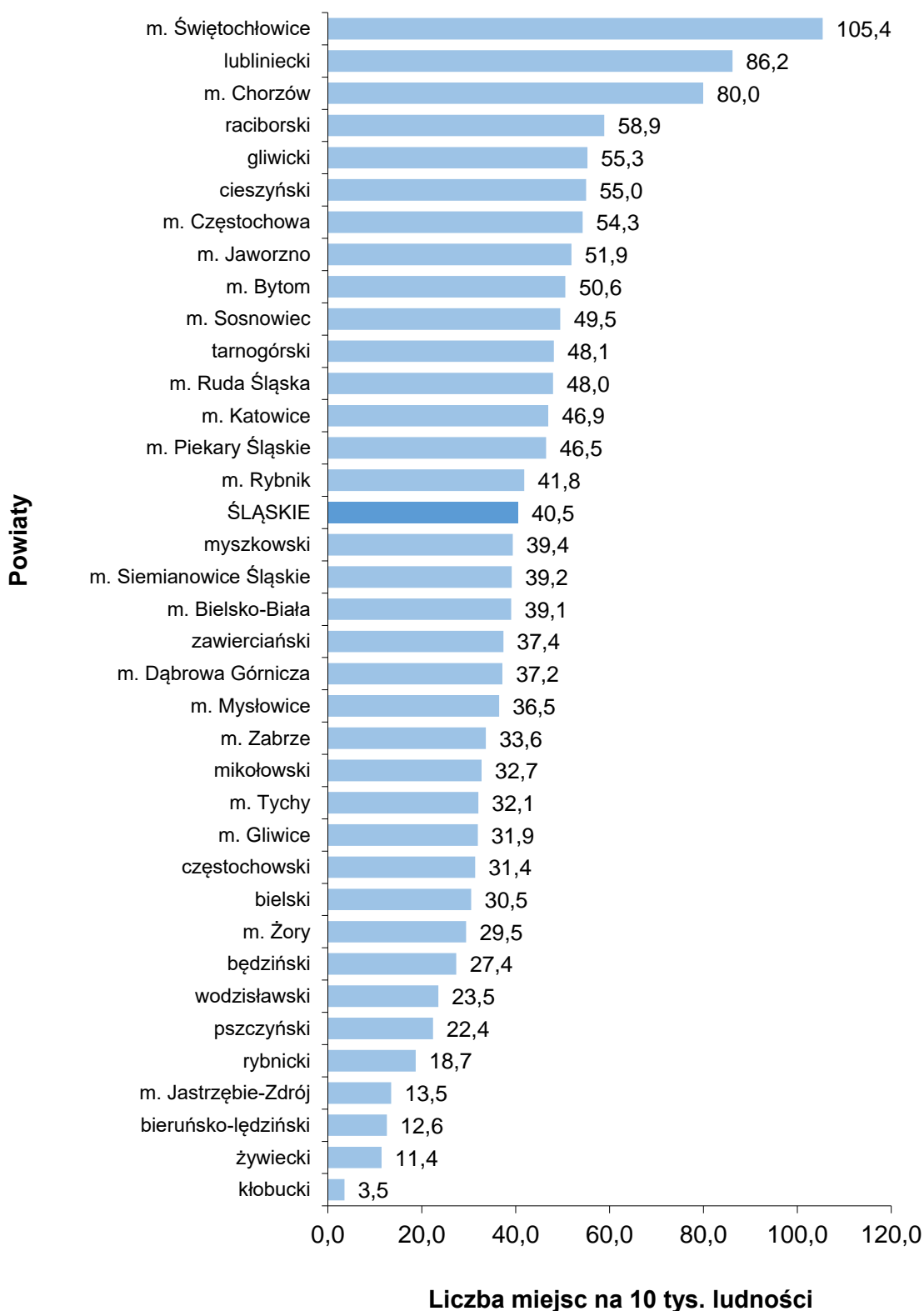
Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r.

Wykres 28. Liczba miejsc w specjalistycznych JOPS na 10 tys. ludności poszczególnych terytoriów - województwo śląskie, stan na koniec 2019 r.

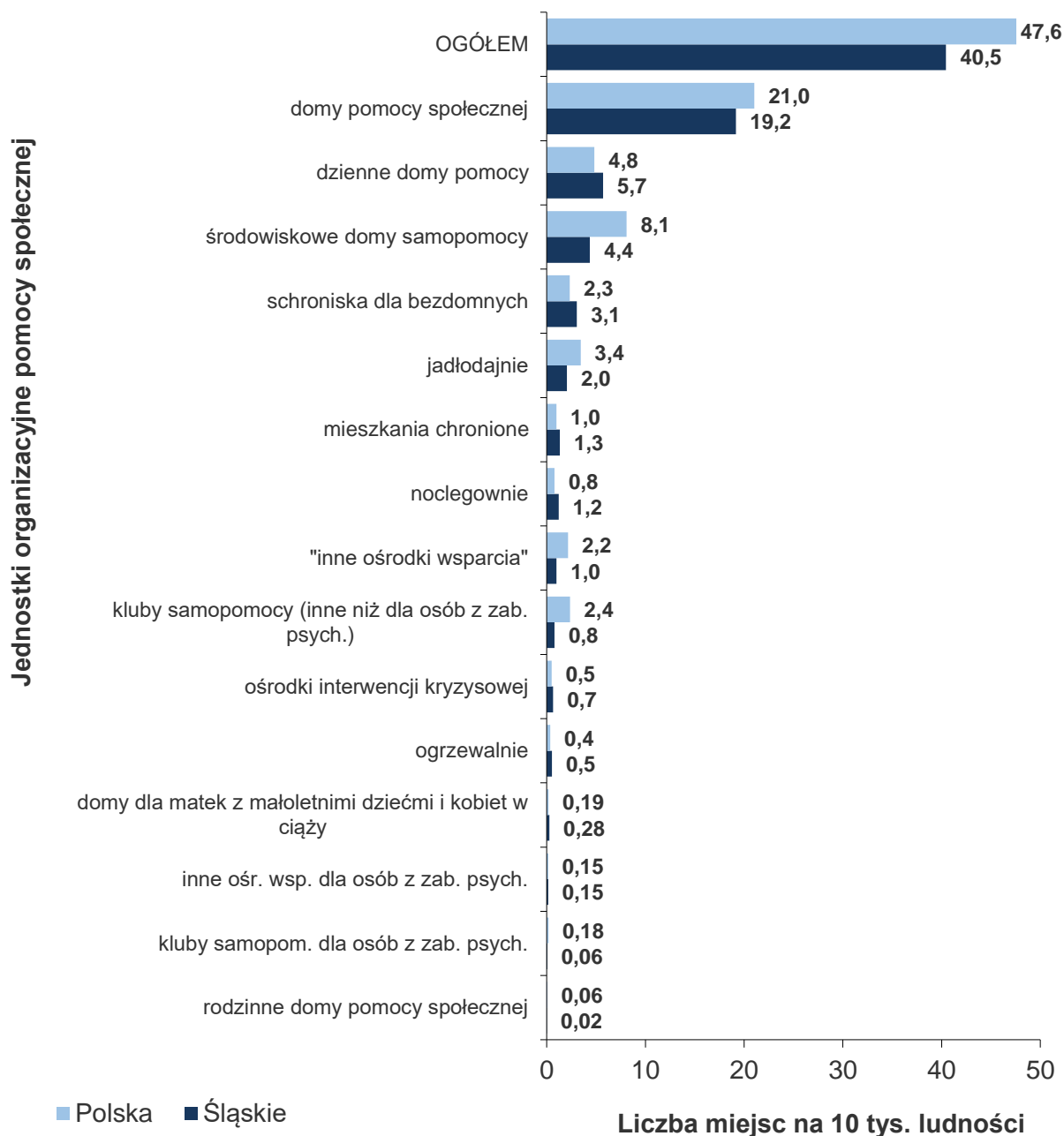
Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 29. Liczba miejsc w specjalistycznych JOPS na 10 tys. ludności wg powiatów - województwo śląskie, stan na koniec 2019 r.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 30. Liczba miejsc w specjalistycznych JOPS na 10 tys. ludności - województwo śląskie i Polska, stan na koniec 2019 r.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

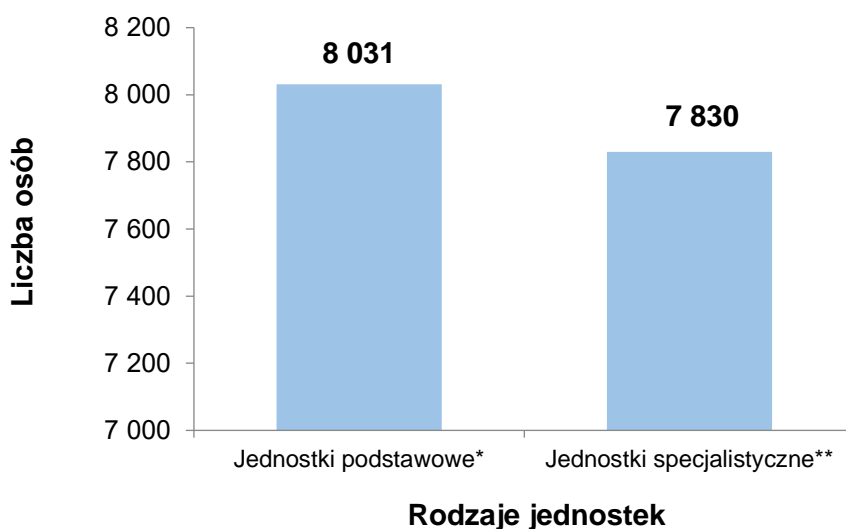
5. KADRY POMOCY SPOŁECZNEJ

5.1. Liczebność i struktura pracowników JOPS

Odpowiednia liczebność oraz właściwa struktura zasobów kadrowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej ma duże znaczenie dla skutecznej realizacji zadań wynikających z ustawy o pomocy społecznej. Według danych pochodzących ze sprawozdania *MRPiPS-03*, aktualnych na koniec 2019 r., w województwie śląskim zadania z zakresu pomocy społecznej realizowało 15 940 osób, w tym na szczeblu wojewódzkim 79 (50 w Regionalnym Ośrodku Polityki Społecznej Województwa Śląskiego, 29 w Śląskim Urzędzie Wojewódzkim), a na szczeblach gminnym i powiatowym 15 861¹⁰⁷. Dalszą część niniejszego rozdziału poświęcono pracownikom JOPS działającym na poziomie gmin i powiatów.

Na koniec 2019 r. w województwie śląskim na 10 tys. ludności przypadało przeciętnie 35,0 pracowników jednostek organizacyjnych pomocy społecznej. W miastach na prawach powiatu wskaźnik ten wynosił 34,2, natomiast w powiatach ziemskich 36,0. Najniższe jego wartości zanotowano w podregionach: tyskim (26,3), rybnickim (30,1) oraz sosnowieckim (32,2), a na poziomie powiatowym w: Jastrzębiu-Zdroju (14,7), Tychach (20,7) oraz powiecie kłobuckim (22,3)¹⁰⁸.

Wykres 31. Pracownicy podstawowych* i specjalistycznych** jednostek organizacyjnych pomocy społecznej - województwo śląskie, stan na koniec 2019 r. (N=15 861).

* OPS i PCPR, ** Pozostałe JOPS

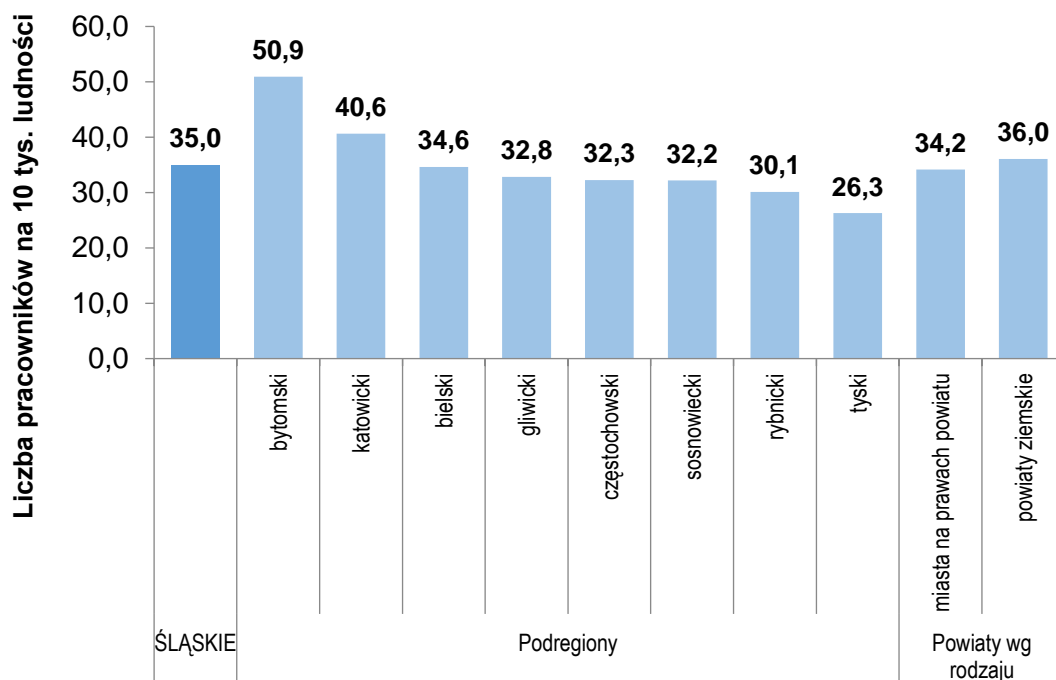
Uwaga: Pracownicy wyszczególnionych jednostek nie muszą sumować się do ogółu, np. część pracowników mogła być oddelegowana do pracy w innym rodzaju jednostki.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r.

¹⁰⁷ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r.

¹⁰⁸ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r.; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 32. Liczba pracowników JOPS na 10 tys. ludności poszczególnych terytoriów – województwo śląskie, stan na koniec 2019 r.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wśród pracowników jednostek szczebla gminnego i powiatowego na koniec 2019 r. dominowały osoby zatrudnione w ośrodkach pomocy społecznej (7 382 osoby), domach pomocy społecznej (6 065 osób) oraz ośrodkach wsparcia (1 491 osób). Najmniej pracowników zatrudniały domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży (16 osób), placówki specjalistycznego poradnictwa (18 osób) oraz kluby integracji społecznej (44 osoby)¹⁰⁹.

Spośród kadry ośrodków wsparcia najliczniejszą grupę tworzyli pracownicy „ośrodków wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi” (636 osób, w tym 593 pracowników środowiskowych domów samopomocy). Na dalszych miejscach znalazły się osoby pracujące w dziennych domach pomocy (350 osób), noclegowniach, schroniskach, domach dla bezdomnych (294 osoby) oraz „innych ośrodkach wsparcia” (195 osób)¹¹⁰.

W 2019 roku, w stosunku do roku 2018, ogólna liczba pracowników jednostek szczebla gminnego i powiatowego zwiększyła się o 427 osób, tj. o 2,8%. Największy liczbowy wzrost zanotowano w przypadku: domów pomocy społecznej (210 osób), ośrodków pomocy społecznej (94 osoby), noclegowni, schronisk, domów dla bezdomnych (54 osoby) oraz ośrodków wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi (50 osób). Największy spadek liczby pracowników wystąpił w przypadku placówek specjalistycznego poradnictwa (52 osoby), znacznie mniejszy dotyczył klubów integracji społecznej (15 osób) oraz ośrodków interwencji kryzysowej (8 osób)¹¹¹.

¹⁰⁹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r.

¹¹⁰ Ibidem.

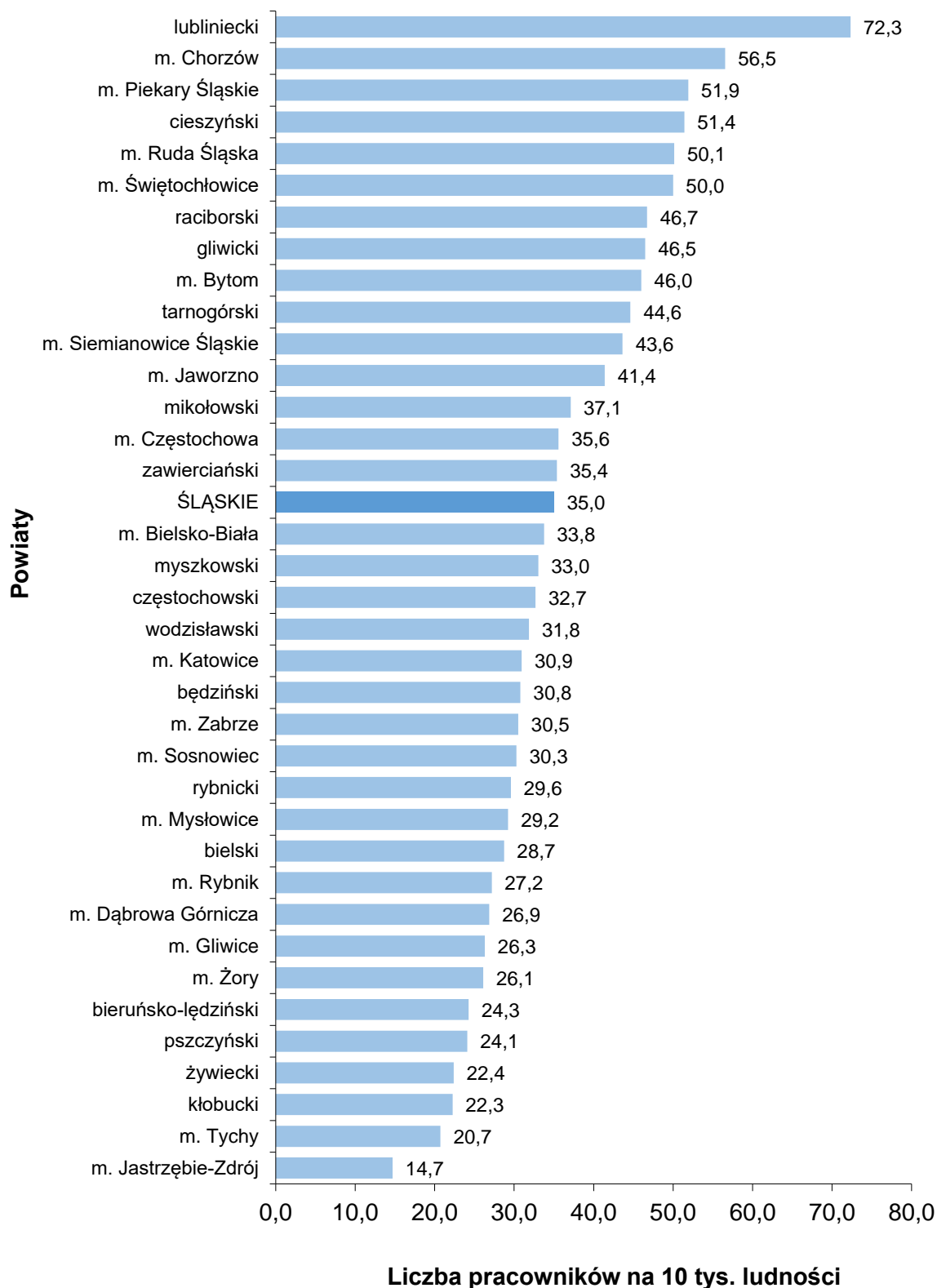
¹¹¹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za lata 2018-2019.

Porównując poziomy zasobów kadrowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej w województwie śląskim oraz w kraju, można stwierdzić, że w 2019 roku były one nieco niższe w przypadku województwa. Na 10 tys. ludności przypadało przeciętnie 35,0 pracowników JOPS, natomiast w Polsce 35,2. W przypadku województwa niższe wskaźniki liczby mieszkańców przypadających na jednego pracownika JOPS dotyczyły: domów pomocy społecznej (śląskie 13,4; Polska 14,2), ośrodków wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi (śląskie 1,4; Polska 2,1), w tym środowiskowych domów samopomocy (śląskie 1,3; Polska 2,1), placówek specjalistycznego poradnictwa (śląskie 0,04; Polska 0,07) oraz powiatowych centrów pomocy rodzinie (śląskie 1,4; Polska 1,9). Warto przy tym podkreślić, że sytuacja w powiatowych centrach pomocy rodzinie wynika z faktu występowania w województwie śląskim dużej liczby miast na prawach powiatu (19 JST), w których nie ma PCPR-ów, a ich zadania realizują miejskie ośrodki pomocy rodzinie.

W województwie śląskim wyższe niż w Polsce wskaźniki zanotowano w przypadku: ośrodków pomocy społecznej (śląskie 16,3; Polska 15,3), dziennych domów pomocy (śląskie 0,77; Polska 0,60), noclegowni, schronisk, domów dla bezdomnych (śląskie 0,65; Polska 0,24), ośrodków interwencji kryzysowej (śląskie 0,49; Polska 0,23), klubów integracji społecznej (śląskie 0,10; Polska 0,07), domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży (śląskie 0,04; Polska 0,02) oraz „innych ośrodków wsparcia” (śląskie 0,43; Polska 0,42)¹¹².

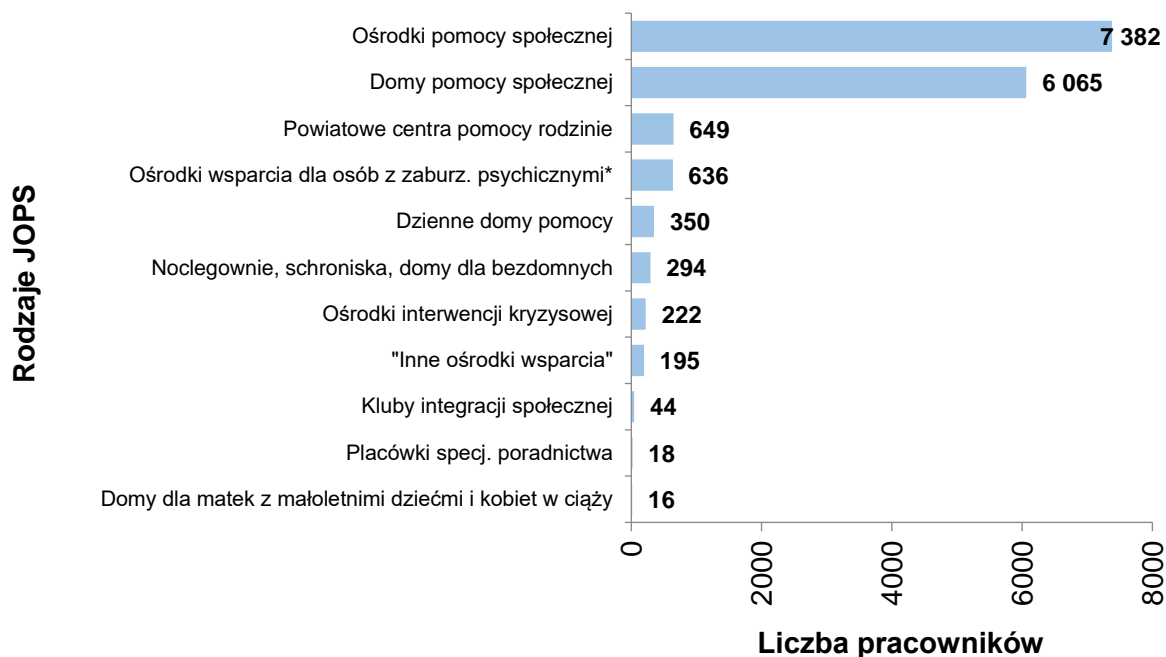
¹¹² Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* dla Polski za okres I-XII 2019 r.; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 33. Liczba pracowników JOPS na 10 tys. ludności wg powiatów - województwo śląskie, stan na koniec 2019 r.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 34. Struktura pracowników JOPS - województwo śląskie, stan na koniec 2019 r. (N=15 861).

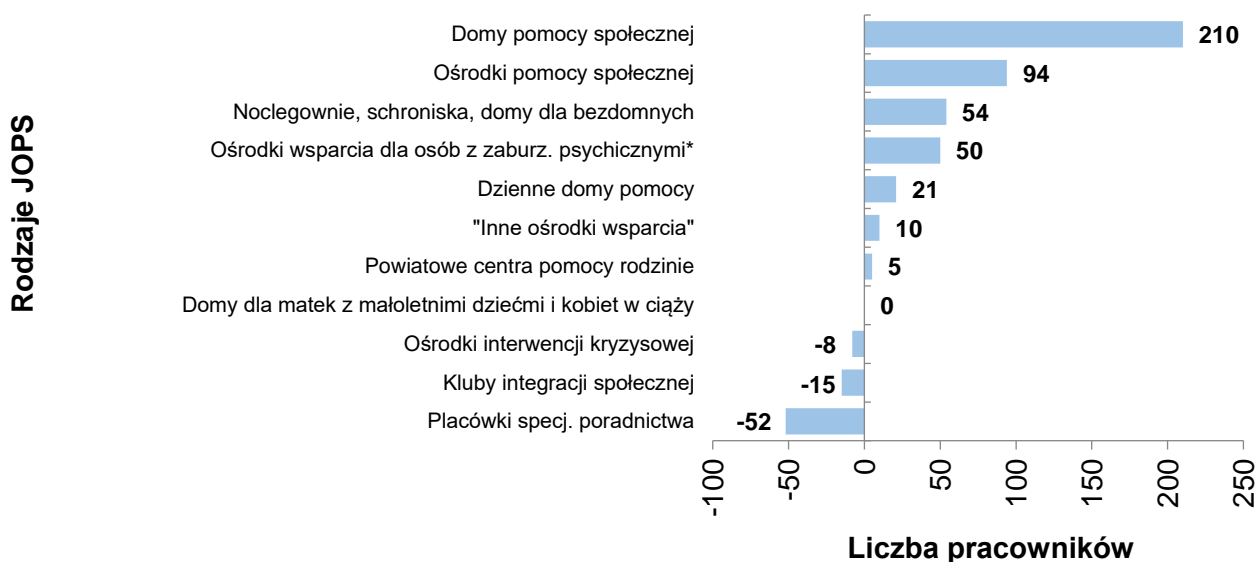

* W tym środowiskowe domy samopomocy 593 osoby.

Uwaga: Pracownicy wymienionych jednostek nie muszą sumować się do ogółu, np. część pracowników mogła być oddelegowana do pracy w innym rodzaju jednostki.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r.

Wykres 35. Zmiana liczby pracowników JOPS w województwie śląskim w latach 2018-2019.

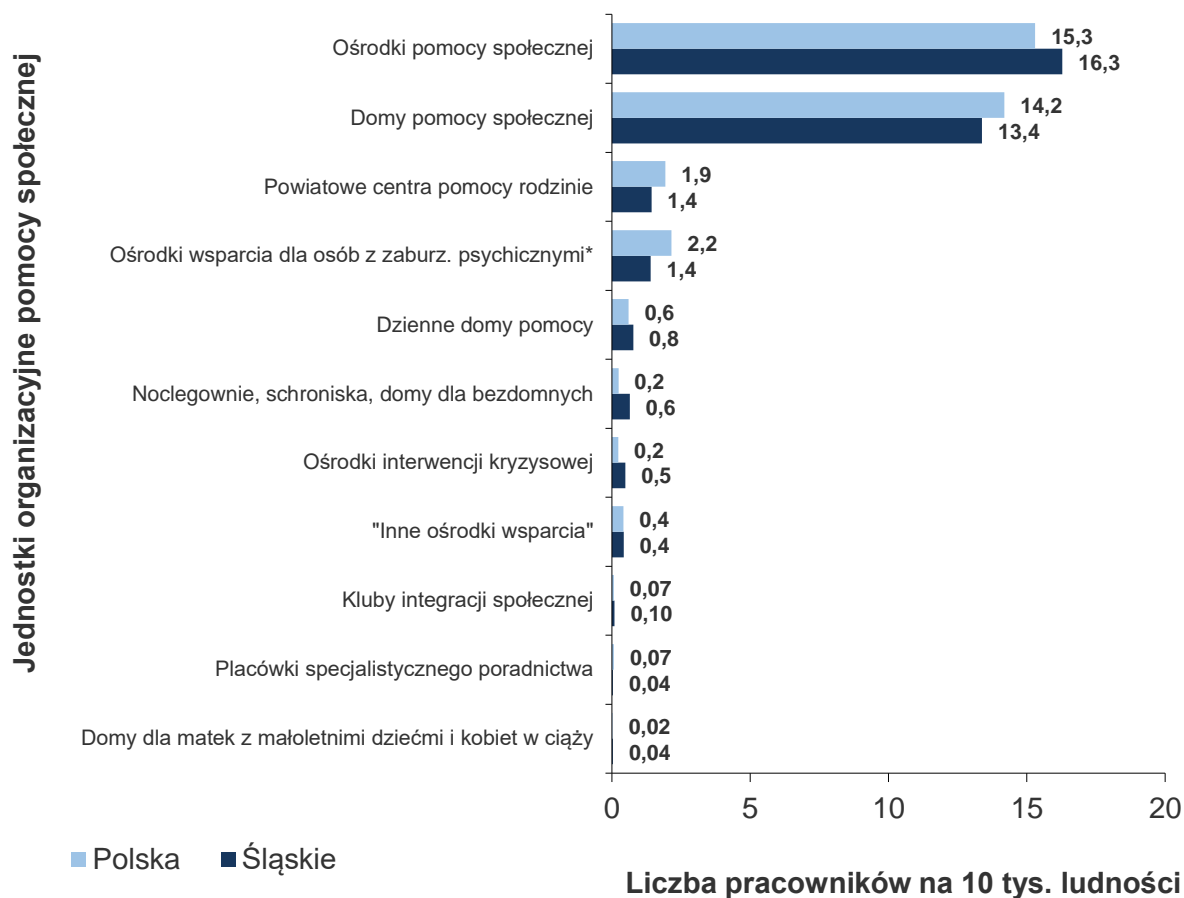

* W tym środowiskowe domy samopomocy (+32 osoby).

Uwaga: Pracownicy wymienionych jednostek nie muszą sumować się do ogółu, np. część pracowników mogła być oddelegowana do pracy w innym rodzaju jednostki.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za lata 2018-2019.

Wykres 36. Liczba pracowników JOPS na 10 tys. ludności – województwo śląskie i Polska, stan na koniec 2019 r.

* W tym środowiskowe domy samopomocy (śląskie 1,31, Polska 2,07).

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

5.2. Pracownicy OPS i PCPR

Ważną rolę w systemie pomocy społecznej pełnią ośrodki pomocy społecznej oraz powiatowe centra pomocy rodzinie. Do nich należy zwykle koordynacja działań pozostałych jednostek działających na terenie danej gminy/powiatu. W przypadku mniejszych gmin zdarza się, że ośrodek pomocy społecznej jest jedyną instytucją realizującą zadania wynikające z ustawy o pomocy społecznej.

W 2019 r. w obu rodzajach wyżej wymienionych instytucji usytuowanych na terenie województwa śląskiego zatrudnionych było łącznie 8 031 osób¹¹³. W stosunku do roku 2018 zanotowano wzrost zatrudnienia o 99 osób, tj. o 1,2%¹¹⁴. Wskaźnik liczby pracowników PCPR i OPS przypadających

¹¹³ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r.

¹¹⁴ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za lata 2018-2019.

na 10 tys. ludności wyniósł 17,7 (w Polsce 17,2)¹¹⁵. W miastach na prawach powiatu i powiatach ziemskich wartości analizowanego wskaźnika wyniosły odpowiednio 17,5 i 18,0. Najmniej korzystne jego wartości zanotowano w podregionach: tyskim (14,6), gliwickim (14,9) i rybnickim (15,6), a na poziomie powiatów w: Jastrzębiu-Zdroju (10,0), pszczyńskim (11,3) oraz Tychach (12,7)¹¹⁶.

Ośrodki pomocy społecznej oraz powiatowe centra pomocy rodzinie zatrudniają zarówno osoby bezpośrednio realizujące zadania z zakresu polityki społecznej, jak też pracowników zajmujących się administracyjną, finansową, prawną i techniczną obsługą realizacji wyżej wymienionych zadań. Do pierwszej grupy należą w szczególności:

- osoby kierujące jednostkami: dyrektorzy, zastępcy dyrektorów, kierownicy oraz ich zastępcy;
- kierownicy działów związanych z realizacją zadań z zakresu polityki społecznej;
- główni specjaliści;
- pracownicy socjalni;
- konsultanci;
- specjaliści pracy z rodziną;
- aspiranci pracy socjalnej;
- osoby wykonujące usługi opiekuńcze, w tym specjalistyczne.

Do pracowników zajmujących się techniczną i prawną obsługą realizacji zadań z zakresu pomocy społecznej można zaliczyć koordynatorów do spraw komputeryzacji oraz radców prawnych. Oprócz tych dwóch stanowisk statystyki zatrudnienia w podstawowych jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej uwzględniają jeszcze kategorię „pozostali pracownicy”¹¹⁷, w skład której wchodzi między innymi pracownicy działów kadr, księgowości itp. Ponadto w ośrodkach pomocy społecznej oraz powiatowych centrach pomocy rodzinie zatrudnione są osoby realizujące zadania wynikające z innych ustaw z obszaru polityki społecznej, np. ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.

Oprócz pracowników zatrudnionych na podstawie umów o pracę OPS i PCPR zatrudnia także m.in. wolontariuszy, stażystów oraz osoby wykonujące pracę w ramach zatrudnienia subsydiowanego. Według informacji udostępnionych przez 160 ze 184 podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej¹¹⁸, za pośrednictwem formularzy *OZPS 2019/2020*, w województwie śląskim w 2019 r. w tego rodzaju instytucjach odnotowano co najmniej¹¹⁹: 493 wolontariuszy, 188 osób zaangażowanych w ramach zatrudnienia subsydiowanego (roboty publiczne, prace interwencyjne i inne) oraz 182 stażystów.

Współpracę z wolontariuszami deklarowało 16% podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej. Najwyższym odsetkiem instytucji współpracujących z ochotnikami charakteryzowały się miejskie ośrodki pomocy rodzinie (72%). Znacznie mniejsze wartości wskaźnik ten przyjmował w powiatowych centrach pomocy rodzinie (31%). W przypadku ośrodków pomocy społecznej działających w gminach powiatów ziemskich (GOPS) było to 7%. Spośród rodzajów gmin największą częstotliwość współpracy z wolontariuszami odnotowano

¹¹⁵ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r.; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

¹¹⁶ Ibidem.

¹¹⁷ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r.

¹¹⁸ Formularz *OZPS – edycja 2019/2020*, podobnie jak wersja ubiegłoroczna, w częściach dot. kadry jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, aktywności projektowo-konkursowej oraz współpracy z organizacjami pozarządowymi nie zawiera danych w postaci tabelarycznej, a jedynie szablony opisów, z których OPS-y i PCPR-y mogły, choć nie musiały skorzystać.

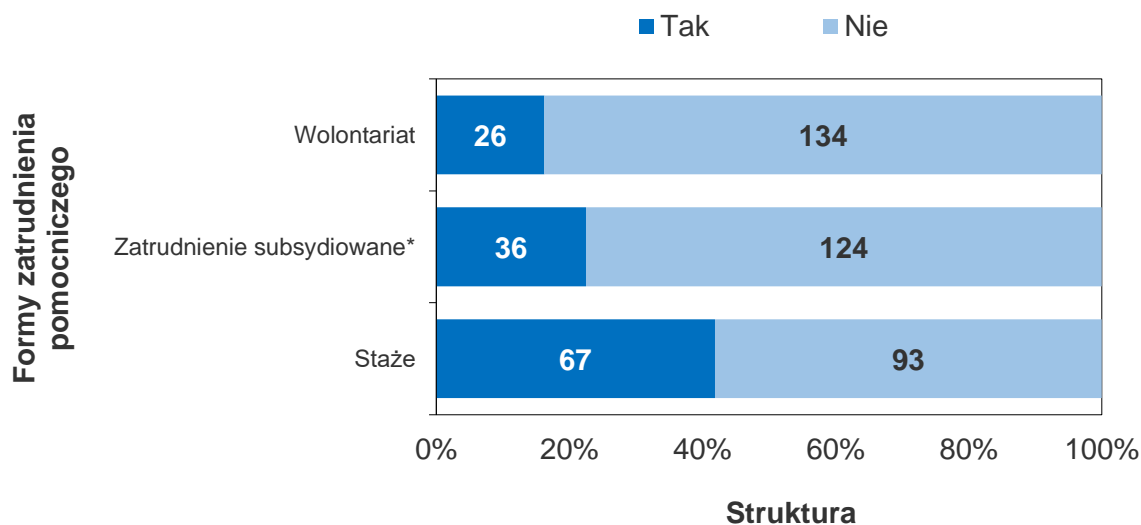
¹¹⁹ Dane pochodzą z niepełnej liczby jednostek.

w gminach miejskich (37%), znacznie mniejszą w miejsko-wiejskich (17%), a najmniejszą w wiejskich (6%). Wskaźnik liczby wolontariuszy przypadających na 100 pracowników wyniósł w województwie śląskim w 2019 r. przeciętnie 6. W tym ujęciu najkorzystniej wypadły PCPR-y ze wskaźnikiem na poziomie 15. W MOPR-ach wyniósł on 8, natomiast w GOPS-ach – 3. W przypadku gmin sytuacja wyglądała następująco: gminy miejskie – 7, miejsko-wiejskie – 6, natomiast wiejskie – 5 wolontariuszy na 100 pracowników.

Stosowanie zatrudnienia subsydiowanego deklarowało 23% podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej. Najwyższy odsetek instytucji stosujących zatrudnienie subsydiowane stwierdzono w przypadku PCPR-ów (31%), nieco niższy w MOPR-ach (28%), natomiast najniższy w przypadku OPS-ów (21%). Jeśli chodzi o poszczególne rodzaje gmin to najwyższą wartość analizowanego wskaźnika zanotowano w gminach miejskich i miejsko-wiejskich (po 28%). W przypadku gmin wiejskich było to 19%. Wskaźnik liczby osób zatrudnionych w ramach zatrudnienia subsydiowanego na 100 pracowników był bardziej wyrównany. Dla całego województwa wyniósł 2. Taką samą wartość zanotowano w GOPS-ach i MOPR-ach, nieco wyższą (3) w PCPR-ach. W przypadku poszczególnych rodzajów gmin daje się zauważyć tendencja, wg której im gmina bardziej „wiejska” tym wskaźnik zatrudnienia subsydiowanego wyższy. Jego wartości w poszczególnych rodzajach gmin przedstawiały się następująco: gminy miejskie – 2, gminy miejsko-wiejskie – 3, natomiast w gminach wiejskich – 4 osoby.

W województwie śląskim w 2019 r. stażyści byli zatrudniani przez 42% podstawowe jednostki organizacyjne pomocy społecznej. W przypadku poszczególnych ich rodzajów wskaźnik ten był bardzo zróżnicowany. Największy odsetek instytucji stosujących tą formę zatrudnienia charakteryzował miejskie ośrodki pomocy rodzinie (94%), na drugim miejscu znalazły się powiatowe centra pomocy rodzinie (62%), a na trzecim gminne ośrodki pomocy społecznej (33%). W przypadku rodzajów gmin widać wyraźną tendencję, wg której im gmina bardziej „miejska”, tym większa popularność zatrudniania stażystów. I tak w gminach miejskich udział podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej zatrudniającej stażystów wyniósł 59%, w gminach miejsko-wiejskich – 50%, a wiejskich – 32%.

Wykres 37. Zatrudnienie pomocnicze w podstawowych jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej, województwo śląskie, 2019 rok.

* Roboty publiczne, prace interwencyjne i inne.

Źródło: ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie, Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS – edycja 2019/2020.

5.2.1. Pracownicy ośrodków pomocy społecznej

W województwie śląskim na koniec 2019 r. w ośrodkach pomocy społecznej pracowały ogółem 7 382 osoby realizujące zadania wynikające z ustawy o pomocy społecznej, które stanowiły 46,5% wszystkich zatrudnionych w JOPS na szczeblach gminnym i powiatowym¹²⁰. W latach 2018-2019 poziom zatrudnienia zwiększył się o 94 osoby (1,3%)¹²¹.

W strukturze pracowników ośrodków pomocy społecznej wg stanowisk pracy w 2019 r. zdecydowanie dominowali „pozostali pracownicy” liczący 4 354 osoby (59,0%). Drugą pod względem liczebności kategorią byli pracownicy socjalni – 2 270 osób (30,8%). Na trzecim miejscu znalazły się osoby wykonujące usługi opiekuńcze - 302 osoby (4,1%). Kadra kierownicza tworzyła frakcję liczącą 226 osób (3,1%). Inne stanowiska były zajmowane przez 266 osób (3,6%)¹²².

W ośrodkach pomocy społecznej zatrudnione są również osoby realizujące zadania z innych niż pomoc społeczna obszarów polityki społecznej. Wśród nich ważną rolę odgrywają asystenci rodziny. Na koniec 2019 r. w województwie śląskim w OPS-ach zatrudnionych było 380 przedstawicieli tej kategorii¹²³.

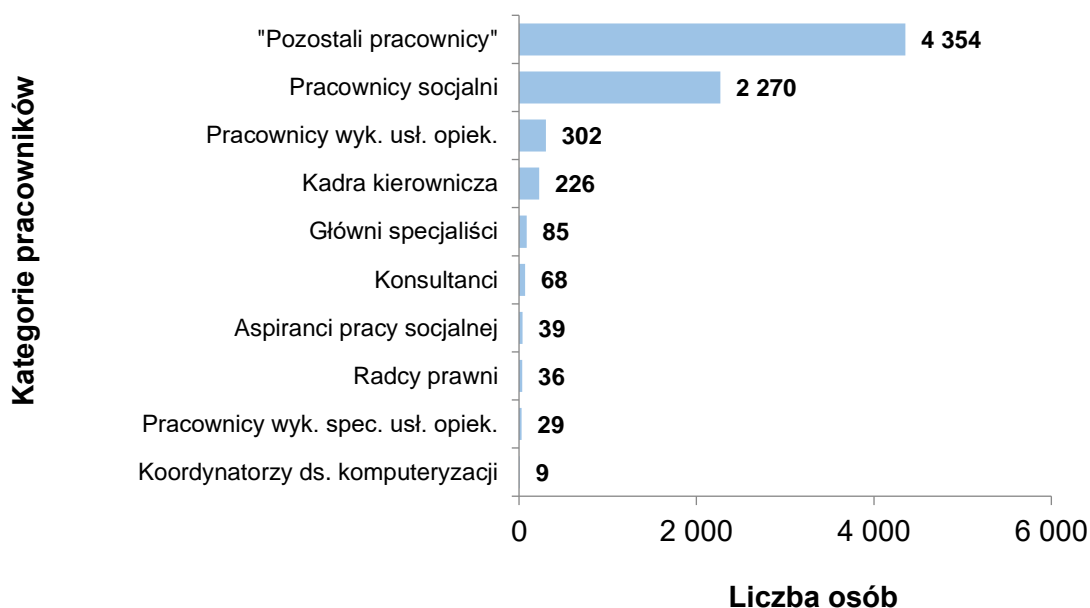
¹²⁰ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r.

¹²¹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za lata 2018-2019.

¹²² Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r.

¹²³ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *WRiSPZ-G* za II poł. 2019 r. Dane dotyczą osób zatrudnionych przez ośrodek pomocy społecznej. Liczba asystentów rodziny zatrudnionych na zlecenie gminy przez inny podmiot wyniosła w tym czasie 32 osoby.

Wykres 38. Pracownicy OPS wg stanowisk - województwo śląskie, stan na koniec 2019 r. (N=7 382).

Uwaga: liczba pracowników wg stanowisk może nie sumować się do ogólnej ich liczby, gdyż dana osoba mogła być zaliczona do więcej niż jednej kategorii, np. główny specjalista mógł być jednocześnie pracownikiem socjalnym.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r.

Kluczową grupę osób zatrudnionych w ośrodkach pomocy społecznej stanowią pracownicy socjalni. Do zadań pracownika socjalnego należy w szczególności:

1. praca socjalna;
2. dokonywanie analizy i oceny zjawisk, które powodują zapotrzebowanie na świadczenia z pomocy społecznej oraz kwalifikowanie do uzyskania tych świadczeń;
3. udzielanie informacji, wskazówek i pomocy w zakresie rozwiązywania spraw życiowych osobom, które dzięki tej pomocy będą zdolne samodzielnie rozwiązywać problemy będące przyczyną trudnej sytuacji życiowej; skuteczne posługiwanie się przepisami prawa w realizacji tych zadań;
4. pomoc w uzyskaniu dla osób będących w trudnej sytuacji życiowej poradnictwa dotyczącego możliwości rozwiązywania problemów i udzielania pomocy przez właściwe instytucje państwowe, samorządowe i organizacje pozarządowe oraz wspieranie w uzyskiwaniu pomocy;
5. udzielanie pomocy zgodnie z zasadami etyki zawodowej;
6. pobudzanie społecznej aktywności i inspirowanie działań samopomocowych w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych osób, rodzin, grup i środowisk społecznych;
7. współpraca i współdziałanie z innymi specjalistami w celu przeciwdziałania i ograniczania patologii i skutków negatywnych zjawisk społecznych, łagodzenie skutków ubóstwa;
8. inicjowanie nowych form pomocy osobom i rodzinom mającym trudną sytuację życiową oraz inspirowanie powołania instytucji świadczących usługi służące poprawie sytuacji takich osób i rodzin;

9. współuczestniczenie w inspirowaniu, opracowaniu, wdrożeniu oraz rozwijaniu regionalnych i lokalnych programów pomocy społecznej ukierunkowanych na podniesienie jakości życia¹²⁴.

Na koniec 2019 r. ośrodki pomocy społecznej w województwie śląskim zatrudniały ogółem 2 270 pracowników socjalnych, z czego w rejonach opiekuńczych pracowało 1 368 osób (60,3%). Wśród przedstawicieli tej kategorii zawodowej dominowały osoby zatrudnione na stanowisku „starszy pracownik socjalny” – 707 osób (31,1%). Kolejne miejsca zajmowali: „specjaliści pracy socjalnej” – 630 osób (27,8%), „pracownicy socjalni” – 602 osoby (26,5%), oraz „starsi specjaliści pracy socjalnej” – 295 osób (13,0%). Ponadto 38 pracowników socjalnych (1,7%) było zatrudnionych na stanowisku „główny specjalista”¹²⁵.

Ustawa o pomocy społecznej w treści art. 110 ust. 11 stanowi, że: *ośrodek pomocy społecznej zatrudnia pracowników socjalnych proporcjonalnie do liczby ludności gminy w stosunku jeden pracownik socjalny zatrudniony w pełnym wymiarze czasu pracy na 2000 mieszkańców lub proporcjonalnie do liczby rodzin i osób samotnie gospodarujących, objętych pracą socjalną w stosunku jeden pracownik socjalny zatrudniony w pełnym wymiarze czasu pracy na nie więcej niż 50 rodzin i osób samotnie gospodarujących*. Z kolei w ust. 12 zawarto wymóg minimalnej liczby pracowników socjalnych. Według niego ośrodek pomocy społecznej powinien zatrudniać w pełnym wymiarze czasu pracy nie mniej niż 3 pracowników socjalnych¹²⁶.

W 2019 roku na 1 pracownika socjalnego ośrodka pomocy społecznej, zatrudnionego w pełnym wymiarze czasu pracy, przypadało 2 015 osób (w całym kraju 1 985). W miastach na prawach powiatu wartość tego wskaźnika była korzystniejsza niż w powiatach ziemskich (1 941 wobec 2 117). Spośród trzech rodzajów gmin najkorzystniejszy poziom analizowany wskaźnik przyjmował w gminach miejskich (1 960). Poniżej ustawowego minimum znalazły się natomiast gminy miejsko-wiejskie (2 280) oraz wiejskie (2 136). Porównując dane w ramach podregionów, można stwierdzić, że najmniej korzystne wartości analizowany wskaźnik przyjmował w: tuskim (2 427), rybnickim (2 276) i gliwickim (2 134)¹²⁷.

Wiele ośrodków pomocy społecznej z terenu województwa śląskiego nie spełnia ustawowych wymogów zatrudnienia pracowników socjalnych dotyczących liczby ludności/środków przypadających na 1 pracownika socjalnego oraz minimalnej liczby pracowników socjalnych. Na koniec 2019 r. jedynie 141 OPS (84,4%) spełniało zakładane w ustawie warunki dotyczące liczby ludności/środków przypadających na 1 pracownika socjalnego, a 159 OPS (95,2%) zatrudniało minimum 3 pracowników socjalnych. Oba wymienione w ustawie kryteria spełniało 136 ośrodków pomocy społecznej (81,4%). Wartość analizowanego wskaźnika najmniej korzystnie kształtowała się w podregionach: katowickim (66,7%), częstochowskim (74,2%) oraz bielskim (76,3%). Gorzej wypadły w tym względzie powiaty ziemskie (81,1%) w stosunku do miast na prawach powiatów (84,2%). W gminach miejskich odsetek OPS spełniających ustawowe wymogi w dziedzinie zatrudnienia wynosił 81,6%, w gminach miejsko-wiejskich 77,3%, a w wiejskich 82,3%¹²⁸.

¹²⁴ Ustawa z 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz. U. z 2019 r., poz. 1507 z późn. zm.), art. 119 ust. 1.

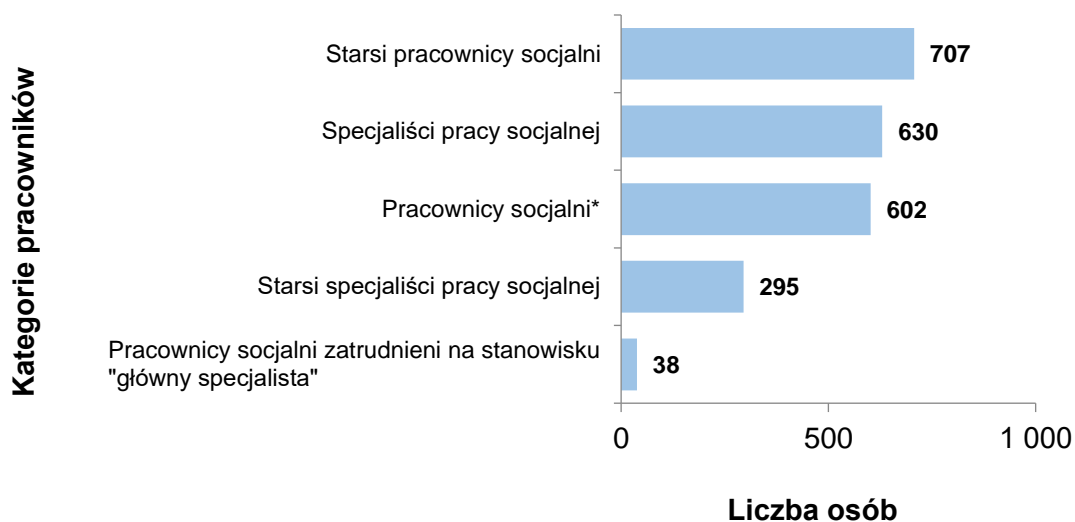
¹²⁵ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r.

¹²⁶ Analiza danych statystycznych ujętych w sprawozdaniach *MRPiPS-03* wykazała, że wskaźnik obliczony w oparciu o liczbę rodzin i osób samotnie gospodarujących, objętych pracą socjalną, charakteryzuje się bardzo wysoką zmiennością (w przedziale od 10,0 do 97,8) utrudniającą dokonywanie wiarygodnych porównań. W związku z powyższym w dalszych analizach zastosowano wskaźnik liczby ludności przypadającej na 1 pracownika socjalnego OPS.

¹²⁷ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r., Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

¹²⁸ *Ibidem*.

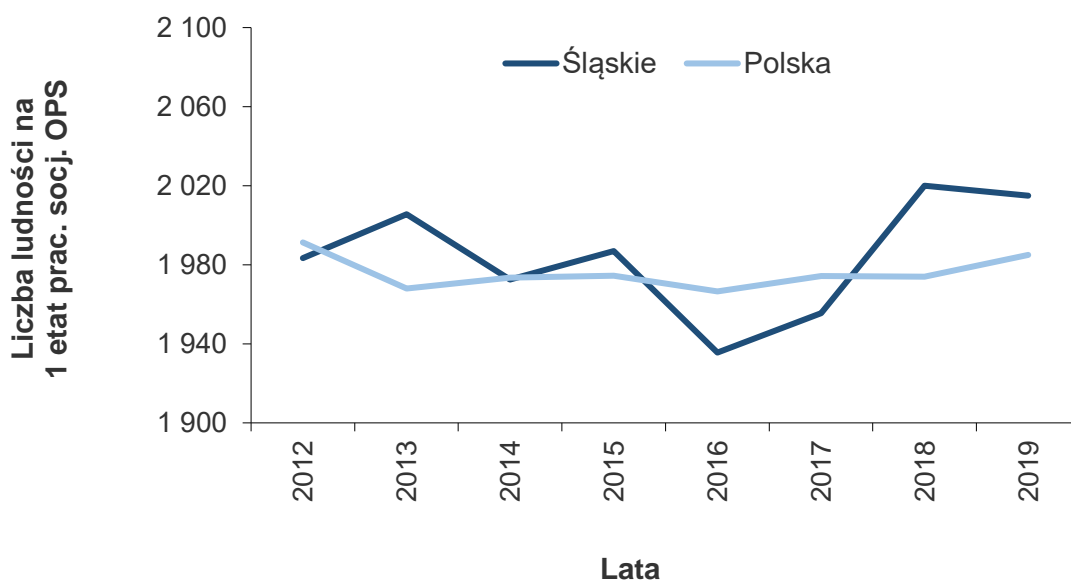
Wykres 39. Pracownicy socjalni OPS wg stanowisk - województwo śląskie, stan na koniec 2019 r., (N=2 270).

* Nazwa jednego ze stanowisk zajmowanych przez pracowników socjalnych.

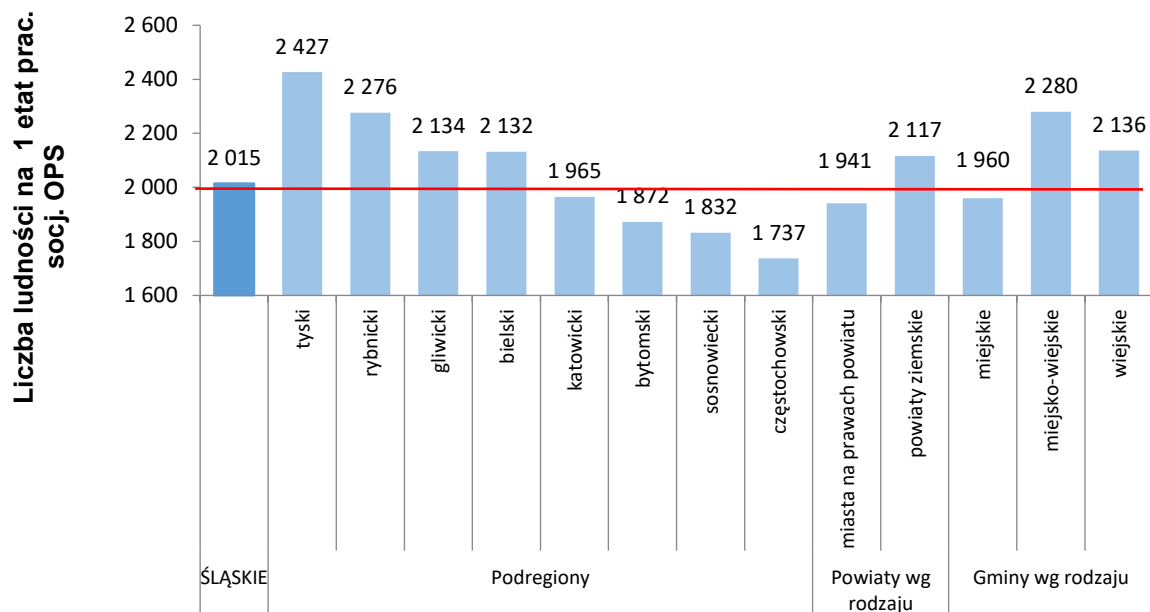
Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r.

Wykres 40. Liczba ludności przypadająca na 1 pracownika socjalnego OPS zatrudnionego w pełnym wymiarze czasu pracy w latach 2012-2019 - stan na koniec danego roku.

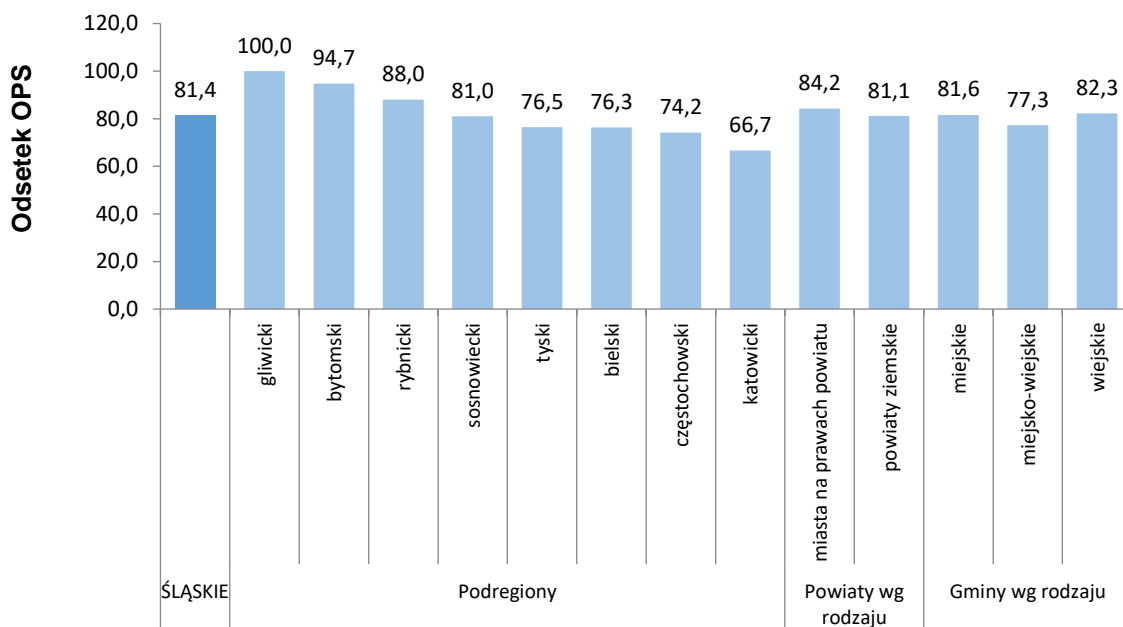
Źródło: 1) Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, sprawozdania *MPiPS/MRPiPS-03* za lata 2012-2019, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 41. Liczba ludności poszczególnych terytoriów przypadająca na 1 pracownika socjalnego OPS zatrudnionego w pełnym wymiarze czasu pracy – województwo śląskie, stan na koniec 2019 r.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 42. Odsetek ośrodków pomocy społecznej spełniających ustawowe wymogi dotyczące zatrudniania pracowników socjalnych - województwo śląskie, stan na koniec 2019 roku.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

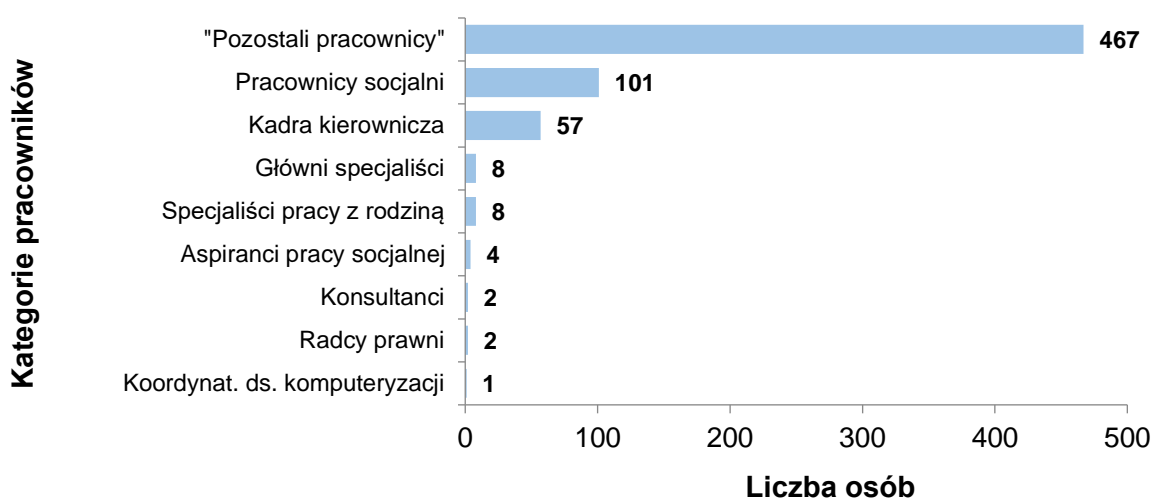
5.2.2. Pracownicy powiatowych centrów pomocy rodzinie

W województwie śląskim pod koniec 2019 r. w powiatowych centrach pomocy rodzinie pracowało łącznie 649 osób realizujących zadania wynikające z ustawy o pomocy społecznej. Stanowiły one 4,1% ogółu zatrudnionych w JOPS na szczeblu gminnym i powiatowym¹²⁹. W latach 2018-2019 poziom zatrudnienia zwiększył się. W tym czasie przybyło 5 pracowników (wzrost o 0,8%)¹³⁰.

Wśród osób zatrudnionych w powiatowych centrach pomocy rodzinie w 2019 r. zdecydowanie dominowali „pozostali pracownicy” - 467 osób (72,0%). Drugą pod względem liczebności kategorią byli pracownicy socjalni - 101 osób (15,6%). Na trzecim miejscu, z liczbą 57 osób (8,8%), znalazła się kadra kierownicza, w skład której wchodził: dyrektorzy, zastępcy dyrektorów oraz kierownicy i ich zastępcy. Na innych niż wymienione stanowiskach zatrudnionych było łącznie 24 osoby¹³¹.

Oprócz wyżej wymienionych kategorii pracowników w powiatowych centrach pomocy rodzinie zatrudnione są osoby realizujące zadania z innych niż pomoc społeczna obszarów polityki społecznej, w tym m.in. z ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Wśród nich ważne miejsce zajmują koordynatorzy rodzinnej pieczy zastępczej. Na koniec 2019 r. w województwie śląskim zatrudnionych było 231 przedstawicieli tej kategorii¹³².

Wykres 43. Struktura pracowników PCPR wg stanowisk - województwo śląskie, stan na koniec 2019 r. (N=649).

Uwaga: liczba pracowników wg stanowisk nie sumuje się do ogólnej ich liczby, gdyż dana osoba mogła być zaliczona do więcej niż jednej kategorii, np. główny specjalista mógł być jednocześnie pracownikiem socjalnym.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r.

¹²⁹ Ibidem.

¹³⁰ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za lata 2018-2019.

¹³¹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r.

¹³² Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *WRiSPZ-P* za II poł. 2019 r. Dane dotyczą osób zatrudnionych przez jednostkę organizacyjną powiatu. Zatrudnionych przez inny podmiot działający na zlecenie powiatu było w tym czasie 7 osób.

5.2.3. Poziom wykształcenia pracowników OPS i PCPR

Ważny aspekt diagnozy zasobów kadrowych stanowi analiza kwalifikacji pracowników. Niniejszy podrozdział prezentuje dane w zakresie poziomu wykształcenia i specjalizacji pracowników podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej zebrane za pomocą formularzy *OZPS – edycja 2019/2020*¹³³.

Zakres tematyczny części dotyczącej kwalifikacji kadr podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej obejmował w 2019 r. następujące zagadnienia:

- liczbę pracowników (ogółem oraz w podziale na: kadrę kierowniczą, pracowników socjalnych i pozostałych pracowników);
- liczbę zatrudnionych posiadających wykształcenie wyższe oraz wykształcenie średnie;
- liczbę pracowników socjalnych „posiadających specjalizację I i II stopnia” w zawodzie pracownika socjalnego;
- liczbę pracowników posiadających specjalizację z organizacji pomocy społecznej.

Według informacji udostępnionych przez 151 podstawowych JOPS 74% ogółu pracowników tego rodzaju instytucji odznaczało się wyższym wykształceniem. Średnie wykształcenie posiadało 22%. Inny niż ww. poziom wykształcenia był udziałem 5% pracowników. Zebrane dane pozwoliły na obliczenie wskaźników obrazujących sytuację w analizowanej dziedzinie w podziale na rodzaje instytucji (GOPS, PCPR, MOPR) oraz rodzaje gmin (miejskie, miejsko-wiejskie oraz wiejskie). Zgodnie z nimi najwyższym udziałem osób z wyższym wykształceniem charakteryzowały się powiatowe centra pomocy rodzinie (87%). Niższy i zbliżony do siebie poziom analizowanego wskaźnika zanotowano w miejskich ośrodkach pomocy rodzinie (73%) oraz gminnych ośrodkach pomocy społecznej (72%). W zestawieniu uwzględniającym rodzaj gminy najwyższy odsetek osób z wyższym wykształceniem zanotowano w gminach wiejskich (77%), następnie w miejskich (73%), a najniższy w miejsko-wiejskich (71%).

Ustawa o pomocy społecznej ustala dwa stopnie specjalizacji zawodowej z zakresu pracy socjalnej:

- I stopień specjalizacji, mający na celu uzupełnienie wiedzy i doskonalenie umiejętności zawodowych pracowników socjalnych;
- II stopień specjalizacji, mający na celu pogłębienie wiedzy i doskonalenie umiejętności pracy z wybranymi grupami osób korzystających z pomocy społecznej¹³⁴.

Zgodnie z danymi przekazanymi za pośrednictwem formularzy *OZPS – edycja 2019/2020* specjalizację I i II stopnia w zawodzie pracownika socjalnego posiadało nie mniej niż 627

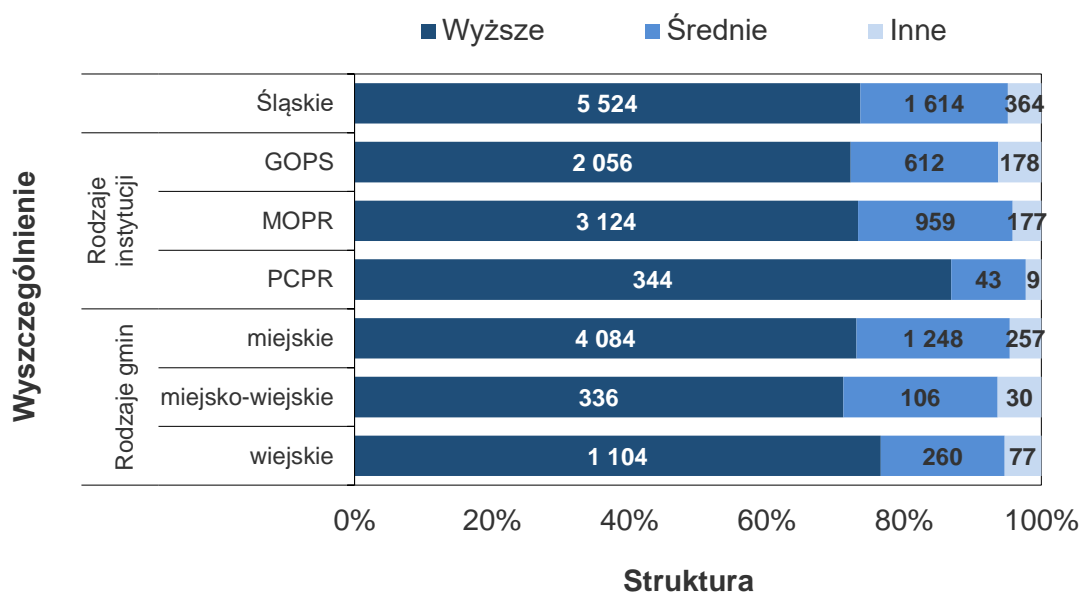
¹³³ W przypadku danych nt. kadry jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, aktywności projektowo-konkursowej oraz współpracy z organizacjami pozarządowymi formularz *OZPS – edycja 2019/2020*, podobnie jak w roku ubiegłym, nie posiadał możliwości agregowania informacji w formie tabelarycznej zapewniającej automatyczną weryfikację poprawności. Gminy i powiaty miały możliwość uzupełnienia tekstu przygotowanego przez twórców narzędzia i/lub podania własnego opisu. W rezultacie otrzymano prawidłowe informacje o podpróbach, które w zależności od obszaru liczyły od 151 do 160 jednostek (spośród ogólnej ich liczby wynoszącej 184). Ponadto dokument „Objaśnienia”, stanowiący swego rodzaju instrukcję metodologiczną, nie zawiera definicji takich pojęć, jak „kadra kierownicza”, „wykształcenie wyższe” oraz „wykształcenie średnie”. Dodatkowo treść przygotowanych opisów oraz „Objaśnień” nie precyzuje o jaki rodzaj zatrudnienia chodzi (umowy o pracę, umowy cywilno-prawne, inne formy zatrudnienia), formy prezentowania danych (osoby/pełne etaty) oraz okresu/moment, którego dotyczą dane. Jeśli chodzi o ten ostatni aspekt stosowane sformułowanie „w roku oceny” sugeruje, że chodzi o dane średnioroczne.

¹³⁴ Ustawa z 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz.U. z 2019 r., poz. 1507 z późn. zm.), art. 116 ust. 2.

pracowników socjalnych podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej¹³⁵. Stanowili oni 30% analizowanej kategorii zawodowej. Najwyższą wartością ww. wskaźnika charakteryzowały się gminne ośrodki pomocy społecznej (43%). W powiatowych centrach pomocy rodzinie wyniósł on 39%, natomiast w miejskich ośrodkach pomocy rodzinie 20%. Analiza uwzględniająca rodzaje gmin wskazuje, że największy odsetek pracowników socjalnych posiadających specjalizację w zawodzie pracownika socjalnego występował w gminach miejsko-wiejskich (45%) oraz wiejskich (41%). Znacznie mniejszym udziałem, na poziomie 25%, charakteryzowały się gminy miejskie.

Osoby kierujące jednostkami organizacyjnymi pomocy społecznej, z wyjątkiem osób kierujących placówkami rodzinnymi oraz centrami usług społecznych, zobowiązane są posiadać specjalizację z organizacji pomocy społecznej¹³⁶. Informacje uzyskane od 160 podstawowych JOPS wskazują, że tego rodzaju specjalizację w 2019 r. posiadało nie mniej niż 578 osób stanowiących 8% wszystkich pracowników. Wskaźnik ten najwyższą wartość przyjmował w powiatowych centrach pomocy rodzinie (11%) i gminnych ośrodkach pomocy społecznej (9%). Zdecydowanie niższy jego poziom (6%) zanotowano w miejskich ośrodkach pomocy rodzinie. Analiza uwzględniająca rodzaj gminy wskazuje, że udział osób posiadających specjalizację z organizacji pomocy społecznej najwyższe wartości przyjmował w gminach wiejskich (11%). W gminach miejsko-wiejskich wyniósł 8%, natomiast w miejskich 7%.

Wykres 44. Struktura wykształcenia pracowników podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, województwo śląskie, 2019 rok, N=151.

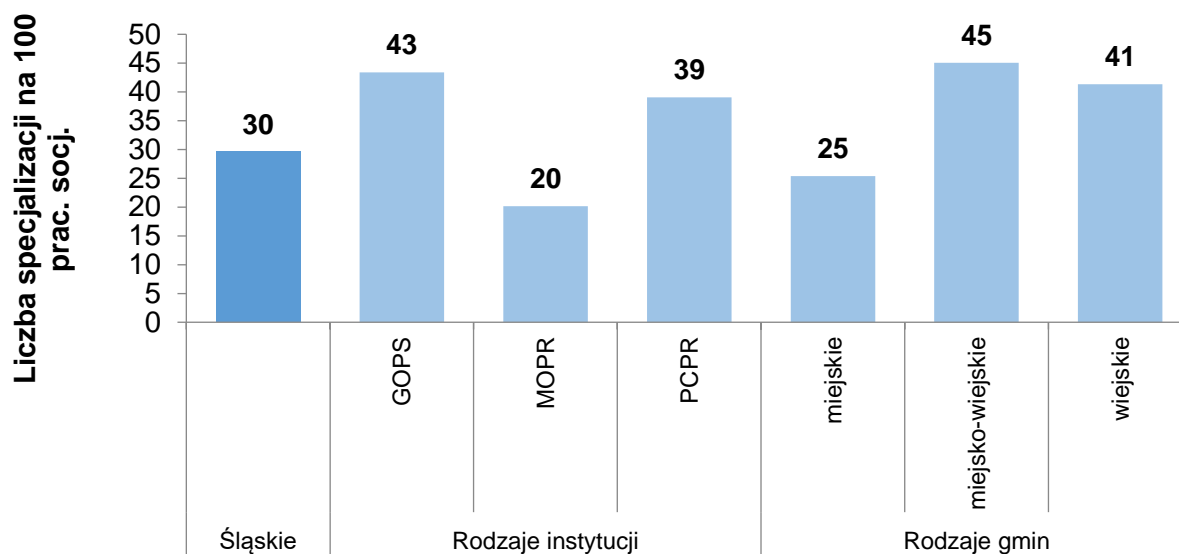

Źródło: ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie, Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS – edycja 2019/2020.

¹³⁵ Dane pochodzą z 158 na 184 jednostki i obejmują najprawdopodobniej osoby posiadające I i/lub II stopień specjalizacji.

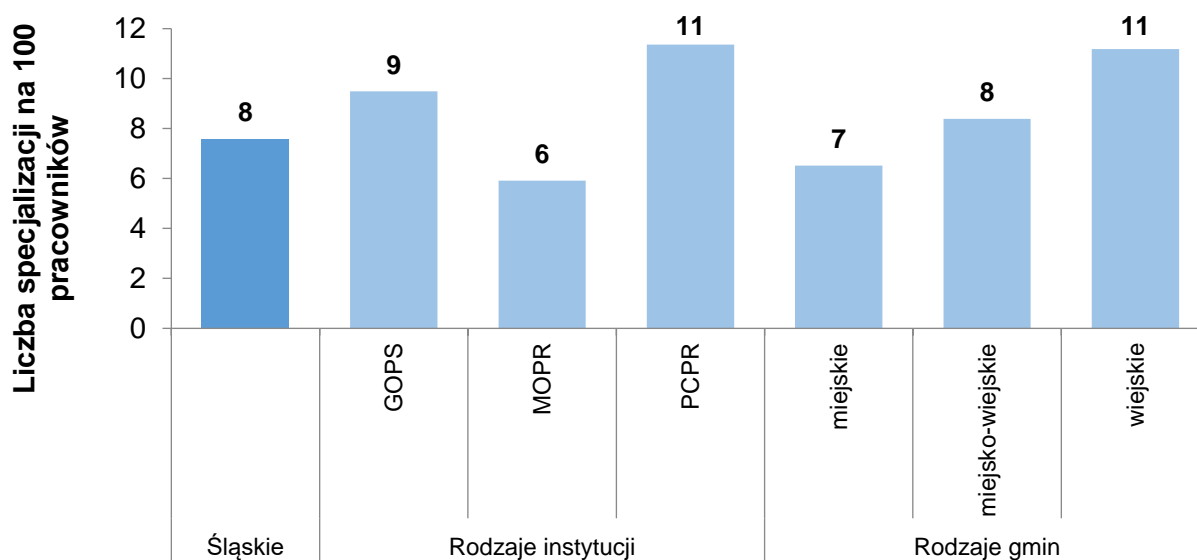
¹³⁶ Ustawa z 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz.U. z 2019 r., poz. 1507 z późn. zm.), art. 122 ust. 1 i 2.

Wykres 45. Specjalizacje I i II stopnia w zawodzie pracownika socjalnego na 100 pracowników socjalnych podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, województwo śląskie, 2019 rok, N=158.

Źródło: ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie, Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS – edycja 2019/2020.

Wykres 46. Specjalizacje z organizacji pomocy społecznej na 100 pracowników podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, województwo śląskie, 2019 rok, N=160.

Źródło: ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie, Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS – edycja 2019/2020.

5.3. Kształcenie oraz szkolenie zawodowe kadr pomocy i integracji społecznej

Jednym z podstawowych warunków skutecznej integracji społecznej jest zapewnienie wysokiego poziomu kwalifikacji kadr instytucji zajmujących się realizacją tego zadania. Z kolei wzrostowi kompetencji pracowniczych sprzyja dostęp do bezpłatnych szkoleń, studiów, kursów specjalizacyjnych, specjalistycznego doradztwa oraz superwizji. Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego, realizując swoje ustawowe kompetencje¹³⁷ oraz wykorzystując różnorodne źródła finansowania zapewnia kadrze podmiotów działających w obszarze pomocy i integracji społecznej możliwość bezpłatnego podnoszenia kwalifikacji.

W 2019 roku w ramach realizacji *Programu przeciwdziałania narkomanii w województwie śląskim na lata 2017-2020* oraz *Programu profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych w województwie śląskim na lata 2016-2020* w zakresie organizowania różnych form doskonalenia zawodowego dla osób pracujących w obszarze profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień, w tym przeciwdziałania przemocy w rodzinie, zorganizowano następujące szkolenia i konferencje:

- dwudniowe szkolenie pn. *Młodzież z problemem uzależnienia – nieletni wobec prawa*;
- dwudniową konferencję pn. *Prawne aspekty funkcjonowania Gminnych Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych*;
- cykl szkoleniowy pn. *Praca z osobą uzależnioną z podwójną diagnozą*;
- cykl szkoleniowy pn. *Budowanie skutecznych strategii oddziaływań profilaktycznych wobec dzieci i młodzieży w szkole*;
- dwudniowe szkolenie pn. *Dialog motywujący w pracy z osobą uzależnioną*;
- dwudniowe szkolenie pn. *Opór wobec zmian – praca z osobą uzależnioną*;
- cykl szkoleniowy pn. *Interdyscyplinarna pomoc dziecku z FASD i jego opiekunom*;
- dwudniowe szkolenie pn. *Pomoc osobie uzależnionej od alkoholu i jego rodzinie*;
- dwudniowe szkolenie pn. *Używanie substancji psychoaktywnych przez młodzież*;
- dwudniowe szkolenie pn. *Profilaktyka uzależnień w aspekcie oddziaływania na osoby dorosłe*;
- dwudniowe szkolenie pn. *Interdyscyplinarne podejście w profilaktyce uzależnień wobec osób dorosłych*;
- dwudniowe szkolenie pn. *Interwencja kryzysowa w sytuacji wystąpienia przemocy w rodzinie z problemem alkoholowym*;
- cykl szkoleniowy pn. *Dziecko krzywdzone w rodzinie z problemem alkoholowym*.

W powyższych formach doskonalenia zawodowego wzięło udział łącznie **329 uczestników**¹³⁸, w tym przedstawiciele jednostek samorządu lokalnego, jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, jednostek organizacyjnych systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej, organizacji pozarządowych, gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, poradni terapii uzależnienia od alkoholu i współuzależnienia/ leczenia uzależnień, przedstawiciele systemu oświaty, wymiaru sprawiedliwości, policji oraz służby więziennej.

W ramach realizacji *Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2014-2020* oraz *Programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie w województwie śląskim na lata 2014-2020* w dniu 26 lipca 2018 roku podpisano umowę pomiędzy Skarbem Państwa – Wojewodą Śląskim a Województwem Śląskim o udzielenie dotacji na dofinansowanie organizowania szkoleń dla osób realizujących zadania związane z przeciwdziałaniem przemocy

¹³⁷ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz. U. z 2019 r., poz. 1507 z późn. zm.), art. 21, ust. 2.

¹³⁸ Kiedy w tym rozdziale mowa jest o uczestniku chodzi o osobę, która faktycznie wzięła udział w danej formie wsparcia. Dana osoba mogła być liczona wielokrotnie - przy każdej formie, z której skorzystała.

w rodzinie. Zarząd Województwa Śląskiego powierzył realizację umowy Regionalnemu Ośrodkowi Polityki Społecznej Województwa Śląskiego, który zorganizował następujące szkolenia z przedmiotowego obszaru:

- cykl szkoleniowy pn. *Diagnoza, monitoring, ewaluacja działań prowadzonych w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie*;
- cykl szkoleniowy pn. *Etapy pracy z osobami doświadczającymi przemocy w rodzinie*;
- cykl szkoleniowy pn. *Praca z osobą stosującą przemoc w rodzinie z wykorzystaniem podejścia skoncentrowanego na rozwiązaniach*;
- cykl szkoleniowy pn. *Zjawisko przemocy w rodzinie – definicje, mechanizmy, możliwości pomocy*;
- cykl szkoleniowy pn. *Prawne aspekty przeciwdziałania przemocy w rodzinie*;
- cykl szkoleniowy pn. *Profilaktyka przemocy w rodzinie w szkolnych programach wychowawczych*;
- cykl szkoleniowy pn. *Praca z osobą stosującą przemoc w rodzinie – podstawowe aspekty*;
- cykl szkoleniowy pn. *Praca z osobą stosującą przemoc – doskonalenie umiejętności*;
- cykl szkoleniowy pn. *Interdyscyplinarność i współdziałanie – praktyka działania zespołów interdyscyplinarnych i grup roboczych*;
- trzydniowe szkolenie pn. *Indywidualny plan pomocy rodzinie z problemem przemocy – budowa i realizacja*;
- trzydniowe szkolenie pn. *Realizacja procedury Niebieskiej Karty uwzględnieniem sytuacji dziecka doświadczającego przemocy w rodzinie*.

We wszystkich wyżej wymienionych formach wsparcia wzięło udział łącznie **230 uczestników**, reprezentujących m.in. jednostki organizacyjne pomocy społecznej oraz specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie, organy ścigania, ochronę zdrowia, system oświaty, organizacje pozarządowe oraz gminne komisje rozwiązywania problemów alkoholowych.

W 2019 roku, w związku z realizacją projektu pn. *W stronę rodziny - wsparcie usług adopcyjnych*¹³⁹, wdrażanego w ramach *Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020*, zorganizowano i przeprowadzono następujące szkolenia dla pracowników ośrodków adopcyjnych i innych jednostek zaangażowanych w proces adopcji:

- Dwudniowe stacjonarne szkolenie pn. *Depresja u dzieci i młodzieży*,
- Pięciodniowe wyjazdowe szkolenie pn. *Opóźnienia senso- i neuromotoryczne – symptomy zaburzeń, diagnoza i terapia*,
- Dwudniowe stacjonarne szkolenie pn. *Trening Umiejętności Społecznych*,
- Dwudniowe stacjonarne szkolenie pn. *Zaburzenie lękowe u dzieci i młodzieży*,
- Dwie edycje trzydniowego stacjonarnego szkolenia pn. *Okresowa ocena sytuacji dziecka przebywającego w pieczy zastępczej*.

W wyżej wymienionych szkoleniach wzięło udział łącznie **105 uczestników**, zrealizowano 146 godzin dydaktycznych.

Dodatkowo w 2019 roku, w celu podnoszenia i doskonalenia kompetencji zawodowych personelu ośrodków adopcyjnych oraz innych podmiotów zaangażowanych w proces adopcji, z myślą o wspieraniu procesu adopcji z jak najpełniejszym wykorzystaniem współpracy międzyinstytucjonalnej, ale także w celu promowania deinstytucjonalizacji tego procesu, zorganizowano seminarium interdyscyplinarne pn. *Droga do adopcji*. Seminarium to stało się płaszczyzną wymiany doświadczeń, dzielenia się spostrzeżeniami i wypracowywania modelowych rozwiązań. W seminarium wzięło udział ponad **100 uczestników** - przedstawiciele

¹³⁹ Do 31.12.2018 r. realizowany był projekt pn. „Koordynacja i rozwój usług adopcyjnych”, od 01.01.2019 r. realizowany jest projekt pn. „W stronę rodziny – wsparcie usług adopcyjnych”.

sądów, ośrodków adopcyjnych, ośrodków pomocy rodzinie, rodzin zastępczych i innych podmiotów zaangażowanych w proces adopcji. W ramach przedsięwzięcia przeprowadzono 6 prelekcji dotyczących różnych obszarów adopcji począwszy od prawnych aspektów procesu adopcji, przez rolę rodziny zastępczej w tym procesie, emocje, z jakimi mierzą się uczestnicy tego procesu, aż po więzi, jakie tworzą się między dziećmi pozbawionymi opieki rodzicielskiej, a ich opiekunami na różnych etapach drogi do adopcji.

W 2019 roku zorganizowano posiedzenia Forum Pomocy Społecznej dedykowane Domom Pomocy Społecznej oraz Ośrodkom Pomocy Społecznej z województwa śląskiego, w tym dwa posiedzenia stacjonarne i dwa posiedzenia wyjazdowe.

Uczestnikami pierwszego majowego forum stacjonarnego byli dyrektorzy domów pomocy społecznej, którzy mieli możliwość wysłuchania prelekcji przedstawicielki Koalicji „Na Pomoc Niesamodzielnym” na temat problemów, przed jakimi stoją domy pomocy społecznej jako podmioty rynku usług opieki długoterminowej.

Kolejne forum, które odbyło się w czerwcu 2019 roku, dedykowane było Ośrodkom Pomocy Społecznej i Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie z terenu województwa śląskiego. Prelegenci przybliżyli m.in. kwestie związane z wykorzystaniem środków unijnych w pracy jednostek, omówili model wielosektorowej współpracy na rzecz wsparcia osób i rodzin, opracowywany w ramach projektu „Kooperacje 3D”. Przedstawione zostały także główne założenia i narzędzia forum, tj. strona internetowa (www.ps.rops-katowice.pl) oraz baza interpretacji prawnych. W obydwu spotkaniach uczestniczyło po 100 osób.

W listopadzie 2019 roku odbyły się fora wyjazdowe, w których wzięło udział ponad 120 osób. W ich ramach zostały przeprowadzone warsztaty z zakresu kompetencji zarządczych, a także spotkanie szkoleniowe z zakresu zmian w ustawie o pomocy społecznej, które przedstawił pracownik Departamentu Pomocy i Integracji Społecznej Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.

6. ŚWIADCZENIA POMOCY SPOŁECZNEJ

Osoby i rodziny, które nie są w stanie same pokonać trudnych sytuacji życiowych, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości, mogą ubiegać się o przyznanie świadczeń pomocy społecznej. Dzielią się one na pieniężne i niepieniężne¹⁴⁰.

Do świadczeń pieniężnych należą:

- a) zasiłek stały;
- b) zasiłek okresowy;
- c) zasiłek celowy i specjalny zasiłek celowy;
- d) zasiłek i pożyczka na ekonomiczne usamodzielnienie;
- e) pomoc na usamodzielnienie oraz na kontynuowanie nauki;
- f) świadczenie pieniężne na utrzymanie i pokrycie wydatków związanych z nauką języka polskiego dla cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy udzielone w związku z okolicznością, o której mowa w art. 159 ust. 1 pkt 1 lit. c lub d ustawy z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach;
- g) wynagrodzenie należne opiekunowi z tytułu sprawowania opieki przyznane przez sąd.

Do świadczeń niepieniężnych zaliczają się:

- a) praca socjalna;
- b) bilet kredytowany;
- c) składki na ubezpieczenie zdrowotne;
- d) składki na ubezpieczenia społeczne;
- e) pomoc rzeczowa, w tym na ekonomiczne usamodzielnienie;
- f) sprawienie pogrzebu;
- g) poradnictwo specjalistyczne;
- h) interwencja kryzysowa;
- i) schronienie;
- j) posiłek;
- k) niezbędne ubranie;
- l) usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania, w ośrodkach wsparcia oraz w rodzinnych domach pomocy;
- m) specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania oraz w ośrodkach wsparcia;
- n) mieszkanie chronione;
- o) pobyt i usługi w domu pomocy społecznej;
- p) pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych, w tym w mieszkaniu chronionym, pomoc w uzyskaniu zatrudnienia, pomoc na zagospodarowanie w formie rzeczowej dla osób usamodzielnianych.

Podstawowym warunkiem przyznania pomocy jest zaistnienie jednego z problemów określonych w ustawie oraz – w przypadku świadczeń pieniężnych – dochód, którego wysokość nie przekracza określonych progów (tzw. kryteriów dochodowych)¹⁴¹.

W 2019 r. w województwie śląskim świadczenia pomocy społecznej, realizowane w ramach zadań własnych i zleconych, przyznano w trybie decyzji 98 829 osobom. Stanowiły one 2,2% ogółu ludności (w Polsce 3,1%). Świadczenia **pieniężne** decyzją przyznano 61 859 osobom, natomiast **niepieniężne** 51 963 osobom. Wśród ogółu osób, którym w trybie decyzji przyznano świadczenie pomocy społecznej udział pierwszej z wyżej wymienionej kategorii wyniósł 61,7%

¹⁴⁰ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz. U. z 2019 r., poz. 1507 ze zm.), art. 36.

¹⁴¹ Dla osoby samotnie gospodarującej kryterium dochodowe wynosi 701 zł, dla osoby w rodzinie 528 zł.

(w Polsce 59,3%), natomiast drugiej 51,8% (w Polsce 49,3%)¹⁴². W stosunku do roku 2018 liczba osób, którym decyzją przyznano świadczenia realizowane w ramach zadań zleconych i zadań własnych spadła o 9 694, tj. o 8,8%. W przypadku świadczeń pieniężnych nastąpił spadek o 4 889 osoby (7,3%), natomiast jeśli chodzi o świadczenia niepieniężne zanotowano spadek o 5 869 osoby (10,1%)¹⁴³.

Pomocą udzieloną w postaci pracy socjalnej objęto w województwie śląskim w 2019 r. 74 386 rodzin liczących 147 897 osób. Rodziny korzystające z tego rodzaju wsparcia stanowiły 82,1% ogółu rodzin objętych pomocą społeczną (w Polsce 74,8%). Wyłącznie pracą socjalną wspierano 20 723 rodziny, tj. 22,9% ogółu rodzin korzystających z pomocy społecznej (w Polsce 19,2%). W analizowanym okresie liczba zawartych kontraktów socjalnych dotyczących osób i rodzin, z którymi zawierany jest kontrakt w zakresie rozwiązywania trudnej sytuacji życiowej wyniosła 6 454, a grupa objętych nimi osób liczyła 7 254. Liczba zawartych kontraktów socjalnych dotyczących osób będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy, o których mowa w art. 49 ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 278, ze zm.), zawieranych w celu wzmocnienia aktywności i samodzielności życiowej, zawodowej lub przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu wyniosła 2 284, a grupa objętych nimi osób liczyła 2 347. Liczba zawartych projektów socjalnych wyniosła 172. Było nimi objętych 4 039 osób¹⁴⁴.

6.1. Świadczenia udzielone w ramach zadań gmin

W ramach realizacji zadań gminy (własnych oraz zleconych) stosuje się cały wachlarz świadczeń dostosowanych do potrzeb poszczególnych kategorii klientów. Poniżej scharakteryzowano wybrane ich rodzaje (w kolejności alfabetycznej).

Interwencja kryzysowa – stanowi zespół interdyscyplinarnych działań podejmowanych na rzecz osób i rodzin będących w stanie kryzysu. Celem interwencji kryzysowej jest przywrócenie równowagi psychicznej i umiejętności samodzielnego radzenia sobie, a dzięki temu zapobieganie przejściu reakcji kryzysowej w stan chronicznej niewydolności psychospołecznej. Interwencją kryzysową obejmuje się osoby i rodziny bez względu na posiadany dochód. W ramach interwencji kryzysowej udziela się natychmiastowej specjalistycznej pomocy psychologicznej, a w zależności od potrzeb – poradnictwa socjalnego lub prawnego oraz – w uzasadnionych sytuacjach – schronienia do 3 miesięcy¹⁴⁵.

Opłacanie składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe – forma pomocy dla osób, które rezygnują z zatrudnienia w związku z koniecznością sprawowania bezpośredniej, osobistej opieki nad długotrwale lub ciężko chorym członkiem rodziny oraz wspólnie niezamieszkującymi z matką, ojcem lub rodzeństwem¹⁴⁶.

Pomoc na ekonomiczne usamodzielnienie – przyznawana przez gminę w formie pieniężnej lub rzeczowej. Może być udzielona w postaci jednorazowego zasiłku celowego, nieoprocentowanej pożyczki lub poprzez udostępnienie maszyn i narzędzi pracy (stwarzających

¹⁴² Dana osoba mogła otrzymać świadczenia należące do obu kategorii.

¹⁴³ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za lata 2018-2019.

¹⁴⁴ Ibidem.

¹⁴⁵ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz. U. z 2019 r., poz. 1507 ze zm.), art. 47 ust. 1-3.

¹⁴⁶ Ibidem, art. 17 ust. 1 pkt 9.

możliwość zorganizowania własnego warsztatu pracy) oraz urzędzeń ułatwiających pracę osobom niepełnosprawnym¹⁴⁷.

Poradnictwo specjalistyczne – w szczególności prawne, psychologiczne i rodzinne – jest świadczone osobom i rodzinom, które mają trudności lub wykazują potrzebę wsparcia w rozwiązywaniu swoich problemów życiowych, bez względu na posiadany dochód. Poradnictwo prawne realizuje się przez udzielanie informacji o obowiązujących przepisach z zakresu prawa rodzinnego i opiekuńczego, zabezpieczenia społecznego oraz ochrony praw lokatorów. Poradnictwo psychologiczne realizowane jest przez procesy diagnozowania, profilaktyki i terapii, natomiast poradnictwo rodzinne obejmuje problemy funkcjonowania rodziny, w tym problemy opieki nad osobą niepełnosprawną, a także terapię rodzinną¹⁴⁸.

Posiłek – pomoc doraźna albo okresowa w postaci jednego gorącego posiłku dziennie. Przysługuje osobie, która własnym staraniem nie może go sobie zapewnić. Wsparcie to, przyznane dzieciom i młodzieży w okresie nauki w szkole, może być realizowane w formie zakupu posiłków¹⁴⁹.

Praca socjalna – świadczona jest na rzecz poprawy funkcjonowania osób i rodzin w ich środowisku społecznym. Pracę socjalną prowadzi się z osobami i rodzinami w celu rozwinięcia lub wzmocnienia ich aktywności i samodzielności życiowej oraz ze społecznością lokalną w celu zapewnienia współpracy i koordynacji działań instytucji i organizacji istotnych dla zaspokajania potrzeb członków społeczności. W pracy socjalnej wykorzystuje się właściwe tej działalności metody i techniki, stosowane z poszanowaniem godności osoby i jej prawa do samostanowienia, w tym kontrakt socjalny. Praca socjalna świadczona jest osobom i rodzinom bez względu na posiadany dochód¹⁵⁰.

Schronienie – udzielenie go następuje przez przyznanie tymczasowego miejsca noclegowego w noclegowniach, schroniskach, domach dla bezdomnych i innych miejscach do tego przeznaczonych¹⁵¹.

Specjalistyczne usługi opiekuńcze to usługi opiekuńcze dostosowane do szczególnych potrzeb wynikających z rodzaju schorzenia lub niepełnosprawności, świadczone przez osoby ze specjalistycznym przygotowaniem zawodowym¹⁵².

Specjalny zasiłek celowy – bezzwrotne świadczenie przyznawane w szczególnie uzasadnionych przypadkach osobie albo rodzinie o dochodach przekraczających określone w ustawie kryterium¹⁵³.

Ubranie – przyznanie niezbędnego ubrania następuje przez dostarczenie osobie potrzebującej: bielizny, odzieży i obuwia odpowiednich do jej indywidualnych właściwości oraz pory roku¹⁵⁴.

Usługi opiekuńcze – pomoc przysługująca osobie samotnej, która z powodu wieku, choroby lub innych przyczyn wymaga pomocy innych osób, a jest jej pozbawiona. Usługi opiekuńcze obejmują

¹⁴⁷ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz. U. z 2019 r., poz. 2473 ze zm.), art. 43 ust. 1-5.

¹⁴⁸ Ibidem, art. 46 ust. 1-4.

¹⁴⁹ Ibidem, art. 48b ust. 2-3.

¹⁵⁰ Ibidem, art. 45 ust. 1-4.

¹⁵¹ Ibidem, art. 48a ust. 1-4.

¹⁵² Ibidem, art. 50 ust. 1, 4.

¹⁵³ Ibidem, art. 41 ust. 1.

¹⁵⁴ Ibidem, art. 48b ust. 1.

pomoc w zaspokajaniu codziennych potrzeb życiowych, opiekę higieniczną, zaleconą przez lekarza pielęgnację oraz w miarę możliwości, zapewnienie kontaktów z otoczeniem¹⁵⁵.

Zasiłek celowy – świadczenie przyznawane w celu zaspokojenia niezbędnej potrzeby bytowej, w szczególności na pokrycie części lub całości kosztów zakupu żywności, leków i leczenia, opału, odzieży, niezbędnych przedmiotów użytku domowego, drobnych remontów i napraw w mieszkaniu, a także kosztów pogrzebu. Świadczenie to może być także przyznane w formie biletu kredytowanego. Osobom bezdomnym i innym osobom niemającym dochodu oraz możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych może być przyznany zasiłek celowy na pokrycie części lub całości wydatków na świadczenia zdrowotne. Zasiłek celowy może być przyznany również w celu realizacji postanowień kontraktu socjalnego. W takim przypadku może on być wypłacany niezależnie od dochodu, przez okres do 2 miesięcy od dnia, w którym osoba objęta kontraktem socjalnym, w trakcie jego realizacji, stała się osobą zatrudnioną. Do otrzymania zasiłku celowego uprawnione są również osoby lub rodziny, które poniosły straty w wyniku zdarzenia losowego bądź też klęski żywiołowej lub ekologicznej. W tego rodzaju przypadkach świadczenie to może być przyznane niezależnie od dochodu i może nie podlegać zwrotowi¹⁵⁶.

Zasiłek okresowy – świadczenie przysługujące w szczególności ze względu na długotrwałą chorobę, niepełnosprawność, bezrobocie, możliwość utrzymania lub nabycia uprawnień do świadczeń z innych systemów zabezpieczenia społecznego. Zasiłki okresowe przyznaje się: 1) osobie samotnie gospodarującej, której dochód jest niższy od kryterium dochodowego osoby samotnie gospodarującej; 2) rodzinie, której dochód jest niższy od kryterium dochodowego rodziny¹⁵⁷.

Zasiłek stały – świadczenie, które przysługuje:

- 1) pełnoletniej osobie samotnie gospodarującej, niezdolnej do pracy z powodu wieku lub całkowicie niezdolnej do pracy, jeżeli jej dochód jest niższy od kryterium dochodowego osoby samotnie gospodarującej;
- 2) pełnoletniej osobie pozostającej w rodzinie, niezdolnej do pracy z powodu wieku lub całkowicie niezdolnej do pracy, jeżeli jej dochód, jak również dochód na osobę w rodzinie są niższe od kryterium dochodowego na osobę w rodzinie¹⁵⁸.

W 2019 r. w województwie śląskim na świadczenia pomocy społecznej realizowane w ramach zadań gmin wydatkowano kwotę 534 292 911 zł¹⁵⁹. Zdecydowaną większość środków – 525 648 163 zł (98,4%) - przeznaczono na sfinansowanie świadczeń przyznanych w ramach zadań własnych¹⁶⁰. W latach 2018-2019 wartość wydatków na zadania realizowane przez gminy wzrosła o 22 670 113 zł, tj. o 4,4%¹⁶¹.

¹⁵⁵ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz. U. z 2019 r., poz. 1507 ze zm.), art. 50 ust. 1-3.

¹⁵⁶ Ibidem, art. 39-40.

¹⁵⁷ Ibidem, art. 38 ust. 1 pkt 1, 2.

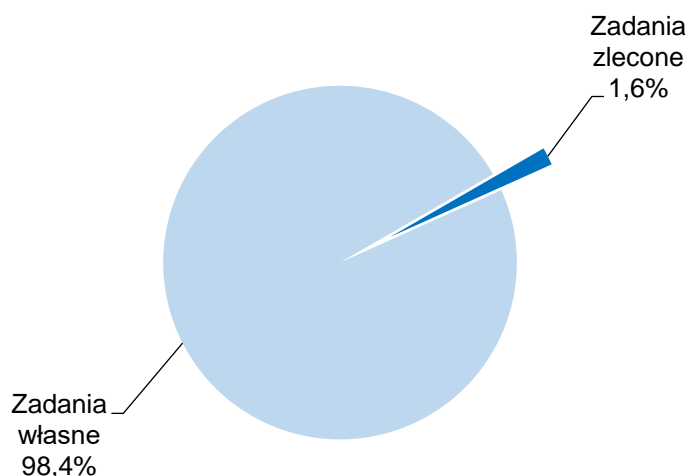
¹⁵⁸ Ibidem, art. 37 ust. 1 pkt 1, 2.

¹⁵⁹ Łącznie z pomocą dla cudzoziemców, wynagrodzeniem należnym opiekunowi z tytułu sprawowania opieki przyznanej przez sąd oraz odpłatnością gminy za pobyt w domu pomocy społecznej.

¹⁶⁰ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r.

¹⁶¹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za lata 2018-2019.

Wykres 47. Struktura wydatków na świadczenia pomocy społecznej realizowane w ramach zadań gmin* - województwo śląskie, 2019 r., N=534 292 911 zł.

* Łącznie z pomocą dla cudzoziemców, wynagrodzeniem należnym opiekunowi z tytułu sprawowania opieki przyznanej przez sąd oraz odpłatnością gminy za pobyt w domu pomocy społecznej.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r.

6.1.1. Świadczenia udzielone w ramach zadań zleconych gminom

W ramach realizacji zadań zleconych gminie z zakresu pomocy społecznej w 2019 r. wypłacane były zasiłki celowe na pokrycie wydatków związanych z klęską żywiołową lub ekologiczną. Udzielano również specjalistycznych usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi oraz wypłacano przyznane przez sąd wynagrodzenia należne opiekunom z tytułu sprawowania opieki. Ponadto świadczenia, w tym zasiłki celowe w formie pieniężnej i w naturze (schronienie, posiłek, niezbędne ubranie), otrzymywali cudzoziemcy, którzy uzyskali zgodę na pobyt tolerowany na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

W 2019 r. w województwie śląskim w ramach realizacji zadań zleconych świadczenia wypłacono w 110 gminach (65,9%). Na ten cel wydatkowano ogółem 8 644 748 zł¹⁶². W latach 2018-2019 wartość tego rodzaju środków wzrosła o 1 612 328 zł (22,9%)¹⁶³.

Koszt wypłaty świadczeń z pomocy społecznej w ramach realizacji zadań zleconych gminie w przeliczeniu na jednego mieszkańca wyniósł w 2019 r. w województwie śląskim 1,91 zł (w Polsce 4,51 zł)¹⁶⁴. W miastach na prawach powiatu wskaźnik ten kształtował się na poziomie 1,96 zł, natomiast w powiatach ziemskich na poziomie 1,85 zł; w gminach wiejskich wyniósł 1,46 zł, w miejsko-wiejskich 1,80 zł, a w miejskich 2,04 zł. Najwyższe wartości analizowany wskaźnik osiągnął w podregionach: częstochowskim (2,50 zł), katowickim (2,50 zł) oraz tyskim (2,14 zł); w powiatach: myszkowskim (7,73 zł), m. Świętochłowice (4,69 zł) oraz w mikołowskim

¹⁶² Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r.

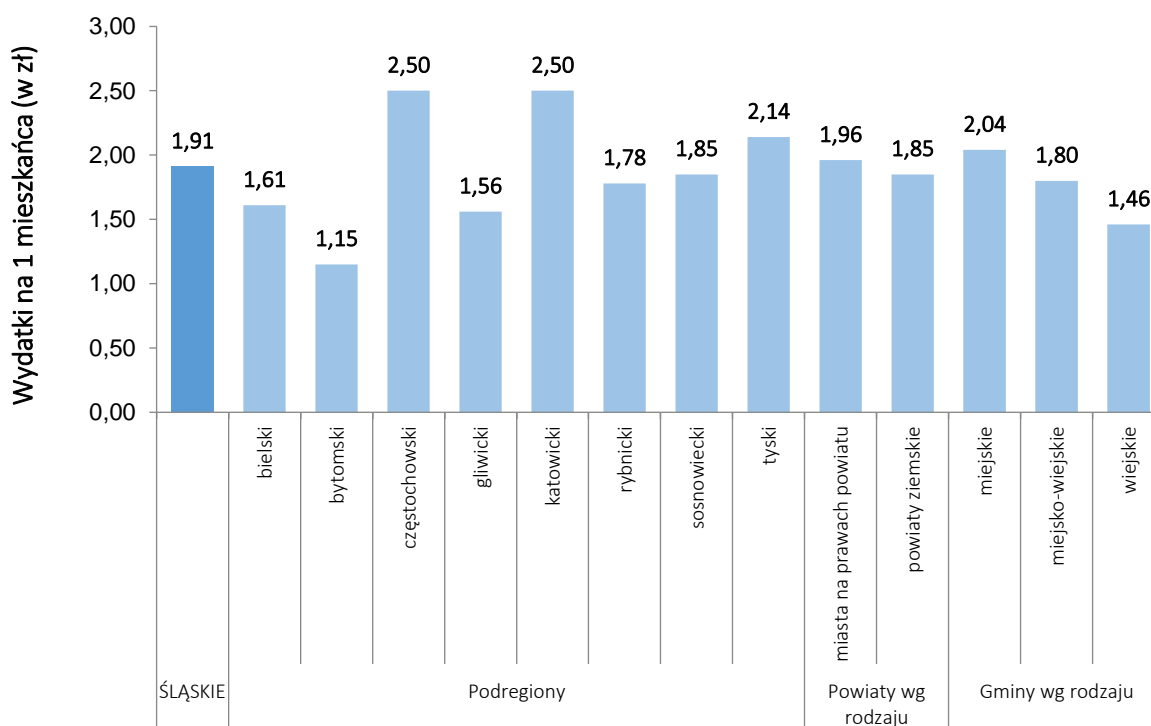
¹⁶³ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za lata 2018-2019.

¹⁶⁴ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

(3,82 zł); a na poziomie gmin w: Lelowie (24,15 zł), Myszkowie (11,48 zł) oraz Szczyrku (10,97 zł)¹⁶⁵.

Zdecydowana większość wydatków w 2019 r. została przeznaczona na pokrycie kosztów specjalistycznych usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi (6 022 365 zł) oraz wypłatę przyznanych przez sąd wynagrodzeń należnych opiekunom z tytułu sprawowania opieki (2 338 477 zł). Znacznie mniej przeznaczono na wypłatę zasiłków celowych na pokrycie wydatków związanych z kłęską żywiolową lub ekologiczną (264 228 zł). Natomiast na pomoc przyznaną cudzoziemcom, o których mowa w art. 5a ustawy o pomocy społecznej przeznaczono 10 228 zł, a dla cudzoziemców, którzy uzyskali zgodę na pobyt tolerowany na terytorium RP 9 450 zł¹⁶⁶.

Wykres 48. Wydatki na świadczenia realizowane w ramach zadań zleconych gminom w przeliczeniu na 1 mieszkańca poszczególnych terytoriów – województwo śląskie, 2019 r.

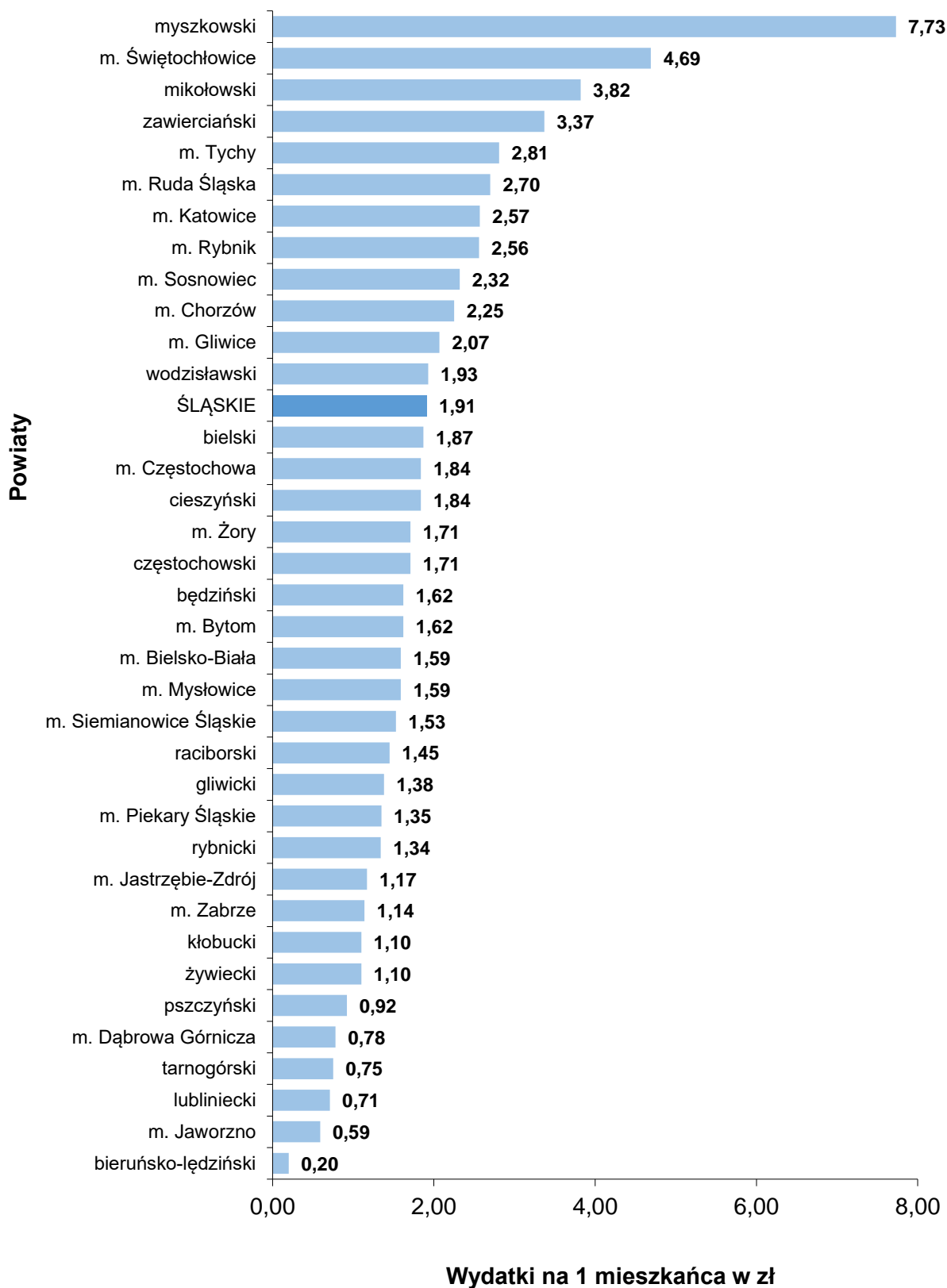

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

¹⁶⁵ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

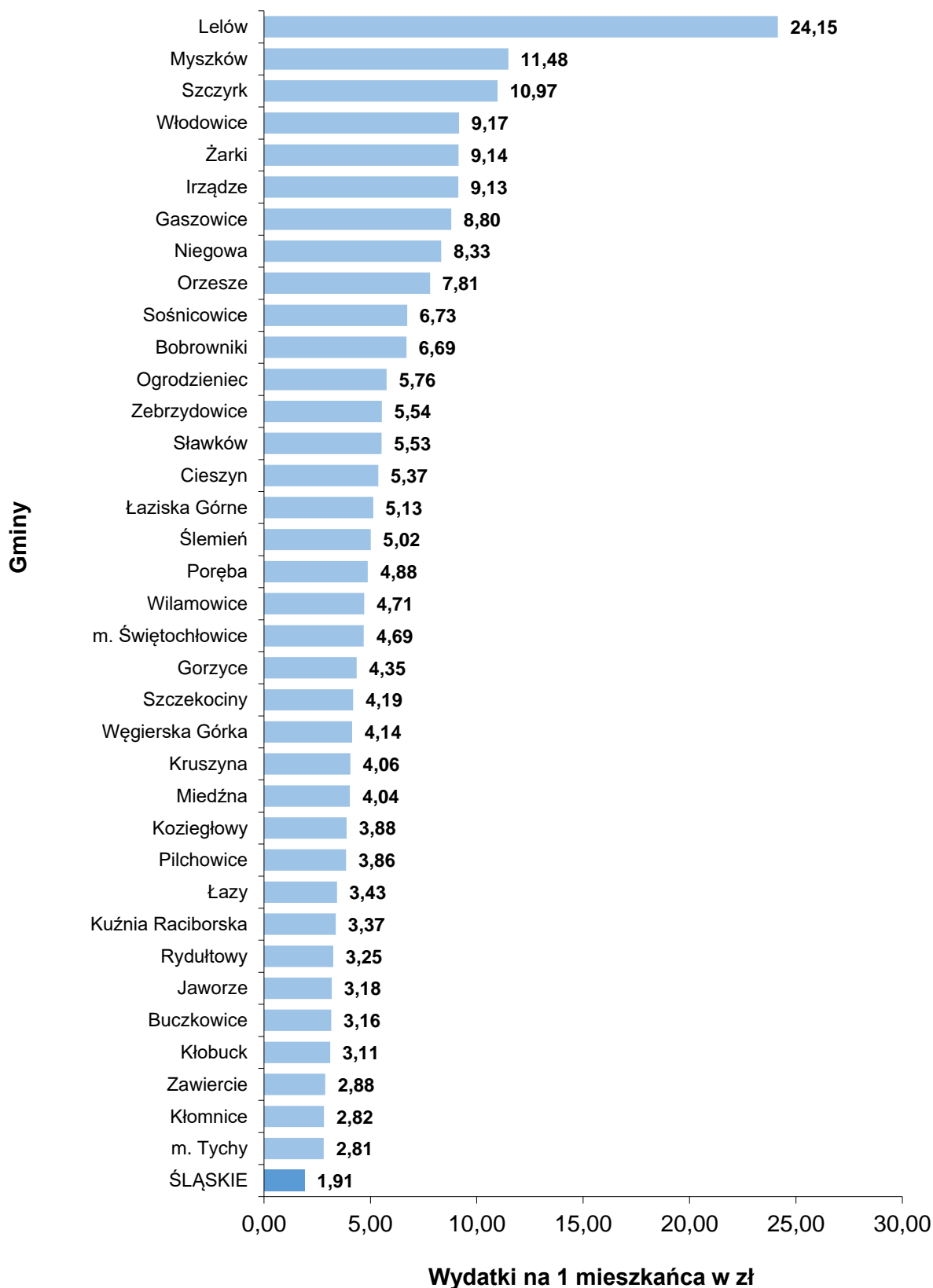
¹⁶⁶ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r.

Wykres 49. Wydatki na świadczenia realizowane w ramach zadań zleconych gminom w przeliczeniu na 1 mieszkańca wg powiatów - województwo śląskie, 2019 r.

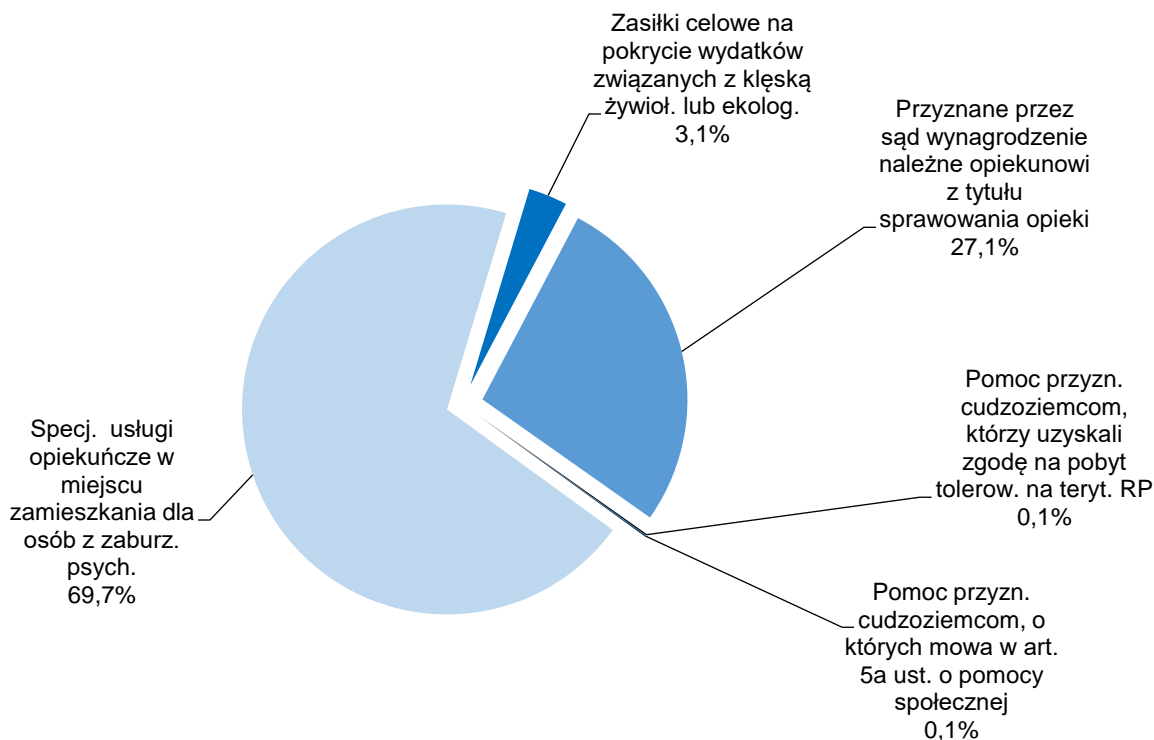
Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 50. Gminy o najwyższych wydatkach przeznaczonych na świadczenia realizowane w ramach zadań zleconych gminom w przeliczeniu na 1 mieszkańca - województwo śląskie, 2019 r.

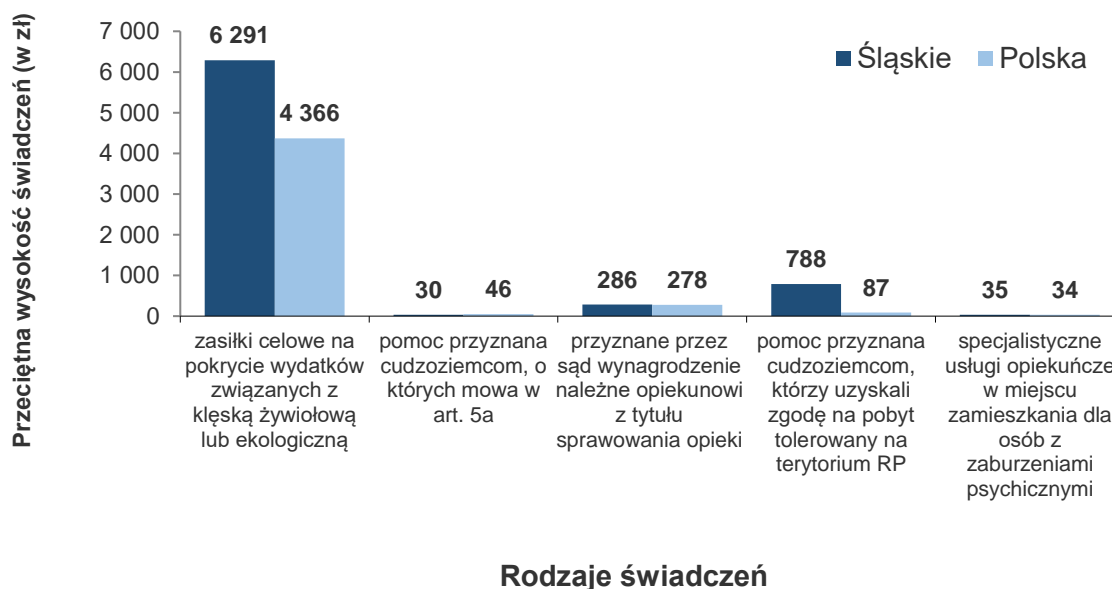
Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 51. Struktura wydatków przeznaczonych na świadczenia realizowane w ramach zadań zleconych gminom - województwo śląskie, 2019 r., N=8 644 748 zł.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r.

Wykres 52. Przeciętne wysokości świadczeń przyznanych w ramach realizacji zadań zleconych gminom – województwo śląskie i Polska, 2019 r.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r.

6.1.2. Świadczenia udzielone w ramach zadań własnych gmin

W ramach realizacji zadań własnych gmin z zakresu pomocy społecznej w 2019 r. były przyznawane następujące świadczenia:

1. zasiłki stałe;
2. zasiłki okresowe;
3. schronienie;
4. posiłek (w tym dla dzieci i młodzieży w okresie nauki szkolnej);
5. ubranie;
6. usługi opiekuńcze (w tym specjalistyczne usługi opiekuńcze);
7. zasiłek celowy na pokrycie wydatków na świadczenia zdrowotne osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o powszechnym ubezpieczeniu w NFZ (w tym dla osób bezdomnych);
8. zasiłki celowe na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego;
9. zasiłki celowe w formie biletu kredytowego;
10. sprawianie pogrzebu (w tym osobom bezdomnym);
11. poradnictwo specjalistyczne (prawne, psychologiczne, rodzinne);
12. interwencja kryzysowa;
13. praca socjalna;
14. odpłatność gminy za pobyt w domu pomocy społecznej;
15. „inne zasiłki celowe i w naturze” (w tym zasiłki specjalne celowe);
16. zasiłki celowe przyznane niezależnie od dochodu na podstawie art. 39a ust. 1 i 2.

W 2019 r. w województwie śląskim na wypłatę świadczeń z pomocy społecznej w ramach realizacji wyżej wymienionych zadań własnych gminy wydatkowały ogółem 525 648 163 zł¹⁶⁷. W 2019 roku w stosunku do 2018 roku wartość wydatków zwiększyła się o 21 057 785 zł (4,2%)¹⁶⁸.

W 2019 r. na poziomie regionu na jednego mieszkańca przypadło przeciętnie 115,95 zł wydatkowanych na świadczenia realizowane w ramach zadań własnych gmin (w kraju 132,46 zł). W miastach na prawach powiatu wartość ta kształtowała się na poziomie 129,71 zł, natomiast w powiatach ziemskich wyniosła 70,07 zł. Przeciętnie najwięcej wydatkowano w gminach miejskich (120,05 zł), mniej w miejsko-wiejskich (68,89 zł), a najmniej w wiejskich (55,44 zł). Najwyższe wartości analizowany wskaźnik osiągnął w podregionach: katowickim (139,32 zł), gliwickim (129,01 zł) i częstochowskim (116,09 zł); w miastach na prawach powiatu będących jednocześnie gminami: Chorzowie (179,95 zł), Siemianowicach Śląskich (164,33 zł) oraz Częstochowie (163,94 zł). Z kolei najniższe wydatki na świadczenia realizowane w ramach zadań własnych gmin w przeliczeniu na 1 mieszkańca zanotowano w podregionach: tyskim (62,96 zł), bielskim (74,30 zł), rybnickim (75,92 zł); powiatach: pszczyńskim (43,85 zł), bieruńsko-lędzińskim (46,49 zł) i żywieckim (49,02 zł) oraz gminach: Ornontowice (12,96 zł), Suszec (17,35 zł) i Koszarawa (17,52 zł)¹⁶⁹.

W 2019 r. w ramach realizacji zadań własnych gmin najwięcej środków przeznaczono na: odpłatność gminy za pobyt w DPS (232 570 089 zł), zasiłki stałe (93 132 950 zł) oraz „inne zasiłki celowe i w naturze” (56 913 116 zł). Do świadczeń o wysokim poziomie wydatków należały także: usługi opiekuńcze (50 358 905 zł), zasiłki okresowe (48 251 752 zł) oraz zapewnienie posiłku (21 742 285 zł). Najmniej środków wydatkowano natomiast na: zasiłki celowe przyznawane niezależnie od dochodu na podstawie art. 39a ust. 1 i 2 (50 zł) oraz zasiłki celowe w formie biletu

¹⁶⁷ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r.

¹⁶⁸ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za lata 2018-2019.

¹⁶⁹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r.; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

kredytowego (57 zł). Na pomoc na ekonomiczne usamodzielnienie nie wydatkowano żadnych środków¹⁷⁰.

W porównaniu z rokiem 2018, wśród najczęściej udzielanych świadczeń, największy liczbowy wzrost wydatków dotyczył: odpłatności gminy za pobyt w DPS (+26 799 193 zł), usług opiekuńczych (+7 134 418 zł) oraz zasiłków stałych (+2 332 352), natomiast największy spadek wystąpił w przypadku: „innych zasiłków celowych i w naturze” (-6 048 534 zł), zasiłków okresowych (-5 715 764 zł) oraz świadczeń na zapewnienie posiłku (-3 899 853 zł).

W 2019 roku w stosunku do 2018 roku, spośród najczęściej udzielanych świadczeń, największy procentowy wzrost przeciętnej ich wysokości zanotowano w przypadku: zasiłków celowych na pokrycie wydatków na świadczenia zdrowotne osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o powszechnym ubezpieczeniu w NFZ (+11,8%, z 104,61 zł do 116,92 zł), zasiłków celowych na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego (+8,5%, z 2 852,78 zł do 3 096,51 zł), świadczeń na sprawienie pogrzebu (+7,8%, z 2 121,33 zł do 2 286,15 zł), odpłatności gminy za pobyt mieszkańców w DPS (+7,7%, z 2 400,98 zł do 2 585,78 zł), pomocy na zapewnienie ubrania (+7,6%, z 103,13 zł do 111,00 zł) oraz zasiłków stałych (+6,5%, z 485,12 zł do 516,57 zł). Procentowy wzrost przeciętnej wysokości świadczeń dotyczył także: udzielenia schronienia (+6,0%, z 27,46 zł do 29,11 zł), środków przeznaczonych na zapewnienie posiłku (+5,0%, z 5,25 zł do 5,51 zł), zasiłków okresowych (+3,4%, z 296,93 zł do 306,96 zł), świadczeń na usługi opiekuńcze (+3,1%, z 16,82 zł do 17,34 zł), oraz zasiłków specjalnych celowych (+1,2%, z 260,45 zł do 263,68 zł). Spadek zanotowano jedynie w przypadku zasiłków celowych w formie biletu kredytowego (-48,2%, z 55,00 zł do 28,50 zł).

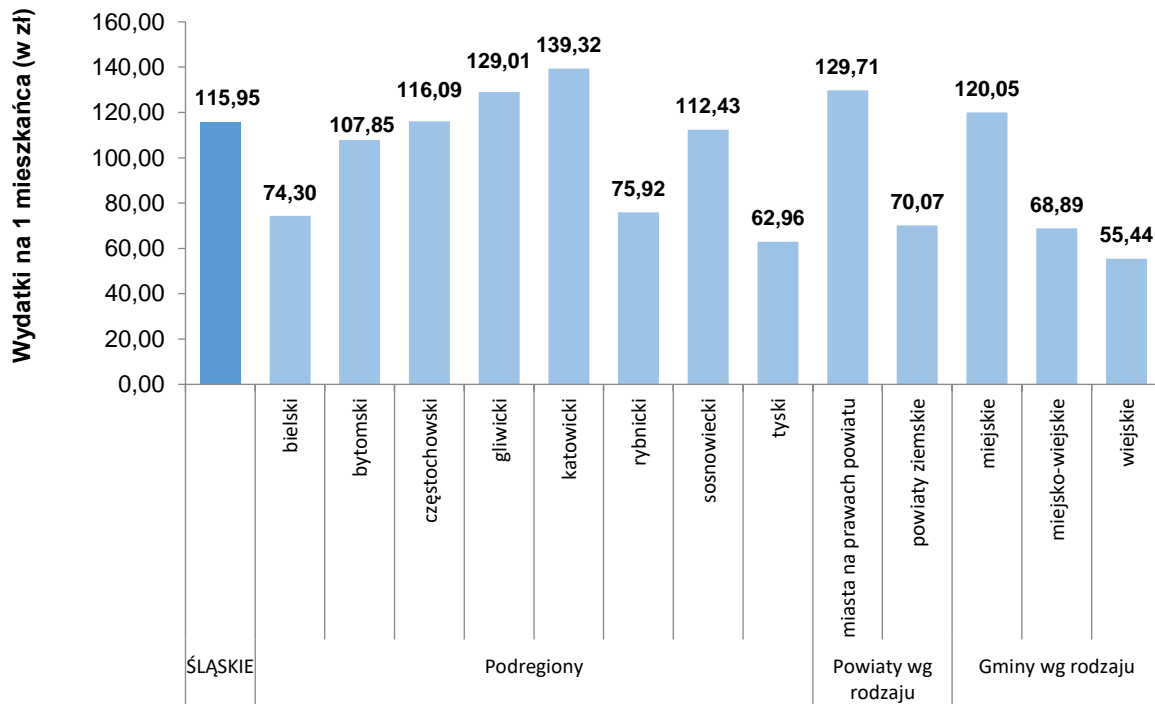
W 2019 roku, wśród udzielanych świadczeń, najwyższe procentowe różnice pomiędzy ich przeciętną wysokością w województwie śląskim i w Polsce – na niekorzyść województwa śląskiego – zanotowano w przypadku: zasiłku celowego w formie biletu kredytowego (-49,2% - śląskie 28,50 zł; Polska 56,12 zł), sprawienia pogrzebu (-12,1% - śląskie 2 286,15 zł; Polska 2 599,55 zł), zasiłków okresowych (-9,5% - śląskie 306,96 zł; Polska 339,28 zł), zasiłków stałych (-3,8% - śląskie 516,57 zł; Polska 537,24 zł), pomocy na zapewnienie ubrania (-3,5% - śląskie 111,00 zł; Polska 115,01 zł), odpłatności gminy za pobyt mieszkańców w DPS (-2,3% - śląskie 2 585,78 zł; Polska 2 645,40 zł) oraz zasiłków celowych na pokrycie wydatków na świadczenia zdrowotne osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o powszechnym ubezpieczeniu w NFZ (-1,0% - śląskie 116,92 zł; Polska 118,06 zł).

W 2019 roku wyższe od średniej krajowej przeciętne kwoty świadczeń w województwie śląskim zanotowano dla: usług opiekuńczych (+186,6% - śląskie 17,34 zł; Polska 6,05 zł), zasiłku celowego na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego (+16,8% - śląskie 3 096,51 zł; Polska 2 651,82 zł), zasiłków specjalnych celowych (+2,6% - śląskie 263,68 zł; Polska 257,11 zł), zapewnienia posiłku (+2,2% - śląskie 5,51 zł; Polska 5,39 zł) oraz zapewnienia schronienia (+1,9% - śląskie 29,11 zł; Polska 28,58 zł)¹⁷¹.

¹⁷⁰ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r.

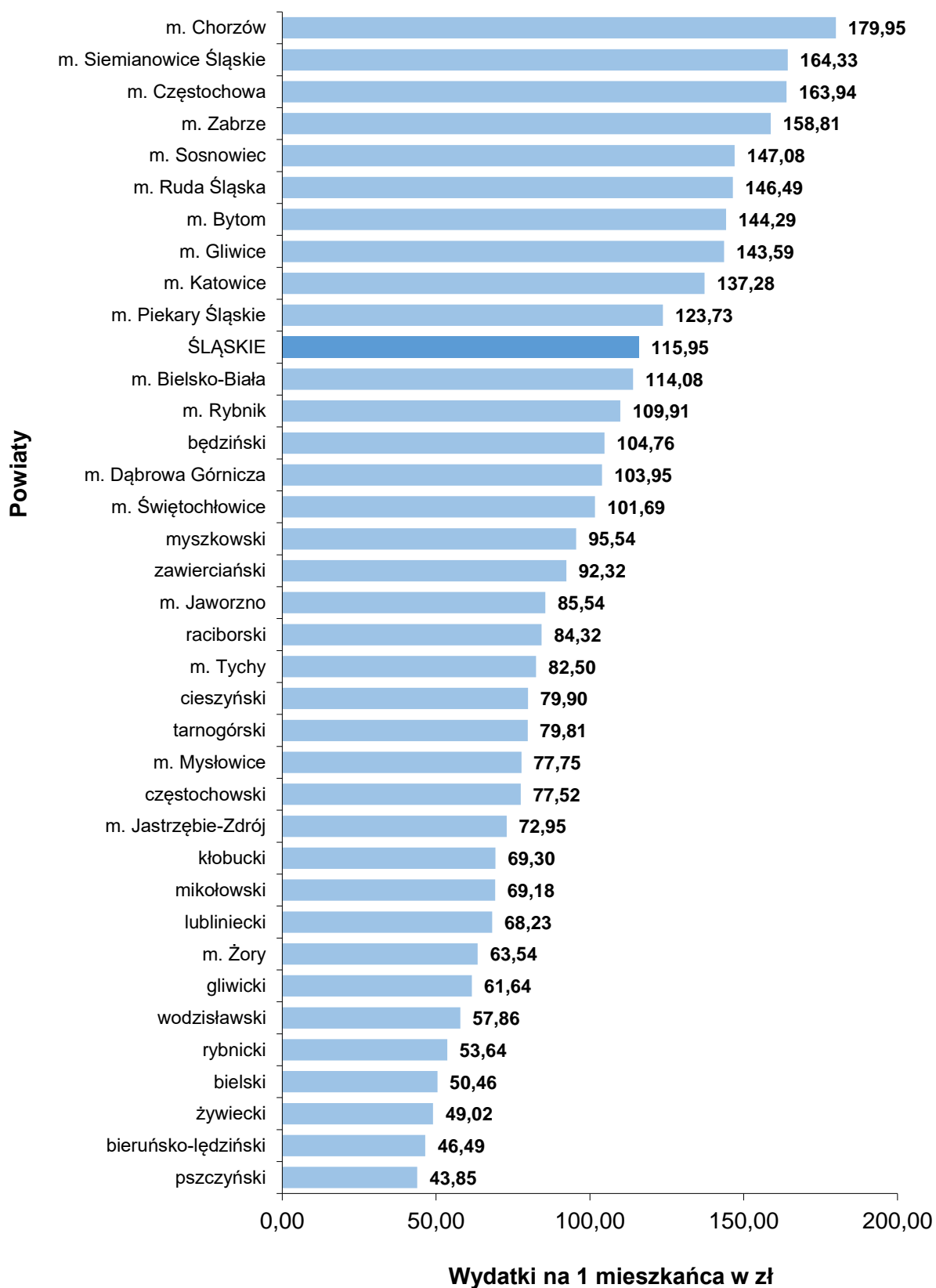
¹⁷¹ *Ibidem*.

Wykres 53. Wydatki na świadczenia realizowane w ramach zadań własnych gmin w przeliczeniu na 1 mieszkańca poszczególnych terytoriów – województwo śląskie, 2019 r.

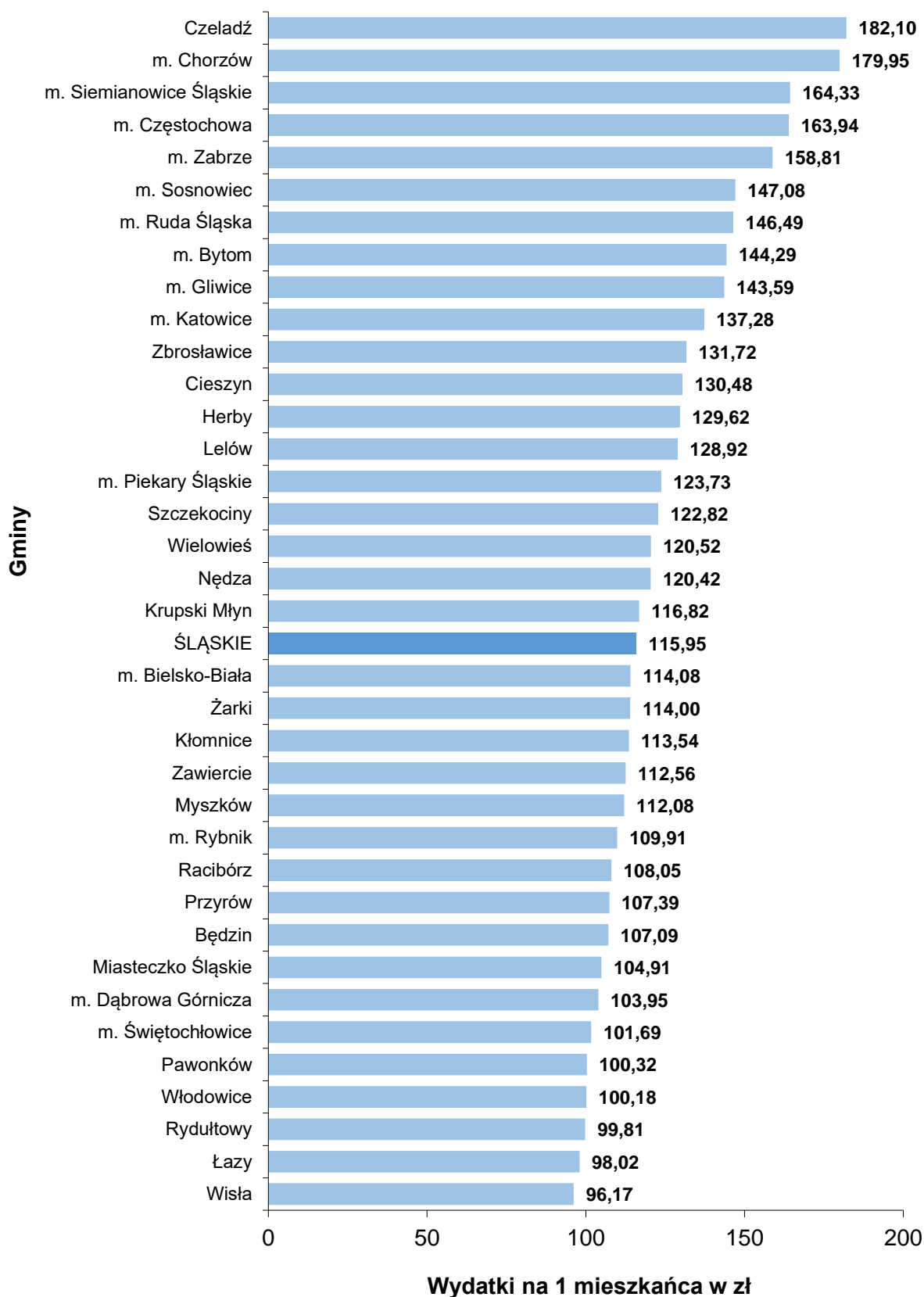
Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 54. Wydatki na świadczenia realizowane w ramach zadań własnych gmin w przeliczeniu na 1 mieszkańca wg powiatów - województwo śląskie, 2019 r.

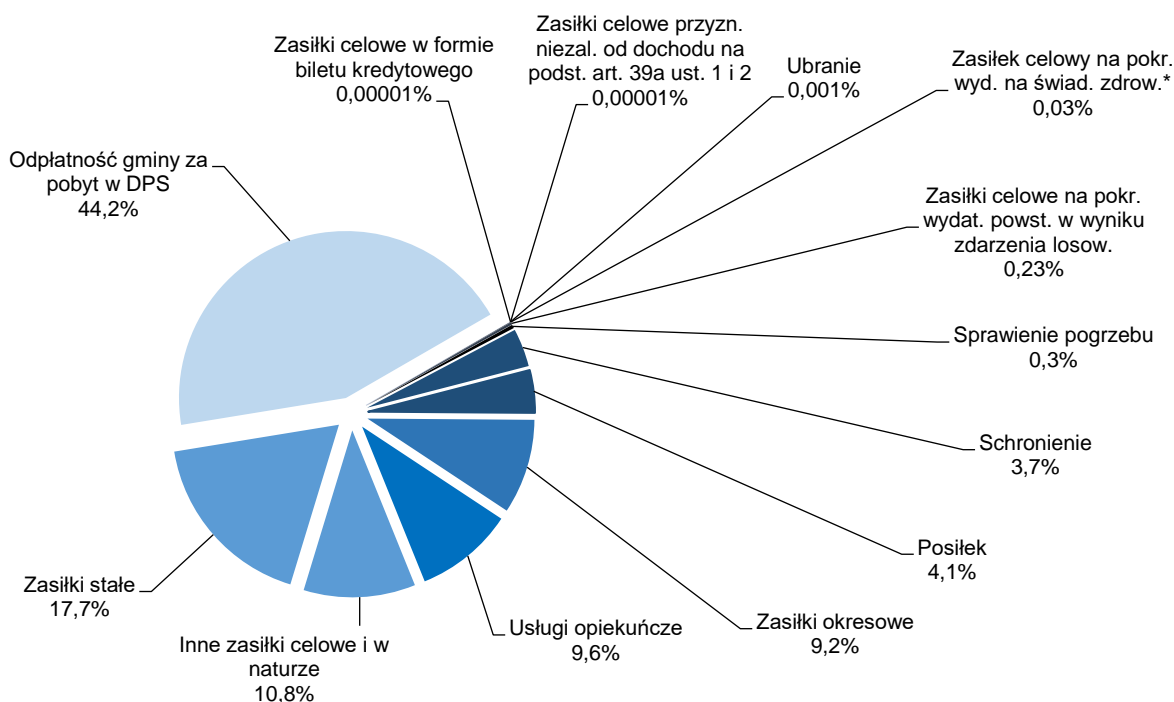
Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 55. Gminy o najwyższych wydatkach na świadczenia realizowane w ramach zadań własnych w przeliczeniu na 1 mieszkańca - województwo śląskie, 2019 r.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

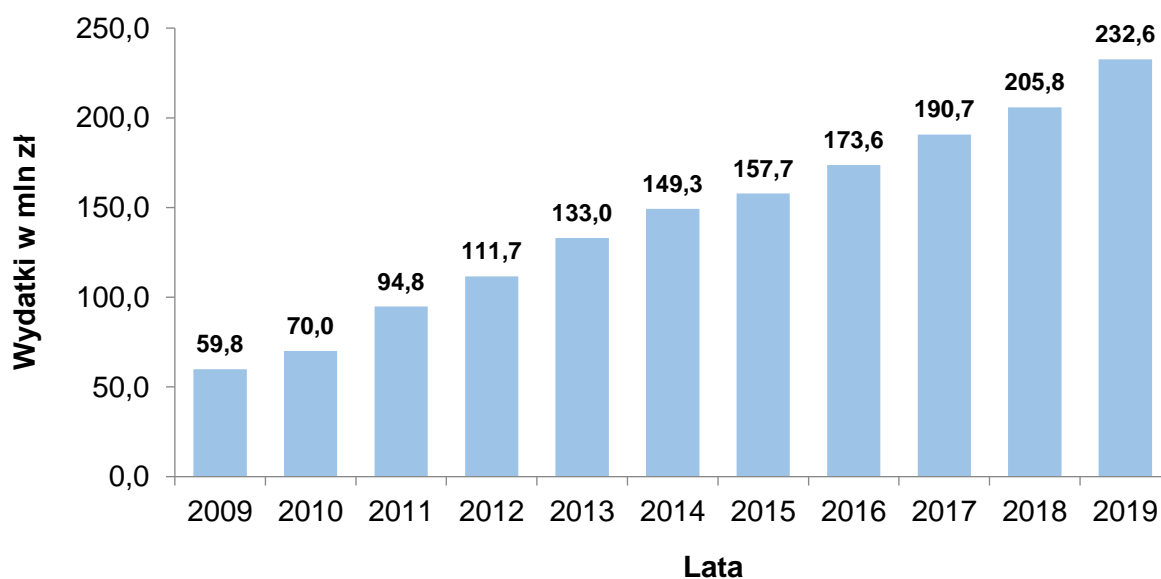
Wykres 56. Struktura wydatków na świadczenia realizowane w ramach zadań własnych gmin - województwo śląskie, 2019 r., N=525 648 163 zł.

* Osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczenia na podstawie przepisów o powszechnym ubezpieczeniu w NFZ.

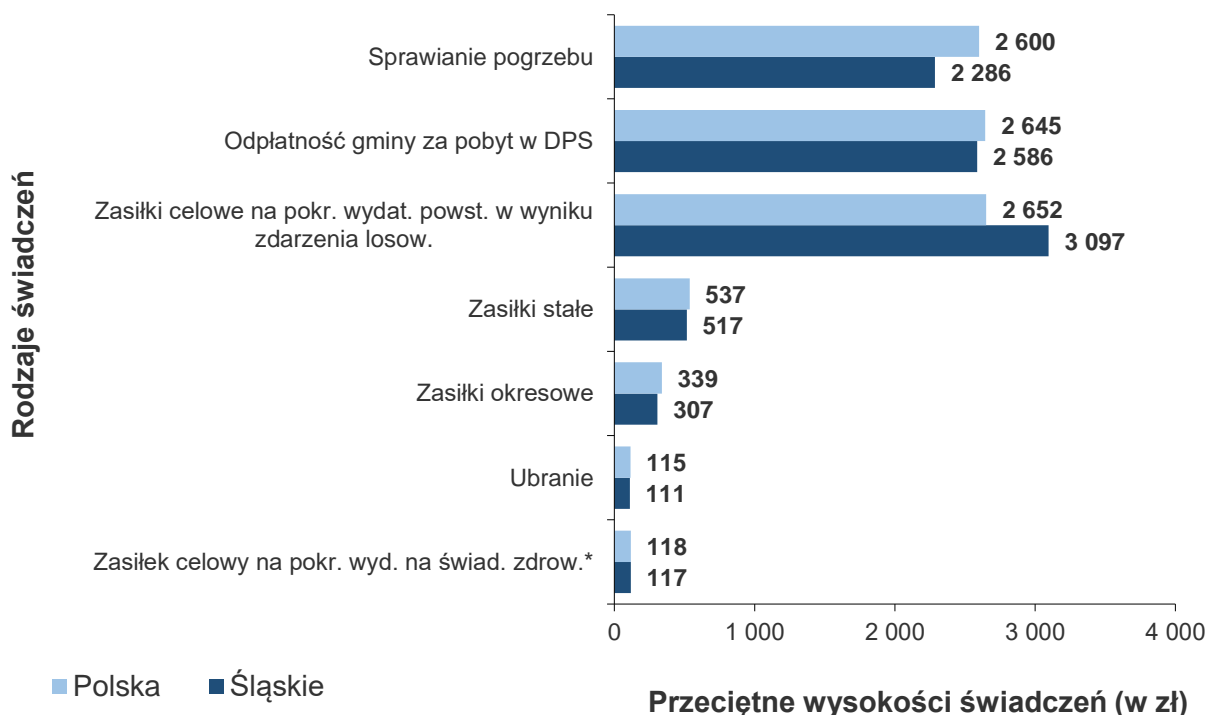
Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r.

Wykres 57. Wydatki na odpłatność gminy za pobyt mieszkańców w DPS - województwo śląskie, lata 2009-2019.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS/MRPiPS-03* za lata 2010-2019.

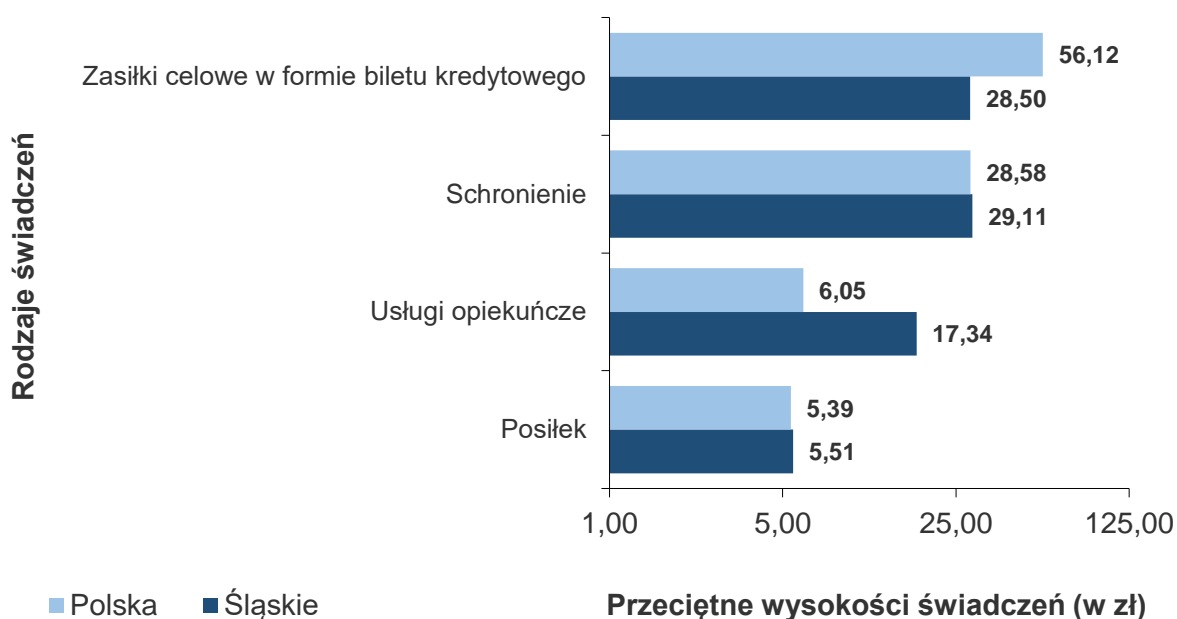
Wykres 58. Przeciętne wysokości świadczeń przyznanych w ramach realizacji zadań własnych gmin – województwo śląskie i Polska, 2019 r., cz. 1.

* Osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczenia na podstawie przepisów o powszechnym ubezpieczeniu w NFZ.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r.

Wykres 59. Przeciętne wysokości świadczeń przyznanych w ramach realizacji zadań własnych gmin – województwo śląskie i Polska, 2019 r., cz. 2.

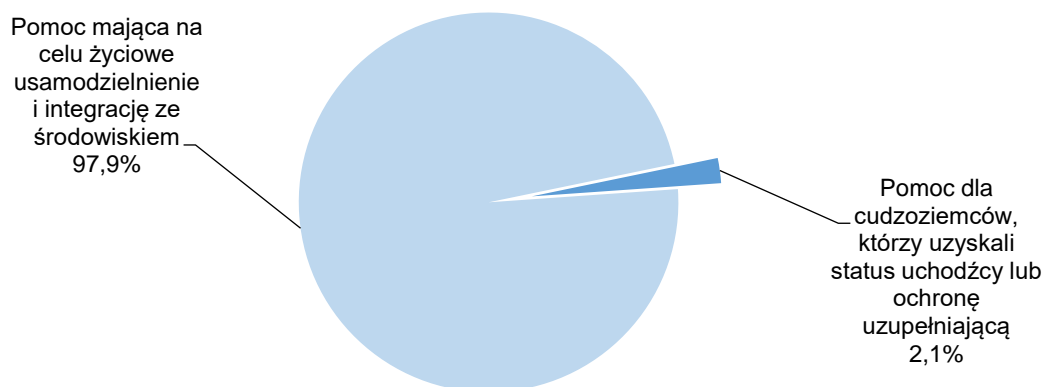

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r.

6.2. Świadczenia udzielone w ramach zadań powiatów

W 2019 r. w województwie śląskim na świadczenia pomocy społecznej realizowane w ramach zadań powiatów wydatkowano kwotę 917 576 zł. Zdecydowaną jej większość stanowiły wydatki na pomoc mającą na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem¹⁷².

Wykres 60. Struktura wydatków na świadczenia pomocy społecznej realizowane w ramach zadań powiatu - województwo śląskie, 2019 r., N=917 576 zł.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r.

6.2.1. Pomoc mająca na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem

Osoba pełnoletnia opuszczająca dom pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, dom dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży oraz schronisko dla nieletnich, zakład poprawczy, specjalny ośrodek szkolno-wychowawczy, specjalny ośrodek wychowawczy, młodzieżowy ośrodek socjoterapii zapewniający całodobową opiekę i młodzieżowy ośrodek wychowawczy, może zostać objęta pomocą mającą na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem. W jej ramach wspierana osoba może skorzystać z pracy socjalnej oraz pomocy:

- 1) pieniężnej na usamodzielnienie;
- 2) pieniężnej na kontynuowanie nauki;
- 3) w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych, w tym w mieszkaniu chronionym;
- 4) w uzyskaniu zatrudnienia;
- 5) na zagospodarowanie - w formie rzeczowej¹⁷³.

W 2019 r. w województwie śląskim na wypłatę wyżej wymienionych świadczeń wydatkowano ogółem 898 009 zł, co w przeliczeniu na 1 mieszkańca dało przeciętnie 0,20 zł (w kraju 0,15 zł)¹⁷⁴. W miastach na prawach powiatu wartość tego wskaźnika kształtowała się na poziomie 0,26 zł, a w powiatach ziemskich 0,12 zł. Najwyższe jego wartości zanotowano w podregionach:

¹⁷² Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r.

¹⁷³ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz. U. z 2019 r., poz. 1507 ze zm.), art. 88 ust. 1.

¹⁷⁴ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

katowickim (0,39 zł), bytomskim (0,23 zł) oraz sosnowieckim (0,20 zł), a na poziomie powiatów w: Chorzowie (1,25 zł), Świętochłowicach (0,77 zł) oraz Bytomiu (0,44 zł).

Najniższe wartości analizowany wskaźnik przyjmował w podregionach: tyskim (0,05 zł) oraz bielskim, częstochowskim i rybnickim (po 0,15 zł), natomiast na poziomie powiatów w: częstochowskim, mikołowskim, myszkowskim i m. Piekary Śląskie (gdzie nie zanotowano żadnych wydatków w ramach pomocy mającej na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem) oraz w m. Jaworzno (0,02 zł)¹⁷⁵.

W 2019 roku w stosunku do 2018 roku wartość wydatków na pomoc mającą na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem spadła o 85 117 zł, tj. o 8,7%. W 2019 r. w ramach tego rodzaju pomocy najwięcej środków przeznaczono na: pomoc pieniężną na kontynuowanie nauki (600 066 zł) oraz pomoc pieniężną na usamodzielnienie (145 967 zł). Na trzecim i czwartym miejscu znalazły się natomiast: pomoc na zagospodarowanie w formie rzeczowej (143 525 zł) oraz pomoc mająca na celu uzyskanie odpowiednich warunków mieszkaniowych (8 451 zł)¹⁷⁶.

W porównaniu z rokiem 2018, wzrost wydatków dotyczył: pomocy na zagospodarowanie w formie rzeczowej (o 75,2%, z 81 925 zł do 143 525 zł) oraz, znacznie mniej, pomocy pieniężnej na usamodzielnienie (o 2,9%, z 141 872 zł do 145 967 zł), natomiast spadki zanotowano w przypadku pomocy pieniężnej na kontynuowanie nauki (o 19,9%, z 749 220 zł do 600 066 zł) oraz uzyskania odpowiednich warunków mieszkaniowych (o 16,4%, z 10 109 zł do 8 451 zł).

W 2019 roku w stosunku do 2018 roku wzrost przeciętnej wysokości świadczeń zaobserwowano w przypadku pomocy na zagospodarowanie w formie rzeczowej (o 29,6%, z 2 214,19 zł do 2 870,50 zł) oraz pomocy pieniężnej na usamodzielnienie (o 16,8%, z 3 377,90 zł do 3 945,05 zł). W przypadku pozostałych świadczeń wystąpiły spadki, i tak: wartość pomocy pieniężnej na uzyskanie odpowiednich warunków mieszkaniowych zmniejszyła się o 77,0% (z 336,97 zł do 77,53 zł), natomiast pomocy pieniężnej na kontynuowanie nauki o 1,8% (z 515,64 zł do 506,38 zł)¹⁷⁷.

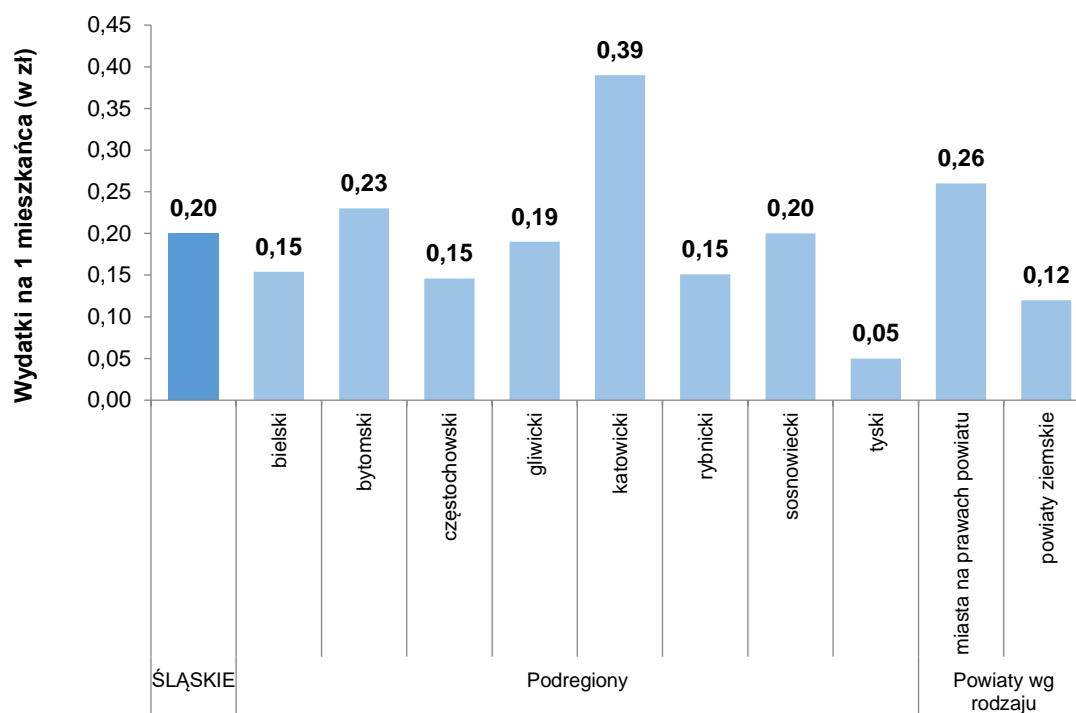
Z porównania przeciętnych wartości świadczeń udzielanych w 2019 roku na poziomie województwa i całego kraju wynika, iż największą różnicę procentową – na niekorzyść województwa śląskiego – zanotowano w przypadku pomocy na uzyskanie odpowiednich warunków mieszkaniowych (-75,3%). Zdecydowanie mniejsza różnica wystąpiła w przypadku uzyskania pomocy pieniężnej na kontynuowanie nauki (-2,7%). Przeciętną wartość świadczeń wyższą od ogólnopolskiej zanotowano w przypadku pomocy na zagospodarowanie w formie rzeczowej – o 526,1% wyższą niż w kraju oraz pomocy pieniężnej na usamodzielnienie – o 6,3%.

¹⁷⁵ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

¹⁷⁶ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r.

¹⁷⁷ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za lata 2018-2019.

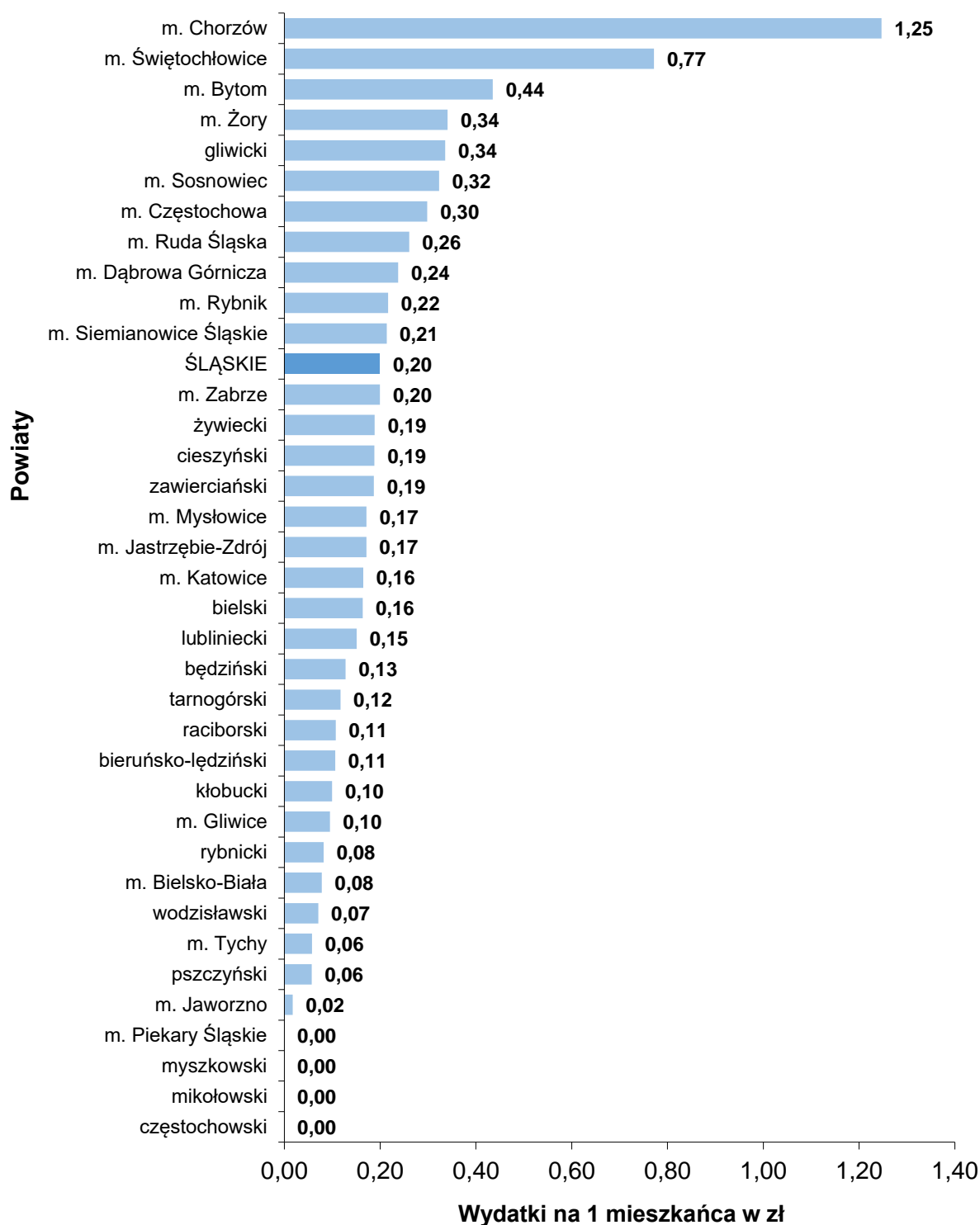
Wykres 61. Wydatki na pomoc mającą na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem* w przeliczeniu na 1 mieszkańca poszczególnych terytoriów - województwo śląskie, 2019 r.

* Dla osób opuszczających: specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, specjalne ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii zapewniające całodobową opiekę, domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, domy dla matek z małymi dziećmi i kobiet w ciąży, schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

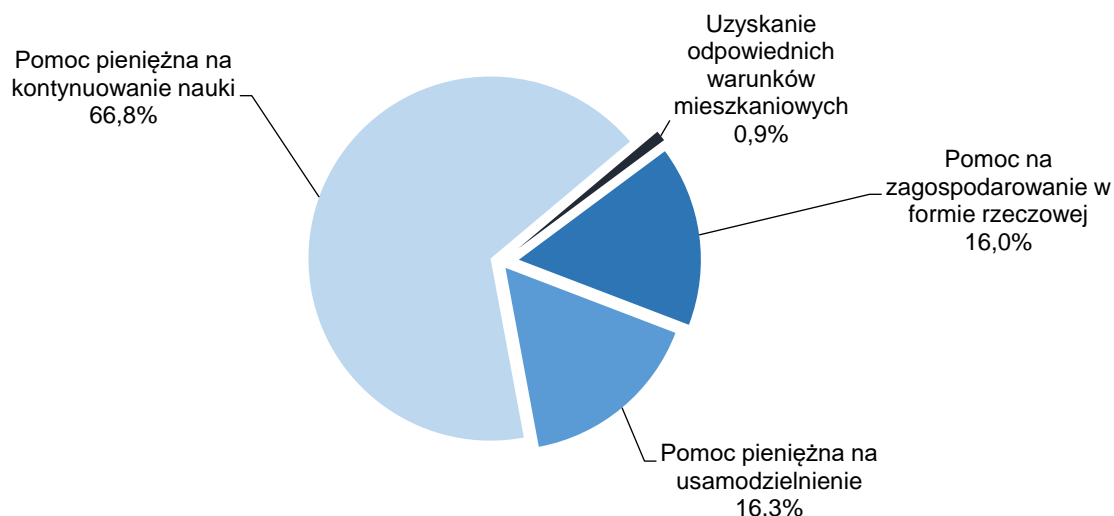
Wykres 62. Wydatki na pomoc mającą na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem* w przeliczeniu na 1 mieszkańca wg powiatów - województwo śląskie, 2019 rok.

* Dla osób opuszczających: specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, specjalne ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii zapewniające całodobową opiekę, domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, domy dla matek z małymi dziećmi i kobiet w ciąży, schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

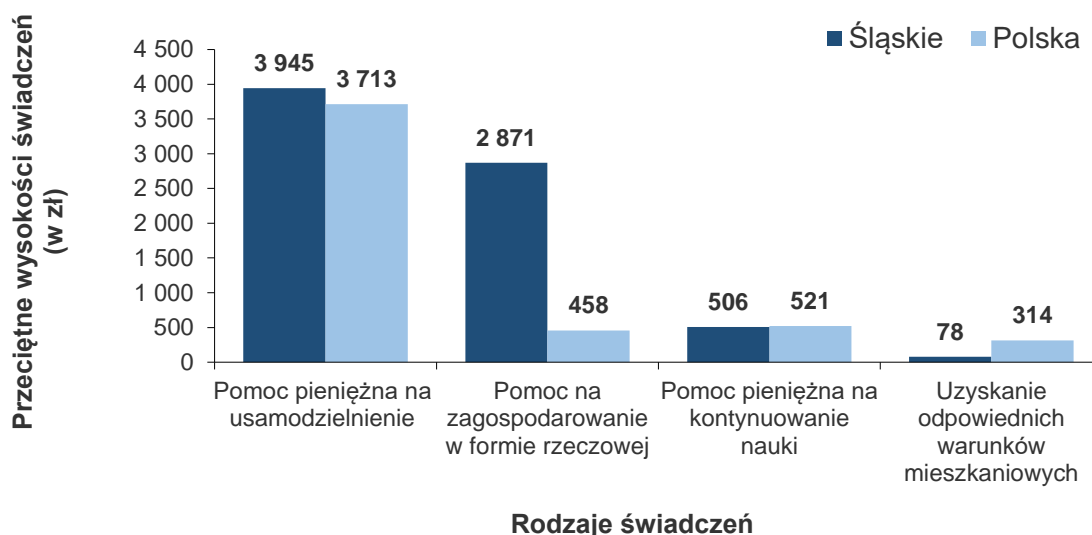
Wykres 63. Struktura wydatków na pomoc mającą na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem* - województwo śląskie, 2019 r., N=898 009 zł.

* Dla osób opuszczających: specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, specjalne ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii zapewniające całodobową opiekę, domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, domy dla matek z małymi dziećmi i kobiet w ciąży, schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r.

Wykres 64. Przeciętne wysokości świadczeń przyznanych w ramach pomocy mającej na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem* - województwo śląskie i Polska, 2019 r.

* Dla osób opuszczających: specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, specjalne ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii zapewniające całodobową opiekę, domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, domy dla matek z małymi dziećmi i kobiet w ciąży, schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r.

6.2.2. Pomoc cudzoziemcom, którzy uzyskali status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą

Cudzoziemcowi, który uzyskał w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą, może zostać udzielona pomoc mająca na celu wspieranie procesu jego integracji. Pomoc ta, której udziela się w okresie nie dłuższym niż 12 miesięcy, obejmuje:

1. świadczenia pieniężne w wysokości od 446 zł do 1 175 zł miesięcznie na osobę, przeznaczone na utrzymanie oraz pokrycie wydatków związanych z nauką języka polskiego;
2. opłacanie składki na ubezpieczenie zdrowotne;
3. pracę socjalną;
4. poradnictwo specjalistyczne, w tym prawne, psychologiczne i rodzinne;
5. udzielanie informacji oraz wsparcia w kontaktach z innymi instytucjami, w szczególności z instytucjami rynku pracy, ze środowiskiem lokalnym oraz organizacjami pozarządowymi;
6. inne działania wspierające proces integracji cudzoziemca¹⁷⁸.

Na sfinansowanie świadczeń przyznawanych z tytułu pomocy cudzoziemcom, którzy uzyskali status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą w województwie śląskim w 2019 r. wydatkowano środki w wysokości 19 567 zł. Przeciętna wysokość wydatków w przeliczeniu na 1 mieszkańca kształtowała się poniżej 1 grosza (średnia krajowa wyniosła 7 groszy)¹⁷⁹. Wszystkie wyżej wymienione środki zostały wydatkowane w ramach „pomocy dla cudzoziemców ze statusem uchodźcy”, które zostały przeznaczone na „świadczenia pieniężne na utrzymanie” (11 146 zł) oraz wydatki związane z nauką języka polskiego (8 421 zł)¹⁸⁰.

W porównaniu z rokiem 2018 kwota środków przeznaczonych na świadczenia przyznawane w ramach pomocy cudzoziemcom, którzy uzyskali status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą w roku 2019 była niższa o 94 935 zł, tj. o 82,9%¹⁸¹.

¹⁷⁸ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz. U. z 2019 r., poz. 1507 ze zm.), art. 91 ust. 1 oraz art. 92 ust. 1.

¹⁷⁹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

¹⁸⁰ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r.

¹⁸¹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za lata 2018-2019.

7. ORGANIZACJE POZARZĄDOWE

Organy administracji rządowej i samorządowej organizują pomoc społeczną, współpracując w tym zakresie, na zasadzie partnerstwa, z organizacjami społecznymi i pozarządowymi, Kościołem Katolickim, innymi kościołami, związkami wyznaniowymi oraz osobami fizycznymi i prawnymi¹⁸².

Najważniejszym elementem współpracy jest zlecenie organizacjom pożytku publicznego, w drodze otwartych konkursów, realizacji zadań publicznych przez organy administracji publicznej. Kwestie te szczegółowo reguluje ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie¹⁸³.

W myśl tej ustawy działalnością pożytku publicznego jest działalność społecznie użyteczna w sferze określonych zadań publicznych, prowadzona przez organizacje pozarządowe (podmioty określone w art. 3, ust. 2). Sfera zadań publicznych obejmuje między innymi zadania w zakresie pomocy społecznej, w tym pomocy rodzinom i osobom będącym w trudnej sytuacji życiowej oraz wyrównywania szans tych rodzin i osób¹⁸⁴.

Zlecenie realizacji zadań publicznych może przybrać jedną z dwóch form:

- powierzenia wykonywania zadań publicznych wraz z udzieleniem dotacji na finansowanie ich realizacji lub
- wspierania wykonywania zadań publicznych wraz z udzieleniem dotacji na dofinansowanie ich realizacji.

Wspieranie wiąże się z częściowym uczestnictwem organu administracji publicznej w kosztach działań podejmowanych przez organizacje pozarządowe, natomiast powierzenie z finansowaniem całości przedsięwzięcia¹⁸⁵.

Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie precyzuje niezbędne elementy oferty przedstawionej przez organ administracji, procedurę przeprowadzania konkursów oraz warunki, jakim musi odpowiadać umowa zawarta z organizacją pozarządową. Jednocześnie przyznaje organom administracji publicznej odpowiednie uprawnienia kontrolne wobec podmiotów realizujących zadania publiczne.

Organy administracji publicznej mogą także zlecać organizacjom pozarządowym realizację zadań zgodnie z ustawą *Prawo zamówień publicznych*, np. w trybie przetargu, zapytania o cenę, czy zamówienia do 30 tys. euro¹⁸⁶.

Informacji nt. współpracy jednostek samorządu terytorialnego z organizacjami pozarządowymi w ramach realizacji zadań z obszaru pomocy społecznej i wsparcia dostarczają formularze oceny zasobów pomocy społecznej¹⁸⁷.

¹⁸² Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 1507 ze zm.), art. 2 ust. 2.

¹⁸³ Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (t.j. Dz.U. z 2019 r., poz. 688).

¹⁸⁴ Ibidem, art. 4 ust. 1 pkt 1.

¹⁸⁵ Ibidem, art. 5 ust. 4.

¹⁸⁶ Ustawa z dnia 29 stycznia 2004 r. Prawo zamówień publicznych (t.j. Dz.U. z 2019 r., poz. 1843 ze zm.).

¹⁸⁷ W ramach sporządzania oceny zasobów pomocy społecznej ośrodki pomocy społecznej oraz powiatowe centra pomocy rodzinie miały możliwość uzupełniania szablonów opisów współpracy z organizacjami pozarządowymi. Nie wszystkie jednostki skorzystały z tej możliwości, często podając własny opis. Stąd też dane pozyskane za pomocą formularzy OZPS mają jedynie charakter szacunkowy. Na potrzeby analizy otrzymanych informacji przyjęto założenie, że jeśli OPS/PCPR nie podał informacji nt. danej formy współpracy, tego rodzaju współpraca nie występowała.

Według powyższego źródła w 2019 r. przy realizacji zadań z obszaru pomocy społecznej i wsparcia z organizacjami pozarządowymi współpracowało około 91% JST z terenu województwa śląskiego. Współpracę z organizacjami pozarządowymi najczęściej deklarowały miasta na prawach powiatu (wszystkie tego rodzaju JST), nieco rzadziej powiaty ziemskie, a najrzadziej gminy¹⁸⁸. Spośród poszczególnych rodzajów gmin¹⁸⁹ współpraca najczęściej występowała w gminach miejskich, rzadziej w wiejskich, a najrzadziej w miejsko-wiejskich.

W przybliżeniu 49% JST zlecało organizacjom pozarządowym realizację zadań w trybie działalności pożytku publicznego lub w trybie zamówień publicznych. Prowadzenie tego rodzaju działań zlecały wszystkie miasta na prawach powiatu, 7 na 10 powiatów ziemskich oraz 4 na 10 gmin. Zdecydowanie częściej realizację zadań w wyżej wymienionych trybach zlecano w gminach miejskich w porównaniu do miejsko-wiejskich i wiejskich, w których poziomy były bardzo do siebie zbliżone.

Realizację zadań w trybie działalności pożytku publicznego zlecało około 41% jednostek samorządu terytorialnego. Wartość środków przekazanych organizacjom pożytku publicznego wyniosła co najmniej 116,5 mln zł¹⁹⁰. Zlecenia w tym trybie deklarowały wszystkie miasta na prawach powiatu, połowa powiatów ziemskich oraz co trzecia gmina. Jeśli chodzi o rodzaj gminy to zadania w trybie działalności pożytku publicznego zlecane były zdecydowanie najczęściej w gminach miejskich. Gminy miejsko-wiejskie i wiejskie cechowały się znacznie niższą i zbliżoną do siebie częstotliwością zlecenia.

W 2019 r. realizację zadań w trybie zamówień publicznych zlecało około 11% jednostek samorządu terytorialnego. Wartość środków przekazanych organizacjom pozarządowym wyniosła nie mniej niż 8,9 mln zł. Zlecenie realizacji zadań w trybie zamówień publicznych zdecydowanie częściej deklarowały miasta na prawach powiatu, rzadziej powiaty ziemskie, a najrzadziej gminy. Realizację zadań w trybie zamówień publicznych zlecała co czwarta gmina miejska oraz co dwudziesta gmina miejsko-wiejska i wiejska.

Realizację usług opiekuńczych zlecało organizacjom pozarządowym w przybliżeniu 12% ośrodków pomocy społecznej. Sumaryczna wartość przekazanych na ten cel środków wyniosła nie mniej niż 14,4 mln zł. Tego rodzaju zlecenia realizowane były w 4 na 10 miast na prawach powiatu oraz tylko w co 13 gminie. Wśród gmin realizację usług opiekuńczych zlecano w kilkunastu gminach miejskich i kilku wiejskich. Żadna z badanych gmin miejsko-wiejskich nie zadeklarowała prowadzenia tego rodzaju działań.

Jeśli chodzi o specjalistyczne usługi opiekuńcze szacuje się, że w 2019 roku około 7% OPS-ów zleciło organizacjom pozarządowym świadczenie tego rodzaju formy wsparcia. Wartość środków przekazanych na ten cel wyniosła co najmniej 2,8 mln zł. Wśród miast na prawach powiatu zlecenie specjalistycznych usług opiekuńczych deklarował co trzeci, w przypadku gmin zaledwie kilka procent. Jeśli chodzi o rodzaje gmin, to wszystkie tego rodzaju działania prowadzone były w gminach miejskich. Realizację specjalistycznych usług opiekuńczych zlecała organizacjom pozarządowym co piąta tego rodzaju gmina.

Jednostki samorządu terytorialnego mogą również zlecać organizacjom pozarządowym prowadzenie placówek pomocy społecznej. W 2019 r. tego rodzaju formę współpracy stosowało około 16% z nich. Wydatkowano na ten cel nie mniej niż 76,5 mln zł. Zlecenie organizacjom pozarządowym prowadzenia placówek pomocy społecznej odbywało się głównie w miastach na

¹⁸⁸ W kontekście wszystkich rodzajów JST dotyczy gmin bez miast na prawach powiatu.

¹⁸⁹ W kontekście rodzajów gmin dotyczy wszystkich gmin w tym także miast na prawach powiatu.

¹⁹⁰ Dane pochodzą z niepełnej liczby jednostek.

prawach powiatu (w 6 na 10 tego rodzaju JST) oraz w powiatach ziemskich (w połowie tego rodzaju JST). Tylko co 20 gmina realizowała powyższe działania. W prawie wszystkich przypadkach były to gminy miejskie.

Dane dotyczące kwestii prowadzenia jednostek organizacyjnych pomocy społecznej przez podmioty inne niż powiat i gmina zawiera sprawozdanie *MRPiPS-03*. Wskazują one, że w województwie śląskim na koniec 2019 r. wyżej wymienione podmioty prowadziły prawie co trzecią jednostkę organizacyjną pomocy społecznej. W przypadku poszczególnych podregionów najwyższe wartości odsetka specjalistycznych JOPS prowadzonych przez podmioty inne niż gmina i powiat przyjmował w: częstochowskim (53,8%), katowickim (43,7%) oraz tyskim (40,5%) natomiast najniższe w: bytomskim (10,3%), sosnowieckim (17,9%) oraz rybnickim (21,9%). Analizowany wskaźnik był nieco wyższy w miastach na prawach powiatu (32,4) w porównaniu z powiatami ziemskimi (27,9). Jeśli chodzi o poszczególne powiaty najwyższe jego wartości zanotowano w: m. Częstochowa (71,4%), pszczyńskim (66,7%) oraz m. Siemianowice Śląskie (62,5%). W 6 powiatach nie stwierdzono występowania jednostek organizacyjnych pomocy społecznej prowadzonych przez podmioty inne niż jednostki samorządu terytorialnego¹⁹¹.

W 2019 r. podmioty inne niż powiat i gmina prowadziły oba działające w województwie śląskim „inne ośrodki wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi” oraz jedyny rodzinny dom pomocy. Znaczący udział tego rodzaju podmiotów był charakterystyczny dla: schronisk dla bezdomnych z usługami opiekuńczymi (4 z 5 jednostek), domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży (5 z 7 jednostek), schronisk dla bezdomnych (62,5%), środowiskowych domów samopomocy (52,5%) oraz dziennych domów pomocy (41,7%). W tym czasie najmniejszym udziałem jednostek prowadzonych przez podmioty inne niż gmina i powiat charakteryzowały się: kluby samopomocy inne niż dla osób z zaburzeniami psychicznymi (w województwie działała 1 jednostka prowadzona przez gminę/powiat), mieszkania chronione (4,7%), kluby integracji społecznej (6,7%), jadłodajnie (14,3%) oraz jednostki specjalistycznego poradnictwa (1 z 5 jednostek)¹⁹².

W latach 2018-2019 nastąpił niewielki wzrost liczby JOPS prowadzonych przez podmioty inne niż gmina i powiat (przybyły 4 jednostki), ale ich udział zmniejszył się o 0,6 punktu procentowego¹⁹³. W 2019 roku województwo śląskie – w stosunku do średniej krajowej – charakteryzowało się nieco wyższym udziałem jednostek prowadzonych przez tego rodzaju podmioty. O ile w całym kraju wynosił on przeciętnie 26,4%, to w województwie śląskim 30,7%¹⁹⁴.

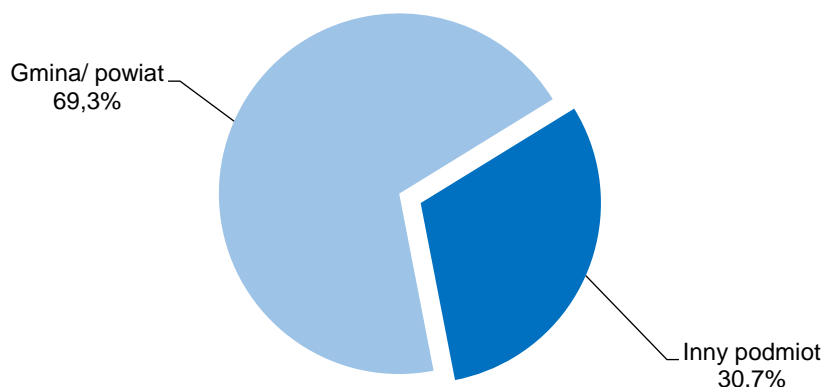
¹⁹¹ Były to powiaty: częstochowski, lubliniecki, rybnicki, m. Bielsko-Biała, m. Piekary Śląskie oraz m. Żory.

¹⁹² Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r.

¹⁹³ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za lata 2018-2019.

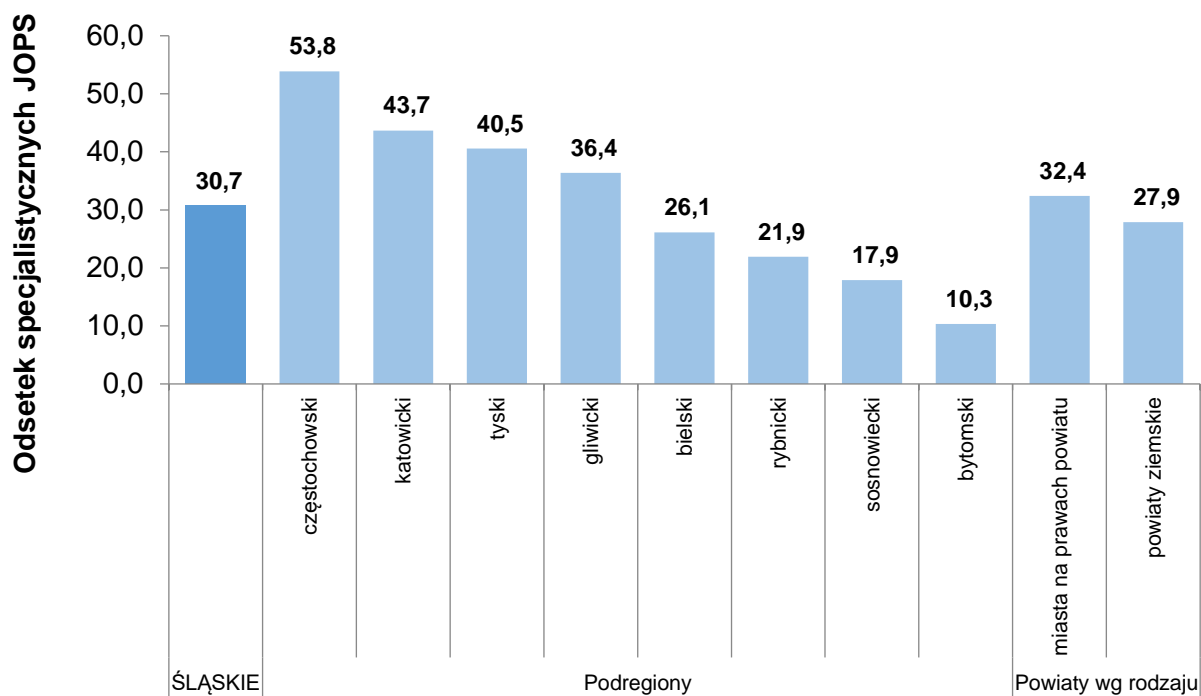
¹⁹⁴ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r.

Wykres 65. Struktura specjalistycznych JOPS wg podmiotu prowadzącego – województwo śląskie, stan na koniec 2019 r. (N=498).

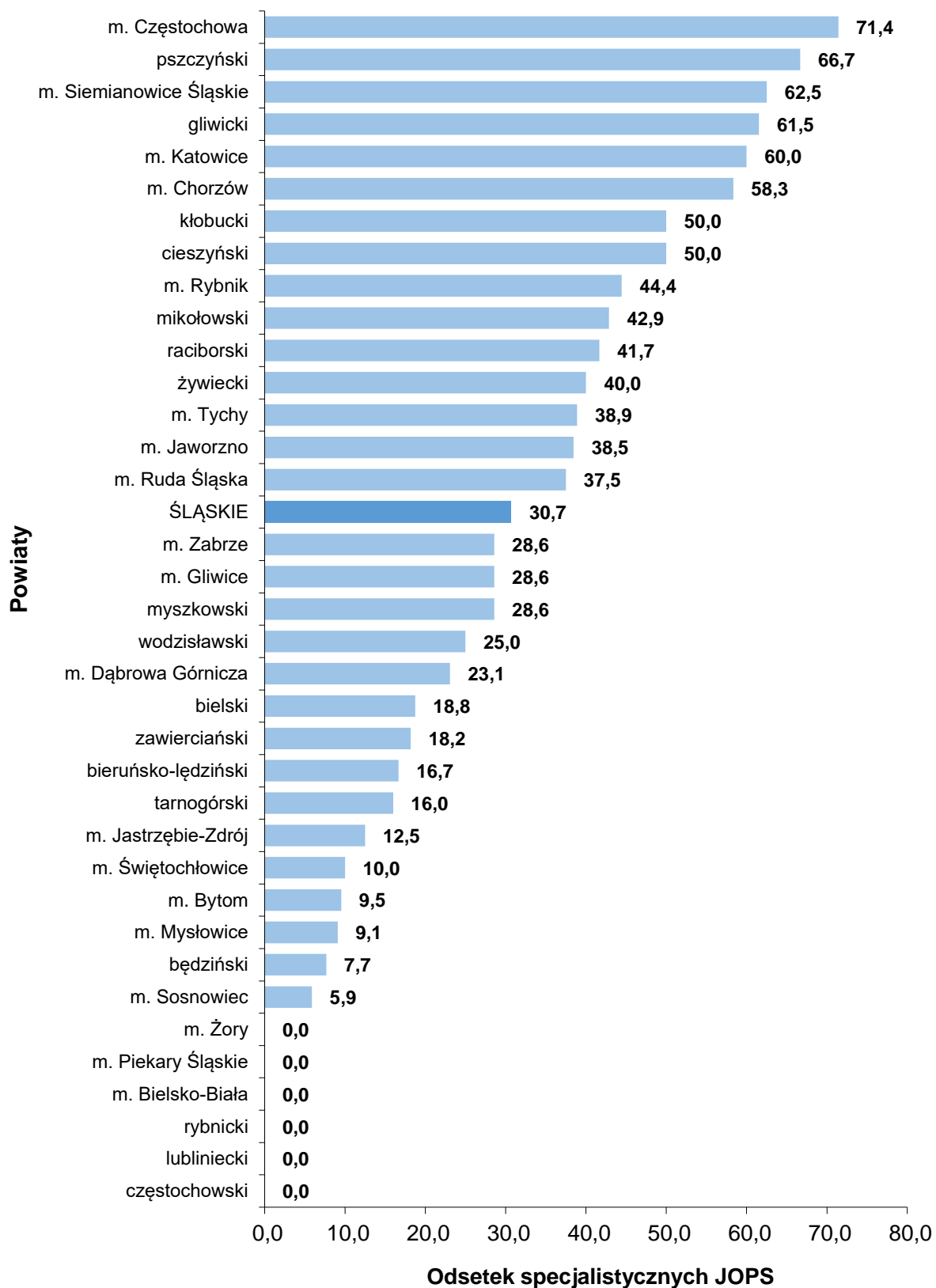
Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r.

Wykres 66. Odsetek specjalistycznych JOPS prowadzonych przez podmioty inne niż jednostki samorządu terytorialnego wg poszczególnych terytoriów - województwo śląskie, stan na koniec 2019 r.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r.

Wykres 67. Odsetek specjalistycznych JOPS prowadzonych przez podmioty inne niż jednostki samorządu terytorialnego wg powiatów - województwo śląskie, stan na koniec 2019 r.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r.

8. PROGNOZY DOTYCZĄCE SYTUACJI W POMOCY SPOŁECZNEJ W 2020 ROKU

Prognozy dotyczące sytuacji w pomocy społecznej w 2020 roku zostały oparte w całości o dane przekazane przez OPS-y i PCPR-y za pośrednictwem formularzy *Ocena zasobów pomocy społecznej - edycja 2019/2020*. Narzędzie to, udostępnione przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, było wypełniane przez podstawowe jednostki organizacyjne pomocy społecznej i przesyłane do ROPS z wykorzystaniem *Centralnej Aplikacji Statystycznej*. Choć do Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Województwa Śląskiego wpłynęły formularze ze wszystkich 184 tego rodzaju jednostek, to jednak nie wszystkie OPS-y i PCPR-y przekazały komplet informacji dotyczących prognoz na 2020 rok.

Ze względu na specyficzne cechy oraz sposób raportowania za pomocą wyżej wymienionego narzędzia, a także w celu zwiększenia wiarygodności danych, w trakcie analizy otrzymanych za jego pośrednictwem danych zastosowano wieloetapową procedurę kontroli wartości odstających (nietypowych).

Ostateczne wykluczenie z analizy wartości odstających poprzedzała ich identyfikacja w ramach zmiennych i obserwacji. Nietypowe dane w kolumnach (zmienne) identyfikowano z wykorzystaniem odchylenia standardowego. Z kolei nietypowe dane w wierszach (obserwacje), dotyczące prognoz na 2020 rok, weryfikowano za pomocą przedziałów. W przypadku danych w kolumnach jako wartości odstające traktowano te, które różniły się od średniej o trzy odchylenia standardowe (*in plus* lub *in minus*). W odniesieniu do roku 2020 jako nietypowe uznawano wartości, które o 50% przewyższały te z 2019 roku lub były od nich o 25% niższe. Należy podkreślić, że zidentyfikowanie danej wartości jako odstającej nie oznaczało jej automatycznego usunięcia. Tego rodzaju dane były analizowane pod względem merytorycznym oraz dodatkowo porównywane z ich odpowiednikami ze sprawozdania *MRPiPS-03* oraz danymi z poprzednich lat. Powyższy proces umożliwił otrzymanie maksymalnej, w danych warunkach, ilości wiarygodnych informacji.

Przyjęty sposób analizy otrzymanych danych umożliwia zwiększenie precyzji prognoz. Z drugiej jednak strony utrudnia on porównywanie ze sobą danych liczbowych dotyczących konkretnego roku. Porównania takie są możliwe tylko w przypadku wartości procentowych ujętych w kolumnie „Prognozowana zmiana w latach 2019-2020”.

Ponadto, ze względu na wybuch epidemii koronawirusa w Polsce i na świecie, opisane niżej prognozy nie do końca odzwierciedlają przyszłe potrzeby w pomocy społecznej. Trzeba mieć świadomość, że w związku z rozprzestrzenianiem się choroby COVID-19 nastąpią poważne zmiany w życiu społeczno-ekonomicznym np. pogorszy się sytuacja ekonomiczna gospodarstw domowych, a część osób straci swoje dotychczasowe źródła utrzymania.

8.1. Korzystający z pomocy społecznej

Zgodnie z prognozami ośrodków pomocy społecznej oraz powiatowych centrów pomocy rodzinie w 2020 roku liczba rodzin, którym zostaną przyznane świadczenia będzie większa od tej z 2019 roku o 1,3%, natomiast liczba osób w tego rodzaju rodzinach będzie większa o 1,4%.

W kwestii zawierania kontraktów socjalnych podstawowe jednostki organizacyjne pomocy społecznej przewidują, że w 2020 r. liczba zawartych kontraktów socjalnych zwiększy się o 1,5%, natomiast liczba osób nimi objętych o 1,6%.

Tabela 1. Liczba osób i rodzin korzystających z pomocy społecznej - województwo śląskie, prognoza na rok 2020.

Wyszczególnienie				Wartość w roku 2019	Wartość prognozowana na rok 2020	Prognozowana zmiana w latach 2019-2020 (w %)	Liczba JOPS
Liczba osób, którym udzielono pomocy i wsparcia				191 936	195 412	1,8	179
Osoby i rodziny, z którymi przeprowadzono wywiad środowiskowy		liczba osób		107 767	110 244	2,3	181
		liczba rodzin		85 537	86 205	-0,2	183
		liczba osób w rodzinach		172 354	172 086	-0,2	183
Osoby i rodziny, którym przyznano świadczenie	liczba osób	ogółem		101 892	103 247	1,3	184
		w tym osoby: w wieku	długotrwale korzystające*		57 612	57 908	0,5
	przedprodukcyjnym		26 738	27 107	1,4	182	
			produkcyjnym	50 943	51 479	1,1	184
	poprodukcyjnym**		22 784	22 982	0,9	184	
	liczba rodzin		72 137	73 069	1,3	184	
	liczba osób w rodzinach		140 944	142 888	1,4	183	

* Osoby, które w ciągu ostatnich 36 miesięcy były zarejestrowane w systemie świadczeń pomocy społecznej (POMOST), przez co najmniej 18 miesięcy.

** Kobiety w wieku 60 lat i więcej, mężczyźni w wieku 65 lat i więcej.

Uwaga: Ze względu na przyjętą metodę weryfikacji danych oraz stopień ich kompletności porównania informacji między wierszami tabeli mogą być dokonywane tylko w ramach kolumny „Prognozowana zmiana w latach 2019-2020”.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS - edycja 2019/2020.

Tabela 2. Kontrakty socjalne - województwo śląskie, prognoza na rok 2020.

Wyszczególnienie	Wartość w roku 2019	Wartość prognozowana na rok 2020	Prognozowana zmiana w latach 2019-2020 (w %)	Liczba JOPS
Liczba zawartych kontraktów socjalnych	8 436	8 564	1,5	184
Liczba osób objętych kontraktem	9 496	9 644	1,6	184

Uwaga: Ze względu na przyjętą metodę weryfikacji danych oraz stopień ich kompletności porównania informacji między wierszami tabeli mogą być dokonywane tylko w ramach kolumny „Prognozowana zmiana w latach 2019-2020”.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS - edycja 2019/2020.

8.2. Zasoby instytucjonalne

Formularz *OZPS – edycja 2019/2020* udostępniony przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej pozwolił zebrać informacje na temat prognozowanej sytuacji w zakresie infrastruktury pomocy i integracji społecznej. Spośród wszystkich rodzajów JOPS wyżej wymienione narzędzie uwzględniało: ośrodki wsparcia (w tym: środowiskowe domy samopomocy, dzienne domy pomocy, kluby samopomocy, noclegownie i schroniska dla osób bezdomnych oraz ogrzewalnie), domy pomocy społecznej, mieszkania chronione, ośrodki interwencji kryzysowej oraz jednostki specjalistycznego poradnictwa.

Dane przekazane przez ośrodki pomocy społecznej oraz powiatowe centra pomocy rodzinie wskazują, że w 2020 roku w województwie śląskim wzrosła liczba korzystających z: klubów samopomocy (o 16,6%), mieszkań chronionych (o 10,8%), ogrzewalni (o 5,3%), środowiskowych domów samopomocy (o 5,0%), dziennych domów pomocy (o 2,5%), domów pomocy społecznej (o 0,5%) i ośrodków interwencji kryzysowej (o 0,3%). Te same jednostki prognozują spadek liczby korzystających w przypadku: klubów integracji społecznej (o 2,3%), jednostek specjalistycznego poradnictwa (o 2,1%) oraz noclegowni, schronisk i domów dla osób bezdomnych (o 0,2%).

Poziom zapotrzebowania na placówki i miejsca pomocy wynika m.in. z prognozowanej liczby osób korzystających, liczby oczekujących na otrzymanie wsparcia, a w przypadku noclegowni i domów dla bezdomnych także z liczby skierowań w wyniku eksmisji. Niebagatelną rolę, np. w przypadku domów pomocy społecznej, odgrywają także koszty zapewnienia opieki. Według danych przekazanych w ramach formularzy *OZPS – edycja 2019/2020* w 2019 r. najwięcej osób oczekiwało na udzielenie wsparcia w domach pomocy społecznej (co najmniej 1 695 osób), znacznie mniej oczekujących zanotowano w przypadku: środowiskowych domów samopomocy (131 osób), dziennych domów pomocy (74 osób), mieszkań chronionych (co najmniej 47 osób) oraz klubów samopomocy (20 osób)¹⁹⁵.

Ponadto badane JOPS prognozują wzrost liczby oczekujących na uzyskanie pomocy w 2020 r. w przypadku: mieszkań chronionych (o 31,9%), dziennych domów pomocy (o 5,4%), środowiskowych domów samopomocy (o 2,3%) i domów pomocy społecznej (o 1,2%), a w przypadku noclegowni, schronisk i domów dla osób bezdomnych przewiduje się zwiększenie liczby skierowań w wyniku eksmisji (o 3,6%). Spadek liczby oczekujących przewidywany jest dla klubów samopomocy (o 89,2%).

Stosunkowo niski prognozowany wzrost zapotrzebowania na miejsca w domach pomocy społecznej, przy równocześnie występującej długiej kolejce osób oczekujących na umieszczenie w tego rodzaju jednostkach, może wynikać z wysokich i jednocześnie szybko rosnących kosztów odpłatności gmin za pobyt mieszkańców w DPS.

Analizując powyższe dane, można stwierdzić, że w 2020 roku nadal występują utrudnienia w korzystaniu ze wsparcia wielu rodzajów jednostek organizacyjnych pomocy społecznej.

¹⁹⁵ Określenie „co najmniej” oznacza, że dane uzyskano z niepełnej liczby jednostek, a faktyczna liczba oczekujących może być większa.

Tabela 3. Specjalistyczne jednostki organizacyjne pomocy społecznej - województwo śląskie, prognoza na rok 2020.

Wyszczególnienie			Wartość w roku 2019	Prognoza na rok 2020	Prognozowana zmiana w latach 2019-2020 (w %)	Liczba JOPS	
Ośrodki wsparcia	ogółem	liczba miejsc	9 376	9 809	4,6	184	
		liczba korzystających	14 394	14 736	2,4	184	
		liczba oczekujących	448	339	-24,3	184	
		liczba decyzji odmownych	71	52	-26,8	183	
	w tym:	środowiskowe domy samopomocy	liczba miejsc	1 981	2 046	3,3	184
			liczba korzystających	2 165	2 274	5,0	184
			liczba umieszczonych	803	900	12,1	184
			liczba oczekujących	131	134	2,3	184
		dzienne domy pomocy	liczba miejsc	2 633	2 805	6,5	184
			liczba korzystających	3 363	3 447	2,5	184
			liczba oczekujących	74	78	5,4	184
		kluby samopomocy	liczba miejsc	351	519	47,9	183
			liczba korzystających	644	751	16,6	184
			liczba oczekujących	37	4	-89,2	184
		noclegownie, schroniska i domy dla osób bezdomnych	liczba miejsc	2 373	2 375	0,1	184
			liczba korzystających	4 139	4 130	-0,2	184
			liczba skierowanych w wyniku eksmisji	110	114	3,6	183
		ogrzewalnie	liczba miejsc	280	295	5,4	184
			liczba korzystających	1 678	1 767	5,3	184
		Domy pomocy społecznej	liczba miejsc	8 712	8 744	0,4	181
liczba korzystających	10 110		10 156	0,5	181		
liczba umieszczonych	1 374		1 399	1,8	178		
liczba oczekujących	1 695		1 715	1,2	178		
liczba decyzji odmownych	110		107	-2,7	177		
Mieszkania chronione	liczba miejsc	613	705	15,0	181		
	liczba korzystających	716	793	10,8	181		
	liczba umieszczonych	495	540	9,1	180		
	liczba oczekujących	47	62	31,9	180		
Ośrodki interwencji kryzysowej	liczba miejsc	298	295	-1,0	180		
	liczba korzystających	8 339	8 362	0,3	180		
Jednostki specjalistycznego poradnictwa	liczba korzystających	21 920	21 458	-2,1	179		
Kluby integracji społecznej	liczba uczestników zajęć	2 286	2 233	-2,3	164		

Uwaga: Ze względu na przyjętą metodę weryfikacji danych oraz stopień ich kompletności porównania informacji między wierszami tabeli mogą być dokonywane tylko w ramach kolumny „Prognozowana zmiana w latach 2019-2020”.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS - edycja 2019/2020.

Tabela 4. Zaspokojenie potrzeb w zakresie specjalistycznych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej - województwo śląskie, stan na koniec 2019 roku.

Wyszczególnienie			Wartość	Liczba JOPS	
Ośrodki wsparcia	ogółem	liczba oczekujących	448	184	
		liczba decyzji odmownych	71	183	
	w tym:	środowiskowe domy samopomocy	liczba oczekujących	131	184
		dzienne domy pomocy	liczba oczekujących	74	184
		kluby samopomocy	liczba oczekujących	37	184
	noclegownie, schroniska, domy dla bezdomnych	liczba osób skierowanych w wyniku eksmisji	110	183	
Domy pomocy społecznej		liczba oczekujących	1 695	178	
		liczba decyzji odmownych	110	177	
Mieszkania chronione		liczba oczekujących	47	180	

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS - edycja 2019/2020.

8.3. Zasoby kadrowe

Formularz OZPS 2019/2020 obejmował swym zakresem tematycznym m.in. pracowników podstawowych i specjalistycznych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, w szczególności: ośrodków wsparcia (w tym: środowiskowych domów samopomocy, dziennych domów pomocy, klubów samopomocy, noclegowni i schronisk dla osób bezdomnych oraz ogrzewalni), domów pomocy społecznej, mieszkań chronionych oraz jednostek specjalistycznego poradnictwa¹⁹⁶.

Spośród ujętych w formularzu specjalistycznych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej zwiększenie zatrudnienia w 2020 r. prognozuje się w przypadku: mieszkań chronionych (o 14,3%), klubów samopomocy (o 13,3%), noclegowni, schronisk i domów dla osób bezdomnych (o 6,5%), dziennych domów pomocy (o 5,0%), środowiskowych domów samopomocy (o 4,4%), domów pomocy społecznej (o 0,3%) oraz ogrzewalni (z 32 do 38 osób). Według otrzymanych prognoz spadek zatrudnienia dotyczyć będzie wyłącznie jednostek specjalistycznego poradnictwa (o 3,1%).

¹⁹⁶ Formularz nie zawierał informacji nt. zatrudnienia w ośrodkach interwencji kryzysowej.

Tabela 5. Kadra jednostek organizacyjnych pomocy społecznej - województwo śląskie, prognoza na 2020 rok.

Wyszczególnienie		Wartość w roku 2019	Prognoza na rok 2020	Prognozowana zmiana w latach 2019-2020 (w %)	liczba JOPS	
Ośrodki wsparcia	ogółem	1 757	1 861	5,9	184	
	w tym:	środowiskowe domy samopomocy	619	646	4,4	183
		dzielne domy pomocy	443	465	5,0	184
		kluby samopomocy	45	51	13,3	184
		noclegownie, schroniska i domy dla osób bezdomnych	372	396	6,5	184
		ogrzewalnie	32	38	18,8	184
Domy pomocy społecznej		5 957	5 976	0,3	179	
Mieszkania chronione		84	96	14,3	179	
Jednostki specjalistycznego poradnictwa		228	221	-3,1	179	

Uwaga: Ze względu na przyjętą metodę weryfikacji danych oraz stopień ich kompletności porównania informacji między wierszami tabeli mogą być dokonywane tylko w ramach kolumny „Prognozowana zmiana w latach 2019-2020”.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS – edycja 2019/2020.

8.4. Świadczenia pomocy społecznej

8.4.1. Świadczenia udzielane w ramach zadań gminy

Wśród informacji zebranych za pośrednictwem formularzy OZPS – edycja 2019/2020 znalazły się dane nt. pieniężnych i niepieniężnych świadczeń udzielanych w ramach zadań gmin. W pierwszej grupie uwzględniono: zasiłek stały, zasiłek okresowy, zasiłek okresowy kontynuowany niezależnie od dochodu na podstawie art. 38 ust. 4a i 4b, zasiłek celowy oraz zasiłek celowy przyznany niezależnie od dochodu na podstawie art. 39a ust. 1 i 2, natomiast w drugiej: zapewnienie posiłku, schronienia oraz ubrania, sprawienie pogrzebu oraz odpłatność gminy za pobyt mieszkańców w DPS.

Dane udostępnione przez ośrodki pomocy społecznej wskazują, iż w roku 2020, w stosunku do roku 2019, największy procentowy wzrost liczby świadczeniobiorców prognozowany jest w przypadku sprawienia pogrzebu (o 6,9%). Mniej wzrośnie liczba świadczeniobiorców korzystających z: zasiłku okresowego (o 2,6%), zasiłku celowego (o 1,6%), zapewnienia schronienia (o 1,4%), odpłatności gminy za pobyt w DPS (o 1,3%) oraz zasiłku stałego (o 0,3%). Spadek liczby świadczeniobiorców prognozowany jest w przypadku: posiłku ogółem (o 0,2%). Na takim samym jak dotychczas poziomie prognozuje się liczbę świadczeniobiorców w przypadku zasiłku okresowego kontynuowanego niezależnie od dochodu na podstawie art. 38 ust. 4a i 4b, zasiłku celowego przyznanego niezależnie od dochodu na podstawie art. 39a ust. 1 i 2 oraz zapewnienia ubrania.

Zapotrzebowanie na środki finansowe przeznaczone na wypłatę świadczeń realizowanych w ramach zadań gmin w dużej mierze pokrywa się ze wzrostem liczby świadczeniobiorców. Największy procentowy wzrost wydatków w latach 2019-2020 prognozowany jest w przypadku: sprawienia pogrzebu (o 7,1%). Mniejsze wzrosty będą dotyczyć: zasiłku okresowego (o 3,1%), zasiłku celowego (o 2,1%), zapewnienia posiłku (1,8%), odpłatności gminy za pobyt mieszkańców w DPS (o 1,2%), zapewnienia schronienia oraz zasiłku stałego (o 0,7%). Na takim samym jak dotychczas poziomie prognozuje się zapotrzebowanie na środki finansowe przeznaczone na zasiłek okresowy kontynuowany niezależnie od dochodu na podstawie art. 38 ust. 4a i 4b, zasiłek celowy przyznany niezależnie od dochodu na podstawie art. 39a ust. 1 i 2 oraz zapewnienie ubrania.

Tabela 6. Świadczenia pomocy społecznej udzielane w ramach realizacji zadań gminy - województwo śląskie, prognoza na rok 2020.

Wyszczególnienie				Wartość w roku 2019	Wartość prognozowana na rok 2020	Prognozowana zmiana w latach 2019-2020 (w %)	Liczba JOPS		
Świadczenia pieniężne z pomocy społecznej	zasilek stały	ogółem		liczba osób	18 330	18 392	0,3	167	
				kwota świadczeń (w zł)	93 122 777	93 734 316	0,7	167	
		w tym dla osób:	samotnie gospodarujących	liczba osób	15 473	15 550	0,5	167	
				kwota świadczeń (w zł)	85 377 634	85 914 610	0,6	167	
			w rodzinach		liczba osób	3 135	3 159	0,8	167
	kwota świadczeń (w zł)				7 715 691	7 771 966	0,7	164	
	zasilek okresowy	ogółem		liczba osób	28 150	28 881	2,6	165	
				kwota świadczeń (w zł)	47 899 290	49 364 375	3,1	165	
		w tym z tytułu:	bezrobocia	liczba osób	15 793	16 222	2,7	165	
				kwota świadczeń (w zł)	28 944 005	30 091 428	4,0	164	
			długotrwałej choroby		liczba osób	5 264	5 399	2,6	167
					kwota świadczeń (w zł)	5 174 574	5 493 850	6,2	166
			niepełnosprawności		liczba osób	5 914	5 905	-0,2	166
					kwota świadczeń (w zł)	5 543 452	5 711 114	3,0	162
			możliw. utrzym. lub nabycia upraw. do świad. z innych syst. zabezp. społ.		liczba osób	162	168	3,7	166
					kwota świadczeń (w zł)	89 707	97 563	8,8	165
		zasilek okresowy kontynuowany niezależnie od dochodu na podstawie art. 38 ust. 4a i 4b		liczba osób	39	39	0,0	167	
				kwota świadczeń (w zł)	119 019	119 019	0,0	167	
		zasilek celowy	ogółem		liczba osób	51 796	52 608	1,6	166
			kwota świadczeń (w zł)	56 532 758	57 707 828	2,1	165		
w tym przyzn. w ramach prog. wielolet. „Posiłek w szkole i w domu”			liczba osób	30 256	30 695	1,5	165		
			kwota świadczeń (w zł)	29 174 570	29 873 364	2,4	163		
zasilek celowy przyznany niezależnie od dochodu na podstawie art. 39a ust. 1 i 2		liczba osób	1	1	0,0	167			
		kwota świadczeń (w zł)	50	50	0,0	167			
Świadczenia niepieniężne z pomocy społecznej	posiłek	ogółem		liczba osób	33 928	33 856	-0,2	166	
				kwota świadczeń (w zł)	24 114 844	24 553 338	1,8	165	
	w tym:	dla dzieci		liczba osób	25 526	25 311	-0,8	166	
				kwota świadczeń (w zł)	13 370 775	13 598 003	1,7	167	
		przyzn. w ramach prog. wielolet. „Posiłek w szkole i w domu”	ogółem	liczba osób	31 926	31 910	-0,1	166	
				kwota świadczeń (w zł)	21 047 602	21 523 818	2,3	165	
			w tym dla dzieci		liczba osób	25 190	25 135	-0,2	167
					kwota świadczeń (w zł)	11 587 016	11 814 239	2,0	167
	schronienie		liczba osób	4 499	4 564	1,4	163		
			kwota świadczeń (w zł)	20 076 649	20 214 974	0,7	162		
	ubranie		liczba osób	733	733	0,0	167		
			kwota świadczeń (w zł)	61 225	61 225	0,0	167		
	sprawienie pogrzebu		liczba osób	797	852	6,9	166		
			kwota świadczeń (w zł)	1 794 989	1 923 308	7,1	163		
	odpłatność gminy za pobyt w domu pomocy społecznej		liczba osób	8 586	8 701	1,3	167		
			kwota świadczeń (w zł)	232 251 064	234 968 840	1,2	164		

Uwaga: Ze względu na przyjętą metodę weryfikacji danych oraz stopień ich kompletności porównania informacji między wierszami tabeli mogą być dokonywane tylko w ramach kolumny „Prognozowana zmiana w latach 2019-2020”.

Źródło: Ośrodki pomocy społecznej, Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS – edycja 2019/2020.

8.4.2. Świadczenia udzielane w ramach zadań powiatu

Formularz OZPS – edycja 2019/2020, w zakresie świadczeń wymienionych w art. 88 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej, uwzględnia jedynie trzy. Należą do nich: pomoc pieniężna na usamodzielnienie, na kontynuowanie nauki oraz na zagospodarowanie.

W przypadku wyżej wymienionych świadczeń jednostki realizujące zadania powiatu z zakresu pomocy społecznej prognozują w latach 2019-2020 wzrost liczby świadczeniobiorców w przypadku pomocy pieniężnej na usamodzielnienie (o 15,8%), pomocy pieniężnej na zagospodarowanie (o 15,7%) oraz pomocy pieniężnej na kontynuowanie nauki (o 0,6%).

Wzrosnąć ma zapotrzebowanie na środki na wypłatę świadczeń – w przypadku pomocy pieniężnej na usamodzielnienie o 23,1%, pomocy pieniężnej na zagospodarowanie o 17,4% oraz pomocy pieniężnej na kontynuowanie nauki o 8,1%.

Tabela 7. Pomoc mająca na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem realizowana w ramach zadań powiatu - województwo śląskie, prognoza na rok 2020.

Wyszczególnienie			Wartość w roku 2019	Wartość prognozowana na rok 2020	Prognozowana zmiana w latach 2019-2020 (w %)	Liczba JOPS	
Pełnoletnie osoby opuszczające instytucje o których mowa w art. 88 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej	ogółem		liczba osób	185	197	6,5	33
			kwota świadczeń (w zł)	1 013 718	1 107 141	9,2	34
	w tym:	pomoc pieniężna na usamodzielnienie	liczba osób	38	44	15,8	34
			kwota świadczeń (w zł)	164 565	202 650	23,1	34
		pomoc pieniężna na kontynuowanie nauki	liczba osób	159	160	0,6	36
			kwota świadczeń (w zł)	747 536	808 158	8,1	36
		pomoc pieniężna na zagospodarowanie	liczba osób	51	59	15,7	35
			kwota świadczeń (w zł)	152 017	178 437	17,4	35

Uwaga: Ze względu na przyjętą metodę weryfikacji danych oraz stopień ich kompletności porównania informacji między wierszami tabeli mogą być dokonywane tylko w ramach kolumny „Prognozowana zmiana w latach 2019-2020”.

Źródło: Powiatowe centra pomocy rodzinie i miejskie ośrodki pomocy rodzinie, Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS – edycja 2019/2020.

8.5. Wydatki w pomocy społecznej

Formularz OZPS 2019/2020 zawierał także pytania dotyczące środków finansowych w budżetach jednostek samorządu terytorialnego w ujęciu klasyfikacji budżetowej. Wśród nich znalazły się między innymi rubryki dotyczące rozdziałów: 85202 - Domy pomocy społecznej, 85203 - Ośrodki wsparcia, 85205 – Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie, 85213 – Składki na ubezpieczenie zdrowotne opłacane za osoby pobierające niektóre świadczenia z pomocy społecznej oraz za osoby uczestniczące w zajęciach CIS, 85214 – Zasiłki i pomoc w naturze oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe, 85215 – Dodatki mieszkaniowe, 85216 - Zasiłki stałe,

85218 - Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, 85219 - Ośrodek Pomocy Społecznej, 85220 - Specjalistyczne poradnictwo, mieszkania chronione i ośrodki interwencji kryzysowej, 85228 - Usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze, 85230 - Pomoc w zakresie dożywiania, 85231 - Pomoc dla cudzoziemców, 85232 – Centra Integracji Społecznej, 85278 – Usuwanie skutków klęsk żywiołowych oraz 85295 – Pozostała działalność¹⁹⁷.

W ramach badania z zastosowaniem formularzy *OZPS - 2019/2020* podstawowe jednostki organizacyjne pomocy społecznej zgłosiły potrzebę wzrostu środków w 2019 roku w ramach prawie wszystkich wyżej wymienionych rozdziałów oprócz rozdziału 85216 - Zasiłki stałe oraz rozdziału 85231 – Pomoc dla cudzoziemców. Największy procentowy wzrost ma dotyczyć rozdziału 85203 – Ośrodki wsparcia (o 13,5%), 85228 – Usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze (o 8,3%) oraz 85218 – Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie (o 7,8%). Wśród pozostałych wydatków znaczące wzrosty zapotrzebowania na środki zanotowano w przypadku rozdziałów: 85214 – Zasiłki i pomoc w naturze oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe (o 7,2%), 85220 – Specjalistyczne poradnictwo, mieszkania chronione i ośrodki interwencji kryzysowej (o 6,9%), 85219 – Ośrodek Pomocy Społecznej (o 6,5%), 85213 – Składki na ubezpieczenie zdrowotne opłacane za osoby pobierające niektóre świadczenia z pomocy społecznej oraz za osoby uczestniczące w zajęciach CIS (o 4,8%), 85295 – Pozostała działalność (4,6%), 85202 – Domy pomocy społecznej oraz 85230 - Pomoc w zakresie dożywiania (o 2,1%). Mniejsze wzrosty mają dotyczyć rozdziałów: 85232 – Centra Integracji Społecznej (o 1,0%), 85205 – Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie (o 0,7%) oraz 85215 – Dodatki mieszkaniowe (o 0,6%).

¹⁹⁷ Ze względu na specyfikę rozdziału 85278 - Usuwanie skutków klęsk żywiołowych został on pominięty w analizie zapotrzebowania na środki finansowe.

Tabela 8. Środki finansowe w budżetach jednostek samorządu terytorialnego przeznaczone na realizację zadań pomocy społecznej - województwo śląskie, prognoza na rok 2020 (w zł, wg rozdziałów klasyfikacji budżetowej).

Wyszczególnienie	Wartość w roku 2019	Wartość prognozowana na rok 2020	Prognozowana zmiana w latach 2019-2020 (w %)	Liczba JOPS
85202 - Domy pomocy społecznej	468 195 043	478 247 651	2,1	183
85203 - Ośrodki wsparcia	67 969 035	77 153 357	13,5	181
85205 - Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie	5 730 992	5 770 133	0,7	179
85213 – Składki na ubezpieczenie zdrowotne opłacane za osoby pobierające niektóre świadczenia z pomocy społecznej oraz za osoby uczestniczące w zajęciach CIS	8 325 284	8 721 127	4,8	167
85214 - Zasiłki i pomoc w naturze oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe	104 663 558	112 217 913	7,2	165
85215 – Dodatki mieszkaniowe	113 604 432	114 228 305	0,6	163
85216 - Zasiłki stałe	90 586 567	88 917 615	-1,8	165
85218 - Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie	22 140 002	23 865 160	7,8	36
85219 - Ośrodek Pomocy Społecznej	363 587 032	387 374 975	6,5	165
85220 - Specjalistyczne poradnictwo, mieszkania chronione i ośrodki interwencji kryzysowej	17 078 100	18 255 703	6,9	179
85228 - Usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze	57 364 755	62 112 676	8,3	152
85230 - Pomoc w zakresie dożywiania	51 716 538	52 780 007	2,1	165
85231- Pomoc dla cudzoziemców	29 017	3 000	-89,7*	36
85232 – Centra Integracji Społecznej	6 997 413	4 419 095	1,0	164
85295 – Pozostała działalność	91 851 746	96 105 349	4,6	166

* Prognozowana zmiana w latach 2019-2020 (w %) w rozdziale 85231 - Pomoc dla cudzoziemców jest wynikiem przedstawienia prognoz przez jedynie 4 jednostki spośród 36, które przewidują realizację tego zadania.

Uwaga: Ze względu na przyjętą metodę weryfikacji danych oraz stopień ich kompletności porównania informacji między wierszami tabeli mogą być dokonywane tylko w ramach kolumny „Prognozowana zmiana w latach 2019-2020”.

Źródło: Ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie, Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS 2019/2020.

9. PODSUMOWANIE

Usytuowane w południowej części Polski województwo śląskie to najsilniej uprzemysłowiony i zurbanizowany region kraju, choć odsetek ludności miejskiej ulega stałemu zmniejszeniu. Mimo, iż śląskie należy do grupy województw najmniejszych pod względem powierzchni, to wyróżnia się wysoką liczbą ludności (drugie miejsce w Polsce), która jednak systematycznie maleje. Na przestrzeni lat 2009-2018 ludność województwa śląskiego zmniejszyła się o 107,2 tys. osób (2,3%). Spadek liczby ludności spowodowany jest głównie ujemnym przyrostem naturalnym oraz niekorzystnym saldem migracji zagranicznych i międzywojewódzkich. Województwo śląskie z powodu tych ostatnich straciło w latach 2009-2018 ponad 55 tys. mieszkańców.

Ujemny przyrost naturalny przy rosnącej przeciętnej długości trwania życia oraz ujemnym saldzie migracji powoduje, iż maleje udział osób w wieku produkcyjnym, wzrasta natomiast odsetek ludności w wieku poprodukcyjnym. O ile w 2009 roku osoby w wieku poprodukcyjnym stanowiły 17,2%, o tyle w roku 2018 już 22,6%. Prognoza ludności do 2050 roku przewiduje kontynuację obecnego trendu. W 2035 roku udział seniorów wzrośnie do 24,4%, zaś w 2050 roku do 30,5%. Zjawiskom tym towarzyszą zmiany modelu rodziny objawiające się m.in. zmniejszaniem przeciętnej liczby osób w gospodarstwach domowych, co dodatkowo utrudnia zapewnienie opieki powiększającej się liczbie seniorów.

W województwie śląskim utrzymuje się korzystna tendencja wydłużania się przeciętnej długości trwania życia, jednak przez cały czas mieszkańiec województwa żyje krócej niż statystyczny Polak. Inną korzystną tendencją, którą można zauważyć jest malejący wskaźnik zgonów niemowląt, który jednak praktycznie cały czas przyjmuje wartości mniej korzystne od ogólnopolskich.

Ponadto, w odniesieniu do sytuacji w całym kraju, województwo śląskie cechowało się w latach 2009-2018 niższymi wskaźnikami urodzeń żywych, zbliżonymi wskaźnikami zawartych małżeństw oraz wyższymi wskaźnikami zgonów, separacji i rozwodów.

W 2018 roku przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w województwie śląskim wyniosło 4 825 zł i było o 9 zł niższe od średniej dla Polski. W 2018 roku przeciętne wysokości świadczeń społecznych brutto w województwie śląskim były wyższe niż w kraju zarówno w przypadku emerytur i rent wypłacanych w ramach pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych (emerytura: 2 717 zł, tj. o 394 zł więcej niż średnia dla Polski, renta: 2 254 zł, tj. o 450 zł więcej niż średnia dla Polski, renta rodzinna: 2 463 zł, tj. o 439 zł więcej niż średnia dla Polski), jak i rolniczego systemu ubezpieczeń społecznych (1 406 zł, tj. o 179 zł więcej niż średnia dla Polski).

W 2018 roku wskaźniki zagrożenia ubóstwem były w województwie śląskim zdecydowanie niższe niż w kraju. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym wyniósł w województwie śląskim w 2018 roku 9,5% (w Polsce 14,2%). W stosunku do 2017 roku zanotowano wzrost wartości tego wskaźnika o 2,0 punktu proc. Poniżej ustawowej granicy ubóstwa żyło w 2018 roku 7,4% osób w gospodarstwach domowych (w Polsce 10,9%). W stosunku do roku 2017 wartość tego wskaźnika wzrosła o 1,1 punktu proc. Udział osób w gospodarstwach domowych znajdujących się poniżej minimum egzystencji kształtował się na poziomie 2,9% (w całym kraju 5,4%). W stosunku do 2017 roku zanotowano wzrost jego wartości o 1,1 punktu proc.

W województwie śląskim w 2018 roku w zakończonych przez Policję postępowaniach przygotowawczych stwierdzono 110,2 tys. przestępstw. Ich liczba w przeliczeniu na 1000 ludności wyniosła 24,3 (w Polsce 20,0). W stosunku do 2017 roku liczba przestępstw spadła o 1,4%.

Na koniec grudnia 2019 roku zarejestrowanych było 66 521 bezrobotnych. W tym czasie wysokość stopy bezrobocia kształtowała się na poziomie 3,6% (w Polsce 5,2%). Długotrwałe bezrobocie dotyczyło 29 024 osób. W porównaniu z tym samym okresem ubiegłego roku stan bezrobocia zmniejszył się o 13 558 osób, tj. o 16,9%, natomiast udział długotrwałe bezrobotnych nieznacznie spadł do 43,6% (w roku 2018 wynosił 48,8%). Najnowsze dane z rynku pracy wskazują jednak na negatywny wpływ epidemii koronawirusa. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych wg stanu na koniec kwietnia 2020 r. wyniosła 77 609 osób i była wyższa o 5 900 osób (8,2%) w porównaniu z poprzednim miesiącem.

W 2019 roku pomocą społeczną objętych było 90 615 rodzin, a w nich 179 127 osób, które stanowiły 4,0% mieszkańców województwa śląskiego. W latach 2018-2019 zwiększyła się liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej (o 1 099, tj. o 1,2%), zaś zmniejszyła się liczba osób w tego rodzaju rodzinach (o 5 379, tj. o 2,9%). W 2020 roku prognozuje się nieznaczny wzrost ogólnej liczby osób, którym zostanie przyznane świadczenie (o 1,4%), a także nieznaczny wzrost (o 1,3%) liczby rodzin, którym zostanie udzielona taka pomoc.

W latach 2018-2019 wśród rodzin korzystających z pomocy społecznej zmniejszyła się liczba rodzin z dziećmi (o 2 472, tj. 9,5%) oraz rodzin niepełnych (o 1 024, tj. 9,1%). Wzrosła natomiast liczba rodzin zamieszkujących na wsi (o 720 rodziny, tj. 4,1%), jednoosobowych (o 2 777, tj. 5,7%) oraz rodzin emerytów i rencistów objętych pomocą społeczną (o 1 780, tj. 9,2%).

Na podstawie danych ujętych w sprawozdaniach *MRPiPS-03* ustalono, że w 2019 r. najczęstszym powodem korzystania z pomocy społecznej w województwie śląskim było ubóstwo (67 466 osób w rodzinach objętych pomocą społeczną, które stanowiły 1,5% ludności¹⁹⁸), następnie długotrwała lub ciężka choroba (59 423 osoby, tj. 1,3% ludności), bezrobocie (57 530 osób, tj. 1,3% ludności), bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego (51 541 osób, tj. 1,1% ludności) oraz niepełnosprawność (51 929 osób, tj. 1,1% ludności)¹⁹⁹. Najwyższy wskaźnik liczby osób objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa wystąpił w podregionie bytomskim (2,2%). Na poziomie powiatów jego najwyższą wartość zanotowano w Siemianowicach Śląskich (3,7%), natomiast na poziomie gmin - w Rajczy (5,3%).

Na koniec 2019 roku w województwie śląskim na szczeblu gminy i powiatu funkcjonowały 682 jednostki organizacyjne pomocy społecznej (JOPS), w tym 184 podstawowe (167 OPS-ów i 17 PCPR-ów) oraz 498 specjalistycznych (pozostałe jednostki). W latach 2018-2019 zanotowano ogólne zwiększenie się liczby specjalistycznych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej o 4,6%.

Wzrosty miały miejsce w przypadku: ośrodków wsparcia ogółem, środowiskowych domów samopomocy, innych ośrodków wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi, dziennych domów pomocy, domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, noclegowni, ogrzewalni, klubów samopomocy innych niż dla osób z zaburzeniami psychicznymi, mieszkań chronionych ogółem i mieszkań chronionych dla osób usamodzielnianych opuszczających instytucje, jednostek specjalistycznego poradnictwa rodzinnego i ośrodków interwencji kryzysowej dla ofiar handlu ludźmi.

Spadki dotyczyły natomiast: schronisk dla bezdomnych, jadłodajni, innych ośrodków wsparcia, mieszkań chronionych dla osób z zaburzeniami psychicznymi, ośrodków interwencji kryzysowej

¹⁹⁸ Zgodnie z ustawą o pomocy społecznej, aby uzyskać prawo do świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej musi zostać spełnione kryterium dochodowe.

¹⁹⁹ Dana rodzina oraz jej członkowie mogli uzyskać pomoc z powodu więcej niż jednej przyczyny.

ogółem oraz jednostek specjalistycznego poradnictwa rodzinnego - terapii rodzinnej. W przypadku: domów pomocy społecznej, rodzinnych domów pomocy, ośrodków interwencji kryzysowej dla ofiar przemocy jednostek specjalistycznego poradnictwa dla rodzin naturalnych i klubów integracji społecznej w latach 2018-2019 nie stwierdzono zmiany liczby jednostek.

Województwo śląskie cechowało się w 2019 roku nieco większym od ogólnopolskiego udziałem jednostek o zasięgu lokalnym (68,5% w porównaniu do 67,2% w całym kraju). W latach 2018-2019 odnotowano nieznaczny wzrost liczby jednostek charakteryzujących się zasięgiem gminnym (o 2,7%) oraz dużo większy wzrost liczby jednostek o zasięgu ponadgminnym (o 9,0%).

Dane przekazane przez OPS-y oraz PCPR-y za pośrednictwem formularzy *OZPS 2019/2020* wskazują, że istniejąca infrastruktura nie w pełni zaspokaja występujące potrzeby. Na koniec 2019 roku w województwie śląskim na umieszczenie w domu pomocy społecznej oczekiwało co najmniej 1 695 osób. Z kolei na możliwość skorzystania ze środowiskowego domu samopomocy czekało 131 osób, dziennego domu pomocy 74 osób, mieszkania chronionego co najmniej 47 osób, a klubu samopomocy 37 osób. Dane ujęte w formularzach *OZPS 2019/2020* wskazują ponadto, że w 2020 roku w przypadku: mieszkań chronionych, dziennych domów pomocy, środowiskowych domów samopomocy oraz domów pomocy społecznej nastąpi wzrost liczby oczekujących.

Na koniec 2019 roku jednostki organizacyjne pomocy społecznej szczebla gminnego i powiatowego zatrudniały 15 861 osób. Przeciętnie na 10 tys. mieszkańców województwa śląskiego przypadało ich 35,0 (dla całego kraju wartość ta wyniosła 35,2). Najniższe wartości tego wskaźnika zanotowano w podregionach: tyskim (26,3), rybnickim (30,1) oraz sosnowieckim (32,2), a na poziomie powiatowym w: Jastrzębiu-Zdroju (14,7), Tychach (20,7) oraz powiecie kłobuckim (22,3).

Wśród pracowników jednostek organizacyjnych pomocy społecznej na koniec 2019 r. dominowały osoby zatrudnione w ośrodkach pomocy społecznej (7 382 osoby) oraz domach pomocy społecznej (6 065 osób). W stosunku do roku 2018 liczba pracowników JOPS szczebla gminnego i powiatowego zwiększyła się o 427 osób, tj. o 2,8%. Największy liczbowy spadek odnotowano w przypadku placówek specjalistycznego poradnictwa (52 osoby), natomiast największy wzrost dotyczył domów pomocy społecznej (210 osób).

Oprócz pracowników zatrudnionych na podstawie umów o pracę OPS i PCPR zatrudniają m.in. wolontariuszy, stażystów oraz osoby wykonujące pracę w ramach zatrudnienia subsydiowanego. Według informacji udostępnionych za pośrednictwem formularzy *OZPS - edycja 2019/2020*, w województwie śląskim w 2019 r. w tego rodzaju instytucjach odnotowano co najmniej: 493 wolontariuszy, 188 osób zaangażowanych w ramach zatrudnienia subsydiowanego (roboty publiczne, prace interwencyjne i inne) oraz 182 stażystów.

Współpracę z wolontariuszami deklarowało 16% podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej. Najczęściej z wolontariuszami współpracowały ośrodki pomocy społecznej działające w gminach powiatów ziemskich, a wśród poszczególnych rodzajów gmin – gminy wiejskie. Stosowanie zatrudnienia subsydiowanego deklarowało 23% podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, natomiast stażyści byli zatrudniani przez 42% tego rodzaju instytucji.

Zgodnie z danymi przekazanymi za pośrednictwem formularzy *OZPS – edycja 2019/2020* w 2019 roku wśród pracowników podstawowych JOPS 74% legitymowało się wyższym wykształceniem. Średnie wykształcenie posiadało 22%, a inny niż ww. poziom wykształcenia był udziałem 5%

pracowników. Najniższym odsetkiem pracowników z wyższym wykształceniem cechowały się gminne ośrodki pomocy społecznej, a w przypadku rodzajów gmin - gminy miejsko-wiejskie.

Specjalizację I i II stopnia w zawodzie pracownika socjalnego posiadało nie mniej niż 627 pracowników socjalnych podstawowych JOPS. Stanowili oni 30% analizowanej kategorii zawodowej. Najniższą wartością ww. wskaźnika charakteryzowały się miejskie ośrodki pomocy rodzinie oraz gminy miejskie.

Specjalizację z organizacji pomocy społecznej posiadało nie mniej niż 578 osób stanowiących 8% wszystkich pracowników. Wskaźnik ten najniższą wartość przyjmował w miejskich ośrodkach pomocy rodzinie, a w przypadku rodzajów gmin – w gminach miejskich.

Ustawa o pomocy społecznej stanowi, że ośrodek pomocy społecznej powinien zatrudniać pracowników socjalnych proporcjonalnie do liczby ludności gminy w stosunku jeden pracownik socjalny zatrudniony w pełnym wymiarze czasu pracy na 2000 mieszkańców lub proporcjonalnie do liczby rodzin i osób samotnie gospodarujących, objętych pracą socjalną w stosunku jeden pracownik socjalny zatrudniony w pełnym wymiarze czasu pracy na nie więcej niż 50 rodzin i osób samotnie gospodarujących, nie mniej jednak niż trzech pracowników. Na koniec 2019 r. 84,4% OPS spełniało zakładane w ustawie warunki dotyczące liczby ludności/środowisk przypadających na 1 pracownika socjalnego, a 95,2% zatrudniało minimum 3 pracowników socjalnych. Oba wymienione w ustawie kryteria spełniało 81,4% ośrodków pomocy społecznej.

Dane zawarte w formularzach *OZPS 2019/2020* wskazują, że w 2020 r. wśród specjalistycznych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej wzrost zatrudnienia będzie dotyczył: mieszkań chronionych, klubów samopomocy, noclegowni, schronisk i domów dla osób bezdomnych, dziennych domów pomocy, środowiskowych domów samopomocy, domów pomocy społecznej oraz ogrzewalni. Spadek liczby zatrudnionych przewiduje się jedynie w przypadku jednostek specjalistycznego poradnictwa.

W 2019 roku świadczenia pomocy społecznej, realizowane w ramach zadań własnych i zleconych, przyznano w trybie decyzji 98 829 osobom. Stanowiły one 2,2% ogółu ludności (w Polsce 3,1%). Świadczenia pieniężne przyznano decyzją 61 859 osobom, natomiast niepieniężne 51 963 osobom. Pomocą udzieloną w postaci pracy socjalnej objęto 74 386 rodzin liczących 147 897 osób. Rodziny korzystające z tego rodzaju wsparcia stanowiły 82,1% ogółu rodzin objętych pomocą społeczną (w Polsce 74,8%). Wyłącznie pracą socjalną wspierano 20 723 rodziny, tj. 22,9% ogółu rodzin korzystających z pomocy społecznej (w Polsce 19,2%).

W analizowanym okresie liczba zawartych kontraktów socjalnych dotyczących osób i rodzin, z którymi zawierany jest kontrakt w zakresie rozwiązywania trudnej sytuacji życiowej wyniosła 6 454, a grupa objętych nimi osób liczyła 7 254. Liczba zawartych kontraktów socjalnych dotyczących osób będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy wyniosła 2 284, a grupa objętych nimi osób liczyła 2 347. Liczba realizowanych projektów socjalnych wyniosła 172. Było nimi objętych 4 039 osób.

W całym 2019 roku na realizację świadczeń w ramach zadań zleconych gminom wydatkowano kwotę 8 644 748 zł, tj. o 22,9% więcej niż rok wcześniej. W przeliczeniu na jednego mieszkańca najwyższe wydatki z tytułu realizacji zadań zleconych gminie poniesiono w podregionie częstochowskim i katowickim (2,50 zł). Wśród powiatów najwyższą wartość analizowany wskaźnik osiągnął w powiecie myszkowskim (7,73 zł), natomiast spośród gmin - w Lelowie (24,15 zł). W ramach realizacji wyżej wymienionych świadczeń najwięcej środków przeznaczono na specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami

psychicznymi (6 022 365 zł) oraz na przyznane przez sąd wynagrodzenie należne opiekunowi z tytułu sprawowania opieki (2 338 477 zł).

Na realizację świadczeń z pomocy społecznej w ramach zadań własnych gmin w całym 2018 roku wydatkowano w województwie śląskim kwotę 525 648 163 zł, tj. o 4,2% więcej niż rok wcześniej. W przeliczeniu na jednego mieszkańca największe wydatki zanotowano w podregionie katowickim (139,32 zł). Najwyższy wskaźnik wśród powiatów (179,95 zł) osiągnął Chorzów, posiadający jednocześnie status gminy i powiatu. W ramach realizacji zadań własnych gmin najwięcej środków przeznaczono na: odpłatność gminy za pobyt w DPS (232 570 089 zł), zasiłki stałe (93 132 950 zł) oraz „inne zasiłki celowe i w naturze” (56 913 116 zł).

Jeśli chodzi o zapotrzebowanie na środki finansowe przeznaczone na wypłatę świadczeń realizowanych w ramach zadań gmin największy procentowy wzrost wydatków w latach 2019-2020 prognozowany jest w przypadku sprawienia pogrzebu (o 7,1%). Mniejsze wzrosty będą dotyczyć: zasiłku okresowego (o 3,1%), zasiłku celowego (o 2,1%), zapewnienia posiłku (1,8%), odpłatności gminy za pobyt mieszkańców w DPS (o 1,2%), zapewnienia schronienia oraz zasiłku stałego (o 0,7%).

Na świadczenia pomocy społecznej realizowane w ramach zadań powiatów w 2019 roku w województwie śląskim wydatkowano ogółem 917 576 zł. Zdecydowaną większość tej kwoty stanowiły wydatki na pomoc mającą na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem (898 009 zł). Najwięcej, w przeliczeniu na 1 mieszkańca, przeznaczono na ten cel w podregionie katowickim (0,39 zł), natomiast najmniej w tuskim (0,05 zł). Rozpatrując sytuację poszczególnych powiatów, można stwierdzić, że kwota ta była najwyższa w Chorzowie (1,25 zł), najniższa zaś w powiatach: częstochowskim, mikołowskim, myszkowskim i Piekarach Śląskich, w których nie zanotowano z tego tytułu żadnych wydatków.

W ramach pomocy mającej na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem największy udział stanowiła „pomoc pieniężna na kontynuowanie nauki” (600 066 zł) oraz „pomoc pieniężna na usamodzielnienie” (145 967 zł). Jednostki realizujące zadania powiatu z zakresu pomocy społecznej prognozują w 2020 roku wzrost liczby świadczeniobiorców w przypadku pomocy pieniężnej na usamodzielnienie (15,8%), pomocy pieniężnej na zagospodarowanie (15,7%) oraz pomocy pieniężnej na kontynuowanie nauki (o 0,6%). Wzrosnąć ma zapotrzebowanie na środki na wypłatę świadczeń – w przypadku pomocy pieniężnej na usamodzielnienie o 23,1%, pomocy pieniężnej na zagospodarowanie o 17,4% oraz pomocy pieniężnej na kontynuowanie nauki o 8,1%.

W minionym roku wartość środków przeznaczonych na sfinansowanie świadczeń przyznawanych w ramach pomocy cudzoziemcom wyniosła 19 567 zł i została przeznaczonych na „pomoc dla cudzoziemców ze statusem uchodźcy”.

Jeśli chodzi o środki finansowe w budżetach jednostek samorządu terytorialnego w ujęciu klasyfikacji budżetowej, podstawowe jednostki organizacyjne pomocy społecznej zgłosiły największą potrzebę wzrostu środków w 2020 roku w ramach rozdziału 85203 – Ośrodki wsparcia (o 13,5%), 85228 – Usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze (o 8,3%), 85218 – Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie (o 7,8%), 85214 – Zasiłki i pomoc w naturze oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe (o 7,2%), 85220 – Specjalistyczne poradnictwo, mieszkania chronione i ośrodki interwencji kryzysowej (o 6,9%) oraz 85219 – Ośrodki Pomocy Społecznej (o 6,5%).

Współpraca jednostek samorządu terytorialnego i organizacji pozarządowych może odbywać się m.in. poprzez zlecenie realizacji zadań podmiotom III sektora. JST mogą zlecać organizacjom

pozarządowym realizację zadań w oparciu o przepisy ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie lub prawa zamówień publicznych. Organizacje pozarządowe mają możliwość m.in. świadczyć usługi opiekuńcze (w tym specjalistyczne) lub też prowadzić placówkę pomocy społecznej.

Według informacji udostępnionych za pośrednictwem formularzy *OZPS – edycja 2019/2020* w 2019 r. przy realizacji zadań z obszaru pomocy społecznej i wsparcia z organizacjami pozarządowymi współpracowało około 91% JST z terenu województwa śląskiego. Współpracę z organizacjami pozarządowymi najrzadziej deklarowały gminy w powiatach ziemskich. Spośród poszczególnych rodzajów gmin współpraca najrzadziej występowała w gminach miejsko-wiejskich.

W przybliżeniu 49% JST zlecało organizacjom pozarządowym realizację zadań w trybie działalności pożytku publicznego lub w trybie zamówień publicznych, przy czym w pierwszym z wymienionych trybów około 41%, natomiast w drugim około 11%. Wykonywanie usług opiekuńczych zlecało organizacjom pozarządowym w przybliżeniu 12% ośrodków pomocy społecznej. Jeśli chodzi o specjalistyczne usługi opiekuńcze szacuje się, że było to około 7% OPS-ów. Jednostki samorządu terytorialnego mogą również zlecać organizacjom pozarządowym prowadzenie placówek pomocy społecznej. W 2019 r. tego rodzaju formę współpracy stosowało około 16% z nich. Ogólnie można stwierdzić, że współdziałanie w wyżej wymienionych dziedzinach najczęściej podejmowano w miastach na prawach powiatu, a najrzadziej w gminach powiatów ziemskich. Biorąc pod uwagę rodzaj gminy można zauważyć, że najczęściej współpracowano w ten sposób w gminach miejskich, natomiast najrzadziej w wiejskich i miejsko-wiejskich.

W województwie śląskim na koniec 2019 r. podmioty inne niż powiat lub gmina prowadziły prawie co trzecią jednostkę organizacyjną pomocy społecznej. W przypadku poszczególnych podregionów wartości te kształtowały się od 53,8% w częstochowskim po 10,3% w bytomskim. W latach 2018-2019 nastąpił niewielki wzrost liczby JOPS prowadzonych przez podmioty inne niż gmina i powiat, ale ich udział zmniejszył się o 0,6 punktu procentowego. W 2019 roku województwo śląskie – w stosunku do średniej krajowej – charakteryzowało się nieco wyższym udziałem jednostek prowadzonych przez tego rodzaju podmioty.

W 2020 r. do sporządzania oceny zasobów pomocy społecznej wykorzystano trzy główne źródła danych: *Sprawozdanie półroczne i roczne z udzielonych świadczeń pomocy społecznej – pieniężnych, w naturze i usługach MRPiPS-03*, *Bank Danych Lokalnych* prowadzony przez Główny Urząd Statystyczny oraz formularz *Ocena zasobów pomocy społecznej - edycja 2019/2020*, przygotowany przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej. W przypadku danych nt. kadry jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, aktywności projektowo-konkursowej oraz współpracy z organizacjami pozarządowymi formularz *OZPS – edycja 2019/2020*, podobnie jak w roku ubiegłym, nie posiadał możliwości agregowania informacji w formie tabelarycznej zapewniającej automatyczną weryfikację poprawności. Gminy i powiaty miały możliwość uzupełnienia tekstu przygotowanego przez twórców narzędzia i/lub podania własnego opisu. W rezultacie wyniki uzyskane dla wyżej wymienionych obszarów mają jedynie charakter szacunkowy.

10. WNIOSKI I REKOMENDACJE

WNIOSKI	REKOMENDACJE
<p>Rodzina jest głównym środowiskiem funkcjonowania swoich członków, a przede wszystkim rozwoju dziecka. Chociaż zmienia się model i warunki życia współczesnej rodziny, to jest ona nadal niezastąpiona i stanowi naturalne środowisko wychowawcze, w którym młodzi ludzie uczą się żyć i postępować w przyjęty w danej kulturze sposób. W sytuacjach gdy rodzina nie jest w stanie sama poradzić sobie z problemami zachodzi konieczność udzielenia jej pomocy.</p> <p>W 2019 r. województwo śląskie charakteryzowało się wyższym od ogólnopolskiego udziałem korzystających z pomocy społecznej z powodu sytuacji kryzysowych, a wartość wskaźników rozwodów i separacji była wyższa od średniej dla kraju. Szczególnie niekorzystnie rozpad rodziny wpływa na dzieci - blisko 60% ogółu rozwodów orzeczono w rodzinach z dziećmi.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Wspieranie rodzin, w szczególności zagrożonych lub dotkniętych dysfunkcjami, w prawidłowym wypełnianiu swoich funkcji; • Rozwój systemu poradnictwa specjalistycznego oraz terapii rodzinnej, wspierającego rodziny w sytuacjach kryzysowych; • Promowanie wartościowych inicjatyw skierowanych na wsparcie rodzin; • Monitorowanie zapotrzebowania na usługi ośrodków interwencji kryzysowej oraz dostosowanie poziomu zasobów do zmieniających się potrzeb.
<p>Wysokość stopy bezrobocia w województwie śląskim na koniec grudnia 2019 r. była najniższa od 2004 r. oraz znacznie niższa niż przeciętnie w kraju. Jednakże „zamrożenie” gospodarki na przełomie I i II kwartału 2020 r., będące wynikiem epidemii koronawirusa, przyczyniło się do utraty dochodów znacznej części osób zatrudnionych na umowach cywilno-prawnych oraz prowadzących własną działalność gospodarczą, a także wzrostu poziomu bezrobocia²⁰⁰.</p> <p>Pozbawienie lub też obniżenie poziomu dochodów przez dłuższy okres czasu może prowadzić do trudności z regulacją opłat za mieszkanie i/lub spłaty kredytów hipotecznych i w skrajnych przypadkach grozić utratą miejsca zamieszkania.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Zapewnienie działań ochronnych dla osób, które z powodu epidemii koronawirusa nie są w stanie pokonać trudnej sytuacji życiowej wykorzystując do tego celu własne uprawnienia, zasoby i możliwości; • Zastosowanie form wsparcia adekwatnych do potrzeb „nowych” klientów pomocy społecznej, w celu zapobieżenia przejścia sytuacji kryzysowej w stan uzależnienia od pomocy społecznej; • Monitorowanie sytuacji w zakresie zagrożenia bezdomnością oraz promowanie alternatywnych form regulacji opłat za mieszkanie.

²⁰⁰ Aktualnie brak jeszcze danych obrazujących wpływ epidemii koronawirusa na obszar objęty oceną (wyjątek stanowią pierwsze dane z rynku pracy). Dlatego też odnoszące się do tej kwestii sformułowania ujęte w części „Wnioski” należy w wielu wypadkach traktować jako hipotezy, a odpowiadające im zapisy w kolumnie „Rekomendacje” jako zalecenia.

<p>W 2019 r. poziom odsetka ludności korzystającej z pomocy społecznej był mocno zróżnicowany w zależności od podregionu. Zróżnicowanie pomiędzy podregionami było jeszcze bardziej widoczne w przypadku odsetka osób korzystających z pomocy społecznej z tytułu ubóstwa.</p> <p>Negatywne zjawiska na rynku pracy związane z epidemią koronawirusa mogą pogłębić występujące zróżnicowanie.</p>	<p>Kierowanie dodatkowego wsparcia do instytucji publicznych i organizacji pozarządowych działających na terenach charakteryzujących się szczególnie niekorzystnymi wartościami wskaźników społeczno-demograficznych (podregiony: bytomski i katowicki).</p>
<p>Warunkiem koniecznym prowadzenia działań na rzecz włączenia osób, rodzin i grup dotkniętych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym jest zapewnienie właściwej sieci instytucjonalnej pomocy społecznej umożliwiającej utrzymanie lub przywracanie niezależności i samodzielności. Ponadto potrzebna jest koordynacja działań podmiotów należących do różnych sektorów (publicznego, prywatnego i społecznego) oraz resortów (polityki społecznej, zdrowia, edukacji, spraw wewnętrznych itp.).</p>	<p>Rozwój i pluralizacja usług społecznych poprzez wspieranie podmiotów należących do sektora ekonomii społecznej (w tym organizacji pozarządowych), czemu sprzyjać będzie m.in. stosowanie w ramach zamówień publicznych aspektów społecznych, w tym klauzul społecznych.</p>
<p>W ciągu ostatniej dekady nastąpił znaczny wzrost zarówno liczby osób w wieku poprodukcyjnym, jak i udziału tej kategorii w całej populacji województwa śląskiego.</p> <p>W zdecydowanej większości przypadków, za wymagające stałego wsparcia traktowane są osoby mające 80 i więcej lat. Prognoza do roku 2050 wskazuje na stały wzrost udziału osób w wieku powyżej 80 lat, który na koniec tego okresu ma być w województwie śląskim wyższy niż przeciętnie w Polsce.</p> <p>Zmianom ulega wielkość oraz struktura gospodarstw domowych. Wpływa to na ograniczenie realizowanej dotychczas opieki wewnątrzrodzinnej oraz zwiększenie zapotrzebowania na usługi świadczone przez wyspecjalizowane podmioty zewnętrzne oraz nieformalne sieci wsparcia.</p> <p>Choroba wywołana wirusem SARS-CoV-2 częściej dotyka osób z najstarszych grup wiekowych oraz z tzw. chorobami współistniejącymi, stąd też niezbędne jest odizolowanie ich od osób potencjalnie chorych.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Utrzymanie seniorów przez możliwie najdłuższy okres czasu w ich dotychczasowym środowisku zamieszkania, m.in. poprzez: sąsiedzkich usług opiekuńczych, promocję wolontariatu na rzecz wsparcia osób starszych oraz rozwój teleopieki; • Pomoc seniorom przebywającym w środowisku zamieszkania w bezpiecznym zaspokojeniu niezbędnych potrzeb życiowych w czasie epidemii, m.in. przez dostarczenie, w razie konieczności, środków ochrony osobistej, zakupów, posiłków itp.; • Zapewnienie osobom starszym wsparcia psychologicznego oraz informacyjnego, m.in. w postaci telefonów zaufania i infolinii, itp.; • Dostosowanie do występujących potrzeb sieci dziennych domów

<p>Z drugiej strony przedłużająca się izolacja może negatywnie wpływać na aktywność życiową seniorów oraz ich kondycję fizyczną i psychiczną.</p>	<p>pomocy, mieszkań wspomaganych i chronionych;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Upowszechnienie wsparcia opiekunów osób zależnych (m.in. poprzez rozwój opieki wytchnieniowej, w tym placówek środowiskowych oraz instytucji całodobowej opieki krótkoterminowej).
<p>W województwie śląskim, w 2019 roku, w przypadku usług opiekuńczych realizowanych w ramach zadań własnych gmin, przeciętna liczba świadczeń na osobę była znacznie niższa niż analogiczna wartość dla całego kraju.</p>	<p>Zapewnienie dobrej jakości i bezpiecznych usług opiekuńczych świadczonych przez odpowiednio zabezpieczony i profesjonalnie przygotowany personel, m.in. poprzez zwiększenie nakładów finansowych na tę formę wsparcia, zapewnienie środków ochrony indywidualnej oraz wdrożenie rozwiązań organizacyjnych utrudniających zakażenia.</p>
<p>W skład zbiorowości osób starszych i niepełnosprawnych wchodzi także osoby długotrwale chore, całkowicie niezdolne do prowadzenia gospodarstwa domowego. Takim osobom powinno się stworzyć warunki gwarantujące bezpieczną opiekę i pomoc, także w placówkach oferujących opiekę całodobową.</p> <p>Jednocześnie należy uwzględnić fakt, że gminy wydają coraz więcej środków na odpłatność za pobyt swoich mieszkańców w domach pomocy społecznej. Wydatki na ten cel wzrosły w latach 2009-2019 z 60 do prawie 233 mln zł. Epidemia koronawirusa i wynikająca z niej konieczność wprowadzenia dodatkowych procedur sanitarnych (w tym miejsc przejściowego pobytu – izolatoriów) najprawdopodobniej znacznie zwiększą koszty opieki w tego rodzaju placówkach.</p> <p>Ponadto, istotne jest zapewnienie koordynacji różnego typu świadczeń oferowanych osobom zależnym przez system pomocy społecznej i ochrony zdrowia.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Zapewnienie mieszkańcom domów pomocy społecznej ochrony przed zakażeniem koronawirusem m.in. poprzez zapewnienie środków ochrony indywidualnej, testów dla personelu oraz rozwiązań organizacyjnych utrudniających zakażenia (np. izolatoriów). • Rozwój sieci rodzinnych domów pomocy; • Utrzymanie adekwatnego do występujących potrzeb poziomu zasobów domów pomocy społecznej; • Poszukiwanie nowych form opieki całodobowej zapewniających odpowiednią jakość usług. • Realizacja projektów umożliwiających kompleksowe wsparcie dla realizatorów usług społecznych w domach pomocy społecznej.

<p>Według sprawozdań <i>MRPiPS-03</i> województwo śląskie, w porównaniu do średniej krajowej, cechuje się niższymi wskaźnikami liczby miejsc w: klubach samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi, klubach samopomocy innych niż dla osób z zaburzeniami psychicznymi, rodzinnych domach pomocy, ośrodkach wsparcia, „innych ośrodkach wsparcia”, środowiskowych domach samopomocy, domach pomocy społecznej oraz jadłodajniach.</p> <p>Informacje przekazane za pośrednictwem formularzy <i>OZPS – edycja 2019/2020</i> wskazują na występowanie kolejek osób oczekujących do: domów pomocy społecznej, środowiskowych domów samopomocy, dziennych domów pomocy, mieszkań chronionych oraz klubów samopomocy.</p> <p>Województwo śląskie odznacza się znacznymi różnicami w poziomie zasobów instytucjonalnych pomocy społecznej w ramach poszczególnych podregionów i powiatów.</p> <p>Epidemia koronawirusa i związany z nią stres u wielu osób może negatywnie wpłynąć na kondycję psychiczną, a co za tym idzie zwiększyć zapotrzebowanie na specjalistyczną opiekę i wsparcie.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Wspieranie i prowadzenie działań mających na celu dostosowanie istniejącej bazy instytucjonalnej do zidentyfikowanych potrzeb; • Podejmowanie działań sprzyjających wyrównywaniu różnic pomiędzy poszczególnymi podregionami w dostępie do infrastruktury pomocy społecznej. • Monitorowanie sytuacji w obszarze zdrowia psychicznego oraz dostosowanie sieci środowiskowych placówek wsparcia osób chorujących psychicznie do zdiagnozowanych potrzeb.
<p>W 2019 roku nadal wiele ośrodków pomocy społecznej nie spełniało ustawowych wymogów dotyczących zatrudnienia pracowników socjalnych. Dotyczyło to zarówno wymogu liczby ludności/środowisk przypadających na 1 pracownika socjalnego, jak i zatrudniania minimum 3 pracowników socjalnych.</p>	<p>Dostosowanie do obowiązujących standardów liczby pracowników socjalnych zatrudnionych w ośrodkach pomocy społecznej.</p>

<p>Współczesny model pomocy społecznej i pracy socjalnej stawia przed pracownikami służb społecznych coraz szersze i coraz bardziej zróżnicowane wymagania profesjonalne. Umiejętność właściwego i pełnego zdiagnozowania sytuacji klientów oraz zaplanowania i przeprowadzenia adekwatnych działań pomocowych uwarunkowana jest posiadaniem wiedzy z zakresu różnych dziedzin nauki oraz specyficznych umiejętności i kompetencji.</p> <p>Ograniczenie kontaktów społecznych wynikające z epidemii koronawirusa spowodowało m.in. utrudnienia w organizacji szkoleń i innych form wsparcia pracowników instytucji pomocy i integracji społecznej.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Monitorowanie potrzeb szkoleniowych kadr pomocy i integracji społecznej; • Zapewnienie pracownikom pomocy i integracji społecznej możliwości bezpłatnego i bezpiecznego podwyższania kwalifikacji, np. za pomocą szkoleń i specjalistycznego doradztwa realizowanych w formie wideokonferencji.
<p>W 2019 r. przy realizacji zadań z obszaru pomocy społecznej i wsparcia z organizacjami pozarządowymi współpracowało około 91% JST z terenu województwa śląskiego. Ponadto województwo śląskie, w stosunku do średniej krajowej, charakteryzowało się nieco wyższym udziałem jednostek prowadzonych przez podmioty inne niż gmina i powiat.</p> <p>Z drugiej jednak strony tylko około 49% JST zlecało organizacjom pozarządowym realizację zadań w trybie działalności pożytku publicznego lub w trybie zamówień publicznych, 12% ośrodków pomocy społecznej zlecało wykonywanie usług opiekuńczych, a 7% specjalistycznych usług opiekuńczych. Ponadto jedynie około 16% JST zlecało organizacjom pozarządowym prowadzenie placówek pomocy społecznej.</p>	<p>Budowanie partnerskich relacji pomiędzy instytucjami pomocy społecznej i organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, w szczególności poprzez zlecenie tego rodzaju podmiotom prowadzenia jednostek organizacyjnych pomocy społecznej oraz realizacji innych zadań publicznych.</p>
<p>Sytuacja społeczna i demograficzna w województwie śląskim oraz poziom zasobów pomocy społecznej ulegają ciągłym zmianom.</p>	<p>Monitorowanie sytuacji społecznej i demograficznej w regionie, w tym prowadzenie badań i analiz nad warunkami i jakością życia rodzin oraz poziomem zasobów systemu pomocy i integracji społecznej.</p>

Formularz *OZPS – edycja 2019/2020* w porównaniu z poprzednią edycją praktycznie się nie zmienił. Nadal zatem aktualny jest zestaw wad i zalet wad tego narzędzia.

Do jego mocnych stron z pewnością można zaliczyć korzystanie z platformy CAS (zapewniającej m.in. sprawny obieg dokumentów, możliwość walidacji danych itp.), stosunkowo prostą strukturę, wykorzystanie możliwości pobierania danych ze źródeł zewnętrznych czy też domyślne uzupełnianie prognoz danymi z roku oceny (co znacznie zmniejsza liczbę błędnych wpisów oraz braków danych).

Główną wadą formularza *OZPS* nadal pozostaje brak możliwości uzyskania danych w formie tabelarycznej, w takich obszarach jak współpraca z organizacjami pozarządowymi czy też kwalifikacje pracowników podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej. Zastosowanie wyłącznie predefiniowanych opisów, które jednostki wypełniające formularz mogą dowolnie modyfikować, powoduje, że zebrane informacje mają co najwyżej charakter szacunkowy. Ponadto w instrukcji metodologicznej do wyżej wymienionego narzędzia nadal brakuje definicji wielu pojęć.

- Udoskonalenie narzędzi badawczych, które pozwolą na bardziej precyzyjne określenie sytuacji w obszarze pomocy i integracji społecznej, w szczególności w zakresie współpracy jednostek samorządu terytorialnego z organizacjami pozarządowymi oraz poziomu kwalifikacji pracowników podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej;
- Zapewnienie realnego wpływu jednostek organizacyjnych pomocy społecznej na kształt narzędzi służących zbieraniu danych na potrzeby oceny zasobów pomocy społecznej;
- Publikowanie corocznych wzorów formularzy *OZPS* odpowiednio wcześniej, tak by jednostki organizacyjne pomocy społecznej mogły zawczasu zebrać informacje, które nie są pobierane z zewnętrznych baz danych;
- Rozszerzenie instrukcji metodologicznej o brakujące definicje pojęć zastosowanych w formularzu *OZPS*.

CZĘŚĆ II

11. ANEKS

Tabela 9. Wybrane elementy sytuacji demograficznej - województwo śląskie, lata 2012-2018.

Wyszczególnienie			Lata								
			2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018		
Liczba mieszkańców	ogółem	wartość	4615870	4599447	4585924	4570849	4559164	4548180	4533565		
		odsetek ludności Polski	12,0	11,9	11,9	11,9	11,9	11,8	11,8		
	w tym wg:	kategorii wieku	liczba	wiek przedprodukcyjny	782 781	776 393	771 201	767 533	767 290	770 744	772 095
				wiek produkcyjny	2970023	2934496	2898050	2858648	2818424	2776870	2735057
				wiek poprodukcyjny	863066	888558	916673	944668	973450	1000566	1026413
		odsetek ludności	wiek przedprodukcyjny	17,0	16,9	16,8	16,8	16,8	16,9	17,0	
			wiek produkcyjny	64,3	63,8	63,2	62,5	61,8	61,1	60,3	
			wiek poprodukcyjny	18,7	19,3	20,0	20,7	21,4	22,0	22,6	
	fakt. miejsca zam.	liczba	miasto	3579983	3559972	3542874	3525289	3510034	3496038	3478789	
			wieś	1035887	1039475	1043050	1045560	1049130	1052142	1054776	
		odsetek ludności	miasto	77,6	77,4	77,3	77,1	77,0	76,9	76,7	
			wieś	22,4	22,6	22,7	22,9	23,0	23,1	23,3	
	Gęstość zaludnienia			374	373	372	371	370	369	368	
	Przeciętna liczba osób w gospodarstwie domowym			2,66	2,64	2,56	2,58	2,56	2,54	2,54	
	Współczynnik obciążenia demograficznego*			55,4	56,7	58,2	59,9	61,8	63,8	65,8	
Przeciętne dalsze trwanie życia	mężczyźni		72,0	72,4	73,2	73,0	73,5	73,4	73,5		
	kobiety		80,0	80,1	80,4	80,3	80,9	80,8	80,9		
Urodzenia żywe	liczba		44565	42829	42720	41611	42742	44971	42596		
	wsk. na 1000 ludności		9,7	9,3	9,3	9,1	9,4	9,9	9,4		
Zgony ogółem	liczba		49028	49156	47831	50421	48958	51404	52159		
	wsk. na 1000 ludności		10,6	10,7	10,4	11,0	10,7	11,3	11,5		
Zgony niemowląt	liczba		214	218	210	197,0	190,0	181	165		
	wsk. na 1000 urodzeń żywych		4,8	5,1	4,9	4,7	4,4	4,0	3,9		
Przyrost naturalny	liczba		-4463	-6327	-5111	-8810	-6216	-6433	-9563		
	wsk. na 1000 ludności		-1,0	-1,4	-1,1	-1,9	-1,4	-1,4	-2,1		
Małżeństwa	liczba		24925	22225	22765	22338	22970	22449	22242		
	wsk. na 1000 ludności		5,4	4,8	5,0	4,9	5,0	4,9	4,9		
Rozwody	liczba		8493	8602	8230	8249	8185	8014	8152		
	wsk. na 1000 ludności		1,84	1,87	1,79	1,80	1,80	1,76	1,80		
Separacje	liczba		436	391	336	275	250	267	267		
	wsk. na 10 tys. ludności		0,94	0,85	0,73	0,60	0,55	0,59	0,59		
Migracje	saldo zagranicznych migracji na pobyt stały		-2604	-5438	-3531	x	-1128	-986	-797		
	saldo międzywojow. migracji na pobyt stały		-0,6	-1,2	-0,8	x	-0,2	-0,2	-0,2		

* Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym.

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Tabela 10. Prognoza ludności województwa śląskiego na lata 2020-2050.

Lata	Ludność								Współczynnik obciążenia demograficznego*
	ogółem		w tym wg:						
			kategorii wieku						
	wartość	odsetek ludności Polski	liczba			odsetek ludności			
w wieku przedprodukcyjnym			w wieku produkcyjnym	w wieku poprodukcyjnym	w wieku przedprodukcyjnym	w wieku produkcyjnym	w wieku poprodukcyjnym		
2020	4 477 678	11,7	749 793	2 783 556	944 329	16,7	62,2	21,1	60,9
2025	4 369 747	11,6	718 972	2 647 696	1 003 079	16,5	60,6	23,0	65,0
2030	4 245 178	11,4	646 230	2 581 037	1 017 911	15,2	60,8	24,0	64,5
2035	4 107 861	11,3	597 159	2 508 736	1 001 966	14,5	61,1	24,4	63,7
2040	3 964 581	11,1	560 786	2 415 010	988 785	14,1	60,9	24,9	64,2
2045	3 821 464	11,0	539 706	2 237 800	1 043 958	14,1	58,6	27,3	70,8
2050	3 680 615	10,8	525 435	2 032 058	1 123 122	14,3	55,2	30,5	81,1

* Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym.

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Tabela 11. Wybrane elementy sytuacji demograficznej - województwo śląskie i Polska, 2018 rok.

Wyszczególnienie		Polska	Śląskie
Gęstość zaludnienia na km ²		123	368
Ludność wg kategorii wieku (w %)	wiek przedprodukcyjny	18,1	17,0
	wiek produkcyjny	60,6	60,3
	wiek poprodukcyjny	21,4	22,6
Współczynnik obciążenia demograficznego (ludność w wieku nieproduk. na 100 osób w wieku produk.)		65,1	65,8
Ludność wg faktycznego miejsca zamieszkania (w %)	miasto	60,1	76,7
	wieś	39,9	23,3
Przeciętne dalsze trwanie życia (w latach)	mężczyźni	73,8	73,5
	kobiety	81,7	80,9
Urodzenia żywe na 1000 ludności		10,1	9,4
Zgony ogółem na 1000 ludności		10,8	11,5
Zgony niemowląt na 1000 urodzeń żywych		3,85	3,87
Przyrost naturalny na 1000 ludności		-0,68	-2,11
Małżeństwa na 1000 ludności		5,01	4,91
Separacje na 10 tys. ludności		0,33	0,59
Rozwody na 1000 ludności		1,64	1,80
Saldo migracji zagranicznych na pobyt stały (wskaźnik na 1000 ludności)		0,09	-0,18

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Tabela 12. Wybrane elementy sytuacji społeczno-ekonomicznej - województwo śląskie, lata 2011-2018.

Wyszczególnienie			Lata							
			2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Przeciętne miesięczne wydatki na 1 osobę (zł)			1 040	1 102	1 118	1 130	1 136	1 202	1 297	1 289
Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto (zł)			3 795	3 855	4 023	4 101	4 221	4 295	4 482	4 825
Przeciętna miesięczna emerytura i renta brutto (zł)	z pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych	emerytury	2 174	2 272	2 390	2 477	2 539	2 590	2 645	2 717
		renty z tytułu niezdolności do pracy	1 752	1 840	1 932	1 986	2 039	2 071	2 119	2 254
		renty rodzinne	1 984	2 074	2 178	2 238	2 298	2 330	2 371	2 463
	rolników indywidualnych		1 239	1 308	1 367	1 384	1 403	1 390	1 391	1 406
Wskaźniki zagrożenia ubóstwem wg granic ubóstwa (% osób w gosp. dom. poniżej granic)		minimum egzystencji	4,8	4,5	4,9	4,7	3,4	3,0	1,8	2,9
		relatywna granica ubóstwa	12,3	11,3	11,2	11,9	10,7	10,3	7,5	9,5
		ustawowa granica ubóstwa	4,8	4,8	8,3	8,9	7,8	9,0	6,3	7,4
Osoby w rodzinach korzystających z pomocy społecznej o dochodach poniżej kryterium dochodowego (% ludności)			3,1	3,7	3,9	3,6	3,4	2,9	2,4	2,0
Przestępstwa stwierdzone w zakończonych postępowaniach przygotowawczych			172073	167573	158520	131368	117163	105799	111679	110167
Wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw			64,4	66,3	67,7	68,7	68,4	70,6	77,6	77,7

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Tabela 13. Wybrane elementy sytuacji społeczno-ekonomicznej - województwo śląskie i Polska, 2018 rok.

Wyszczególnienie		Polska	Śląskie	
Przeciętne miesięczne wydatki na 1 członka gospodarstwa domowego (zł)		1 187	1 289	
Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto (zł)		4 835	4 825	
Przeciętna miesięczna emerytura i renta brutto (zł)	z pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych	emerytury	2 323	2 717
		renty z tytułu niezdolności do pracy	1 803	2 254
		renty rodzinne	2 024	2 463
	rolników indywidualnych	1 227	1 406	
Wskaźniki zagrożenia ubóstwem wg granic ubóstwa (% osób w gosp. dom. poniżej granic)	minimum egzystencji		5,4	2,9
	relatywna granica ubóstwa		14,2	9,5
	ustawowa granica ubóstwa		10,9	7,4
Osoby w rodzinach korzystających z pomocy społecznej o dochodach poniżej kryterium dochodowego (% ludności)		3,1	2,0	
Liczba przestępstw stwierdzonych w zakończonych postępowaniach przygotowawczych na 10 tys. ludności		200	243	
Wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw		73,4	77,7	

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Tabela 14. Wybrane elementy sytuacji na rynku pracy - województwo śląskie i Polska, lata 2012-2019, stan na koniec danego roku.

Wyszczególnienie		Lata								
		2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	
Liczba zarejestrowanych bezrobotnych (tys.)	Polska	2 136 815	2 157 883	1 825 180	1 563 339	1 335 155	1 081 746	968 888	866 374	
	Śląskie	205 459	208 296	175 675	148 508	119 981	94 687	80 079	66 521	
Odsetki ogółu zarejestrowanych bezrobotnych	mężczyźni	Polska	48,6	49,0	48,5	47,8	46,7	44,9	44,0	44,7
		Śląskie	45,3	46,6	46,4	45,7	44,4	42,4	41,6	43,4
	kobiety	Polska	51,4	51,0	51,5	52,2	53,3	55,1	56,0	55,3
		Śląskie	54,7	53,4	53,6	54,3	55,6	57,6	58,4	56,6
	do 25 r.ż.	Polska	19,9	18,6	16,5	15,1	13,4	12,4	12,2	12,3
		Śląskie	17,4	16,1	14,2	12,5	11,3	10,4	10,2	10,5
	pow. 50 r.ż.	Polska	22,8	24,3	26,0	27,5	28,2	27,6	27,1	27,2
		Śląskie	24,3	25,8	27,6	29,7	30,4	29,6	29,0	28,8
	długotrwale bezrobotni	Polska	50,2	53,7	57,7	56,3	56,0	55,0	52,4	49,9
		Śląskie	45,7	50,2	54,8	54,1	53,3	51,9	48,8	43,6
	Stopa bezrobocia	Polska	13,4	13,4	11,4	9,7	8,2	6,6	5,8	5,2
		Śląskie	11,1	11,3	9,6	8,2	6,6	5,1	4,3	3,6

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>; Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Departament Rynku Pracy, *Rynek pracy w Polsce w 2019 roku*, Warszawa, marzec 2020, <https://psz.praca.gov.pl/documents/10828/11863929/Rynek%20pracy%20w%20Polsce%20w%202019%20roku.pdf/a0f6e14c-6ac1-404a-bdba-131d7af7e13b?t=1585119822247> [odczyt: 24.04.2020 r.]; Wojewódzki Urząd Pracy w Katowicach, *Główne tendencje bezrobocia obserwowane w województwie śląskim w latach 2018-2019*, <https://wupkatowice.praca.gov.pl/documents/162604/11336330/G%C5%82%C3%B3wne%20tendencje%202018%20-%202020.pdf/95543365-92a6-4778-a090-be863c7ba134> [odczyt: 24.04.2020 r.].

Tabela 15. Rodziny objęte pomocą społeczną - województwo śląskie, lata 2000-2019.

Lata	Wartości liczbowe			Wskaźniki	
	liczba rodzin		liczba osób w rodzinach	udział rodzin wiejskich (w %)	osoby w rodz. korzyst. z pom. społ. jako % ogółu ludności
	ogółem	w tym na wsi			
2000	173 696	34 538	514 461	19,9	10,8
2001	174 991	33 499	516 072	19,1	10,9
2002	198 626	39 898	586 105	20,1	12,4
2003	202 548	41 391	607 238	20,4	12,9
2004	181 766	34 633	531 549	19,1	11,3
2005	176 254	32 819	504 187	18,6	10,8
2006	176 758	32 846	500 779	18,6	10,7
2007	154 228	30 590	422 649	19,8	9,1
2008	132 736	25 610	361 908	19,3	7,8
2009	128 661	24 477	339 399	19,0	7,3
2010	130 834	26 107	337 363	20,0	7,3
2011	124 056	23 409	303 252	18,9	6,5
2012	119 787	23 114	287 249	19,3	6,2
2013	123 934	24 257	296 430	19,6	6,4
2014	118 170	22 738	279 489	19,2	6,1
2015	113 638	21 749	230 402	19,1	5,8
2016	105 942	20 845	237 109	19,7	5,2
2017	98 802	19 130	209 491	19,4	4,6
2018	89 516	17 361	184 506	19,4	4,1
2019	90 615	18 081	179 127	20,0	4,0

Źródło: 1) Wydział Polityki Społecznej Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego, sprawozdania *MPiPS-03* za lata 2000-2003, 2) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS/MRPiPS-03* za lata 2004-2019, 3) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Tabela 16. Rodziny objęte pomocą społeczną - województwo śląskie i Polska, lata 2015-2019.

Wyszczególnienie		Śląskie							Polska 2019
		lata					zmiana w latach 2018-2019		
		2015	2016	2017	2018	2019	n	%	
Liczba rodzin	ogółem	113 638	105 942	98 802	89 516	90 615	1 099	1,2	1 058 856
	w tym na wsi	21 749	20 846	19 130	17 361	18 081	720	4,1	452 338
Liczba osób w rodzinach		264 470	237 109	209 491	184 506	179 127	-5 379	-2,9	2 296 136
Udział rodzin wiejskich (w %)		19,1	19,7	19,4	19,4	20,0	1	2,9	42,7
Osoby w rodz. korzyst. z pom. społ. jako % ogółu ludn.		5,8	5,2	4,6	4,1	4,0	0	-2,9	6,0

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS/MRPiPS-03* za lata 2015-2019, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Tabela 17. Rodziny objęte pomocą społeczną wg rodzajów powiatów oraz podregionów - województwo śląskie, 2019 r.

Wyszczególnienie		Liczba rodzin		Liczba osób w rodzinach	Wskaźniki	
		ogółem	w tym na wsi		udział rodzin wiejskich	osoby w rodzinach jako % ogółu ludności
Województwo		90 615	18 081	179 127	20,0	4,0
Podregiony	bielski	12 816	6 301	27 055	49,2	4,1
	bytomski	8 680	1 527	18 300	17,6	4,2
	częstochowski	11 214	4 756	21 055	42,4	4,1
	gliwicki	7 748	682	14 777	8,8	3,2
	katowicki	17 723	14	35 299	0,1	4,8
	rybnicki	11 010	2 134	22 778	19,4	3,6
	sosnowiecki	15 940	1 469	29 209	9,2	4,3
Powiaty wg rodzaju	tyski	5 484	1 198	10 654	21,8	2,7
	miasta na prawach powiatu	52 460	231	98 835	0,4	3,9
	powiaty ziemskie	38 155	17 850	80 292	46,8	4,0

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Tabela 18. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną wg powodów udzielenia pomocy - województwo śląskie, lata 2015-2019.

Wyszczególnienie		Lata					Zmiana w latach 2018-2019	
		2015	2016	2017	2018	2019	n	%
Ogółem		264 470	237 109	209 491	184 506	179 127	-5 379	-2,9
W tym wg powodów:	ubóstwo	140 196	123 556	103 026	82 543	67 466	-15 077	-18,3
	sieroctwo	297	263	180	96	140	+44	45,8
	bezdomność	7 502	7 166	6 914	6 370	5 987	-383	-6,0
	potrzeba ochrony macierzyństwa	50 297	44 105	35 377	35 155	28 719	-6 436	-18,3
	bezrobocie	142 077	118 702	93 104	73 372	57 530	-15 842	-21,6
	niepełnosprawność	73 481	68 567	62 097	55 519	51 929	-3 590	-6,5
	długotrwała lub ciężka choroba	74 758	70 553	65 337	61 405	59 423	-1 982	-3,2
	bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospod. domow.	80 831	70 866	59 741	57 296	51 541	-5 755	-10,0
	przemoc w rodzinie	6 364	5 706	4 361	4 425	3 437	-988	-22,3
	potrzeba ochrony ofiar handlu ludźmi	17	5	9	3	123	+120	4000,0
	alkoholizm	14 388	13 258	11 984	10 708	9 012	-1 696	-15,8
	narkomania	871	756	691	692	605	-87	-12,6
	trudności w przystosowaniu do życia po opuszczeniu zakładu karnego	3 185	2 758	2 130	1 917	1 709	-208	-10,9
	trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy lub ochronę uzupełn.	44	27	38	42	24	-18	-42,9
	zdarzenie losowe	1 015	874	999	722	1 033	+311	43,1
sytuacja kryzysowa	2 058	1 887	1 396	3 299	3 518	+219	6,6	
kłęsa żywiołowa lub ekologiczna	106	122	336	24	94	+70	291,7	

Uwaga: Dana rodzina i jej członkowie mogli być objęci pomocą z więcej niż jednego powodu.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS/MRPiPS-03* za lata 2015-2019.

Tabela 19. Rodziny objęte pomocą społeczną wg powodów udzielenia pomocy - województwo śląskie, 2019 r.

Wyszczególnienie		Liczba rodzin objętych pomocą	Osoby w rodzinach objętych pomocą		
			liczba osób	odsetek objętych pomocą społeczną	odsetek ludności
Ogółem		90 615	179 127	100,00	3,95
W tym wg powodów:	ubóstwo	35 515	67 466	37,7	1,49
	sieroctwo	63	140	0,2	0,00
	bezdomność	5 589	5 987	3,3	0,13
	potrzeba ochrony macierzyństwa	6 260	28 719	16,0	0,63
	bezrobocie	24 205	57 530	32,1	1,27
	niepełnosprawność	31 357	51 929	29,0	1,15
	długotrwała lub ciężka choroba	37 185	59 423	33,2	1,31
	bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospod. domow.	16 474	51 541	28,8	1,14
	przemoc w rodzinie	1 113	3 437	6,7	0,08
	potrzeba ochrony ofiar handlu ludźmi	42	123	3,6	0,00
	alkoholizm	5 882	9 012	5,0	0,20
	narkomania	412	605	6,7	0,01
	trudności w przystosowaniu do życia po opuszczeniu zakładu karnego	1 180	1 709	1,0	0,04
	trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą	13	24	1,4	0,00
	zdarzenie losowe	436	1 033	0,6	0,02
	sytuacja kryzysowa	1243	3 518	2,0	0,08
klęska żywiołowa lub ekologiczna	46	94	2,7	0,00	

Uwaga: Dana rodzina i jej członkowie mogli być objęci pomocą z więcej niż jednego powodu.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MRPiPS-03 za okres I-XII 2019 r.

Tabela 20. Liczba osób w rodzinach objętych pomocą społeczną na 1000 ludności - województwo śląskie i Polska, 2019 r.

Wyszczególnienie		Śląskie	Polska
Ogółem		39,5	59,8
W tym wg powodów:	ubóstwo	14,9	23,8
	sieroctwo	0,0	0,1
	bezdomność	13,2	10,1
	potrzeba ochrony macierzyństwa	6,3	10,9
	bezrobocie	12,7	19,4
	niepełnosprawność	11,5	15,9
	długotrwała lub ciężka choroba	13,1	19,3
	bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego	11,4	12,0
	przemoc w rodzinie	0,8	1,1
	potrzeba ochrony ofiar handlu ludźmi	0,0	0,0
	alkoholizm	2,0	2,7
	narkomania	0,1	0,2
	trudności w przystosowaniu do życia po opuszczeniu zakładu karnego	3,8	4,3
	trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą	0,0	0,1
	zdarzenie losowe	0,2	0,4
	sytuacja kryzysowa	0,8	0,5
klęska żywiołowa lub ekologiczna	0,0	0,1	

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Tabela 21. Specjalistyczne jednostki organizacyjne pomocy społecznej w województwie śląskim, stan na koniec 2019 r.

Wyszczególnienie				Jednostki	Miejsca	Korzystający		
Ogółem				498	18339	x		
W tym:	domy pomocy społecznej			98	8689	9873		
	ośrodki wsparcia	ogółem		210	8743	14222		
		w tym:	prowadzące miejsca całodobowego okresowego pobytu	ogółem	62	1995	3725	
				ośr. wsp. dla osób z zaburz. psych.	ogółem	48	2072	2275
					w tym prowadz. miejsca całodob. okres. pobytu	4	23	35
			w tym:	środowiskowe domy samopomocy	46	1981	2170	
				kluby samopom. dla osób z zab. psych.	1	25	32	
				inne ośr. wsp. dla osób z zab. psych.	2	66	73	
		dzielne domy pomocy	60	2593	3352			
		domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży	7	126	241			
		noclegownie	13	549	1483			
		schroniska dla bezdomnych	ogółem	32	1387	2255		
			w tym z usługami opiekuńczymi	5	109	233		
		ogrzewalnie	11	245	1619			
		kluby samopomocy (inne niż dla osób z zaburzeniami psych.)	13	364	985			
		jadłodajnie	7	927	1352			
		inne ośrodki wsparcia	19	453	823			
	rodzinne domy pomocy społecznej			1	8	10		
	mieszkania chronione	ogółem		150	601	708		
		w tym dla osób:	usamodzielnianych opuszczających instytucje*	58	261	244		
			z zaburzeniami psychicznymi	20	64	65		
		z tego:	treningowe	100	432	522		
	wspierane		50	169	186			
	ośrodki interwencji kryzysowej	ogółem		19	298	8589		
		w tym:	dla ofiar przemocy w rodzinie	19	277	2986		
			dla ofiar handlu ludźmi	6	94	13		
	jednostki specjalistycznego poradnictwa	ogółem		5	x	3378		
w tym jedn. specjalist. poradn. rodzinnego		ogółem	4	x	2774			
		w tym:	dla rodzin naturalnych	3	x	1120		
			terapii rodzinnej	2	x	98		
kluby integracji społecznej			15	x	1824			

* Niektóre typy placówek opiekuńczo-wychowawczych, schroniska, zakłady poprawcze i inne.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r.

Tabela 22. Specjalistyczne jednostki organizacyjne pomocy społecznej wg zasięgu działania oraz podmiotu prowadzącego w województwie śląskim i w Polsce w latach 2016-2019, stan na koniec danego roku.

Wyszczególnienie		Śląskie						Polska 2019		
		lata				zmiana w latach 2018-2019				
		2016	2017	2018	2019	n	%			
Ogółem	liczba jednostek	454	460	476	498	22	4,6	5 110		
	liczba miejsc	18 649	18 911	18 972	18 339	-633	-3,3	182 678		
	liczba miejsc na 10 tys. ludn.	40,8	41,5	41,7	40,5	-1	-3,3	47,6		
W tym wg:	zasięgu działania	lokalny	liczba jednostek	321	329	332	341	9	2,7	3 433
			liczba miejsc	9 583	9 735	9 683	8 811	-872	-9,0	89 431
			odsetek jednostek	70,7	71,5	69,7	68,5	-1	-1,8	67,2
			odsetek miejsc	51,4	51,5	51,0	48,0	-3	-5,9	49,0
		ponadlokalny	liczba jednostek	133	131	144	157	13	9,0	1 677
			liczba miejsc	9 066	9 176	9 289	9 528	239	2,6	93 247
			odsetek jednostek	29,3	28,5	30,3	31,5	1	4,2	32,8
			odsetek miejsc	48,6	48,5	49,0	52,0	3	6,1	51,0
	podmiotu prowadzącego	gmina/powiat	liczba jednostek	304	312	327	345	18	5,5	3 760
			liczba miejsc	11 766	11 732	11 825	11 386	-439	-3,7	130 599
			odsetek jednostek	67,0	67,8	68,7	69,3	1	0,8	73,6
			odsetek miejsc	63,1	62,1	62,3	62,1	0	-0,4	71,5
		inny podmiot	liczba jednostek	150	148	149	153	4	2,7	1 350
			liczba miejsc	6 883	7 179	7 147	6 953	-194	-2,7	52 079
			odsetek jednostek	33,0	32,2	31,3	30,7	-1	-1,9	26,4
			odsetek miejsc	36,9	38,0	37,7	37,9	0	0,6	28,5

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za lata 2016-2019, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Tabela 23. Miejsca w specjalistycznych jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej na 10 tys. ludności w województwie śląskim i w Polsce, stan na koniec 2019 r.

Wyszczególnienie				Śląskie	Polska		
Ogółem				40,45	47,58		
W tym jednostki wg rodzajów:	domy pomocy społecznej			19,17	21,04		
	ośrodki wsparcia	ogółem		19,29	24,97		
		w tym:	prowadzące miejsca całodobowe okresowego pobytu		4,40	3,27	
			dla osób z zaburzeniami psychicznymi	ogółem		4,57	8,42
				w tym prowadzące miejsca całodobowe okresowego pobytu		0,05	0,06
				w tym:	środowiskowe domy samopomocy		4,37
			kluby samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi		0,06	0,18	
			inne ośrodki wsparcia dla osób z zaburz. psychicznymi		0,15	0,15	
			dzienne domy pomocy		5,72	4,84	
			domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży		0,28	0,19	
			noclegownie		1,21	0,79	
			schroniska dla bezdomnych	ogółem		3,06	2,33
		w tym:		z usługami opiekuńczymi	0,24	0,29	
		ogrzewalnie		0,54	0,37		
		kluby samopomocy inne niż dla osób z zaburzeniami psychicznymi		0,80	2,36		
		jadłodajnie		2,04	3,44		
		inne ośrodki wsparcia		1,00	2,15		
	rodzinne domy pomocy				0,02	0,06	
	mieszkania chronione	ogółem		1,33	0,99		
		w tym:	dla osób usamodzielnianych opuszczających instytucje*		0,58	0,33	
			dla osób z zaburzeniami psychicznymi		0,14	0,16	
		z tego:	treningowe		0,95	0,50	
			wspierane		0,37	0,49	
ośrodki interwencji kryzysowej	ogółem		0,66	0,51			
	w tym:	dla ofiar przemocy		0,61	0,44		
		dla ofiar handlu ludźmi		0,21	0,07		

* Niektóre typy placówek opiekuńczo-wychowawczych, schroniska, zakłady poprawcze i inne.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Tabela 24. Specjalistyczne jednostki organizacyjne pomocy społecznej wg zasięgu działania w województwie śląskim, stan na koniec 2019 r.

Wyszczególnienie				Ogółem	W tym jednostki wg zasięgu działania					
					lokalny		ponadlokalny			
					n	%	n	%		
Ogółem				498	341	68,5	157	31,5		
W tym:	domy pomocy społecznej			98	9	9,2	89	90,8		
	ośrodki wsparcia	ogółem			210	182	86,7	28	13,3	
		w tym:	prowadz. miejsca całodob. okresowego pobytu		62	55	88,7	7	11,3	
			ośr. wsp. dla osób z zaburz. psych.	ogółem		48	29	60,4	19	39,6
				w tym prow. miejsca całodob. okres. pobytu		4	4	100,0	0	0,0
				w tym:	środowiskowe domy samopomocy		46	27	58,7	19
			kluby samopom. dla osób z zab. psych.		1	1	100,0	0	0,0	
			inne ośr. wsp. dla osób z zab. psych.		2	2	100,0	0	0,0	
			dzienne domy pomocy		60	59	98,3	1	1,7	
			domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży		7	4	57,1	3	42,9	
			noclegownie		13	13	100,0	0	0,0	
			schroniska dla bezdomnych	ogółem		32	31	96,9	1	3,1
				w tym:	z usługami opiekuńczymi	5	5	100,0	0	0,0
			ogrzewalnie		11	11	100,0	0	0,0	
			kluby samopomocy (inne niż dla osób z zab. psych.)		13	11	84,6	2	15,4	
			jadłodajnie		7	7	100,0	0	0,0	
	inne ośrodki wsparcia		19	17	89,5	2	10,5			
	rodzinne domy pomocy społecznej				1	1	100,0	0	0,0	
	mieszkania chronione	ogółem			150	129	86,0	21	14,0	
		w tym dla osób:	usamodzielnianych opuszczających instytucje*		58	40	69,0	18	31,0	
			z zaburzeniami psychicznymi		20	19	95,0	1	5,0	
		z tego:	treningowe		100	80	80,0	20	20,0	
	wspierane		50	49	98,0	1	2,0			
	ośrodki interwencji kryzysowej	ogółem			19	2	10,5	17	89,5	
		w tym:	dla ofiar przemocy w rodzinie		19	2	10,5	17	89,5	
			dla ofiar handlu ludźmi		6	1	16,7	5	83,3	
	jednostki specjalistycznego poradnictwa	ogółem			5	3	60,0	2	40,0	
w tym jedn. spec. poradn. rodzinnego		ogółem		4	3	75,0	1	25,0		
		w tym:	dla rodzin naturalnych		3	2	66,7	1	33,3	
			terapii rodzinnej		2	1	50,0	1	50,0	
kluby integracji społecznej				15	15	100,0	0	0,0		

* Niektóre typy placówek opiekuńczo-wychowawczych, schroniska, zakłady poprawcze i inne.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r.

Tabela 25. Specjalistyczne jednostki organizacyjne pomocy społecznej wg podmiotu prowadzącego w województwie śląskim, stan na koniec 2019 r.

Wyszczególnienie			Ogółem	W tym jednostki wg podmiotu prowadzącego							
				gmina/powiat		inny podmiot					
				n	%	n	%				
Ogółem			498	345	69,3	153	30,7				
W tym:	domy pomocy społecznej		98	55	56,1	43	43,9				
	ośrodki wsparcia	ogółem	210	114	54,3	96	45,7				
		w tym:	prowadz. miejsca całodob. okresowego pobytu		62	27	43,5	35	56,5		
			ośr. wsp. dla osób z zaburz. psych.	ogółem		48	22	45,8	26	54,2	
				w tym prow. miejsca całodob. okres. pobytu		4	3	75,0	1	25,0	
				w tym:	środowiskowe domy samopomocy		46	22	47,8	24	52,2
					kluby samopom. dla osób z zab. psych.		1	1	100,0	0	0,0
			inne ośr. wsp. dla osób z zab. psych.		2	0	0,0	2	100,0		
			dzienne domy pomocy		60	35	58,3	25	41,7		
			domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży		7	2	28,6	5	71,4		
			noclegownie		13	9	69,2	4	30,8		
			schroniska dla bezdomnych	ogółem		32	12	37,5	19	59,4	
				w tym z usługami opiekuńczymi		5	1	20,0	4	80,0	
			ogrzewalnie		11	8	72,7	3	27,3		
			kluby samopomocy (inne niż dla osób z zab. psych.)		13	8	61,5	5	38,5		
			jadłodajnie		7	6	85,7	1	14,3		
	inne ośrodki wsparcia		19	13	68,4	6	31,6				
	rodzinne domy pomocy społecznej			1	0	0,0	1	100,0			
	mieszkania chronione	ogółem		150	143	95,3	7	4,7			
		w tym dla osób:	usamodzielnianych opuszczających instytucje*	58	58	100,0	0	0,0			
			z zaburzeniami psychicznymi	20	14	70,0	6	30,0			
		z tego:	treningowe	100	99	99,0	1	1,0			
	wspierane		50	45	90,0	6	12,0				
ośrodki interwencji kryzysowej	ogółem		19	15	78,9	4	21,1				
	w tym:	dla ofiar przemocy w rodzinie	19	15	78,9	4	21,1				
		dla ofiar handlu ludźmi	6	4	66,7	2	33,3				
jednostki specjalistycznego poradnictwa	ogółem		5	4	80,0	1	20,0				
	w tym jedn. spec. poradn. rodzinnego	ogółem		4	3	75,0	1	25,0			
		w tym:	dla rodzin naturalnych	3	3	100,0	0	0,0			
			terapii rodzinnej	2	2	100,0	0	0,0			
kluby integracji społecznej			15	14	93,3	1	6,7				

* Niektóre typy placówek opiekuńczo-wychowawczych, schroniska, zakłady poprawcze i inne.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MRPiPS-03 za okres I-XII 2019 r.

Tabela 26. Specjalistyczne jednostki organizacyjne pomocy społecznej w województwie śląskim w latach 2017-2019, stan na koniec danego roku.

Wyszczególnienie				Lata			Zmiana w latach 2018-2019					
				2017	2018	2019	n	%				
Ogółem				460	476	498	22	4,6%				
W tym:	domy pomocy społecznej			98	98	98	0	0,0%				
	ośrodki wsparcia	ogółem			205	209	210	1	0,5%			
		w tym:	prowadzące miejsca całodobowe okresowego pobytu			19	28	62	34	121,1%		
			dla osób z zaburz. psych.	ogółem			46	45	48	3	6,7%	
				prowadzące miejsca całodobowe okresowego pobytu			3	3	4	1	33,3%	
				w tym:	środowiskowe domy samopomocy			43	43	46	3	7,0%
					kluby samopomocy dla osób z zaburz. psych.			2	0	1	1	x
					inne ośrodki wsparcia dla osób z zaburz. psych.			1	1	2	1	100,0%
				dzienne domy pomocy			56	56	60	4	7,1%	
			domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży			2	6	7	1	16,7%		
			noclegownie*			14	12	13	1	8,3%		
			schroniska dla bezdomnych*	ogółem			35	39	32	-7	-17,9%	
				w tym z usługami opiekuńczymi			x	x	5	5	x	
			ogrzewalnie*			9	10	11	1	10,0%		
			kluby samopomocy inne niż dla osób z zaburz. psychicznymi			3	4	13	9	225,0%		
			jadłodajnie			11	12	7	-5	-41,7%		
			inne ośrodki wsparcia			24	26	19	-7	-26,9%		
	rodzinne domy pomocy				1	1	1	0	0,0%			
	mieszkania chronione	ogółem			114	128	150	22	17,2%			
		w tym:	usamodzielnianych opuszczających instytucje**			49	53	58	5	9,4%		
			dla osób z zaburzeniami psychicznymi			14	21	20	-1	-4,8%		
		z tego:	treningowe			x	x	100	100	X		
	wspierane			x	x	50	50	X				
	ośrodki interwencji kryzysowej	ogółem			18	20	19	-1	-5,0%			
		w tym:	dla ofiar przemocy			16	19	19	0	0,0%		
			dla ofiar handlu ludźmi			4	5	6	1	20,0%		
	jednostki specjalistycznego poradnictwa	ogółem			4	5	5	0	0,0%			
w tym:		jedn. specjalist. poradn. rodzinnego	ogółem			2	3	4	1	33,3%		
			w tym:	dla rodzin naturalnych			2	3	3	0	0,0%	
				terapii rodzinnej			2	3	2	-1	-33,3%	
kluby integracji społecznej				20	15	15	0	0,0%				

* Sprawozdania *MRPiPS-03* przed 2017 r. zawierały informację nt. liczby jednostek należących do kategorii "noclegownie, schroniska, domy dla bezdomnych".

** Niektóre typy placówek opiekuńczo-wychowawczych, schroniska, zakłady poprawcze i inne.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za lata 2017-2019.

Tabela 27. Miejsca w specjalistycznych jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej w województwie śląskim w latach 2016-2019, stan na koniec danego roku.

Wyszczególnienie		Lata				Zmiana w latach 2018-2019			
		2016	2017	2018	2019	n	%		
Ogółem		18 649	18 911	18 972	18 339	-633	-3,3		
W tym:	domy pomocy społecznej	8 591	8 653	8 676	8 689	13	0,1		
	ośrodki wsparcia	ogółem	9 251	9 481	9 448	8 743	-705	-7,5	
		prowadzące miejsca całodobowe okresowego pobytu	ogółem	748	477	710	1 995	1 285	181,0
			dla osób z zaburzeniami psychicznymi	ogółem	1 827	1 898	1 892	2 072	180
		w tym:	prowadzące miejsca całodobowe okresow. pobytu	17	24	17	23	6	35,3
			środowiskowe domy samopomocy	1 709	1 789	1 817	1 981	164	9,0
			kluby samopomocy dla osób z zab. psych.	35	36	0	25	25	x
			inne ośrodki wsparcia dla osób z zab. psych.	30	32	36	66	30	83,3
		dzienne domy pomocy	2 700	2 591	2 612	2 593	19	-0,7	
		domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży	32	56	111	126	15	13,5	
		noclegownie*	bd	630	562	549	-13	-2,3	
		schroniska dla bezdomnych*	ogółem	bd	1 421	1 599	1 387	-212	-13,3
			w tym z usługami opiekuńczymi	x	x	x	109	109	x
		ogrzewalnie*	bd	395	245	245	0	0,0	
		kluby samopomocy inne niż dla osób z zab. psych.	125	125	135	364	229	169,6	
		jadłodajnie	1 910	1 766	1 714	927	-787	-45,9	
		inne ośrodki wsparcia	498	605	605	453	-152	-25,1	
		rodzinne domy pomocy	8	8	8	8	0	0,0	
	mieszkania chronione	ogółem	517	512	542	601	59	10,9	
		w tym:	dla osób usamodzielnianych opuszczających instytucje**	215	237	236	261	25	10,6
			dla osób z zaburzeniami psychicznymi	52	56	63	64	1	1,6
		z tego:	treningowe	x	x	X	432	432	x
			wspierane	x	X	x	169	169	x
ośrodki interwencji kryzysowej	ogółem	282	257	298	298	0	0,0		
	w tym:	dla ofiar przemocy	251	218	277	277	0	0,0	
		dla ofiar handlu ludźmi	88	94	94	94	0	0,0	

* Sprawozdania *MRPiPS-03* przed 2017 r. zawierały informację nt. liczby jednostek należących do kategorii "noclegownie, schroniska, domy dla bezdomnych".

** Niektóre typy placówek opiekuńczo-wychowawczych, schroniska, zakłady poprawcze i inne.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za lata 2016-2019.

Tabela 28. Osoby korzystające z usług specjalistycznych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej w województwie śląskim w latach 2016-2019, stan na koniec danego roku.

Wyszczególnienie			Lata				Zmiana w latach 2018-2019		
			2016	2017	2018	2019	n	%	
Domy pomocy społecznej			9 680	10 010	9 928	9 873	-55	-0,6	
Ośrodki wsparcia	ogółem		15 038	14 977	15 504	14 222	-1 282	-8,3	
	w tym:	prowadzące miejsca całodobowe okresowego pobytu	1 216	880	1 568	3 725	2 157	181,0	
		dla osób z zaburzeniami psychicznymi	ogółem	2 028	2 173	2 155	2 275	120	5,6
			w tym prowadzące miejsca całodobowe okresowego pobytu	34	29	26	35	9	34,6
			w tym:						
			środowiskowe domy samopomocy	1 938	2 064	2 080	2 170	90	4,3
		kluby samopomocy dla osób z zab. psych.	5	36	0	32	32	x	
		inne ośrodki wsparcia dla osób z zab. psych.	32	32	36	73	37	102,8	
		dzienne domy pomocy	3 499	3 332	3 262	3 352	90	2,8	
		domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży	20	47	210	241	31	14,8	
		noclegownie*	bd	2 018	1 712	1 483	-229	-13,4	
		schroniska dla bezdomnych*	ogółem	bd	2 115	2 863	2 255	-608	-21,2
			w tym z usługami opiekuńczymi	x	x	x	233	233	x
		ogrzewalnie*	bd	1 479	1 430	1 619	189	13,2	
		kluby samopomocy inne niż dla osób z zaburzeniami psych.	135	138	169	985	816	482,8	
		jadłodajnie	3 297	2 549	2 699	1 352	-1 347	-49,9	
inne ośrodki wsparcia	1 033	1 057	1 239	823	-416	-33,6			
Rodzinne domy pomocy			8	11	8	10	2	25,0	
Mieszkania chronione	ogółem		605	602	675	708	33	4,9	
	w tym:	dla osób usamodzielnianych opuszczających instytucje**	206	262	253	244	-9	-3,6	
		dla osób z zaburzeniami psychicznymi	58	48	69	65	-4	-5,8	
	z tego	treningowe	x	x	x	522	522	x	
wspierane		x	x	x	186	186	x		
Ośrodki interwencji kryzysowej	ogółem		9 687	10 096	8 816	8 589	-227	-2,6	
	w tym:	dla ofiar przemocy	3 064	3 445	2 588	2 986	398	15,4	
		dla ofiar handlu ludźmi	0	9	9	13	4	44,4	
Jednostki specjalistycznego poradnictwa	ogółem		4 554	2 762	3 007	3 378	371	12,3	
	w tym jednostki specjalistycznego poradnictwa rodzinnego	ogółem	4 060	588	2 495	2 774	279	11,2	
		w tym:	dla rodzin naturalnych	1 741	106	64	1 120	1 056	1 650,0
			terapii rodzinnej	46	5	1 759	98	-1 661	-94,4
Kluby integracji społecznej			2 094	1 845	1 903	1 824	-79	-4,2	

* Sprawozdania *MRPiPS-03* przed 2017 r. zawierały informację nt. liczby jednostek należących do kategorii "noclegownie, schroniska, domy dla bezdomnych".

** Niektóre typy placówek opiekuńczo-wychowawczych, schroniska, zakłady poprawcze i inne.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za lata 2016-2019.

Tabela 29. Pracownicy specjalistycznych JOPS szczebla gminnego i powiatowego w województwie śląskim w latach 2017-2019, stan na koniec danego roku.

Wyszczególnienie				Lata			Zmiana w latach 2018-2019			
				2017	2018	2019	n	%		
Ogółem				15 066	15 434	15 861	427	2,8		
W tym:	powiatowe centra pomocy rodzinie			628	644	649	5	0,8		
	ośrodki pomocy społecznej			7 145	7 288	7 382	94	1,3		
	kluby integracji społecznej			67	59	44	-15	-25,4		
	domy pomocy społecznej			5 787	5 855	6 065	210	3,6		
	placówki specjalistycznego poradnictwa			30	70	18	-52	-74,3		
	ośrodki interwencji kryzysowej			236	230	222	-8	-3,5		
	ośrodki wsparcia	ogółem			1 189	1 298	1 491	193	14,9	
		w tym:	ośrodki wsparcia dla osób z zaburz. psych.		ogółem	520	586	636	50	8,5
					w tym środowiskowe domy samopomocy	487	561	593	32	5,7
			dzienne domy pomocy			374	329	350	21	6,4
			domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży			0	16	16	0	0,0
			noclegownie, schroniska, domy dla bezdomnych			236	240	294	54	22,5
inne ośrodki wsparcia				193	185	195	10	5,4		

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za lata 2017-2019.

Tabela 30. Liczba pracowników jednostek organizacyjnych pomocy społecznej przypadających na 10 tys. ludności, stan na koniec 2019 r.

Wyszczególnienie				Śląskie	Polska		
Ogółem				35,0	35,2		
W tym:	powiatowe centra pomocy rodzinie			1,43	1,93		
	ośrodki pomocy społecznej			16,3	15,3		
	kluby integracji społecznej			0,10	0,07		
	domy pomocy społecznej			12,7	13,6		
	placówki specjalistycznego poradnictwa			0,04	0,07		
	ośrodki interwencji kryzysowej			0,49	0,23		
	ośrodki wsparcia	ogółem			3,29	3,43	
		w tym:	ośrodki wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi		ogółem	1,40	2,16
					w tym środowiskowe domy samopomocy	1,31	2,07
			dzienne domy pomocy			0,77	0,60
			domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży			0,04	0,02
			noclegownie, schroniska, domy dla bezdomnych			0,65	0,24
inne ośrodki wsparcia				0,43	0,42		

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Tabela 31. Zasoby kadrowe powiatowych centrów pomocy rodzinie w województwie śląskim w latach 2017-2019, stan na koniec danego roku.

Wyszczególnienie			Lata			Zmiana w latach 2018-2019		
			2017	2018	2019	n	%	
Ogółem			628	644	649	5	0,8	
W tym:	kadra kierownicza	ogółem	56	59	57	-2	-3,4	
		w tym:	dyrektorzy, z-cy dyrektorów	20	18	19	1	5,6
			kierownicy, z-cy kierowników	5	5	6	1	20,0
			kierownicy działów	24	28	23	-5	-17,9
			kierownicy sekcji	7	8	9	1	12,5
	pracownicy socjalni	ogółem	122	112	101	-11	-9,8	
		w tym:	starsi specjaliści pracy socjalnej	4	6	5	-1	-16,7
			specjaliści pracy socjalnej	20	20	26	6	30,0
			starsi pracownicy socjalni	27	31	29	-2	-6,5
			pracownicy socjalni	70	53	40	-13	-24,5
	główni specjaliści		6	7	8	1	14,3	
	specjaliści pracy z rodziną	ogółem	10	11	8	-3	-27,3	
		w tym:	starsi specjaliści pracy z rodziną	3	2	2	0	0,0
			specjaliści pracy z rodziną	7	9	6	-3	-33,3
	aspiranci pracy socjalnej		8	5	4	-1	-20,0	
	konsultanci		5	5	2	-3	-60,0	
koordynatorzy ds. komputeryzacji		1	1	1	0	0,0		
radcy prawni		2	2	2	0	0,0		
pozostali pracownicy		419	444	467	23	5,2		

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za lata 2017-2019, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Tabela 32. Zasoby kadrowe ośrodków pomocy społecznej w województwie śląskim w latach 2017-2019, stan na koniec danego roku.

Wyszczególnienie			Lata			Zmiana w latach 2018-2019		
			2017	2018	2019	n	%	
Ogółem			7 145	7 288	7 382	94	1,3	
W tym:	kadra kierownicza	ogółem	241	225	226	1	0,4	
		w tym:	kierownicy	183	167	166	-1	-0,6
			z-cy kierowników	58	58	60	2	3,4
	pracownicy socjalni	ogółem	2 342	2 264	2 270	6	0,3	
		w tym:	starsi specjaliści pracy socjalnej	260	268	295	27	10,1
			specjaliści pracy socjalnej	607	622	630	8	1,3
			starsi pracownicy socjalni	793	756	707	-49	-6,5
			pracownicy socjalni	656	593	602	9	1,5
	z tego w rejonach opiekuńczych	1 426	1 344	1 368	24	1,8		
	główni specjaliści	ogółem	58	56	85	29	51,8	
		w tym będący pracownikami socjalnymi	26	25	38	13	52,0	
	aspiranci pracy socjalnej			27	39	39	0	0,0
	pracownicy wykonujący usługi opiekuńcze			236	274	302	28	10,2
	pracownicy wykonujący specjalistyczne usługi opiekuńcze			33	27	29	2	7,4
	konsultanci			55	56	68	12	21,4
	koordynatorzy ds. komputeryzacji			11	10	9	-1	-10,0
	radcy prawni			33	34	36	2	5,9
pozostali pracownicy			4 135	4 328	4 354	26	0,6	

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za lata 2017-2019, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Tabela 33. Liczba osób, którym decyzją przyznano świadczenie w ramach realizacji zadań zleconych gminom - województwo śląskie, lata 2017-2019.

Wyszczególnienie	Lata			Zmiana w latach 2018-2019	
	2017	2018	2019	n	%
Zasiłki celowe na pokrycie wydatków związanych z kłeską żywiolową lub ekologiczną	197	18	42	24	133,3
Specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi	926	916	862	-54	-5,9
Pomoc przyznana cudzoziemcom, o których mowa w art. 5a	0	0	4	4	x
Pomoc przyznana cudzoziemcom, którzy uzyskali zgodę na pobyt tolerowany na terytorium RP	1	1	1	0	0,0
Przyznane przez sąd wynagrodzenie należne opiekunowi z tytułu sprawowania opieki	456	437	534	97	22,2

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za lata 2017-2019.

Tabela 34. Liczba świadczeń udzielonych w ramach realizacji zadań zleconych gminom - województwo śląskie, lata 2017-2019.

Wyszczególnienie	Lata			Zmiana w latach 2018-2019	
	2017	2018	2019	n	%
Zasiłki celowe na pokrycie wydatków związanych z kłeską żywiolową lub ekologiczną	211	18	42	24	133,3
Specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi	222 783	183 211	173 459	-9752	-5,3
Pomoc przyznana cudzoziemcom, o których mowa w art. 5a	0	0	344	344	x
Pomoc przyznana cudzoziemcom, którzy uzyskali zgodę na pobyt tolerowany na terytorium RP	12	12	12	0	0,0
Przyznane przez sąd wynagrodzenie należne opiekunowi z tytułu sprawowania opieki	6 916	7 372	8 187	815	11,1

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za lata 2017-2019.

Tabela 35. Kwoty świadczeń udzielonych w ramach realizacji zadań zleconych gminom - województwo śląskie, lata 2017-2019.

Wyszczególnienie		Lata			Zmiana w latach 2018-2019	
		2017	2018	2019	n	%
Razem		7 549 650	7 032 420	8 644 748	1 612 328	22,9
W tym:	zasiłki celowe na pokrycie wydatków związanych z kłeską żywiolową lub ekologiczną	1 141 876	79 760	264 228	184 468	231,3
	specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi	4 599 807	4 986 923	6 022 365	1 035 442	20,8
	pomoc przyznana cudzoziemcom, o których mowa w art. 5a	0	0	10 228	10 228	x
	pomoc przyznana cudzoziemcom, którzy uzyskali zgodę na pobyt tolerowany na terytorium RP	7 670	8 770	9 450	680	7,8
	przyznane przez sąd wynagrodzenie należne opiekunowi z tytułu sprawowania opieki	1 800 297	1 956 967	2 338 477	381 510	19,5

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za lata 2017-2019.

Tabela 36. Przeciętna liczba świadczeń na osobę, której decyzją udzielono świadczenie w ramach realizacji zadań zleconych gminom - województwo śląskie i Polska, lata 2017-2019.

Wyszczególnienie	Lata			Zmiana w latach 2018-2019		Polska 2019
	2017	2018	2019	n	%	
Zasiłki celowe na pokrycie wydatków związanych z kłeską żywiolową lub ekologiczną	1,1	1,0	1,0	0,0	0,0	1,1
Specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi	240,6	200,0	201,2	1,2	0,6	261,5
Pomoc przyznana cudzoziemcom, o których mowa w art. 5a	0,0	0,0	86,0	86,0	x	61,6
Pomoc przyznana cudzoziemcom, którzy uzyskali zgodę na pobyt tolerowany na terytorium RP	12,0	12,0	12,0	0,0	0,0	49,6
Przyznane przez sąd wynagrodzenie należne opiekunowi z tytułu sprawowania opieki	15,2	16,9	15,3	-1,6	-9,5	14,8

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za lata 2017-2019.

Tabela 37. Przeciętna kwota świadczeń na osobę, której decyzją przyznano świadczenie udzielone w ramach realizacji zadań zleconych gminom - województwo śląskie i Polska, lata 2017-2019.

Wyszczególnienie	Śląskie					Polska 2019
	lata			zmiana w latach 2018-2019		
	2017	2018	2019	n	%	
Zasiłki celowe na pokrycie wydatków związanych z kłeską żywiolową lub ekologiczną	5 796	4 431	6 291	1 860	42,0	4 597
Specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi	4 967	5 444	6 987	1 543	28,3	8 810
Pomoc przyznana cudzoziemcom, o których mowa w art. 5a	0	0	2 557	2 557	x	2 811
Pomoc przyznana cudzoziemcom, którzy uzyskali zgodę na pobyt tolerowany na terytorium RP	7 670	8 770	9 450	680	7,8	4 320
Przyznane przez sąd wynagrodzenie należne opiekunowi z tytułu sprawowania opieki	3 948	4 478	4 379	-99	-2,2	4 109

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za lata 2017-2019.

Tabela 38. Przeciętne kwoty świadczeń udzielonych w ramach realizacji zadań zleconych gminom - województwo śląskie i Polska, lata 2017-2019.

Wyszczególnienie	Śląskie					Polska 2019
	lata			zmiana w latach 2018-2019		
	2017	2018	2019	n	%	
Zasiłki celowe na pokrycie wydatków związanych z kłeską żywiolową lub ekologiczną	5 411,7	4 431,1	6 291,1	1 860,0	42,0	4 366,0
Specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi	20,7	27,2	34,7	7,5	27,6	33,7
Pomoc przyznana cudzoziemcom, o których mowa w art. 5a	0,0	0,0	29,7	29,7	x	45,6
Pomoc przyznana cudzoziemcom, którzy uzyskali zgodę na pobyt tolerowany na terytorium RP	639,2	730,8	787,5	56,7	7,8	87,2
Przyznane przez sąd wynagrodzenie należne opiekunowi z tytułu sprawowania opieki	260,3	265,5	285,6	20,1	7,6	277,5

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za lata 2017-2019.

Tabela 39. Gminy o największych i najmniejszych wydatkach na świadczenia realizowane w ramach zadań własnych gmin w przeliczeniu na 1 mieszkańca - województwo śląskie, 2019 r.

Wartości największe		Wartości najmniejsze	
gmina	wartość w zł	gmina	wartość w zł
Czeladź	182,10	Ornontowice	12,96
m. Chorzów	179,95	Suszec	17,35
m. Siemianowice Śląskie	164,33	Koszarawa	17,52
m. Częstochowa	163,94	Godów	19,08
m. Zabrze	158,81	Żarnowiec	20,66
m. Sosnowiec	147,08	Jejkowice	21,32
m. Ruda Śląska	146,49	Gierałtowice	24,59
m. Bytom	144,29	Boronów	25,42
m. Gliwice	143,59	Radziechowy-Wieprz	26,63
m. Katowice	137,28	Wryy	26,84
Zbroslawice	131,72	Pawłowice	26,97
Cieszyn	130,48	Lyski	28,35
Herby	129,62	Sośnicowice	28,55
Lelów	128,92	Kobiór	31,39
m. Piekary Śląskie	123,73	Węgierska Górka	32,44

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2019 r.

Tabela 40. Liczba osób, którym decyzją przyznano świadczenie w ramach realizacji zadań własnych gmin - województwo śląskie, lata 2017-2019.

Wyszczególnienie			Lata			Zmiana w latach 2018-2019	
			2017	2018	2019	n	%
Zasiłki stałe	ogółem		20 278	19 148	18 328	-820	-4,3
	w tym przyznane dla osoby:	samotnie gospodarującej	16 288	15 797	15 473	-324	-2,1
		pozostającej w rodzinie	4 359	3 773	3 135	-638	-16,9
Zasiłki okresowe	ogółem		38 803	32 592	28 433	-4 159	-12,8
	w tym przyznane z powodu:	bezrobocia	25 995	19 544	15 993	-3 551	-18,2
		długotrwałej choroby	5 253	5 749	5 264	-485	-8,4
		niepełnosprawności	7 282	7 017	5 928	-1 089	-15,5
		możliw. utrzym. lub nabycia upraw. do świad. z innych syst. zabezp. społ.	168	131	118	-13	-9,9
		z innego powodu	6 948	6 944	6 797	-147	-2,1
	zasiłki okresowe kontynuowane niezależnie od dochodu na podst. art. 38 ust. 4a i 4b		38	55	39	-16	-29,1
Schronienie			4 254	4 246	3 929	-317	-7,5
Posiłek	ogółem		47 002	39 520	33 218	-6 302	-15,9
	w tym dla dzieci i młodzieży w okresie nauki w szkole		35 015	30 343	25 156	-5 187	-17,1
Ubranie			102	33	43	10	30,3
Usługi opiekuńcze	ogółem		11 084	11 879	13 245	1 366	11,5
	w tym specjalistyczne usługi opiekuńcze		1 313	1 488	1 645	157	10,6
Zasiłek celowy na pokrycie wydatków na świad. zdrow.*	ogółem		527	455	418	-37	-8,1
	w tym dla osób bezdomnych		0	0	0	0	x
Zasiłki celowe na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego			339	274	364	90	32,8
Zasiłki celowe w formie biletu kredytowego			6	2	2	0	0,0
Sprawienie pogrzebu	ogółem		832	838	x	x	x
	w tym osobom bezdomnym		195	162	x	x	x
Inne zasiłki celowe i w naturze ogółem	ogółem		65 275	56 553	51 942	-4 611	-8,2
	w tym zasiłki specjalne celowe		10 989	10 470	11 328	858	8,2
Zasiłki celowe przyznane niezależnie od dochodu na podstawie art. 39a ust. 1 i 2			1	2	1	-1	-50,0
Pomoc na ekonomiczne usamodzielnienie	ogółem		0	0	0	0	x
	w tym:	w naturze	0	0	0	0	x
		zasiłki	0	0	0	0	x
		pożyczka	0	0	0	0	x
Odpłatność gminy za pobyt w DPS			8 197	8 316	8 589	273	3,3

* Osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o powszechnym ubezpieczeniu w NFZ.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za lata 2017-2019.

Tabela 41. Liczba świadczeń przyznanych decyzją w ramach realizacji zadań własnych gmin - województwo śląskie, lata 2017-2019.

Wyszczególnienie			Lata			Zmiana w latach 2018-2019	
			2017	2018	2019	n	%
Zasiłki stałe	ogółem		198 316	187 171	180 292	-6 879	-3,7
	w tym przyznane dla osoby:	samotnie gospodarującej	161 611	155 905	154 392	-1 513	-1,0
		pozostającej w rodzinie	36 705	31 266	25 900	-5 366	-17,2
Zasiłki okresowe	ogółem		225 146	181 750	157 192	-24 558	-13,5
	w tym przyznane z powodu:	bezrobocia	147 255	105 231	83 384	-21 847	-20,8
		długotrwałej choroby	16 241	17 959	17 196	-763	-4,2
		niepełnosprawności	36 903	34 001	31 776	-2 225	-6,5
		możliw. utrzym. lub nabycia upraw. do świad. z innych syst. zabezp. społ.	357	290	267	-23	-7,9
		z innego powodu	24 265	24 260	24 569	309	1,3
Schronienie			701 597	704 663	667 897	-36 766	-5,2
Posiłek	ogółem		6 013 172	4 887 342	3 943 989	-943 353	-19,3
	w tym dla dzieci i młodzieży w okresie nauki w szkole		4 057 609	3 384 977	2 584 924	-800 053	-23,6
Ubranie			148	48	65	17	35,4
Usługi opiekuńcze	ogółem		2 569 157	2 569 160	2 904 252	335 092	13,0
	w tym specjalistyczne usługi opiekuńcze		221 792	214 825	241 665	26 840	12,5
Zasiłek celowy na pokrycie wydatków na świad. zdrow.*	ogółem		1 915	1 672	1 519	-153	-9,2
	w tym dla osób bezdomnych		0	0	0	0	x
Zasiłki celowe na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego			368	320	398	78	24,4
Zasiłki celowe w formie biletu kredytowego			6	2	2	0	0,0
Sprawienie pogrzebu	ogółem		832	838	795	-43	-5,1
	w tym osobom bezdomnym		195	162	166	4	2,5
Zasiłki specjalne celowe			27 270	24 325	27 248	2 923	12,0
Pomoc na ekonomiczne usamodzielnienie	w naturze		0	0	0	0	x
	zasiłki		0	0	0	0	x
	pożyczka		0	0	0	0	x
Odpłatność gminy za pobyt w DPS			83 841	85 703	89 942	4 239	4,9

* Osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o powszechnym ubezpieczeniu w NFZ.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za lata 2017-2019.

Tabela 42. Kwota świadczeń przyznanych decyzją w ramach realizacji zadań własnych gmin - województwo śląskie, lata 2017-2019.

Wyszczególnienie		Lata			Zmiana w latach 2018-2019			
		2017	2018	2019	n	%		
Ogółem	kwota świadczeń w zł		507 334 173	504 590 378	525 648 163	21 057 785	4,2	
	kwota wydatków na świadczenia na 1 mieszkańca (w zł)		111	111	116	5	4,5	
zasiłki stałe	ogółem		94 179 698	90 800 598	93 132 950	2 332 352	2,6	
	w tym:	środki własne	76 497	74 877	56 043	-18 834	-25,2	
		dotacja	94 103 201	90 725 721	93 076 907	2 351 186	2,6	
	w tym przyznane dla osoby:	samotnie gospodarującej	83 074 812	81 439 690	85 377 634	3 937 944	4,8	
		pozostającej w rodzinie	11 104 886	9 360 908	7 755 316	-1 605 592	-17,2	
	zasiłki okresowe	ogółem		67 892 804	53 967 516	48 251 752	-5 715 764	-10,6
		w tym:	środki własne	835 658	659 136	546 114	-113 022	-17,1
			dotacja	67 057 146	53 308 380	47 705 692	-5 602 688	-10,5
		w tym przyznane z powodu:	bezrobocia	49 179 192	35 472 714	29 213 436	-6 259 278	-17,6
			długotrwałej choroby	4 565 935	5 048 280	5 190 134	141 854	2,8
niepełnosprawności			6 577 427	5 789 392	5 605 966	-183 426	-3,2	
możliw. utrzym. lub nab. upr. do świad. z innych syst. zab. społ.			107 323	86 194	92 106	5 912	6,9	
z innego powodu			7 462 927	7 570 936	8 150 110	579 174	7,6	
w tym kontynuowane niezależnie od dochodu na podst. art. 38 ust. 4a i 4b		14 838	20 554	119 019	98 465	479,1		
schronienie		18 818 555	19 352 441	19 444 249	91 808	0,5		
posiłek	ogółem		27 788 886	25 642 138	21 742 285	-3 899 853	-15,2	
	w tym dla dzieci i młodzieży w okresie nauki w szkole		17 212 002	14 679 458	11 789 469	-2 889 989	-19,7	
ubranie		15 371	4 950	7 215	2 265	45,8		
usługi opiekuńcze	ogółem		39 340 981	43 224 487	50 358 905	7 134 418	16,5	
	w tym specjalistyczne usługi opiekuńcze		3 822 109	4 028 523	5 110 012	1 081 489	26,8	
zasiłek celowy na pokrycie wydatków na świad. zdrow.*	ogółem		168 285	174 912	177 597	2 685	1,5	
	w tym dla osób bezdomnych		0	0	0	0	x	
zasiłki celowe na pokrycie wydatków powst. w wyniku zdarzenia losowego		854 507	912 888	1 232 412	319 524	35,0		
zasiłki celowe w formie biletu kredytowego		148	110	57	-53	-48,2		
sprawienie pogrzebu	ogółem		1 758 791	1 777 672	1 817 486	39 814	2,2	
	w tym osobom bezdomnym		424 253	359 010	414 120	55 110	15,4	
inne zasiłki celowe i w naturze ogółem	ogółem		65 827 540	62 961 650	56 913 116	-6 048 534	-9,6	
	w tym zasiłki specjalne celowe		6 527 296	6 335 397	7 184 807	849 410	13,4	
zasiłki celowe przyznane niezależnie od dochodu na podstawie art. 39a ust. 1 i 2		50	120	50	-70	-58,3		
pomoc na ekonomiczne usamodzielnienie	ogółem		0	0	0	0	x	
	w tym:	w naturze	0	0	0	0	x	
		zasiłki	0	0	0	0	x	
		pożyczka	0	0	0	0	x	
odpłatność gminy za pobyt w DPS		190 688 557	205 770 896	232 570 089	26 799 193	13,0		

* Osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o powszechnym ubezpieczeniu w NFZ.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za lata 2017-2019.

Tabela 43. Przeciętna liczba świadczeń na osobę, której decyzją przyznano świadczenie w ramach realizacji zadań własnych gmin - województwo śląskie i Polska, lata 2017-2019.

Wyszczególnienie			Śląskie					Polska 2019
			lata			zmiana w latach 2018-2019		
			2017	2018	2019	n	%	
Zasiłki stałe	ogółem		9,8	9,8	9,8	0,0	0,0	9,9
	w tym przyznane dla osoby:	samotnie gospodarującej	9,9	9,9	10,0	0,1	1,0	10,1
		pozostającej w rodzinie	8,4	8,3	8,3	0,0	0,0	8,6
Zasiłki okresowe	ogółem		5,8	5,6	5,5	-0,1	-1,8	5,7
	w tym przyznane z powodu:	bezrobocia	5,7	5,4	5,2	-0,2	-3,7	5,6
		długotrwałej choroby	3,1	3,1	3,3	0,2	6,5	3,7
		niepełnosprawności	5,1	4,8	5,4	0,6	12,5	5,6
		możliw. utrzym. lub nabycia upr. do świad. z innych syst. zab. społ.	2,1	2,2	2,3	0,1	4,5	2,7
		z innego powodu	3,5	3,5	3,6	0,1	2,9	3,8
Schronienie			164,9	166,0	170,0	4,0	2,4	172,3
Posiłek	ogółem		127,9	123,7	118,7	-5,0	-4,0	127,9
	w tym dla dzieci i młodzieży w okresie nauki w szkole		115,9	111,6	102,8	-8,8	-7,9	118,6
Ubranie			1,5	1,5	1,5	0,0	0,0	1,6
Usługi opiekuńcze	ogółem		231,8	216,3	219,3	3,0	1,4	946,9
	w tym specjalistyczne usługi opiekuńcze		168,9	144,4	146,9	2,5	1,7	215,6
Zasiłek celowy na pokrycie wydatków na świad. zdrow.*	ogółem		3,6	3,7	3,6	-0,1	-2,7	3,5
	w tym dla osób bezdomnych		0,0	0,0	0,0	0,0	x	1,0
Zasiłki celowe na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego			1,1	1,2	1,1	-0,1	-8,3	1,1
Zasiłki celowe w formie biletu kredytowego			1,0	1,0	1,0	0,0	0,0	2,4
Sprawienie pogrzebu	ogółem		1,0	1,0	x	x	x	x
	w tym osobom bezdomnym		1,0	1,0	x	x	x	x
Zasiłki specjalne celowe			2,5	2,3	2,4	0,1	4,3	2,5
Pomoc na ekonomiczne usamodzielnienie	w naturze		x	x	x	x	x	x
	zasiłki		x	x	x	x	x	1,0
	pożyczka		x	x	x	x	x	1,0
Odpłatność gminy za pobyt w DPS			10,2	10,3	10,5	0,2	1,9	10,3

* Osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o powszechnym ubezpieczeniu w NFZ.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za lata 2017-2019.

Tabela 44. Przeciętna kwota świadczeń na osobę, której decyzją przyznano świadczenie w ramach realizacji zadań własnych gmin - województwo śląskie i Polska, lata 2017-2019.

Wyszczególnienie				Śląskie					Polska 2019	
				lata			zmiana w latach 2018-2019			
				2017	2018	2019	n	%		
Ogółem				4 112	4 646	5 319	673	14,5	4 267	
W tym:	Zasiłki stałe	ogółem		4 644	4 742	5 081	339	7,1	5 320	
		w tym przyznane dla osoby:	samotnie gospodarującej	5 100	5 155	5 518	363	7,0	5 761	
			pozostającej w rodzinie	2 548	2 481	2 474	-7	-0,3	2 648	
	Zasiłki okresowe	ogółem		1 750	1 656	1 697	41	2,5	1 937	
		w tym przyznane z powodu:	bezrobocia	1 892	1 815	1 827	12	0,7	2 134	
			długotrwałej choroby	869	878	986	108	12,3	1 184	
			niepełnosprawności	903	825	946	121	14,7	1 021	
			możliw. utrzym. lub nabycia upr. do świad. z innych syst. zab. społ.	639	658	781	123	18,7	944	
			z innego powodu	1 074	1 090	1 199	109	10,0	1 376	
	w tym kontynuowane niezależnie od dochodu na podst. art. 38 ust. 4a i 4b		390	374	3 052	2 678	716,7	2 377		
	Schronienie				4 424	4 558	4 949	391	8,6	4 926
	Posiłek	ogółem		591	649	655	6	0,9	689	
		w tym dla dzieci i młodzieży w okresie nauki w szkole		492	484	469	-15	-3,1	557	
	Ubranie				151	150	168	18	12,0	186
	Usługi opiekuńcze	ogółem		3 549	3 639	3 802	163	4,5	5 725	
		w tym specjalistyczne usługi opiekuńcze		2 911	2 707	3 106	399	14,7	4 665	
	Zasiłek celowy na pokrycie wydatków na świad. zdrow.*	ogółem		319	384	425	41	10,6	410	
		w tym dla osób bezdomnych		x	x	x	x	x	69	
	Zasiłki celowe na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego				2 521	3 332	3 386	54	1,6	3 020
	Zasiłki celowe w formie biletu kredytowego				25	55	29	-26	-47,3	137
	Sprawienie pogrzebu	ogółem		2 114	2 121	x	x	x	x	
		w tym osobom bezdomnym		2 176	2 216	x	x	x	x	
	Inne zasiłki celowe i w naturze ogółem	ogółem		1 008	1 113	1 096	-17	-1,6	1 104	
		w tym zasiłki specjalne celowe		594	605	634	29	4,8	642	
	Zasiłki celowe przyznane niezależnie od dochodu na podstawie art. 39a ust. 1 i 2				50	60	50	-10	-16,7	1 125
	Pomoc na ekonomiczne usamodzielnienie	ogółem		x	x	x	x	x	1 067	
		w tym:	w naturze	x	x	x	x	x	x	
zasiłki			x	x	x	x	x	1 100		
pożyczka			x	x	x	x	x	1 000		
Odpłatność gminy za pobyt w DPS				23 263	24 744	27 078	2 334	9,4	27 212	

* Osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o powszechnym ubezpieczeniu w NFZ.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za lata 2017-2019.

Tabela 45. Przeciętna wysokość świadczeń przyznanych w ramach realizacji zadań własnych gmin - województwo śląskie i Polska, lata 2017-2019.

Wyszczególnienie			Śląskie					Polska 2019	Śląskie / Polska (w %)
			lata			zmiana w latach 2018-2019			
			2017	2018	2019	n	%		
Zasiłki stałe	ogółem		474,90	485,12	516,57	31,45	6,5	537,24	-3,8%
	w tym przyznane dla osoby:	samotnie gospodarującej	514,04	522,37	552,99	30,62	5,9	573,16	-3,5%
		pozostającej w rodzinie	302,54	299,40	299,43	0,03	0,0	308,46	-2,9%
Zasiłki okresowe	ogółem		301,55	296,93	306,96	10,03	3,4	339,28	-9,5%
	w tym przyznane z powodu:	bezrobocia	333,97	337,09	350,35	13,26	3,9	379,22	-7,6%
		długotrwałej choroby	281,14	281,10	301,82	20,72	7,4	316,78	-4,7%
		niepełnosprawności	178,24	170,27	176,42	6,15	3,6	182,60	-3,4%
		możliw. utrzym. lub nabycia upr. do świad. z innych syst. zab. społ.	300,62	297,22	344,97	47,75	16,1	355,25	-2,9%
		z innego powodu	307,56	312,07	331,72	19,65	6,3	364,74	-9,1%
Schronienie			26,82	27,46	29,11	1,65	6,0	28,58	1,9%
Posiłek	ogółem		4,62	5,25	5,51	0,26	5,0	5,39	2,2%
	w tym dla dzieci i młodzieży w okresie nauki w szkole		4,24	4,34	4,56	0,22	5,1	4,70	-3,0%
Ubranie			103,86	103,13	111,00	7,87	7,6	115,01	-3,5%
Usługi opiekuńcze	ogółem		15,31	16,82	17,34	0,52	3,1	6,05	186,6%
	w tym specjalistyczne usługi opiekuńcze		17,23	18,75	21,15	2,40	12,8	21,64	-2,3%
Zasiłek celowy na pokrycie wydatków na świadczenia zdrowotne*	ogółem		87,88	104,61	116,92	12,31	11,8	118,06	-1,0%
	w tym dla osób bezdomnych		x	x	x	x	x	69,00	x
Zasiłki celowe na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego			2 322,03	2 852,78	3 096,51	243,73	8,5	2 651,82	16,8%
Zasiłki celowe w formie biletu kredytowego			24,67	55,00	28,50	-26,50	-48,2	56,12	-49,2%
Sprawienie pogrzebu	ogółem		2 113,93	2 121,33	2 286,15	164,82	7,8	2 599,55	-12,1%
	w tym osobom bezdomnym		2 175,66	2 216,11	2 494,70	278,59	12,6	2 691,51	-7,3%
Zasiłki specjalne celowe			239,36	260,45	263,68	3,23	1,2	257,11	2,6%
Pomoc na ekonomiczne usamodzielnienie	w naturze		x	x	x	x	x	x	x
	zasiłki		x	x	x	x	x	1 100,00	x
	pożyczka		x	x	x	x	x	1 000,00	x
Odpłatność gminy za pobyt w DPS			2 274,41	2 400,98	2 585,78	184,80	7,7	2 645,40	-2,3%

* Osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o powszechnym ubezpieczeniu w NFZ.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za lata 2017-2019.

Tabela 46. Wydatki na pomoc mającą na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem* - województwo śląskie i Polska, lata 2017-2019.

Wyszczególnienie		Śląskie					Polska 2019	Śląskie / Polska (w %)		
		lata			zmiana w latach 2018-2019					
		2017	2018	2019	n	%				
Ogółem	kwota (w zł)	1 264 921	983 126	898 009	-85 117	-8,7	5 705 923	-84,3		
	kwota na 1 mieszkańca (w zł)	0,28	0,22	0,20	-0,02	-9,1	0,15	33,3		
W tym:	pomoc pieniężna na usamodzielnienie	liczba świadczeń	49	42	37	-5	-11,9	261	-85,8	
		kwota świadczeń	182 053	141 872	145 967	4 095	2,9	969 063	-84,9	
		przeciętna wys. świad. (w zł)	3 715,37	3 377,90	2 945,05	-432,85	-12,8	3 712,89	-20,7	
	pomoc pieniężna na kontynuowanie nauki	liczba świadczeń	1 772	1 453	1 185	-268	-18,4	7 301	-83,8	
		kwota świadczeń	922 095	749 220	600 066	-149 154	-19,9	3 800 267	-84,2	
		przeciętna wys. świad. (w zł)	520,37	515,64	506,38	-9,26	-1,8	520,51	-2,7	
	uzyskanie odpowiednich warunków mieszkaniowych	ogółem	liczba świadczeń	52	30	109	79	263,3	293	-62,8
			kwota świadczeń	12 916	10 109	8 451	-1 658	-16,4	92 077	-90,8
			przeciętna wys. świad. (w zł)	248,38	336,97	77,53	-259,44	-77,0	314,26	-75,3
		w tym w mieszkaniu chronionym	liczba świadczeń	40	30	109	79	263,3	125	-12,8
			kwota świadczeń	6 717	10 109	8 451	-1 658	-16,4	14 548	-41,9
			przeciętna wys. świad. (w zł)	167,93	336,97	77,53	-259,44	-77,0	116,38	-33,4
pomoc na zagospodarowanie w formie rzeczowej	liczba świadczeń	51	37	50	13	35,1	1 842	-97,3		
	kwota świadczeń	147 857	81 925	143 525	61 600	75,2	844 516	-83,0		
	przeciętna wys. świad. (w zł)	2 899,16	2 214,19	2 870,50	656,31	29,6	458,48	526,1		

* Dla osób opuszczających: rodziny zastępcze, całodobowe placówki opiekuńczo-wychowawcze typu rodzinnego i socjalizacyjnego, specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, specjalne ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii zapewniające całodobową opiekę, domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, domy dla matek z małymi dziećmi i kobiet w ciąży, schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za lata 2017-2019, 2) Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Katowice, dnia 03.06.2020 r.